

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ		ΣΕΛ.
	ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
	ABSTRACT	4
	ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
A.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1.1	Μεθοδολογία	7
1.2	Πηγές - Περιγραφή του υλικού	8
1.3	Περιορισμοί της έρευνας	8
B.	ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ - ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	9
1.1	Ο ρόλος της τοπικής ιστορίας	9
1.2	Η σχέση του Τύπου με την ιστορία	10
1.3	Η σχέση του Τύπου με την πολιτική	11
1.4	Ιστορικό πλαίσιο	12
1.5	Τοπικό ιστορικό πλαίσιο	18
Γ.	ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	21
1.	Ο Τύπος	21
1.1	Βενιζελικός Τύπος	21
1.2	Αντιβενιζελικός Τύπος	22
1.2.1	Η Καθημερινή	22
1.2.2	Αντιβενιζελικές αθηναϊκές εφημερίδες	25
1.2.3	Ο αντιβενιζελικός τύπος της Θεσσαλονίκης	25
1.2.4	«Φωνή του Λαού» και «Νέος Αγών» Φλωρίνης	27
2.	Η «Καστορία»	28
2.1	Θωμάς Βαλαλάς: εκδότης και συντάκτης της εφημερίδας	29
2.2	Πρώτη περίοδος: 1920-1923	30
2.3	Δεύτερη περίοδος: 1924	33
2.4	Τρίτη περίοδος: 1925	37
2.5	Τέταρτη περίοδος: 1926	38
3.	Πολιτικές ιδεολογίες	38
3.1	Ο Εθνικός Διχασμός	38
3.2	Βενιζελισμός	40
3.3	Αντιβενιζελισμός	45
4.	Πολιτική Οργάνωση	55
4.1	Πολιτικοί Σύλλογοι	55
4.1.1	Λέσχη Φιλελευθέρων Αθήνας	56
4.1.2	Σύλλογος Φιλελευθέρων Φλωρίνης	57
4.1.3	Σύλλογος Φιλελευθέρων Καστορίας	57
4.1.4	Παμπροσφυγικός Σύλλογος	59
4.1.5	Πολιτικός σύλλογος αντιπολίτευσης	60
4.1.6	Μακεδονική Νεολαία	61
5.	Κοινωνική Οργάνωση	63
5.1	Επαγγελματικά Σωματεία	63
5.1.1	Σύνδεσμος Γουνοποιών «Προφήτης Ηλίας»	64
5.1.2	Σωματείο εργατών γουναρικής	65
5.1.3	Σύνδεσμος πολεμιστών	66
5.1.4	Ένωση Δημοσίων Υπαλλήλων	66
5.1.5	Γεωργοκτηματικός Σύλλογος	67

5.1.6	Συνέδριον δημοδιδασκάλων της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Καστοριάς	67
5.1.7	Σύνδεσμος Δημοδιδασκάλων	68
5.1.8	Εμπορικός Σύλλογος Καστοριάς	68
6.	Πολιτιστικοί Σύλλογοι	68
6.1	Σύλλογος Καστοριέων Νέας Υόρκης «Ομόνοια»	68
6.2	Προοδευτικός Σύλλογος	74
7	Διοικητικό σύστημα	76
7.1	Η κατάσταση στη Μακεδονία	76
7.2	Ο ρόλος των Γενικών Διοικητών Μακεδονίας	80
7.3	Αυτοδιοίκηση και Αποκέντρωση	87
8.	Πολιτικά πρόσωπα	92
8.1	Ο Ελευθέριος Βενιζέλος	92
8.2	Το έργο του Ιωάννη Δ. Βαλαλά	97
8.2.1	Πληρεξούσιος Καστοριάς	98
8.2.2	Υπουργός Παιδείας	99
8.2.3	Γενικός Διοικητής Μακεδονίας	100
8.2.4	Υπουργός Συγκοινωνίας	103
8.2.5	Υπουργός Γεωργίας	108
8.2.6	Ο Ιω. Βαλαλάς ως υποψήφιος γεροϋσιαστής	109
9.	Πολιτικές δυνάμεις	110
9.1	Το κόμμα των Φιλελευθέρων	110
9.2	Η Δυναστεία	111
9.3	Η Δημοκρατική Ένωση	112
9.4	Η Μακεδονική Ομάδα	113
9.5	Ο Κομμουνισμός	116
10	Πολιτικά γεγονότα	119
10.1	Πανηγυρικές εκδηλώσεις για την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών	119
10.2	Οι αντιδράσεις των πολιτών για τη δολοφονική απόπειρα κατά του Βενιζέλου	121
10.3	Δολοφονία Ίωνος Δραγούμη	123
10.4	Η ανακήρυξη της Δημοκρατίας	124
11.	Πολιτικά ζητήματα	126
11.1	Το Μακεδονικό ζήτημα	126
11.2	Το προσφυγικό ζήτημα	135
12	Εκλογικές αναμετρήσεις	137
12.1	Βουλευτικές εκλογές 1920	138
12.2	Βουλευτικές εκλογές 1923	152
12.3	Το Δημοψήφισμα (1924)	156
12.4	Κοινοτικές εκλογές 1924 - 1925	164
12.5	Βουλευτικές εκλογές 1926	179
13.	Συζήτηση	195
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	198
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	204

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εφημερίδα «Καστορία» αποτυπώνει τα γεγονότα της εποχής του μεσοπολέμου, μέσα από το πρίσμα της διαμάχης βενιζελικών-αντιβενιζελικών. Ο εκδότης και διευθυντής της τοπικής εφημερίδας, υποστηρικτής των Φιλελευθέρων, προβάλλει σε τοπικό επίπεδο το έργο του αδερφού του Ι. Βαλαλά, μέσα από τα πολιτικά αξιώματα που αναλαμβάνει. Στα άρθρα της εφημερίδας δεν αναπτύσσονται μόνο οι πολιτικές πεποιθήσεις της βενιζελικής παράταξης αλλά αναπόφευκτα ασκείται κριτική και στην πολιτική του Αντιβενιζελισμού. Οι πολιτικές αντιπαραθέσεις επηρεάζονται από τις ιδιομορφίες της περιοχής της Δυτικής Μακεδονίας, του νομού Φλωρίνης και της πόλης της Καστοριάς. Οι πιο σημαντικές ιδιαιτερότητες είναι η ύπαρξη εθνικών μειονοτήτων και η έλευση των προσφύγων. Η ευαίσθητη αυτή περιοχή του ελληνικού κράτους στην περίοδο του μεσοπολέμου προσπαθεί να ενσωματωθεί αρμονικά και να αποτελέσει αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής επικράτειας. Μέσα από τις στήλες της εφημερίδας αναδεικνύονται οι πρωταγωνιστές αυτής της προσπάθειας, αλλά και τα εμπόδια που αναφέρονται είτε στην εσωτερική πολιτική σκηνή είτε στις σχέσεις με τα γειτονικά βαλκανικά κράτη.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Βενιζελισμός, Αντιβενιζελισμός, μεσοπόλεμος, Νέες χώρες, πρόσφυγες, εθνικές μειονότητες

ABSTRACT

The “Kastoria” newspaper captures the events of the interwar period, in the light of the Venizelist-anti-Venizelian conflict. The publisher and director of the local newspaper, a liberal supporter, is promoting at local level the work of his brother, I. Valalas, through the political offices he undertakes. The newspaper's articles do not only depict the political beliefs of the Venizelist party but inevitably criticize the policy of Anti-Venizelism. Political controversies are influenced by the peculiarities of the region of Western Macedonia, the prefecture of Florina and the city of Kastoria. The most important peculiarities are the existence of ethnic minorities and the advent of refugees. This sensitive area of the Greek state during the interwar period tries to integrate harmoniously and become an integral part of the Greek territory. The columns of the newspaper highlight the protagonists of this effort, as well as the obstacles that arise either on the domestic political scene or on the relations with the Balkan neighboring states.

KEYWORDS: Venizelism, Anti-Venelinism, Interwar, New Countries, Refugees, National Minorities

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μεταπτυχιακή εργασία με τίτλο: «Ο Βενιζελισμός και ο Αντιβενιζελισμός μέσα από τα δημοσιεύματα της εφημερίδας «Καστορία»:1920-1926» έρχεται να προστεθεί σε μια σειρά εργασιών που αξιοποιούν ως ιστορική πηγή την εφημερίδα «Καστορία» και μέσα από τα δημοσιεύματά της προσπαθούν να συνθέσουν το τοπικό ιστορικό πλαίσιο. Η ιδιαιτερότητα της παρούσας εργασίας είναι ότι η ιστορία της εποχής και της περιοχής εξετάζεται μέσα από το πρίσμα της διαμάχης των βενιζελικών και των αντιβενιζελικών.

Με τη συγκεκριμένη εργασία ολοκληρώνεται η πορεία μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα: «Επιστήμες της Αγωγής: Θεωρητικές, Ερευνητικές και Διδακτικές Προσεγγίσεις στην Ιστορία και στην Τοπική Ιστορία». Θα ήθελα να ευχαριστήσω την καθηγήτρια κ. Σοφία Ηλιάδου-Τάχου που μου εμπιστεύτηκε το θέμα της εργασίας και στην πορεία προσπάθησε να με προσανατολίσει στη σωστή κατεύθυνση. Ιδιαίτερα ωφέλιμη επιρροή για την εκπόνηση της εργασίας στάθηκε η πολυπρισματική θεώρηση που τη διακρίνει και η απουσία δογματισμού που επιτρέπει την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και τη διάθεση για αμφισβήτηση. Στις συναντήσεις μας έδινε πάντοτε τις πιο πρόσφορες λύσεις στα προβλήματα που αντιμετώπιζα και έπαιρνα νέες ιδέες στη διερεύνηση του θέματος. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει, στόχος της δεν είναι να κλείνει τα αμφιλεγόμενα ιστορικά θέματα, αλλά να προκαλεί συζητήσεις και να προσφέρει εναύσματα για προβληματισμό.

Επίσης θα ήθελα να ευχαρίστησω τους επιβλέποντες καθηγητές κκ. Α. Ανδρέου και Ι. Μπέτσα που με τις χρήσιμες επισημάνσεις τους συνέβαλαν στη βελτίωση της εργασίας.

Α.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ – ΠΗΓΕΣ

1.1 Μεθοδολογία

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για τη διερεύνηση του περιεχομένου της εφημερίδας «Καστορία» είναι η Ιστορική-Ερμηνευτική. Η ιστορική έρευνα έχει οριστεί ως ο συστηματικός και αντικειμενικός εντοπισμός, η εκτίμηση και η σύνθεση μαρτυριών προκειμένου να θεμελιωθούν γεγονότα και να συνταχθούν συμπεράσματα σχετικά με τα συμβάντα του παρελθόντος. Αναζητώντας δεδομένα μέσα από ντοκουμέντα και αναφορές, οι ερευνητές έχουν να παλέψουν με ανεπαρκείς πληροφορίες. Η δυσκολία απόκτησης επαρκών δεδομένων καθιστά την ιστορική έρευνα ένα από τα πλέον επίπονα είδη έρευνας. Η πράξη της ιστορικής έρευνας εμπλέκει τον εντοπισμό και οριοθέτηση ενός προβλήματος ή μιας περιοχής μελέτης. Ταυτόχρονα μπορεί να περιλαμβάνει τη διατύπωση μίας υπόθεσης (ή ενός συνόλου ερωτημάτων), τη συλλογή, οργάνωση, επαλήθευση, επικύρωση, ανάλυση και επιλογή δεδομένων την υποβολή της υπόθεσης σε δοκιμασία (ή την απάντηση στα ερωτήματα) και τη συγγραφή μιας αναφοράς. Αυτή η ακολουθία οδηγεί σε μια νέα κατανόηση του παρελθόντος και της σημασίας του για το παρόν και το μέλλον (Louis Cohen, Lawrence Manion / μετάφραση Χρυσούλα Μητσοπούλου, Μάνια Φιλοπούλου., 2000)

Για την επεξεργασία των δεδομένων και την αποδελτίωση των άρθρων χρησιμοποιήθηκαν τα λογιστικά φύλλα του Excell. Τα άρθρα της εφημερίδας κατηγοριοποιήθηκαν ανά έτος και καταχωρήθηκαν ο τίτλος, ο συγγραφέας (όταν αναφέρεται), το θέμα καθώς και οι βασικοί θεματικοί τους άξονες. Βασικό κριτήριο αναζήτησης αποτέλεσε το θέμα της μεταπτυχιακής εργασίας που σχετίζεται με την αντιπαράθεση των βενιζελικών και αντιβενιζελικών, όπως αυτή εκδηλώθηκε στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας και πιο συγκεκριμένα στην πόλη της Καστοριάς κατά την περίοδο 1920-1926.

Μέσα από την έρευνα προέκυψαν σημαντικά στοιχεία για τις ιδεολογικές αντιπαράθεσεις που διαμόρφωσαν το πολιτικό σκηνικό της εποχής και της περιοχής κάτω από τη σκιά του Εθνικού Διχασμού που επηρέασε βαθιά την πολιτική ζωή τόσο σε πανελλαδικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Παράλληλα αποτυπώθηκαν οι πολιτικοί σύλλογοι που ανέλαβαν δράση, για να υλοποιήσουν τις πολιτικές φιλοδοξίες των δυο αντίπαλων πολιτικών σχηματισμών. Από την καταγραφή των επαγγελματικών σωματείων αποκαλύφθηκαν οι άνθρωποι που συμμετείχαν ενεργά στις πολιτικές εξελίξεις, υποστηρίζοντας τη μια ή την άλλη παράταξη. Μέσα από τη μελέτη των πολιτικών γεγονότων της εποχής σχηματίστηκε μια ολοκληρωμένη εικόνα για τις ιστορικές συνθήκες που επηρέασαν την περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας. Από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν φάνηκαν οι κατακτήσεις αλλά και όλα όσα αποτελούσαν ζητούμενα για την περιοχή της Μακεδονίας, μετά από την ενσωμάτωση της στο ελληνικό κράτος. Τέλος αναδείχθηκαν τα πρόσωπα που διαδραμάτισαν ηγετικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις και σε ένα μεγάλο βαθμό συνδέονται με την εφημερίδα «Καστορία» ή βρίσκονται στο στόχαστρό της ως πολιτικοί αντίπαλοι.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την αξιοποίηση του τοπικού τύπου ως ιστορικής πηγής είναι ο σεβασμός της χρονικής και λογικής αλληλουχίας των γεγονότων, ο συσχετισμός, η συγκριτική και κριτική ανάλυση των δημοσιευμάτων, η διαρκής κριτική επαγρύπνηση που επιβάλλει η ιδιομορφία του δημοσιογραφικού λόγου και η άσκηση στην ανάγνωση και την ανάδειξη του συγκεκριμένου λόγου. Η ανάλυση του Τύπου δεν μπορεί να στηρίζεται στην πρώτη επιφανειακή ανάγνωση των κειμένων, αλλά στις αλληπάλλληλες αναγνώσεις του υλικού, λαμβάνοντας υπόψη τα πραγματικά γεγονότα, τις συνθήκες και το περιβάλλον της εποχής που μελετάμε και όχι αυτά που εμείς αναπλάθουμε εκ των υστέρων (Ζάγκος Χ. Δ., 2010).

1.2 Πηγές – Περιγραφή του υλικού

Η πηγή που χρησιμοποιήθηκε στη διάρκεια της μεταπτυχιακής εργασίας είναι η εφημερίδα «Καστορία». Αναζητήθηκαν άρθρα που αναφέρονταν στην πολιτική διαμάχη των βενιζελικών-αντιβενιζελικών. Κατά τη διάρκεια της μελέτης διαπιστώθηκε ότι πολλές πτυχές όχι μόνο της πολιτικής αλλά και της κοινωνικής ζωής επηρεάστηκαν από αυτή την πολιτική διαμάχη. Τα περισσότερα στοιχεία αντλήθηκαν από το κύριο άρθρο της εφημερίδας στην πρώτη σελίδα της που έχει πολιτικό χαρακτήρα. Ο συγγραφέας του άρθρου δεν αναφέρεται, αλλά πιθανολογείται ότι πρόκειται για τον συντάκτη της εφημερίδας Θ. Βαλαλά. Σε αυτά τα άρθρα αποτυπώνονται πολιτικές θέσεις που αντικατοπτρίζουν την ιδεολογία των Φιλελευθέρων της εποχής. Παράλληλα ασκείται δριμεία κριτική στην αντιβενιζελική παράταξη. Ένα μεγάλο κομμάτι της έρευνας στηρίχθηκε σε αυτά τα άρθρα που αποκαλύπτουν το πολιτικό στίγμα της εφημερίδας και αντανακλούν την οξύτητα της πολιτικής αντιπαράθεσης μεταξύ βενιζελικών-αντιβενιζελικών.

Στις στήλες «Ζητήματα» της πρώτης σελίδας και «Μακεδονική Επιθεώρησης» της τέταρτης σελίδας τίγονται ζητήματα τοπικού χαρακτήρα και ενδιαφέροντος. Οι στήλες αυτές παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες που προφανώς προσελκύουν περισσότερο το ενδιαφέρον των αναγνωστών λόγω του στοιχείου της τοπικότητας που τις χαρακτηρίζουν. Τα δημοσιεύματα αυτά αξιοποιήθηκαν ιδιαίτερα από την έρευνα, γιατί μέσα από αυτά διαφαίνονται θέσεις και αντιθέσεις τοπικών παραγόντων που ενδεχομένως μπορούν να ανάγονται σε διαφορετικές πολιτικές ιδεολογίες. Μέσα από τη συγκεκριμένη αρθρογραφία αποτυπώθηκε άμεσα και ζωντανά το πολιτικό κλίμα της εποχής και οι κοινωνικές συνθήκες της περιοχής.

Δε λείπουν οι στήλες εκείνες που σχολιάζουν με καυστικό τρόπο και σατιρίζουν τα γεγονότα. Στην πρώτη σελίδα εντοπίζεται η στήλη «Χρονογραφήματα» με βασικό συγγραφέα τον συντάκτη Θ. Βαλαλά, ο οποίος προσπαθεί μέσα από αλληγορικές συνήθως ιστορίες να μεταδώσει με εύληπτο τρόπο τα μηνύματα που επιθυμεί στην κοινή γνώμη. Φανατικούς αναγνώστες πρέπει να έχει όμως και η εύθυμη στήλη στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας «Εβδομάς» που ανάλογα με τις εξελίξεις μπορεί να αλλάζει τίτλο. Ο συγγραφέας της στήλης, όπως και των άλλων χιουμοριστικών αλλά ταυτόχρονα καυστικών ποιημάτων, πιθανολογείται ότι είναι ο Θ. Βαλαλάς, ο οποίος υπογράφει τη συγκεκριμένη στήλη με το ψευδώνυμο «Κολύβριον». Η επιτυχία της στήλης αυτής στηρίζεται σε πετυχημένα λογοπαίγνια που τολμούν να θίξουν τους

πρωταγωνιστές της εποχής σε τοπικό και πανελλήνιο επίπεδο πάντα μέσα από το πρίσμα της ιδεολογικής αντιπαράθεσης των βενιζελικών-αντιβενιζελικών.

Το τοπικό χρώμα της εφημερίδας «Καστορία» κυριαρχεί στις στήλες «Από την ζωή της Καστορίας» του Διομήδη (ψευδώνυμο του Θ. Βαλαλά) με ειδήσεις της πόλης της Καστορίας και από τα «Πέριξ» με ανταποκρίσεις από χωριά της περιφέρειας. Ταυτόχρονα όμως δημοσιεύονται ανταποκρίσεις από τις μεγάλες αθηναϊκές εφημερίδες, για να εξασφαλιστεί η αντικειμενικότητα και η εγκυρότητα. Χαρακτηριστική είναι η στήλη «Αθηναϊκή Ηχώ» που φιλοξενείται στην εφημερίδα, όταν συντρέχουν σοβαροί πολιτικοί λόγοι. Ο συντάκτης της στήλης υπογράφει με το ψευδώνυμο «Αττικός».

1.3 Περιορισμοί της έρευνας

Οι εφημερίδες αποδίδουν αδιαμφισβήτητα μια εικόνα του παρελθόντος και φωτίζουν όψεις της ζωής των ανθρώπων άλλων εποχών. Ωστόσο, οι πολιτικές ή άλλες σκοπιμότητες που κρύβονται πίσω από την παρουσίαση των γεγονότων καθιστούν δύσκολη την ανεύρεση της αλήθειας ή της αντικειμενικής αποτίμησης της πραγματικότητας. Ένα γεγονός μπορεί να παρουσιάζεται μέσα από μια συγκεκριμένη οπτική γωνία και να μην αντανακλά όλες τις πτυχές ενός ζητήματος. Πιστεύεται ότι ακόμα και οι εφημερίδες δύσκολα μπορούν να ξεφύγουν από την μεροληπτική αντιμετώπιση των γεγονότων. Μέσω των εφημερίδων διαδίδονται και καθιερώνονται ιδεολογίες που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη. Πολλές φορές ο δημοσιογραφικός λόγος μπορεί να μετατραπεί σε μέσο προπαγανδισμού και να εξυπηρετεί ιδεολογικούς μηχανισμούς προς όφελος μιας εθνικής, πολιτισμικής, κοινωνικής ή πολιτικής ομάδας (Πολατίδης, 2016).

Παρά την προσπάθεια του αρθρογράφου να μας μεταδώσει την είδηση με αντικειμενικό τρόπο, δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε το γεγονός ότι μεσολαβεί ανάμεσα στο γεγονός και τον αναγνώστη. Ως διαμεσολαβητής επιλέγει το θέμα και προβάλλει τις πτυχές που εκείνος επιθυμεί, αξιολογώντας με τα δικά του κριτήρια τα θετικά και αρνητικά στοιχεία της είδησης. Πολλές φορές η μετάδοση πληροφοριών ευνοεί μονομερώς οργανωμένα τοπικά συμφέροντα, με αποτέλεσμα η ροή της προσφερόμενης πληροφόρησης να είναι ασυνεχής και επιλεκτική (Δεμερτζής, 1996).

Αντικειμενική δυσκολία αποτέλεσε η περιορισμένη βιβλιογραφία σχετικά με τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην περιοχή, καθώς ελάχιστες είναι οι εργασίες που αναφέρονται σε αυτά. Ταυτόχρονα όμως σε αυτό το γεγονός έγκειται η πρωτοτυπία και το ενδιαφέρον αυτής της ερευνητικής εργασίας. Μέσα από τις σελίδες της μπορεί να ανακαλύψει κανείς σημαντικά στοιχεία του παρελθόντος που πάντα αποτελούσαν αντικείμενο αναζήτησης. Είναι εκπληκτικό, διαβάζοντας κανείς μια μελέτη να έρχεται αντιμέτωπος και να γνωρίζει το παρελθόν της οικογένειάς του, των φίλων του, της τοπικής κοινωνίας. Τα στοιχεία που έρχονται στο φως προκαλούν ενδιαφέρον λόγω της οικειότητας που αισθάνεται κανείς, συναντώντας τα στην καθημερινότητά του. Δίνεται μια μοναδική ευκαιρία, για να κατανοήσει το κοινωνικό περιβάλλον που γεννήθηκε και ζει, αλλά και να λειτουργήσει ως έναυσμα για περαιτέρω αναζητήσεις.

Οι εφημερίδες και ιδιαίτερα οι τοπικές συνιστούν μια ενδιαφέρουσα πηγή, καθώς φανερώνουν όψεις από την κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική και πολιτική ζωή. Προβάλλουν τις ιδέες, αλλά και τις συμπεριφορές των ανθρώπων μιας συγκεκριμένης εποχής. Στις σελίδες τους απλώνεται ένα μωσαϊκό πληροφοριών που βοηθούν στη μελέτη της μικροϊστορίας. Τα γεγονότα και οι καταστάσεις παρουσιάζονται με εκούσιες ή ακούσιες στρεβλώσεις, ωστόσο πίσω από τις γραμμές των δημοσιευμάτων μπορεί να αποκαλυφθεί η ουσία των πραγμάτων. Ο σύγχρονος ιστορικός οφείλει να μελετήσει σε βάθος, χωρίς να εντυπωσιάζεται από την επιφάνεια των πληροφοριών και να βλέπει με κριτική ματιά τις προβαλλόμενες πληροφορίες (Ευκαρπίδης, 2016).

Β.ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ - ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Ο ρόλος της τοπικής ιστορίας

Η συνύπαρξη και η αμοιβαιότητα των σχέσεων μεταξύ γενικής και της τοπικής ιστορίας έχουν επισημανθεί από τη στιγμή της γένεσης της ιστοριογραφίας στους νεότερους χρόνους (16^{ος} αι.). Η γενική ιστορία τροφοδοτεί την αναζήτηση τοπικών θεμάτων και φωτίζει τις αναζητήσεις της τοπικής ιστορίας. Ό,τι ανακαλύπτεται στην τοπική ιστορία μπορεί να αντιπαραβάλλεται με αυτά που είναι ήδη γνωστά από τη γενική ιστορία. Οι δύο αυτοί κλάδοι αλληλοσυμπληρώνονται και η μία προσφέρει στην άλλη ανοιχτό πεδίο για περισσότερη ιστορική κατανόηση. Με την τοπική ιστορία αναδεικνύεται η σχέση του τοπικού ιστορικού στοιχείου με το εθνικό, καθώς και η διαφοροποίηση των τοπικών γεγονότων και φαινομένων από εκείνα της εθνικής ιστορίας. Η τοπική ιστορία, όπως σημειώνουν ειδικοί μελετητές, μπορεί να βοηθήσει στην ικανοποίηση της αυξανόμενης ανάγκης που νιώθουν οι άνθρωποι σήμερα για την εξακρίβωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ταυτότητας τους στην τοπική περιοχή που ζουν και σε ένα επίπεδο που βρίσκεται κάτω από εκείνο του εθνικού (Λεοντσίνης, 1996).

Το ενδιαφέρον της τοπικής ιστορίας εστιάζεται σε έναν γεωγραφικά περιορισμένο χώρο και η προσοχή της στρέφεται κυρίως σε μικρές κοινωνικές ομάδες. Η μικροϊστορία επιχειρεί να συμβάλλει στη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης εικόνας για ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα που μέσα στη γενικότητα της μέχρι τώρα παρουσιάσής τους παρέμενε ελλιπής, χωρίς την αρμόζουσα νοηματική βαρύτητα (Βαϊνά, 1997). Με τον τρόπο αυτό η ιστορία μετασχηματίζεται από ενιαία διαδικασία και καθολικό αφήγημα σε πολυκεντρική δυναμική και σε πολυεστιακή ανάλυση, που κατακερματίζει την ερμηνευτική προοπτική των μακρο-ιστορικών αναλύσεων και αναδεικνύει την πολλαπλότητα των κοινωνικών αναπαραστάσεων (Κόκκινος, 1998).

Η τοπική ιστορία μετατοπίζει το ενδιαφέρον από τα μεγάλα γεγονότα στην καθημερινή ζωή, από το γενικό στο ειδικό και το ατομικό, από τη μακρο-ιστορική ανάλυση στη μικροϊστορία. Ταυτόχρονα δίνει προτεραιότητα όχι στην ιστορική πληροφόρηση, αλλά στην ερευνητική διαδικασία και μέθοδο και εισάγει νέα ερωτήματα, νέους τρόπους προσέγγισης και νέα αντικείμενα έρευνας, προσδίδοντας στην ιστορία διεπιστημονική οπτική (Περδίκη, 2005). Ο ρόλος της τοπικής ιστορίας

είναι διαφωτιστικός και ερμηνευτικός, προκειμένου να έρθουν στην επιφάνεια αλήθειες ξεχασμένες, να εξηγηθεί καλύτερα το παρόν και να σηματοδοτηθεί το μέλλον – και όχι για να αποπροσανατολίσει. Η μάθηση της τοπικής ιστορίας δεν είναι περιττή μάθηση βιβλίων, αλλά ζωντανή αυτενεργός μάθηση μέσα από τις πηγές (Βαϊνά, 1997).

Ωστόσο, οι πηγές ενέχουν κινδύνους είτε γιατί οι συντάκτες τους πλανώνται άθελά τους είτε γιατί επιδιώκουν να εξαπατήσουν τους αναγνώστες τους, είτε γιατί εμπεριέχουν μόνο τα γεγονότα ή μόνο εκείνες τις πληροφορίες που θεωρούνταν κατά την εποχή τους άξια μνείας. Οι πληροφορίες που παρέχει κάθε πηγή καθορίζονται από τις προθέσεις του συντάκτη της. Στη διαδικασία αξιολόγησης των πηγών οι σιωπές, τα κενά στα ίχνη του παρελθόντος θεωρούνται εξίσου σημαντικά. Η πηγή δεν επιτρέπει να φτάσουμε στο ατόφιο ιστορικό γεγονός, γιατί το γεγονός διαθλάται μέσα από τη συνείδηση του ανθρώπου που κατασκευάζει την πηγή, είναι προϊόν ενός ιστορικού πλαισίου, στο οποίο πρέπει να την τοποθετήσουμε, συντάχθηκε για κάποιο λόγο και για να επιτύχει ένα αποτέλεσμα (Βεντούρα, 2008).

1.2 Η σχέση του Τύπου με την Ιστορία

Αυτονόητο είναι πως ο Τύπος αποτελεί μαρτυρία της εποχής εντός της οποίας λειτουργεί. Την καταγράφει και παραδίδει στους μελλοντικούς αναγνώστες μια σύνοψή της, όχι την ολότητά της. Ωστόσο, η μαρτυρία αυτή δεν είναι ουδέτερη και αδιάβλητη. Η αθωότητα του αρχαιικού υλικού δεν είναι δεδομένη. Ο Τύπος δεν είναι απλώς αντιγραφείας κάποιας έτσι κι αλλιώς δυσπρόσιτης «πραγματικότητας». Εμπλέκεται πρωταγωνιστικά σε πολιτικές διαμάχες, υποστηρίζει καθεστώτα ή στρατεύεται εναντίον τους, αναδεικνύει μεσσίες ή τους κατακρημνίζει, εξυπηρετεί ιδιωτικά, συντεχνιακά, κομματικά ή εθνικά-κρατικά συμφέροντα όχι οπωσδήποτε δίκαια, προάγει τον πολιτισμό κάθε τόπου ή λειτουργεί αναχαιτιστικά, σαν συντηρητικό ή και αντιδραστικό εμπόδιο, λαϊκίζει αγρίως ή προσπαθεί να κρατήσει κάποια κριτική απόσταση. Το τι είδους στοιχεία μπορούμε λοιπόν να αντλήσουμε μελετώντας τα αποθησαυρισμένα τεκμήρια εξαρτάται από το τι είδους στοιχεία θέλησαν να αφήσουν πίσω τους οι παραγωγοί των τεκμηρίων, μεροληπτώντας, αποκρύπτοντας ή υπερτονίζοντας (Μπουκάλας, 2015).

Ο Τύπος, αποτελώντας πηγή για την άντληση πολλαπλών ειδήσεων και δεδομένων κατατάσσεται από πολλούς ερευνητές στις πρωτογενείς πηγές. Είναι ένα υλικό προκλητικό, ζωντανό, αυθεντικό, όπως η εποχή που το γεννά, της οποίας αποτελεί ταυτόχρονα μαρτυρία, ίχνος, αλλά και καταγραφή. Η μελέτη του τοπικού Τύπου, όπως η εφημερίδα «Καστορία», αποτελεί σημαντική παράμετρο της ανασύνθεσης της τοπικής ιστορίας του τόπου και της εποχής που τίθενται προς διερεύνηση. Η ειδησεογραφία, η σχολιογραφία και η αρθρογραφία, ξαναζωντανεύουν τις συνθήκες και τα προβλήματα που απασχολούσαν την τοπική κοινή γνώμη, αλλά αναδεικνύουν και την προσπάθεια τους να τη διαμορφώσουν και να την καθοδηγήσουν. Ο Τύπος βοηθά τον ερευνητή στην ανίχνευση πραγματικοτήτων από την καθημερινή ζωή, των λειτουργιών μιας δεδομένης ιστορικής στιγμής ή περιόδου, των ιδεολογιών, των νοοτροπιών και των ιδεολογημάτων της, παρέχοντας, φυσικά

κάτω από ορισμένους όρους, συγκεκριμένους τρόπους έκφρασης και διάθλασης των ιδεών (Ζάγκος Χ. Δ., 2010).

Όταν ξεφυλλίζουμε μια παλιά τοπική εφημερίδα, έχουμε την εντύπωση ότι κρατάμε μια πολύτιμη πηγή, πλούσια σε μαρτυρίες του παρελθόντος που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα των δραστηριοτήτων της τοπικής κοινωνίας. Τα δημοσιεύματα του τοπικού τύπου αναφέρονται σε ποικίλες εκδηλώσεις του δημόσιου και του ιδιωτικού βίου της τοπικής κοινότητας. Ωστόσο κρίνεται απαραίτητο να προσεγγίζουμε όλα αυτά τα δημοσιεύματα με κριτική ματιά. Παρά την εντύπωση της αντικειμενικής μαρτυρίας που μας δίνει μια είδηση, δεν παύει να αποτελεί επιλογή και προϊόν επεξεργασίας του συντάκτη της. Η επιλογή αυτή καθορίζεται από τα προσωπικά του κριτήρια, την πολιτική κατεύθυνση της εφημερίδας αλλά και τις προτιμήσεις των αναγνωστών της. Αμεσότερα, με την τοπική ιστορία συνδέονται δημοσιεύματα που αφορούν τη δράση τοπικών πολιτικών παραγόντων, όλα όσα συμβαίνουν στις εκλογικές αναμετρήσεις ή στον αντίκτυπο που έχουν στην περιφέρεια σοβαρές πολιτικές εξελίξεις (Χατζηγιάννη, 1995).

1.3 Η σχέση του Τύπου με την πολιτική

Στην Ελλάδα, όπως και στις περισσότερες χώρες ο Τύπος συνδέεται άρρηκτα με το πολιτικό προσκήνιο αλλά και το παρασκήνιο. Οι κυβερνήτες και οι πολιτικοί γενικότερα προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν τον Τύπο, ώστε να απευθύνονται ευκολότερα στις μάζες των ψηφοφόρων. Σταδιακά όμως οι πολιτικοί συνειδητοποίησαν ότι οι εφημερίδες μπορούν να λειτουργήσουν ως προπαγανδιστικά όργανα των θέσεων τους και προσπάθησαν είτε να δραστηριοποιηθούν εκδοτικά είτε να αποκτήσουν πελατειακές σχέσεις με τους εκδότες των εφημερίδων (Βλασίδης, 2007).

Ο κομματικός χαρακτήρας του Τύπου είναι ορατός στη διάρκεια του Μεσοπολέμου. Οι εφημερίδες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στον Εθνικό Διχασμό και σε όλες τις πολιτικές εξελίξεις που προκάλεσε αυτό το πολιτικό φαινόμενο. Τα κόμματα, όταν έρχονταν στην εξουσία, φρόντιζαν να ανταμείβουν πλουσιοπάροχα τους εκδότες που τους στήριζαν στον προεκλογικό τους αγώνα. Παράλληλα επιδίωκαν να περιορίσουν την αρνητική αρθρογραφία με τη χρήση των κατασταλτικών μηχανισμών του Κράτους εναντίον των εκδοτών που υποστήριζαν τα αντιπολιτευόμενα κόμματα. Το ίδιο συμβαίνει και στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας. Οι περισσότερες εφημερίδες είχαν πολιτικές προτιμήσεις. Κάποιοι εξέδιδαν εφημερίδες προκειμένου να εξυπηρετήσουν τις πολιτικές τους φιλοδοξίες. Ανάλογα με την εποχή, οι εφημερίδες ενθαρρύνονταν από τους κρατούντες ή δέχονταν πιέσεις (Βλασίδης, 2007).

Η τοπική δημοσιότητα, όπως επιβεβαιώνεται και από την παρούσα εργασία, συνίσταται από ορισμένους φορείς: την τοπική αυτοδιοίκηση, τους συνδέσμους οργανωμένων συμφερόντων, τους διαφόρους πολιτιστικούς και άλλους συλλόγους, τις τοπικές οργανώσεις των πολιτικών κομμάτων, τις εκάστοτε πρωτοβουλίες των πολιτών και φυσικά από τα ΜΜΕ, τόσο τα τοπικά όσο και τα εθνικά. Οι διάφοροι αυτοί φορείς

διαπλέκονται και ανταγωνίζονται μεταξύ τους, τόσο στο σχηματισμό της κοινής γνώμης όσο και στη λήψη αποφάσεων (Δεμερτζής, 1996).

Κατά την περίοδο 1912-1930 συντελούνται μεγάλα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολεμικά γεγονότα που οδηγούν σε ευρείες πολιτικές και κοινωνικές ανακατατάξεις και σε ακόμα μεγαλύτερες πολιτικές εντάσεις. Ενδεικτικά, μπορούν να αναφερθούν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1911-1913) και ο γεωγραφικός υπερδιπλασιασμός της χώρας, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914-1918), ο Διχασμός το 1916, η Μικρασιατική εκστρατεία και καταστροφή (1820-1922), η εγκαθίδρυση της Πρώτης Ελληνικής Δημοκρατίας, η Δικτατορία Πάγκαλου. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον τρομερών εντάσεων και μεγάλων ανακατατάξεων ο αθηναϊκός πολιτικός τύπος της περιόδου παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής της χώρας. Μέσα σε αυτές τις πολιτικές συνθήκες εμφανίζονται μερικές από τις πιο σημαντικές πολιτικές εφημερίδες της εποχής. Ανάμεσα τους διακρίνονται η Καθημερινή (15/9/1919) του Γεωργίου Βλάχου, το Ελεύθερον Βήμα (6/2/1922) του Δημητρίου Λαμπράκη, η Βραδυνή (18/11/1923) ως εφημερίδα των συντακτών της, η Πρωία (1/11/1925) των αδελφών Γεωργίου και Στέφανου Πεσμαζόγλου και τα Αθηναϊκά Νέα (28/5/1931) του Δημητρίου Λαμπράκη. Παράλληλα, όμως, με τον αθηναϊκό πολιτικό τύπο την ίδια εποχή ανθεί η έκδοση επαρχιακών εφημερίδων που έχουν το πλεονέκτημα να εστιάζουν με μεγαλύτερη αμεσότητα και να παρέχουν ευρύτερη δημοσιότητα σε θέματα τοπικού ενδιαφέροντος (Μπασάντης, 2002).

Η κατάταξη του Τύπου σε δύο κατηγορίες –βενιζελικός και αντιβενιζελικός– υπαγορεύθηκε κυρίως από την εκδοτική αρθρογραφία, που το περιεχόμενό της κινήθηκε πάνω σε δύο πολιτικούς άξονες. Ο πρώτος ήταν ο Ελ. Βενιζέλος, ως φορέας πολιτικής νεωτερικότητας, που στηριζόταν από τις αναδυόμενες κοινωνικές τάξεις. Ο δεύτερος ήταν το Παλάτι, που αντλούσε παραδοσιακά τη δύναμή του από την παλαιά τάξη πραγμάτων, την οποία εκπροσωπούσε η Παλαιά Ελλάδα, ενεργώντας πολιτικά ως φορέας της συντήρησης (Παναγιωταρέα, 2008).

1.4 Ιστορικό πλαίσιο

Τα πολιτικά γεγονότα

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος δεν έχει για την Ελλάδα τη σημασία που έχει για τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Στην πραγματικότητα, ο πόλεμος αυτός, αν και παγκόσμιος, δεν έχει αυτοτελή αξία για την ελληνική ιστορία: εντάσσεται ως ένα εμπόλεμο επεισόδιο στην δεκαετία που ξεκινά με τον Α' Βαλκανικό Πόλεμο και λήγει με τη Μικρασιατική Καταστροφή. Εξαιτίας αυτής ακριβώς της τραγικής κατάληξης του, υποβαθμίζεται το γεγονός ότι η Ελλάδα ανήκε στους νικητές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ένας επιπλέον λόγος είναι ο Εθνικός Διχασμός: η είσοδος της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ ήταν το αποτέλεσμα ενός εμφύλιου πολέμου ανάμεσα στον Βενιζέλο και τον Κωνσταντίνο, που οδήγησε στη διχοτόμηση της Ελλάδας σε δύο κράτη. Ο Εθνικός Διχασμός απεικόνιζε τη σύγκρουση των δύο αντιπάλων του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Η ιδεολογική, πολιτική αλλά και πολεμική σύγκρουση στην Ευρώπη μεταφέρθηκε στο εσωτερικό της Ελλάδας: ο Βενιζέλος με τις Συμμαχικές Δυνάμεις της Αντάντ, ο Κωνσταντίνος με τις Κεντρικές Δυνάμεις· «Νέες Χώρες»

εναντίον «Παλαιάς Ελλάδας». Για την Ελλάδα εξάλλου, ο πόλεμος συνδεόταν με τη Μεγάλη Ιδέα (Κουλούρη, 2014).

Στις εκλογές του 1920 ο Βενιζέλος ηττήθηκε παρά το θρίαμβο που είχε πετύχει στην εξωτερική πολιτική με την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών. Τη νίκη των φιλοβασιλικών ακολούθησε η θριαμβευτική επιστροφή του Κωνσταντίνου. Παρόλα αυτά οι διάδοχοι του Βενιζέλου αποφάσισαν απερίσκεπτα να εξαπολύσουν επίθεση στα βόρεια της Μικράς Ασίας. Το ελληνικό εκστρατευτικό σώμα αντιμετώπισε σημαντικές δυσχέρειες ενώ οι σύμμαχοι εμφανίζονταν διχασμένοι ως προς τις προθέσεις τους για το μέλλον της Τουρκίας. Το καλοκαίρι του 1922 η αρχική οπισθοχώρηση του ελληνικού εκστρατευτικού σώματος μετατράπηκε σε άτακτη φυγή. Οι τουρκικές δυνάμεις εισέβαλαν στη Σμύρνη, εξαπολύοντας σφαγές σε βάρος του χριστιανικού πληθυσμού της πόλης. Χιλιάδες άνθρωποι βρήκαν τραγικό θάνατο στην προκυμαία της Σμύρνης υπό τα βλέμματα του διεθνούς στόλου (Καλύβας, 2015).

Η ήττα των ελληνικών δυνάμεων στη Μικρά Ασία σηματοδοτεί τη λήξη μίας δεκαετίας συνεχών πολέμων, αλλά και τη διαγραφή της "Μεγάλης Ιδέας" μετά από μια εκατονταετία εδαφικών επεκτάσεων και πληθυσμιακών ενσωματώσεων (Φέρλα, 1998). Αφενός η Μικρασιατική Καταστροφή συνέβαλε στην όξυνση του Εθνικού Διχασμού και μετέτρεψε το πολιτειακό σε ζήτημα έντονης αντιπαράθεσης. Αφετέρου έστρεψε το ενδιαφέρον στο εσωτερικό με την υλοποίηση μιας εξαιρετικά φιλόδοξης εκσυγχρονιστικής προσπάθειας που οδήγησε σε θεμελιακές αλλαγές στο ελληνικό κράτος (Καλύβας, 2015). Πρόκειται για μια ταραγμένη, γεμάτη αντιφάσεις και πισωγυρίσματα περίοδο-κλειδί για τη βαθύτερη κατανόηση και διαμόρφωση της νεοελληνικής κοινωνίας ως τις μέρες μας (Φέρλα, 1998).

Με την επιστροφή του ηττημένου ελληνικού στρατού το 1922, ένα στρατιωτικό κίνημα με επικεφαλής το συνταγματάρχη Πλαστήρα ανέτρεψε τη φιλοβασιλική κυβέρνηση, εξανάγκασε το βασιλιά Κωνσταντίνο σε παραίτηση υπέρ του γιου του, Γεώργιου και παρέπεμψε στο στρατοδικείο την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της χώρας. Έξι επιφανείς μοναρχικοί πολιτικοί και στρατιωτικοί ηγέτες θεωρήθηκαν υπεύθυνοι για την ήττα και οδηγήθηκαν στο εκτελεστικό απόσπασμα. Η στρατιωτική σύρραξη με την Τουρκία τερματίστηκε με τη συνθήκη της Λοζάνης, με την οποία η Ελλάδα παραχωρούσε στην Τουρκία όλα τα εδαφικά της κέρδη στη Μικρά Ασία που είχε εξασφαλίσει με τη Συνθήκη των Σεβρών, την Ανατολική Θράκη και τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο. Όσο για το πληθυσμιακό ζήτημα, αυτό διευθετήθηκε με μια διμερή συνθήκη μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας, η οποία προέβλεπε τη μαζική και υποχρεωτική μετακίνηση των πληθυσμών ανάμεσα στις δυο χώρες. Σχεδόν 1.300.000 χριστιανοί αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και κατέφθασαν στην Ελλάδα, ενώ 585.000 μουσουλμάνοι έφυγαν από την Ελλάδα με προορισμό την Τουρκία. Κατ' εξαίρεση επιτράπηκε να παραμείνουν οι χριστιανοί της Κων/πολης και οι μουσουλμάνοι της Δ. Θράκης (Καλύβας, 2015).

Η συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού λαού συσπειρώθηκε γύρω από τις δύο μεγάλες πολιτικές παρατάξεις, αυτούς που υποστήριζαν τους βενιζελικούς (με τα

διάφορα παρακλάδια τους) και τους οπαδούς της μοναρχίας (Λαϊκό Κόμμα). Στο κοινοβουλευτικό όμως πεδίο, εκτός των βασικών παρατάξεων των Φιλελευθέρων και των Λαϊκών, δραστηριοποιήθηκε και πλήθος άλλων πολιτικών ομάδων και κομμάτων. Η διάσπαση των βενιζελογενών οδήγησε στο σχηματισμό της Δημοκρατικής Ένωσης υπό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου, που κατέλαβε την αριστερή πτέρυγα, των Προοδευτικών Φιλελευθέρων του Γεωργίου Καφαντάρη, και των Συντηρητικών Δημοκρατικών με τον Ανδρέα Μιχαλακόπουλο. Στο Λαϊκό Κόμμα αρχηγός αναδείχθηκε ο Παναγής Τσαλδάρης. Κοντά σ' αυτό κινούνταν άλλα αντιβενιζελικά σχήματα, όπως οι Ελευθερόφρονες του Ιωάννη Μεταξά και το Εθνικοριζοσπαστικό Κόμμα του Γεωργίου Κονδύλη. Ένα πλήθος άλλων -πρόσκαιρων συνήθως μορφωμάτων- πλαισίωναν τους παραπάνω συνασπισμούς (Φέρλα, 1998).

Η κήρυξη εκλογών στις 2 Δεκεμβρίου 1923, με εκλογικό σύστημα που ευνοούσε τη μεταβίβαση εξουσίας σε κοινοβούλιο ελεγχόμενο από φιλελεύθερους, πυροδότησε ένα νέο κίνημα των στρατιωτικών, τον Οκτώβριο του 1923. Βασικοί συντελεστές του (αντιβενιζελικοί), όσοι αισθάνονταν ότι περιθωριοποιούνταν από τις διαγραφόμενες εκλογικές εξελίξεις. Οι αρχηγοί του, οι στρατηγοί Λεοναρδόπουλος και Γαργαλίδης, απέτυχαν στην επίτευξη των στόχων τους και η στάση κατεστάλη άμεσα. Το σπασμοδικό αυτό όμως στρατιωτικό κίνημα απέκτησε σημασία, διότι ισχυροποίησε αντίπαλες δυνάμεις (τον Στρατιωτικό Σύνδεσμο) οι οποίες με τη σειρά τους συμμετείχαν δυναμικά στη διαδικασία επίλυσης του πολιτειακού ζητήματος. Οι Δημοκρατικοί (μία ομάδα στρατιωτικών σε συνεργασία με πολιτικούς, όπως ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου), έχοντας εδραιώσει τη θέση τους έναντι των μετριοπαθών Φιλελευθέρων (ανάμεσά τους και ο Ελευθέριος Βενιζέλος), κατηγορήσαν το βασιλιά Γεώργιο για συνενοχή στη στάση και απαίτησαν την αποχώρησή του από τη χώρα.

Στις 16 Δεκεμβρίου του 1923, επαναπροκηρύχθηκαν εκλογές, οι οποίες ανέδειξαν νικητές τους Φιλελεύθερους με συντριπτική πλειοψηφία, αλλά χωρίς τη συμμετοχή των βασιλοφρόνων, που επέλεξαν το δρόμο της αποχής. Τρεις ημέρες αργότερα, ο βασιλιάς Γεώργιος εγκατέλειψε τη χώρα, ενώ αντιβασιλέας ορίστηκε ο Παύλος Κουντουριώτης. Λίγο αργότερα, ο Βενιζέλος, ανταποκρινόμενος στις μαζικές εκκλήσεις των υποστηρικτών του επέστρεψε στη χώρα, κατοχυρώνοντας -φαινομενικά τουλάχιστον- την εκλογική του επιτυχία. Ακολούθησαν θυελλώδεις συγκρούσεις, κατά τη διάρκεια της Δ' Συντακτικής Εθνοσυνέλευσης, ανάμεσα στο Βενιζέλο και τον Παπαναστασίου (ηγέτη της αντιβασιλικής παράταξης και αρχηγό του κόμματος της Δημοκρατικής Ενώσεως) (Φέρλα, 1998).

Με την παραίτηση του Βενιζέλου και την κατοπινή διάσπαση του κόμματός του, ο Παπαναστασίου ανέλαβε την εξουσία και έθεσε σε κίνηση τις διαδικασίες επίσημης έκπτωσης της βασιλικής δυναστείας. Η Εθνοσυνέλευση, στις 25 Μαρτίου 1924, ανακήρυξε την Ελλάδα Αβασίλευτη Δημοκρατία, ενώ λίγο αργότερα, στις 13 Απριλίου, το δημοψήφισμα, με συντριπτικό ποσοστό (69,5%), ενέκρινε τη μεταβολή του πολιτεύματος. Ο αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος, Παναγής Τσαλδάρης, αρνήθηκε να το αποδεχτεί, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα -με την εξαίρεση του Ιωάννη

Μεταξύ- τη μη αναγνώριση της πολιτειακής αλλαγής από την αντιβενιζελική παράταξη (Φέρλα, 1998).

Το δημοκρατικό καθεστώς, από τις πρώτες κιάλας ημέρες εγκαθίδρυσης του, δεν μπόρεσε να παγιωθεί αποτελεσματικά. Εκτεταμένα κρούσματα αυθαιρεσίας και πολιτικές ολιγωρίες συνέβαλαν στην πτώση της πρώτης δημοκρατικής κυβέρνησης του Αλέξανδρου Παπαναστασίου, το 1924. Μετά από μια πολιτική διελκυστίνδα, την πρωθυπουργία ανέλαβε ο Θεμιστοκλής Σοφούλης, αλλά τα έκτροπα που συνέβησαν στο σώμα του Ναυτικού κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού (στασιαστικές ταραχές), τερμάτισαν σύντομα το βίο και αυτής της κυβέρνησης. Η κρατική διαχείριση ανατέθηκε αυτή τη φορά στον Ανδρέα Μιχαλακόπουλο (7/10/1924), ο οποίος εξουδετέρωσε ένα νέο στρατιωτικό κίνημα, αλλά δεν απέφυγε την κλιμάκωση βίαιων και αιματηρών εργατικών κινητοποιήσεων. Στα πλαίσια των κοινοβουλευτικών συνεδριάσεων, οι δημοκρατικοί κατήγγειλαν την ίδρυση "φασιστικών" συλλόγων από το Γεώργιο Κονδύλη, υπουργό εσωτερικών και ισχυρό άνδρα του καθεστώτος. Η παραίτηση του τελευταίου, άνοιξε το δρόμο σ' ένα νέο πραξικόπημα, αυτή τη φορά από το στρατηγό Θεόδωρο Πάγκαλο (25/6/1925) (Φέρλα, 1998).

Η Β' Ελληνική Δημοκρατία, το κατεξοχήν θεσμικό μόρφωμα της περιόδου, προήλθε από τη δυναμική των ριζοσπαστικών διεργασιών που συντελούνταν στο πολιτικό τοπίο μετά την Καταστροφή. Η πολιτική αστάθεια των ετών 1923-24, σε συνδυασμό με τα νέα κοινωνικά δεδομένα (ανατροπή των ισορροπιών λόγω της εισροής προσφύγων με αντιμοναρχικές τάσεις), έθεσε σε κίνηση τους μηχανισμούς (δημοψήφισμα), που οδήγησαν στην καθεστωτική μεταβολή. Ωστόσο, η δημοκρατία στο Μεσοπόλεμο, δεν επιβλήθηκε ποτέ στη συνείδηση του λαού ως μόνιμη τάξη πραγμάτων και δέχτηκε αλλεπάλληλα πλήγματα (πραξικοπήματα, δικτατορία). Μόνον ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου υπήρξε σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου σφοδρός υπέρμαχος της. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η ανακίνηση του καθεστωτικού ζητήματος αποτελούσε ουσιαστικά ένα ακόμα πεδίο αντιπαράθεσης, βενιζελικών και αντιβενιζελικών, για την κατάληψη και διατήρηση της εξουσίας, συχνά ερήμην του λαού (Φέρλα, 1998).

Οι υποσχέσεις του δικτάτορα Θεόδωρου Πάγκαλου για χρηστή λειτουργία του κρατικού μηχανισμού, και κυρίως η γενική κόπωση μετά από μια περίοδο κοινοβουλευτικής αστάθειας, συντέλεσαν στην αναίμακτη επικράτησή του αλλά και στην αποδοχή του στο Κοινοβούλιο από τους εκπρόσωπους του Έθνους. Την αρχική περίοδο ανοχής στην ημικοινοβουλευτική διακυβέρνηση του Θεόδωρου Πάγκαλου, ακολούθησε η δυσαρέσκεια εξαιτίας των αυταρχικών μεθόδων του, αλλά κυρίως λόγω της αδυναμίας του να διαχειριστεί τα οικονομικά της χώρας. Ο στρατηγός Θεόδωρος Πάγκαλος (1925-26) στην περίοδο της διακυβέρνησης του άλλοτε με εντυπωσιακές ενέργειες (απαγχονισμός των καταχραστών του δημοσίου χρήματος) και άλλοτε με κωμικές (περιορισμός στο μάκρος της γυναικείας φούστας), επιχείρησε να στρέψει την κοινή γνώμη της εποχής υπέρ του. Τα συσσωρευμένα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και η αδυναμία διευθέτησής τους στα στενά πλαίσια της πολιτικής συγκυρίας του 1925-26, έφθειραν τον συχνά απρόβλεπτο στις ενέργειές του δικτάτορα.

Η λογοκρισία στον Τύπο και οι εκτοπίσεις σε νησιά πολιτικών αρχηγών, αλλά και απλών πολιτών, χαρακτηρίζουν την περίοδο. Εύλογα αυτή η πολιτική, προκάλεσε αντιδράσεις στον πολιτικό κόσμο αλλά και στο στρατό. Ο Γεώργιος Κονδύλης, συνεπικουρούμενος από τους πραιτοριανούς του παλαιού συμμάχου του, τον ανέτρεψε και ανέλαβε προσωρινά τη διοίκηση (Φέρλα, 1998).

Μία πρώτη απόπειρα σχηματισμού οικουμενικής κυβέρνησης ναυάγησε και προκηρύχθηκαν εκλογές (7/11/1926) -για πρώτη φορά- με το σύστημα της απλής αναλογικής. Η εκλογική διαδικασία χαρακτηρίστηκε από ευρύτατες συμπράξεις και τη διαμόρφωση νέων κομματικών συμμαχιών, οι οποίες εξέφραζαν ένα μεγάλο φάσμα πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων. Οι διαπραγματεύσεις για βιώσιμη κυβέρνηση συνασπισμού των αστικών κομμάτων έδιναν και το στίγμα της νέας Βουλής. Η συμμετοχή ωστόσο σ' αυτή του Λαϊκού Κόμματος -που δεν είχε αναγνωρίσει το νέο πολίτευμα- σε συνδυασμό με ποικίλα άλλα ζητήματα τροφοδότησαν διαδοχικές κρίσεις, που κατέληξαν τελικά στην ανατροπή της (27/6/1928) (Φέρλα, 1998).

Η εξωτερική πολιτική

Η θέση της Ελλάδας στο διεθνή χώρο ήταν ιδιαίτερα υποβαθμισμένη στη δεκαετία του '20, κατά κύριο λόγο εξαιτίας της ήττας που υπέστη στη Μικρασία. Η συνθήκη της Λοζάνης του 1923, διπλωματικό ορόσημο για τα όρια και την κλίμακα των σχέσεων της Ελλάδας στη μεσοπολεμική περίοδο, επέτρεψε τη δυναμική ένταξη της στο νέο σύστημα της ευρωπαϊκής ισορροπίας. Η Ελλάδα αντιπροσωπεύτηκε στη συνδιάσκεψη ειρήνης στη Λοζάνη, το 1923, από μια ομάδα πληρεξουσίων με επικεφαλής τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος έπαιξε καίριο ρόλο στις σχετικές συνομιλίες. Ανάμεσα στα προβλήματα που χώριζαν τους δύο λαούς, πιο σημαντικά ήταν ο προσδιορισμός των συνόρων, η κατανομή του δημόσιου οθωμανικού χρέους, η καταβολή πολεμικών αποζημιώσεων από την ελληνική πλευρά, το καθεστώς λειτουργίας του οικουμενικού πατριαρχείου και η τύχη των ομοεθνών πληθυσμών, που βρίσκονταν έξω από την εδαφική επικράτεια της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η χάραξη των συνόρων της Θράκης δεν προσέκρουσε σε αγεφύρωτα προβλήματα. Τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος προσαρτήθηκαν στην Τουρκία (Φέρλα, 1998).

Αναφορικά με το ζήτημα της εκατέρωθεν ανταλλαγής πληθυσμών, ιδιαίτερη σημασία είχε το ζήτημα αυτών που προσδιορίστηκαν ως "ανταλλάξιμοι". Αποφασίστηκε ότι δεν θα είχαν δικαίωμα να επιστρέψουν στις εστίες τους, χωρίς την άδεια των αντίστοιχων κυβερνήσεων. Η χωριστή συνθήκη της Ανταλλαγής των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας υπογράφηκε στις 30 Ιανουαρίου 1923. Η συνθήκη της Λοζάνης καθόρισε όχι μόνο την εδαφική φυσιογνωμία αλλά και την ευρύτερη ισορροπία δυνάμεων στο χώρο της νότιας Βαλκανικής και της ανατολικής Μεσογείου (Φέρλα, 1998).

Μετά το 1923, και για όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, η ελληνική εξωτερική πολιτική εισήλθε σε μια νέα φάση. Ο αλυτρωτισμός και η εδαφική ολοκλήρωση, που για έναν ολόκληρο αιώνα αποτελούσαν τις βασικές συνισταμένες

των επιδιώξεων της χώρας, αντικαταστάθηκαν από άλλους προσανατολισμούς. Αποκλειστικό στόχο της ελληνικής διπλωματίας αποτελούσε πια η διατήρηση της ασφάλειας και της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας. Παράλληλα, η χώρα εντάχθηκε ενεργά στο καθεστώς της διεθνούς νομιμότητας, όπως αυτή αντιπροσωπευόταν από την Κοινωνία των Εθνών, επιδεικνύοντας προσήλωση στο καθεστώς των διεθνών συνθηκών. Η προβολή των εθνικών διεκδικήσεων (Δωδεκάνησα, Βόρειος Ήπειρος, Κύπρος) προσαρμόστηκε στους νέους αυτούς άξονες και ουσιαστικά ανεστάλη (Φέρλα, 1998).

Εσωτερική πολιτική

Μεταξύ του 1920 και του 1928, μεσολάβησαν δεκαοχτώ πρωθυπουργίες, τρεις γενικές εκλογές και τέσσερα στρατιωτικά κινήματα. Επιβλήθηκε μια στρατιωτική δικτατορία (του Θεόδωρου Πάγκαλου), η οποία ανατράπηκε στη συνέχεια από ένα νέο κίνημα. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας παύτηκε μία φορά, ενώ άλλες δύο παραιτήθηκε. Μετά από διετή εκκρεμότητα, διευθετήθηκε το θέμα ενός νέου καταστατικού χάρτη της χώρας. Το νέο σύνταγμα, δημοσιεύτηκε -αναθεωρημένο- στις 3 Ιουνίου 1927, αλλά συνάντησε τεράστια προβλήματα στην αποδοχή του από την αντιπολίτευση (κυρίως από το Λαϊκό Κόμμα) (Φέρλα, 1998).

Η άφιξη μεγάλου αριθμού προσφύγων, βασικά βενιζελικών, από τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη, που εγκαταστάθηκαν κυρίως στη Μακεδονία, τη Δυτική Θράκη και τις παρυφές της Αθήνας και του Πειραιά και η σύγχρονη αποχώρηση του μουσουλμανικού (και δευτερευόντως του σλαβομακεδονικού), κυρίως αντιβενιζελικού στοιχείου από τη Μακεδονία και άλλες περιοχές, κατέστησαν τις Νέες Χώρες ακόμα πιο βενιζελικές απ' ό,τι ήταν κατά την περίοδο 1915-1920, ενώ συγχρόνως παγιώθηκε ο αντιβενιζελισμός των Παλαιών Χωρών, εκτός από τις παρυφές του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας (Οικονόμου, 2003).

Αξίζει να σημειωθεί ότι βασικά χαρακτηριστικά των κομματικών σχηματισμών της εποχής του μεσοπολέμου ήταν οι συχνές μεταπηδήσεις των πολιτευτών τους από τον ένα στον άλλον, χωρίς κανένα πολιτικό κόστος, οι δημιουργίες βραχύβιων ή και μόνο εκλογικών κομμάτων και συνασπισμών καθώς και ο έντονα πατερναλιστικός φορμαλιστικός και διαταξικός τους χαρακτήρας και τέλος η αδιαφορία και η αδυναμία τους να προχωρήσουν σε μια σταθερή μαζική οργάνωση των οπαδών τους που θα αποτελούσαν μέλη πολιτικών οργανώσεων με σταθερές κομματικές επιλογές (Ρήγος, 1999).

Η ελληνική κοινωνία

Σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, οι συνθήκες διαβίωσης για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ήταν δύσκολες. Η Ελλάδα παρέμεινε χώρα αγροτική, αφού το 60% του ενεργού πληθυσμού ασχολούνταν με τη γεωργία. Η ουσιαστική μεταβολή, σε σχέση με τις προηγούμενες περιόδους, ήταν ότι η πλειοψηφία των αγροτών αποτελούνταν, μετά την αγροτική μεταρρύθμιση του Βενιζέλου, από μικροϊδιοκτήτες. Οι ακτήμονες καλλιεργητές και οι αγροτικής προέλευσης πρόσφυγες

συνέχιζαν τον αγώνα για την αποκατάστασή τους στις μακεδονικές κυρίως εκτάσεις (Φέρλα, 1998).

Η μεσαία τάξη, που η άνοδός της συντέλεσε στην άνοδο του κινήματος των Φιλελευθέρων, είχε πλέον σταθεροποιήσει τη θέση της μέσα στο κοινωνικό και πολιτικό σύστημα της χώρας. Ενώ όμως αρχικά στήριξε τον Ελευθέριο Βενιζέλο στο ανορθωτικό του έργο, δεν του επέτρεψε να προωθήσει το εκσυγχρονιστικό του όραμα. Η αυξανόμενη πίεση της εργατικής τάξης και η σύγχυση στο βενιζελικό στρατόπεδο, οδήγησε σε πόλωση που εκδηλώθηκε ως πολιτική συσπείρωση στη βάση των αξιών και των αντιλήψεων του ευρύτερου συντηρητικού χώρου (ουσιαστικά του Λαϊκού Κόμματος).

Η πολιτική τοποθέτηση των προσφύγων στο βενιζελισμό, η ανωτερότητά τους στο πολιτιστικό πεδίο, η εργατικότητα, καθώς και οι προσπάθειες του κράτους και της Κοινωνίας των Εθνών για λειτουργική ένταξή τους στην κοινωνία δημιούργησαν εντονότερες αντιθέσεις με τους γηγενείς, που κάθε άλλο παρά έσβησαν με το πέρασμα του χρόνου. Όπως έχει άλλωστε εύστοχα παρατηρηθεί, αποτελούσαν το μοναδικό συμπαγές εκλογικό σώμα εθνικής σημασίας. Σε πολλές περιοχές ξέσπασαν ανοιχτές συγκρούσεις ανάμεσα σε πρόσφυγες και ντόπιους. Συχνές αναφορές γίνονταν για την "έχθρα του εγχώριου πληθυσμού", που σε πολλές περιπτώσεις αντιμετώπισε τους νέους κατοίκους ως απειλή για το μέλλον του. Εφημερίδες προειδοποιούσαν ότι ενδεχόμενη εκλογική νίκη του Βενιζέλου θα σήμαινε διπλή δικτατορία, πολιτική των Φιλελευθέρων, και οικονομική από τους πρόσφυγες, οι οποίοι ήδη φέρονταν να προχωρούν σε επίταξη των περιουσιών των γηγενών.

1.5 Τοπικό ιστορικό πλαίσιο

Χάρη στις νίκες της Ελλάδας στους Βαλκανικούς πολέμους συγκροτούνται οι «Νέες Χώρες», η Μακεδονία, η Ήπειρος, η Θράκη, η Κρήτη και τα Νησιά του Βορείου Αιγαίου και ενσωματώνονται στην Παλιά Ελλάδα. Μετά την απελευθέρωση του 1912 η περιοχή της Καστοριάς συνιστά την ομώνυμη υποδιοίκηση που υπάγεται στο Νομό Φλωρίνης, με έδρα τη γειτονική πόλη της Φλώρινας. Η περιοχή της Καστοριάς, με μικρά διαλείμματα στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, ανήκει από το 1915 έως το 1952 στην εκλογική περιφέρεια Φλωρίνης (Κωστόπουλος, 2015).

Στην Καστοριά συνυπάρχουν οι γλωσσικές ομάδες που συναντάμε σε όλη την περιοχή της Μακεδονίας, ελληνόφωνοι στον νότο του νομού και στην πόλη, ντόπιοι σλαβόφωνοι στην ύπαιθρο, πρόσφυγες (ποντιακής κυρίως καταγωγής μετά το 1922) και μεμονωμένα χωριά Βλάχων και Αρβανιτών. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόλις 8.370 πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στην επαρχία Καστοριάς ενώ αναχώρησαν συνολικά 17.894 σλαβόφωνοι (στο πλαίσιο της ανταλλαγής πληθυσμών με τη Βουλγαρία) και μουσουλμάνοι. Στη Φλώρινα ήρθαν 10.735 και έφυγαν συνολικά 15.031 (Αλβανός, 2003). Σύμφωνα με τα στοιχεία του κτηματολογίου, στην πόλη της Καστοριάς κατοικούσαν τρεις εθνολογικές κοινότητες: ελληνική, τουρκική και εβραϊκή. Οι Έλληνες κατοικούσαν στο ανατολικό τμήμα της πόλης, οι Τούρκοι έποικοι είχαν

εγκατασταθεί στα δυτικά, ώστε να ελέγχουν το πέρασμα του λαιμού και οι Εβραίοι κατοικούσαν στην ευρύτερη περιοχή της πλατείας Ομονοίας. Μεικτές περιοχές ήταν η παλιά αγορά (το Τσαρσί) και η Κάτω Αγορά (Τσολάκης, 1996).

Το Μάιο του 1915 εκλέγονται οι πρώτοι βουλευτές, ο ιδιαίτερα δημοφιλής διπλωμάτης Ίων Δραγούμης, γιος του Στέφανου, ο δικηγόρος Ιωάννης Βαλαλάς από την πόλη της Καστοριάς και ο έμπορος Σίμος Λιούμπης από το Γιαννοχώρι Καστοριάς με το Κόμμα των Εθνικοφρόνων του Δημητρίου Γούναρη. Ο μοναδικός αντιπρόσωπος με το Φιλελεύθερο Κόμμα του Ελευθέριου Βενιζέλου ήταν ο δημοσιογράφος Κωστής Χαιρόπουλος. Στις επόμενες εκλογές, τον Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς εκλέχτηκε επιπλέον ο διδάκτορας Χημείας Όθων Ρουσόπουλος στη θέση του Δραγούμη, που επανήλθε το 1917. Στις κρίσιμες εκλογές του 1920, το Φιλελεύθερο Κόμμα υφίσταται βαριά ήττα από την Ηνωμένη Αντιπολίτευση με ηγέτη τον Δημήτριο Γούναρη. Από την Καστοριά εκλέγονται βουλευτές μόνο αυτού του σχηματισμού: ο επανεκλεγείς Σ. Λιούμπης, ο ιατρός και πρώην δήμαρχος της πόλης Μενέλαος Μπατρίνος, ο νομικός Φίλιππος Δραγούμης, μικρότερος αδερφός του Ίωνα, και ο ιατρός από το Άργος Ορεστικό Μιχαήλ Τυπάδης¹ (Κωστόπουλος, 2015).

Την ίδια περίοδο η Υποδιοίκηση Καστοριάς παρουσιάζει σημαντική πληθυσμιακή μείωση της τάξεως του 10% και έχει πραγματικό πληθυσμό 56.081 κατοίκους. Η ελάττωση οφείλεται στην υπερπόντια μετανάστευση αρκετών κατοίκων και την εθελούσια αμοιβαία ανταλλαγή πληθυσμών που προβλεπόταν μεταξύ της Ελλάδας και της Βουλγαρίας στη Συνθήκη του Νεϊγύ (1919). Το πληθυσμιακό αυτό κενό που δημιουργείται καλύπτεται από την ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Οι γηγενείς μουσουλμάνοι αποπέμπονται και δίνουν τη θέση τους σε χριστιανούς της Ανατολής που ήρθαν κυρίως από τις περιοχές του Πόντου και της Προποντίδας. Η Υποδιοίκηση Καστοριάς, που μετατρέπεται σε Επαρχία, παρουσιάζει πληθυσμιακή σταθερότητα παρά τις εκατέρωθεν μετακινήσεις και έχει πραγματικό πληθυσμό 56.596 άτομα (Κωστόπουλος, 2015).

Ο γρήγορος ρυθμός με τον οποίο μεταλλάσσεται η δημογραφική σύνθεση της περιοχής στη δεκαετία του 1920 αλλάζει ραγδαία τα πολιτικά δεδομένα. Μετά την πανωλεθρία του ελληνικού στρατεύματος στη Μικρά Ασία και την έλευση των προσφύγων, το πολιτικό σκηνικό αντιστρέφεται. Η Ηνωμένη Αντιπολίτευση δεν συμμετέχει στις εκλογές του 1923 και στην Καστοριά εκλέγονται μόνο οι φιλελεύθεροι βουλευτές Ι. Βαλαλάς, που στο μεταξύ έχει αλλάξει πολιτική παράταξη, Δημήτριος Κύρου, Ιωάννης Ζάχος και Αλέξανδρος Ωρολογόπουλος. Το 1926, χωρίς την παρουσία του Βενιζέλου επικρατεί πανελλαδικά αλλά και στην Καστοριά ο Συνασπισμός των Φιλελεύθερων με βουλευτή τον Ι. Βαλαλά. Παρ' όλα αυτά δεν προκύπτει αυτοδυναμία και συγκροτείται οικουμενική κυβέρνηση υπό τον Αλέξανδρο Ζαΐμη. Με το Κόμμα

¹ Ο Μιχαήλ Τυπάδης (1862-1951) γεννήθηκε στην Αμμουδάρα Καστοριάς, ακολούθησε ιατρικές σπουδές στην Αθήνα και τη Βιέννη. Χρημάτισε δήμαρχος Χρουπίστης το διάστημα 1917-18 και βουλευτής Φλωρίνης-Καστοριάς με την Ηνωμένη Αντιπολίτευση το 1920-23 (Αλβανός Ρ. , Κωστόπουλος Β., 2016)

των Ελευθεροφρόνων του Ιωάννη Μεταξά εκλέγεται ο Σ. Λιούμπης και με το Συνεργατικό Εργατικό Κόμμα (ΣΕΚ) ο ηγέτης του Φ. Δραγούμης. Σε αυτές τις εκλογές κατεβάζουν υποψηφίους για πρώτη φορά οι κομμουνιστές του Ενιαίου Μετώπου Εργατών, Αγροτών και Προσφύγων (Κωστόπουλος, 2015).

Στην επόμενη εκλογική αναμέτρηση (1928) οι φιλελεύθεροι, υπό τον Ε. Βενιζέλο, πετυχαίνουν μια ακόμη ευρύτατη νίκη με 178 έδρες και από την επαρχία Καστοριάς εκλέγονται οι Βαλαλάς και Ζάχος. Ταυτόχρονα, απέτυχαν να αντιπροσωπευτούν στην επαρχία το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Μεταξά και το Λαϊκό Κόμμα του Παναγή Τσαλδάρη. Την επόμενη χρονιά προκηρύσσονται για πρώτη φορά γερουσιαστικές εκλογές όπου οι φιλελεύθεροι νικούν ξανά τους ελευθερόφρονες και το Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα του Αλέξανδρου Παπαναστασίου. Γερουσιαστής εκλέγεται ο φιλελεύθερος δικηγόρος και πρόεδρος του Προσφυγικού Συλλόγου Καστοριάς Παντελής Χρηστίδης, ο οποίος παρέμεινε στο αξίωμα αυτό μέχρι το 1935. Η κυριαρχία των βενιζελικών συνδυασμών της δεκαετίας του '20 θα τερματιστεί στις βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου 1932. Το αναδυόμενο Λαϊκό Κόμμα θα πάρει βραχεία κεφαλή πανελλαδικά, όμως στην Καστοριά θα καταγράψει μια μεγάλη νίκη απέναντι στους φιλελεύθερους. Ο Φ. Δραγούμης συμμάχησε με το Λαϊκό Κόμμα και εξελέγη μαζί με τον κρητικό, παλιό μακεδονομάχο και αξιωματικό Γεώργιο Τσόντο (καπετάν Βάρδα) και τον επίσης αξιωματικό Αναστάσιο Νταλίπη, γιο του φονευθέντα μακεδονομάχου Δημητρίου Νταλίπη από τον Γάβρο Καστοριάς. Παρά την ήττα, ο Ι. Βαλαλάς καταφέρνει να επανεκλεγεί (Κωστόπουλος, 2015).

Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου η πόλη της Καστοριάς αλλάζει όψη. Μετά την υποχρεωτική αποχώρηση των Τούρκων τον Αύγουστο του 1924 και τη σταδιακή εγκατάσταση των προσφύγων παρατηρούνται προσπάθειες ανανέωσης και εκσυγχρονισμού. Οι δημοτικές αρχές μεριμνούν για την ύδρευση, τον ηλεκτροφωτισμό της πόλης, τη σύνταξη ρυμοτομικού σχεδίου, τη βελτίωση των δρόμων και τη δενδροφύτευση (Τσολάκης, 1996). Με τα εμβάσματα των μεταναστών και το εμπόριο των γουναρικών η Καστοριά αποκτά νέες οικοδομές, αληθινά μέγαλα κοντά στη λίμνη και στα υψώματα που μεταβάλλουν τη μορφή της παλιάς πόλης². Μια σημαντική αλλαγή που καταγράφεται το διάστημα 1926-1928 είναι η μετονομασία των περισσότερων οικισμών της περιοχής, ώστε να αποκτήσουν ελληνοπρεπή και πιο εύηχα ονόματα (Κωστόπουλος, 2015).

² Καστοριά, Θ, φ.443, 27.9.1931,σελ.1,Η Μακεδονική Ζωή:Η πόλις των Βυζαντινών εκκλησιών και τα έργα του Ταμείου Ορεσιτιάδος, Μιχαήλ Ροδάς

Γ. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1.Ο Τύπος

1.1 Βενιζελικός Τύπος

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που αντλούνται από την «Καστορία» βενιζελικές εφημερίδες θεωρούνται: η «Πατρίς», ο «Ελεύθερος Τύπος», η «Μακεδονία», που πρωτοεκδόθηκε το 1911 και συνέχιζε να εκδίδεται μέχρι πρόσφατα, το «Φως» (1914-1959), η «Νέα Αλήθεια» που κυκλοφορούσε από το 1909 ως το 1972. Η καθημερινή εφημερίδα «Πατρίς» ήταν από τα φανατικότερα δημοσιογραφικά όργανα της βενιζελικής παράταξης. Διευθυντής και ιδιοκτήτης της ήταν ο Σπύρος Σίμου. Μετά την ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές του 1920 εξακολούθησε να μάχεται κατά των αντιβενιζελικών και της δυναστείας, παρά την στρατιωτική λογοκρισία που επικρατούσε και σε αυτήν δημοσιεύτηκε το Μανιφέστο των δημοκρατικών που είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη του Α. Παπαναστασίου και των υπόλοιπων υπογραφόντων καθώς και του τότε διευθυντή της Τίμου Σταθόπουλου (Μάγερ Κ. , 1959)

Ο «Ελεύθερος Τύπος» του Ανδρέα Καβαφάκη εκδόθηκε την περίοδο που εκδηλώθηκε το κίνημα της Εθνικής Άμυνας στη Θεσσαλονίκη (1916). Αποτέλεσε μια αξιόλογη δημοσιογραφική προσπάθεια της δεύτερης δεκαετίας του 20^{ου} αι (Μάγερ Κ., 1959). Ο Α. Καβαφάκης συνόδευε τον Ελ. Βενιζέλο στο Παρίσι, καλύπτοντας με καθημερινές ανταποκρίσεις τις εργασίες της Συνδιάσκεψης Ειρήνης. Μετά την εκλογική ήττα των Φιλελευθέρων, την 14η Νοεμβρίου 1920, εξακολούθησε να υποστηρίζει με φανατισμό την πολιτική του Ελ. Βενιζέλου (Παναγιωταρέα, 2008). Στις 21 Φεβρουαρίου 1922 ο διευθυντής της εφημερίδας Α. Καβαφάκης δολοφονήθηκε μπροστά στην οικία του από αντιφρονούντα. (Μάγερ Κ. , 1959)

Το «Ελεύθερον Βήμα» (1922) του Δημ. Λαμπράκη λειτούργησε ως μια μεγάλη πολιτική κυψέλη η οποία περιέκλειε δυναμικούς πολιτικούς, ισχυρούς στρατιωτικούς παράγοντες και κορυφαίους οικονομολόγους της βενιζελικής παράταξης. Στα γραφεία του «Ελεύθερου Βήματος» καταστρώθηκαν πολιτικά προγράμματα, σχηματίστηκαν κυβερνήσεις και σχεδιάστηκαν επαναστάσεις που έμελλε να επηρεάσουν καθοριστικά την πολιτική ζωή της Ελλάδας. Αποτέλεσε όργανο του κόμματος των Φιλελευθέρων και αγωνίστηκε για την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας. Παρά τη στενή φιλία και την παλαιά συνεργασία που συνέδεαν τον Δημ. Λαμπράκη με τον στρατηγό Θ. Πάγκαλο, το «Ελεύθερον Βήμα» άσκησε με σφοδρότητα κριτική εναντίον του δικτάτορα, καταδικάζοντας την ενέργειά του, την οποία θεωρούσε πλήγμα κατά της νεοπαγούς δημοκρατίας (Μάγερ Κ. , 1959).

Η εφημερίδα «Νέα Αλήθεια» εκδόθηκε το 1909. Ο αντιβουλγαρισμός και ο αντικομιτατζιδισμός αποτελούν χαρακτηριστικά της εφημερίδας. Υποστήριξε το πολίτευμα της Δημοκρατίας και παρέμεινε στο πλευρό του Κόμματος των Φιλελευθέρων και του Ελ. Βενιζέλου (Κανδυλάκης, 2012). Η εφημερίδα «Μακεδονία» που εκδόθηκε το 1911 από τον Κωνσταντίνο Βελλίδη τάχθηκε στο πλευρό του Βενιζέλου και υποστήριξε τις αρχές της φιλελεύθερης δημοκρατικής παράταξης (Μάγερ Κ. , 1960).

Η πρωινή εφημερίδα της Θεσσαλονίκης «Φως» εκδόθηκε το 1914 από το Δημοσθένη Ρίζο. Η πολιτική γραμμή του «Φωτός» δεν ήταν πάντα η ίδια μέχρι το 1941 (Μάγερ Κ. , 1960). Το Φως υποστήριζε στην αρχή τον Ελ. Βενιζέλο, αλλά τον εγκατέλειψε στις εκλογές του Μαΐου 1915, επειδή διαφώνησε με την εξωτερική πολιτική του, γεγονός που προκάλεσε τις αντιδράσεις των φιλελευθέρων. Το Κίνημα της Εθνικής Άμυνας και η εγκατάσταση της Προσωρινής Κυβέρνησης στη Θεσσαλονίκη ήταν η αιτία να επανέλθει η εφημερίδα στον Ελ. Βενιζέλο, ανεβάζοντας έτσι την κυκλοφορία της. Εξαιτίας αυτής της πολιτικής αστάθειας του εκδότη της εφημερίδας «Το Φως» Δημοσθένη Ρίζου, του αποδίδεται το: «Εμένα με λένε Ρίζο και όπου θέλω το γυρίζω» (Κανδυλάκης, 2012). Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή υποστήριξε την κίνηση για τη δημιουργία τρίτης καταστάσεως, την οποία εξέφραζε το κόμμα των Εργαζόμενων Παραγωγικών Τάξεων. Το 1926 έκλινε προς το Λαϊκό Κόμμα, αφού ο Δ. Ρίζος αποτέλεσε ένα από τα δυναμικότερα και μαχητικότερα στελέχη του κόμματος αυτού (Μάγερ Κ. , 1960).

1.2 Ο αντιβενιζελικός Τύπος

Στην «Καστορία» γίνεται μνεία στον αντιπολιτευόμενο τύπο που λειτουργεί ανταγωνιστικά. Η αντιπολίτευση υποστηρίζεται από εφημερίδες που αντιπαλεύονται το κυβερνητικό έργο και ιδιαίτερα τον Ε. Βενιζέλο. Οι συγκεκριμένες εφημερίδες προπαγανδίζουν τις επιδιώξεις της αντιβενιζελικής παράταξης που συνοψίζονται στην προσπάθειά τους να καταλάβουν την εξουσία. Κατά την «Καστορία», στην αρθρογραφία τους χρησιμοποιούν ψευδείς φήμες, ανακρίβειες, για να προκαλέσουν αναταραχές. Όπως οι βενιζελικές εφημερίδες έτσι και οι αντιβενιζελικές εκδίδονται τόσο σε επίπεδο περιφέρειας όσο και σε πανελλήνιο επίπεδο. Ο συντάκτης της εύθυμης στήλης «Η Εβδομάς» με το ψευδώνυμο «Το Κολύβριον», σχολιάζοντας με χιούμορ τα γεγονότα, συνθέτει λογοπαίγνια, με τους τίτλους των αντιπολιτευόμενων εφημερίδων³.

«Δια της νέας κατά των Φιλελευθέρων πολεμικής των οι αντιπολιτευόμενοι εφημερίδες αι οποίαι έχουν Κα θ η μ ε ρ ι ν ή γ ρ ί ν ι α ν, ζητούν να ανατείλη Ν έ α Η μ έ ρ α εν Ελλάδι, να αναλάβουν δε αυτοί την Κυβέρνησιν της Π ο λ ι τ ε ί α ς και να έλθη ο Γούναρης εζ Ιταλίας όστις είναι ο Π ρ ό μ α χ ο ς του Έθνους. Μόνον έτσι θα επενέλθωμεν εις την πρώτην Α θ η ν α ï κ ή σαπίαν.»

1.2.1 Η Καθημερινή

Η «Καθημερινή» του Γεωργίου Βλάχου κυκλοφορεί για πρώτη φορά την 15^η Σεπτεμβρίου 1919. Με την έκδοση της «Καθημερινής» η αντιβενιζελική παράταξη αποκτά το εγκυρότερο και μαχητικότερο δημοσιογραφικό όργανό της. Σε κύριο άρθρο της η συγκεκριμένη εφημερίδα θέτει ως στόχο της την κατάλυση της βενιζελικής εξουσίας, ώστε να επανέλθει στον τόπο ο ομαλός βίος. Από τα γραφόμενα της συνάγεται το συμπέρασμα ότι απέδιδε την κακοδαιμονία και την ανωμαλία στον Βενιζέλο, ώστε να αρκεί η απομάκρυνση του για την αποκατάσταση της γαλήνης, της ηρεμίας, της προόδου και της ελευθερίας. Ο εκδότης της απέδιδε τα δεινά σε ένα πολιτικό πρόσωπο, παραβλέποντας τις ικανότητες και τις υπηρεσίες που είχε προσφέρει στο έθνος. Το φαινόμενο αυτό δικαιολογείται από τις οξύτατες πολιτικές

³ Καστορία, Α, φ.18, 30.8.1920,σελ.1, Η Εβδομάς:Το Κολύβριον

αντιθέσεις που επικράτησαν την περίοδο του εθνικού διχασμού κατά τη διάρκεια του οποίου όσοι ανήκαν στη μια ή στην άλλη παράταξη τους χωρίζονταν από χάσμα αβυσσαλέο και αγεφύρωτο (Μάγερ Κ. , 1959).

Η «Καστορία» συχνά καταφέρεται εναντίον της εφημερίδας «Καθημερινή» η οποία μέσα από τα δημοσιεύματά της βάζει στο στόχαστρο την Κυβέρνηση του Ε. Βενιζέλου. Με λογοπαίγνιο το Κολύβριον μαρτυρεί ότι οι αναγνώστες της «Καθημερινής» στην πόλη δε φαίνονται πολύ ευχαριστημένοι με τα δημοσιεύματά της, γι' αυτό ένας Βενιζελικός συνιστά στο φίλο του να γιορτάσει μαζί τους τις νίκες της Ελλάδας, γιατί με την «Καθημερινή» δεν θα γιορτάσει ποτέ, αφού πάντα θα έχει καθημερινή⁴.

Ο ρόλος του τύπου είναι καθοριστικός στη διαμάχη βενιζελικών – αντιβενιζελικών και φαίνεται να την αναζωπυρώνει σε κρίσιμες περιστάσεις. Χαρακτηριστική είναι περίπτωση της απόπειρας δολοφονίας του Ε. Βενιζέλου. Μετά από αυτό το γεγονός, ο λαός ξεσπά εναντίον των δημοσιογράφων των Αθηνών που πιστεύει ότι πληρώνονται, όπως αναφέρεται, από την Ελβετία. Οι πολίτες σπεύδουν στα γραφεία των αντιπολιτευόμενων εφημερίδων που πιστεύεται ότι ενθάρρυναν τους δολοφόνους. Ο στρατός στέκεται αδύνατο να περιφρουρήσει τα τυπογραφεία των αντιπολιτευόμενων εφημερίδων. Η διαμαρτυρία του Φιλελεύθερου Ελληνικού Λαού κοπάζει μόνο, όταν διαδίδεται η πληροφορία ότι η κατάσταση της υγείας του Πρωθυπουργού δεν εμπνέει καμιά ανησυχία⁵. Λόγω της κρισιμότητας της κατάστασης οι αντιδραστικές εφημερίδες αναστέλλουν για δέκα μέρες την έκδοσή τους, η κυβέρνηση όμως διευκολύνει την επανέκδοσή τους, για να μην κατηγορηθεί για λογοκρισία⁶.

Μέσα σε αυτή την ένταση, η "Καθημερινή" δημοσιεύει τις εικόνες των Δημιουργών της Μεγάλης Ελλάδας: του Ν. Στράτου, του Π. Τσαλδάρη, του Χ. Βοζίκη, του Γ. Μερκούρη. Κατά τη γνώμη της, ο μειοψηφών τύραννος Βενιζέλος τους έκλεισε στη φυλακή, για να τους εκδικηθεί, παρά τη θέληση του ελληνικού λαού, προδίδοντας την πατρίδα. Κρίνει ότι είναι απαραίτητη η επέμβαση της Κοινής Γνώμης του εξωτερικού, για να σωθεί ο τόπος από την τυραννία του Βενιζέλου. Ο συντάκτης του δημοσιεύματος σχολιάζει ότι η παράκρουση είναι φανερή και τα στόματα αυτών που μετέρχονται συνωμοσίες και δολοφονίες θα κλείσουν με τη λαϊκή ετυμηγορία που θα προκύψει από τις εκλογές⁷.

Σε συνέχεια των δημοσιευμάτων, η "Καθημερινή" αναρτά τις φωτογραφίες του Γ. Μπαλτατζή, του Ξ. Στρατηγού, του Α. Στεφανόπουλου, θεωρώντας ότι συνέβαλαν αποφασιστικά στην εδαφική επέκταση της Ελλάδας σε αντίθεση με τον φιλογερμανό, φιλοβούλγαρο και φιλότουρκο Βενιζέλο, που επιθυμούσε να ηττηθεί η Ελλάδα στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Ενώ η «Νέα Ημέρα» απαιτεί την παραίτηση του Βενιζέλου,

⁴ Καστορία, Α, φ.10, Μαΐος 1920,σελ.1,Ζητήματα: «Η Καθημερινή»

⁵ Καστορία, Α, φ.15, 2.8.1920,σελ.4, Αθηναϊκή ηχώ, Αθήναι, Αττικός

⁶ Καστορία, Α, φ.18, 30.8.1920,σελ.3, Αθηναϊκή ζωή, Αθήναι, Αττικός

⁷ Καστορία, Α, φ.18, 30.8.1920,σελ.4, Αθηναϊκή ζωή: Πλησιάζει η ώρα, Αθήναι, Αττικός

εξαιτίας του οποίου οι πολιτικοί αντίπαλοί του φυλακίστηκαν και απομονώθηκαν στο Λονδίνο, επειδή αποκαλύφθηκε η «εκατοστή» συνωμοσία που σχεδίαζαν κατά του καθεστώτος και η δολοφονία εναντίον του, προς όφελος της Ελλάδας⁸.

Με την προκήρυξη των εκλογών, οι αντιπολιτευόμενες εφημερίδες αναλαμβάνουν τον προεκλογικό αγώνα που φαίνεται ότι θα διεξαχθεί και μέσω των δημοσιευμάτων τους. Διακηρύσσουν ότι «*Αι εκλογαί θα είναι νόθοι!*». Υποστηρίζουν ότι ο Βενιζελισμός θα εμφανίσει τους λίγους πολλούς και τους πολλούς λίγους. Αυτό θεωρούν ότι είναι εφικτό, αφού ο Βενιζέλος θα αξιοποιήσει στις εκλογές το χρήμα του Κράτους, αλλά και τους υπαλλήλους του. Με αυτό τον τρόπο ο Βενιζελισμός που αντιπροσωπεύει το ένα δέκατο θα καταφέρει να θάψει τα εννέα δέκατα του λαού που τάσσεται με το μέρος της αντιπολίτευσης. Σύμφωνα με τον αντιπολιτευόμενο τύπο μόνο ο Κωνσταντίνος, ο Γούναρης, ο Στρέιτ, ο Θάνος Πετραλιάς, ο Παλαμάρας και ο Γούδας θα έσωζαν τα εννέα δέκατα του λαού, αν μεγάλωναν τη χώρα και την έφταναν μέχρι την Κων/πολη. Το δημοσίευμα της εφημερίδας «Καστορία» διερμηνεύει τη στάση της αντιπολίτευσης, υποστηρίζοντας ότι οι αντιπολιτευόμενοι φωνάζουν προκαταβολικά, ψευδολογούν, συκοφαντούν, χυδαιολογούν και καταφεύγουν στη λύση της αποχής μπροστά στο ενδεχόμενο της επικείμενης λαίλαπας που θα υποστούν στις επερχόμενες εκλογές⁹.

Σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών εφημερίδων αποτελεί και η έλευση των πρόσφυγων. Η "Καθημερινή" με αφορμή το γεύμα που παρατέθηκε στα εγκαίνια της νέας Αρετσούς βρήκε την ευκαιρία να χύσει το δηλητήριό της, αναφερόμενη στους πρόσφυγες, έγραψε:

"Ιδού οι Βενιζελικοί! Συμποσιάζουν περίξ πλουσίας τραπέζης ενώ σεις είστε όρθιοι !

Η «Καστορία» σχολιάζει ότι η συγκεκριμένη αντιπολιτευόμενη εφημερίδα λησμονεί ότι χάρη στην πολιτική της οι πρόσφυγες στερήθηκαν τις περιουσίες τους. Το γεύμα παρατέθηκε ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για τη στοργή με την οποία οι σημερινοί διοικούντες ανέγειραν ολόκληρους συνοικισμούς, για να λησμονήσουν οι πρόσφυγες κάτω από τη νέα τους στέγη την παλαιά που τους την υφάρπαξε η πολιτική των ομοϊδεατών της Καθημερινής. Η επιμονή της Καθημερινής δεν θα την ωφελήσει, γιατί οι πρόσφυγες διατηρούν ζωνή την ανάμνηση της καταστροφής τους, ώστε να μην φοβούνται τα δηλητηριώδη τεχνάσματά της¹⁰.

1.2.2 Αντιβενιζελικές αθηναϊκές εφημερίδες

Η «Νέα Ημέρα» εκδόθηκε το 1912 από τον Ι. Χαλικοκονδύλη. Ο διευθυντής της επηρεάστηκε από το κλίμα του εθνικού διχασμού και διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο ως δημοσιογράφος της αντιβενιζελικής παράταξης. Στις 31 Ιουλίου 1920, λόγω της απόπειρας κατά του Βενιζέλου, σημειώθηκαν ταραχές που έμειναν γνωστές ως Ιουλιανά. Τα γραφεία και τα τυπογραφεία της εφημερίδας καταστράφηκαν και η εφημερίδα ανέστειλε την έκδοσή της για επτά ημέρες.

⁸ Καστορία, Α, φ.18, 30.8.1920,σελ.4, Αθηναϊκή ζωή: *Και άλλα εικόνες, Αθήναι*, Αττικός

⁹ Καστορία, Α, φ.18, 30.8.1920,σελ.2, *Τα Κατασκευάσματά των*

¹⁰ Καστορία, Γ, φ.116,10.5.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Το δηλητήριο*

Υποστήριξε την Ηνωμένη Αντιπολίτευση, τάχθηκε όμως εναντίον του Δ. Γούναρη όταν ανέλαβε την διακυβέρνηση, υποστηρίζοντας τον Ι. Μεταξά. Το 1924 υποστήριξε τον Κωνσταντίνο Δεμερτζή (συγγενή του Ι. Χαλικοκονδύλη) που ήταν αρχηγός του Ενωτικού Προοδευτικού Κόμματος, που είχε αναγνωρίσει τη Δημοκρατία και είχε ταχθεί υπέρ της συνεννόησης των δυο παρατάξεων (Μάγερ Κ. , 1959).

Η «Πολιτεία» των Σπ. Αλιμπέρτη και του Θεολ. Νικολούδη ανταγωνιζόταν την «Καθημερινή». Από την αρχή της έκδοσής της υποστήριξε την αντιβενιζελική παράταξη, αλλά εξαιτίας της λογοκρισίας δεν ήταν δυνατό να ασκεί ελεύθερη αντιπολίτευση. Από το φθινόπωρο του 1920 άσκησε δριμυία κριτική στον Ε. Βενιζέλο και υποστήριξε με φανατισμό τα κόμματα της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης. Στις εκλογές του 1926 υποστήριξε τον Ι.Μεταξά, στο συνδυασμό του οποίου συμμετείχε ο Θ. Νικολούδης. Στην οικουμενική Κυβέρνηση που σχηματίστηκε μετά τις εκλογές του 1926 ο Θ. Νικολούδης ορίστηκε υπουργός παιδείας. Μετά την επάνοδο του Βενιζέλου (1928) η «Πολιτεία» ασκούσε μετριοπαθή αντιβενιζελική κριτική, μέχρι τον Αύγουστο του 1929, οπότε και διέκοψε την έκδοσή της (Μάγερ Κ. , 1959).

Η απογευματινή εφημερίδα «Αθηναϊκή» του Όμηρου Ευελπίδη εκδίδεται το 1919 και διακηρύσσει στο κύριο άρθρο της: *«Αγνοεί, αν υπάρχουν βενιζελικοί ή βασιλικοί. Γνωρίζει μόνον Έλληνας και μόνον δι' αυτούς και δια την ένωσιν τους θα εργασθή.»*. Λίγους μήνες αργότερα καθίσταται αντιβενιζελικό δημοσιογραφικό όργανο και με την αδιαλλαξία που τη διακρίνει αρχίζει μια πρωτοφανή πολεμική εναντίον της κυβέρνησης Βενιζέλου. Μετά τη νίκη των αντιβενιζελικών η «Αθηναϊκή» αγωνίστηκε για την επαναφορά του βασιλιά Κωνσταντίνου. Ήταν πάντοτε φιλοβασιλική και καταφερόταν εναντίον της ανακήρυξης της δημοκρατίας το 1924 (Μάγερ Κ. , 1959).

1.2.3 Ο αντιβενιζελικός τύπος της Θεσσαλονίκης

Ο «Ταχυδρόμος Βορείου Ελλάδος»

Ο «Ταχυδρόμος» εκδόθηκε τον Ιανουάριο του 1920 από τον Νικόλαο Δαρβέρη, πολιτευτή και υπουργό της κυβέρνησης του Γ. Κονδύλη (1935) και με διευθυντή τον Πέτρο Ωρολογά (Μάγερ Κ. , 1960). Υπήρξε μια από τις πιο σημαντικές εφημερίδες της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου και η πρώτη φανατική αντιβενιζελική εφημερίδα της πόλης. Τα άρθρα της ήταν δριμύτατα και έδιναν έμφαση στον αντικειμενικό σκοπό που είχαν, την ανατροπή του Βενιζέλου. Η αδιάλλακτη και προκλητική αρθρογραφία προκαλούσε την αγανάκτηση των αντιφρονούντων. Οι υπόλοιπες, προσκείμενες στον Βενιζέλο, εφημερίδες της πόλης, υποδέχτηκαν τον «Ταχυδρόμο» με εχθρότητα και τον στοχοποίησαν άμεσα. Η εμπρηστική και βίαια αντιβενιζελική αρθρογραφία του Ταχυδρόμου προκάλεσε μάλιστα την επίθεση βενιζελικών στις εγκαταστάσεις της εφημερίδας, μετά την απόπειρα δολοφονίας του Κρητικού πολιτικού στο Παρίσι, με αποτέλεσμα να καταστραφούν αυτές ολοσχερώς. Μετά την καταστροφή των εγκαταστάσεων, η εφημερίδα χρησιμοποίησε καλύτερα τυπογραφεία και αναδείχτηκε ως η βασική αντιβενιζελική φωνή της πόλης. Σύντομα, πάντως, απέκτησε ανταγωνιστή στον αντιβενιζελικό χώρο, καθώς το «Φως» άλλαξε

την πολιτική του τοποθέτηση και στράφηκε προς τη φιλοβασιλική παράταξη. Ο Ταχυδρόμος συνέχισε να εκδίδεται μέχρι το 1937 (Κανδυλάκης, 2012).

Η «Ημερησία»

Η «Ημερησία» (1924-1925) εκδίδεται από τον Αντώνιο Χαμουδόπουλο και αργότερα περιέρχεται στον Ανδρέα Κονιτόπουλο και ουσιαστικά λειτουργεί ως δημοσιογραφικό όργανο της Πολιτικής Ενώσεως Μακεδονικής Νεολαίας (Μάγερ Κ. , 1960). Σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας «Καστορία» στην «Ημερησία» της Θεσσαλονίκης φιλοξενούνται ανταποκρίσεις από την πόλη. Φαινομενικά, η πνευματική αυτή κίνηση θα μπορούσε να θεωρηθεί εξαιρετική, ο αντιπολιτευόμενος όμως ανταποκριτής ο Φιλόλαος Πηχιών, κρυπτόμενος από το ψευδώνυμό του, επιχειρεί να θίξει πρόσωπα και πράγματα, υποκινούμενος από ταπεινά ελατήρια. Γι' αυτό η προσπάθεια αποδοκιμάζεται¹¹. Η πολεμική του αποδίδεται σε ευτελή ελατήρια, αφού οι πολιτευόμενοι δεν μεσολάβησαν, για να του παραχωρηθεί η εκμετάλλευση της λίμνης αντί 200 χιλιάδων δρχ., αλλά δόθηκε στον Μπίβουλα αντί 420 χιλιάδων. Επιπλέον του αποδίδεται ότι προσπαθεί να αντιπολιτευτεί την Επανάσταση που όρισε 50 δολάρια ως αντάλλαγμα στους ανυπότακτους που ζουν στην Αμερική τους οποίους αποκαλεί λιποτάκτες. Όταν η «Καστορία» αποκαλύπτει τα ευτελή ελατήριά του στρέφεται εναντίον της. Ισχυρίζεται στην «Ατλαντίδα» της Αμερικής ότι σκοπός της «Καστορίας» είναι να παραμένουν λιποτάκτες οι συμπολίτες μας στην Αμερική, για να εισπράττει δολάρια, κατηγορώντας όσους στήριξαν την έκδοση της εφημερίδας¹².

Ο Ζωόπουλος, που παρουσιάζεται ως φίλος από το Νεστράμιο και διδάκτωρ Φιλολογίας αναλαμβάνει ανταποκριτής της "Ημερησίας", προσπαθώντας να προωθήσει την κυκλοφορία της στα χωριά. Μαζί με τον Φ. Πηχιών, χωρίς ηθική υπόσταση, χωρίς αιδώ αλλά και με αυθάδεια και θράσος διοχετεύουν στην εφημερίδα "Ημερησία" της Θεσσαλονίκης τα ορνιθοσκαλίσματά τους. Στα συκοφαντικά λιβελλογραφήματά τους παρελαύνουν πρόεδροι κοινοτήτων, τίμιοι δημόσιοι υπάλληλοι, βουλευτές και δάσκαλοι. Η «Καστορία» μένει έκπληκτη με την απάθεια της εφημερίδας "Ημερησίας" η οποία ανέχεται να μετατρέπονται οι στήλες σε οχετό με το πρόσχημα ότι προσφέρει υπηρεσίες σε ομοϊδεάτες της¹³.

Η λιβελλογραφία της "Ημερησίας" στρέφεται εναντίον των υγιών στοιχείων της περιφέρειας και ιδιαίτερα κατά της εφημερίδας «Καστορία», αγνοώντας την απήχηση που έχει στους αναγνώστες της. Η «Καστορία» δηλώνει ότι αρνείται να απαντήσει στις ασυναρτησίες, στις συκοφαντίες, στις ύβρεις, στα ψέματα και στις κακίες, σεβόμενη τους πολυπληθείς αναγνώστες της. Στην εύθυμη στήλη «Η Εβδομάς» αναφέρονται με καυστικό τρόπο οι συντάκτες της Καστοριανής έκδοσης της "Ημερησίας" : ο Σωτ. Τουτουτζής: ως δικηγόρος και διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Σουφρόνης, ασκών το δικηγορικό επάγγελμα στο Σέτομο (Κεφαλάρι), ο Νικ. Αλεξιάδης: ως διδάκτωρ

¹¹ Καστορία, Β, φ.54, 17.2.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Αποδοκιμάζομεν*

¹² Καστορία, Β, φ.66, 11.5.1924 ,σελ.1, Ζητήματα: *Τον λυπούμεθα*

¹³ Καστορία, Β, φ.71, 15.6.1924 ,σελ.1, Ζητήματα: *Οχετός και Πανελλήνια: Ανταποκριτής*

Πανεπιστημίου της Λάγγας, ειδικός σε κτηματικά ζητήματα, ο Κ. Δαής: ως τελειόφοιτος Νηπιαγωγείου, γράφοντας άπταιστα την υπογραφή του και ο Ιω. Μπακάλης: ως ασυνάρτητος φοιτητής της Εξωφρενικής και ηρωικός πολεμιστής, λαμβάνοντας μέρος σε όλες τις μάχες του ζαχαροπλαστικού Σινάτικα¹⁴.

Η πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ της «Καστορίας» και της «Ημερησίας» αντικατοπτρίζεται και στις αντιθέσεις ανάμεσα στους πολιτικούς παράγοντες της πόλης. Ο Αργ. Ζαχαριάδης συντάσσει επιστολή διαμαρτυρίας εναντίον του γραμματέα του Κοινοτικού Συμβουλίου της πόλης Ευστάθιου Κουφοδάκη η οποία δημοσιεύεται στην «Καστορία». Τον κατηγορεί ότι, αντί να ασχοληθεί με τοπικά ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος, θίγει πρόσωπα υψηλότερα κοινωνικά ιστάμενα από αυτόν που διακρίνονται για την ηθική τους αξία. Στρέφεται κακόβουλα εναντίον του και τον παρουσιάζει ως επιτηδευμένο φιλοπροσφυγικό που κατά βάθος μισεί τους πρόσφυγες και χαίρεται με τα δεινοπαθήματά τους. Επικαλείται τη μαρτυρία του Σεβασμιοτάτου Μητροπολίτη ως προέδρου της επιτροπής εράνων υπέρ των προσφύγων και τα αξιότιμα μέλη της που μπορούν να επιβεβαιώσουν το πραγματικό ενδιαφέρον του Α. Ζαχαριάδη για τους πρόσφυγες. Αντίθετα, υποστηρίζει ότι ο Ευστάθιος Κουφοδάκης εθεάθη να ανεβαίνει στο Δημαρχείο, αδιάφορος και απαθής για τους πρόσφυγες που κείτονταν μπροστά του ασθενείς και ψυχορραγούντες γι' αυτό κατέχει άδικα τη θέση του γραμματέα του Διοικητικού Συμβουλίου των προσφύγων, αλλά ανάξια φέρει και τον τίτλο του πρόσφυγα¹⁵.

1.2.4 «Φωνή του Λαού» και «Νέος Αγών» Φλώρινης

Η «Φωνή του Λαού» ήταν εφημερίδα της Φλώρινας. Ιδιοκτήτης της ο Μοναστηριώτης συνταξιούχος επιθεωρητής δημοτικών σχολείων Κωνσταντίνος Ιωαννίδης και διαχειριστής ο Δ. Τσώγκος. Θεωρούνταν φιλοβασιλική εφημερίδα και ο ιδιοκτήτης της φαινόταν να τάσσεται με τον αρχηγό των Ελευθεροφρόνων Μεταξά (Αθανασιάδης, 2017). Σύμφωνα με την «Καστορία», ο Κ. Ιωαννίδης ο δημοσιογράφος και εκδότης της "Φωνής του λαού" της Φλώρινας, εκμεταλλευόμενος τη φιλόξενη ανοχή του Μακεδονικού λαού υποστήριζε ότι υπερασπιζόταν τα συμφέροντα των Μακεδονιτών. Η τοπική εφημερίδα τον κατηγορεί, γράφοντας ότι αποκαλύφθηκε ένας τεράστιος ψευτομακεδών, μια αληθινή μαριονέτα κινούμενη από το κατοστάτικο ή ακόμη και από το τάλιρο εκείνου που τον έχει ανάγκη.

Για την «Καστορία» η αντιπολιτευόμενη εφημερίδα «Νέος Αγών» εκδίδεται, λίγο πριν τις βουλευτικές εκλογές της 25^{ης} Οκτωβρίου 1920 στη Φλώρινα, για να διατυμπανίσει ότι η επιτυχία της αντιπολίτευσης στις εκλογές είναι ασφαλής. Πληροφορίες αναφέρουν ότι πίσω από την έκδοση της νέας εφημερίδας βρίσκεται ο διευθυντής της εφημερίδας «Φωνή του Λαού» Κ. Ιωαννίδης, ο οποίος μεταμορφώνεται τότε σε συμπολιτευόμενο και τότε σε αντιπολιτευόμενο, πουλώντας εφημερίδες¹⁶. Η τοπική εφημερίδα κατηγορεί τον Ιωαννίδη πως προσποιείται ότι είναι ουδέτερος ενώ

¹⁴ Καστορία, Β, φ.72, 22.6.1924 ,σελ.1, Ζητήματα: *Κλείστε τα παράθυρα* και «Η Εβδομάς», Το Κολύμβριον

¹⁵ Καστορία, Β, φ.72, 18.6.1924 ,σελ.4, Ελεύθερο βήμα: *Επί των λιβέλλων*, Αργύριος Ζαχαριάδης

¹⁶ Καστορία, Α, φ.24, 11.10.1920,σελ.1, Η Εβδομάς, Το Κολύμβριον

εδώ και καιρό επισημαίνεται ότι δείχνει αφάνταστη αρπακτική διάθεση. Αποδοκιμάζεται για την αναίδεια και την παραφροσύνη του. Τονίζεται ότι είχε το θράσος να ζητήσει 20.000 δρχ. για τις υπηρεσίες του και 10.000 δρχ., για να πληρώσει τα χρέη του στο τυπογραφείο του Τσώγκου, ώστε να αναλάβει την υποστήριξη των Φιλελεύθερων. Γράφεται ότι άφησε να διαδοθεί πως θα καταρτίσει Νέο Γεωργικό Συνδυασμό με Φιλελεύθερους αγρότες, επειδή οι Φιλελεύθεροι έμειναν απαθείς στις προτάσεις του Ιωαννίδη. Όταν όμως απέτυχε και αυτό το σχέδιό του, ως από μηχανής θεός εμφανίστηκε ο Σ. Λιούμπης που του πρόσφερε 6.000 δρχ. και έτσι ο Ιωαννίδης και ο τυπογράφος Σταύρος Κωνσταντινίδης αντιλήφθηκαν την ανεπάρκεια του Βενιζέλου. Στη "Φωνή του Λαού" γράφτηκε ότι ο λαός της Φλώρινας υποδέχτηκε τον Σ. Λιούμπη μετά φανών και λαμπάδων, ενώ ο κόσμος εξαγριώθηκε και τον ανάγκασε να φύγει κρυφά. Μέσα από αυτά τα περιστατικά η «Καστορία» προσπαθεί να αποκαλύψει την ιδεολογία των εφημερίδων της Φλώρινας, με τις οποίες ο Σ. Λιούμπης επιχειρεί να εξαπατήσει το λαό. Γι' αυτό ο αρθρογράφος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η κάλη του Λιούμπη θα γεμίσει μαύρα, αφού ο λαός γνωρίζει ότι το να αμαρτήσει κανείς δυο φορές είναι ασυγχώρητο¹⁷.

Στο 24^ο φύλλο της εφημερίδας καταγράφεται η αντίδραση των επιφανών κατοίκων της Καστοριάς, διότι διανεμήθηκε δωρεάν στις οικίες τους αντίτυπα του «Νέου Αγώνος» τα οποία επιστράφηκαν στον εκδότη. Κατά την εφημερίδα, το γεγονός υποδηλώνει τον πανικό της αντίδρασης που φτάνει στο σημείο να διανέμει την εφημερίδα ακόμη και σε βενιζελικούς. Επιπλέον ο «Αγών» επιτίθεται στην εφημερίδα «Καστορία», υποστηρίζοντας ότι τα δημοσιεύματά της είναι ψευδή, όπως και όλων των φιλελεύθερων φύλλων των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με την εφημερίδα μόνο η "Καθημερινή" και ο "Ταχυδρόμος" της Βορείου Ελλάδος γράφουν την αλήθεια¹⁸.

2. Η «Καστορία»

Σε τοπικό επίπεδο η έκδοση μιας εφημερίδας σε οποιαδήποτε πόλη της Ελλάδας στα τέλη του 19^{ου} αι. και στις αρχές του 20^{ου} αι. ήταν σχετικά εύκολη υπόθεση, αφού το στήσιμο του κάθε φύλλου στο μάρμαρο ήταν μια διαδικασία που απαιτούσε απλώς έναν ειδικευμένο τεχνίτη, ενώ τα παραδοσιακά χειροκίνητα πιεστήρια-τυπογραφεία δεν ήταν απαγορευτικά ακριβά. Από την άλλη, η έκδοση εφημερίδας απαιτούσε από τον εκδότη εξαιρετικές ικανότητες. Πρώτα από όλα χρειαζόταν να διατηρεί καλές σχέσεις με τις αρχές, τους πολιτευτές, τους επικεφαλής όλων των υπηρεσιών και την κοινωνία, ώστε να αλιεύει τις ειδήσεις, καθώς εκείνη την εποχή ο κόσμος ήθελε να ενημερώνεται, αλλά δεν ενδιαφερόταν να δώσει την είδηση για δημοσίευση. Επίσης, ο εκδότης ήταν ο μοναδικός αρθρογράφος της εφημερίδας και κάποιες φορές ήταν και εκείνος που αναλάμβανε τη στοιχειοθεσία, την εκτύπωση, και το μοίρασμα της εφημερίδας στους συνδρομητές της. Αλλά το πιο σημαντικό ήταν ότι έπρεπε να υποστηρίζει μαχητικά τη μια ή την άλλη παράταξη στους συνεχείς πολιτικούς ανταγωνισμούς και παράλληλα να προφυλάσσει την εφημερίδα από την εκδικητική

¹⁷ Καστορία, Α, φ.24, 11.10.1920,σελ.2, Εκ Φλωρίνης, Χ.Κ.

¹⁸ Καστορία, Α, φ.24,11.10.1920,σελ.4, Η Αντίδρασις

συμπεριφορά των πολιτικών αντιπάλων, όταν αυτοί καταλάμβαναν κυβερνητικούς ή άλλους θώκους (Βλασίδης, 2007).

2.1 Θωμάς Βαλαλάς: εκδότης και συντάκτης της εφημερίδας

Ο Θ. Βαλαλάς γεννήθηκε στην Καστοριά το 1882. Ορφανός από την παιδική του ηλικία προσπάθησε να επιβιώσει και να αναδειχθεί στην ιδιαίτερη πατρίδα του, την Καστοριά¹⁹. Πιθανότατα να είχε τελειώσει τη Γ' Δημοτικού όταν έφυγε στην Κωνσταντινούπολη, για να εργασθεί, ζώντας κοντά στον αδελφό του που σπούδαζε. Ασχολήθηκε με την τυπογραφία και τη δημοσιογραφία. Μαθήτευσε κοντά στον δημοσιογράφο Σταύρο Βουτυρά. Ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του καριέρα μόλις δεκατριών ετών, δημοσιεύοντας το πρώτο του χρονογράφημα στην «Νέαν Εφημερίδα» στην Κωνσταντινούπολη, όπου περιγράφει τη γραφικότητα της λίμνης της Καστοριάς. Εργάστηκε σε όλες σχεδόν τις εφημερίδες της Κων/πολης. Διακρίθηκε στη συνέχεια, δημοσιεύοντας σατυρικά διηγήματα με το ψευδώνυμο «Μήτηρος Κατοίκης» στο εβδομαδιαίο περιοδικό «Λίγο απ' όλα». Ανήσυχο πνεύμα ο Θ. Βαλαλάς αναλαμβάνει τη διοργάνωση εκδρομών στην Ιερουσαλήμ και εκδίδει το περιοδικό «Προσκυνητής» (Βόλτση, 2011).

Η κήρυξη Α' Παγκοσμίου Πολέμου τον βρήκε στο Παρίσι, ως επικεφαλής εκδρομής καταφέρνει όμως με τις γνωριμίες του να ταξιδέψει με ατμόπλοιο στον Πειραιά και από εκεί στη Θεσσαλονίκη. Κατά τη διάρκεια της προσωρινής Κυβέρνησης στη Θεσσαλονίκη, διευθύνει το περιοδικό «Νεολόγος» και στη συνέχεια εκδίδει το περιοδικό «Σκάνδαλο»²⁰. Εν μέσω δυσκολιών και αντίξοων συνθηκών, το 1920 ο Θ. Βαλαλάς αποφασίζει να επιστρέψει στη γενέτειρα του και να επιχειρήσει την έκδοση μιας εβδομαδιαίας τοπικής εφημερίδας. Η κίνησή του αυτή -αξίζει να σημειωθεί ότι -συμπίπτει χρονικά με την πολιτική μετακίνηση του αδερφού του Ι. Βαλαλά από το κόμμα του Γούναρη στο στρατόπεδο των Φιλελευθέρων. Η «Καστορία» ξεκινά να εκδίδεται λίγο πριν από την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών (10-8-1920) και τις εκλογές της 1ης Νοεμβρίου του 1920 (Μουσουλή, 2011).

Τα έντεκα πρώτα τεύχη της εφημερίδας εκδίδονται σε τυπογραφείο της Θεσσαλονίκης. Από τον Ιούλιο του 1920, όπως μας πληροφορεί η ίδια η εφημερίδα, αποκτά το δικό της πιεστήριο και εκδίδεται πλέον στο πρώτο τυπογραφείο που λειτουργεί στην πόλη (Βόλτση, 2011). Λίγες μέρες μετά την εκλογική αναμέτρηση του 1920 και τη νίκη των αντιβενιζελικών η εφημερίδα σταματά την έκδοσή της, καθώς κλείνει το τυπογραφείο και ο εκδότης της βρίσκεται φυλακισμένος στη Θεσσαλονίκη για ογδόντα ημέρες. Εκδίδεται για ένα χρονικό διάστημα από την Αθήνα ενώ μετά την ίδρυση τυπογραφείου στην Καστοριά και την οργάνωση των εγκαταστάσεών εκεί ξεκινά να εκδίδεται στην Καστοριά. Μετά το θάνατό του στις 20 Φεβρουαρίου του 1934, την έκδοση της «Καστορίας» αναλαμβάνει ο Ι. Παπακώστας. Τον Ιανουάριο του

¹⁹ Καστορία, Α, φ.561, 25.2.1934,σελ.1, *Ο Λόγος του κ. Πηχιών*

²⁰ Καστορία, Α, φ.561, 25.2.1934,σελ.1, *Το πένθος μας*

1939 κι ενώ η Ελλάδα βρίσκεται ήδη στα πρόθυρα του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου η εφημερίδα σταματά να εκδίδεται (Μουσουλή, 2011).

Με τη σύντροφό του Αγνή Παπακόστα απέκτησε τέσσερα παιδιά. Πέθανε σε ηλικία 53 ετών, στις 20 Φεβρουαρίου 1934. Αναδείχτηκε σε αξιοζήλευτο τεχνίτη του λόγου, έχοντας την ικανότητα να διαπραγματεύεται οποιοδήποτε ζήτημα. Η πολυμάθεια του τον κατέστησε επιδέξιο χειριστή της ελληνικής γλώσσας και εφευρέτη επιτήδειων εννοιών και λέξεων. Ως γνήσιος Καστοριανός δεν έπαψε να αγωνίζεται για την ιδιαίτερη πατρίδα του. Συνέβαλε αποφασιστικά στην υλοποίηση του έργου της ύδρευσης, εμπνεύστηκε τον καλλιμάρμαρο ανδριάντα του Καστοριανού ποιητή Α. Χριστόπουλου όπως και το ηρώο των Μακεδονομάχων. Σε αυτόν οφείλεται η ίδρυση σχολείων και διδακτηρίων στην ευρύτερη περιοχή της Καστοριάς. Σε όλη του τη ζωή εργάστηκε με ζήλο για την οικονομική ανάπτυξη και την πνευματική εξέλιξη της πόλης²¹.

Ο Θ. Βαλαλάς είναι φιλελεύθερος και πιστός οπαδός της βενιζελικής πολιτικής. Πιστεύει ότι μόνο το Φιλελεύθερο κόμμα με αρχηγό τον Ε. Βενιζέλο μπορεί να οδηγήσει τη χώρα στην πρόοδο και την εξέλιξη. Ωστόσο, διατηρεί την ανεξαρτησία του και όταν χρειάζεται ασκεί κριτική και στην πολιτική παράταξη που υποστηρίζει. Ως παρατηρητής της ζωής, ενώ μετέχει με όλη την καρδιά στα συμβάντα της καθημερινότητας, κατορθώνει και παρουσιάζεται αμέτοχος, σαν να κάθεται από μακριά και ως άριστος φωτογράφος να απαθανατίζει εξαιρετικά στιγμιότυπα, να βγάζει θαυμάσιες φωτογραφίες, που αναπαριστάνουν ή καλύτερα αποδίδουν με θαυμαστή τέχνη γεγονότα και θέματα της ζωής (Ν. Δασκαλάκης-Α.Νικηφορίδης-Ευστ. Πελαγίδης (επιμ.), 1998).

2.2 Πρώτη περίοδος: 1920-1923

Η ένταξη της Μακεδονίας στο ελληνικό κράτος, αλλά και οι πολιτικές συνθήκες που επικράτησαν με τον Εθνικό Διχασμό δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την έκδοση αρκετών εφημερίδων σε όλες τις πόλεις της Μακεδονίας, οι οποίες πληροφορούσαν το κοινό για τα πολιτικά δρώμενα (Βλασίδης, 2010). Η εφημερίδα «Καστορία» εκδίδεται για πρώτη φορά στις 26 Ιανουαρίου 1920 και κυκλοφορεί σε εβδομαδιαία βάση, κάθε Κυριακή. Συντάκτης της είναι ο Θωμάς Βαλαλάς, ο οποίος διαθέτει και καπνεργοστάσιο. Μέσα από την εφημερίδα όχι μόνο διαφημίζει τα τσιγάρα που παράγει η καπνοβιομηχανία του, αλλά προωθεί και τα επιχειρηματικά του συμφέροντα, στιγματίζοντας το λαθρεμπόριο καπνού. Σημαντικό ρόλο στην έκδοση της εφημερίδας διαδραματίζει ο βουλευτής Φλωρίνης Ιω. Βαλαλάς που είναι αδελφός του διευθυντή της εφημερίδας. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα να προβάλλεται το πολιτικό έργο του βουλευτή καθώς και ο ρόλος του στα πολιτικά γεγονότα της εποχής.

²¹ Καστορία, Α, φ.561, 25.2.1934,σελ.1, *Ο Λόγος του κ. Πηχιών*

Πολλές εφημερίδες της Μακεδονίας, όπως η «Ηχώ» της Κοζάνης και η «Έδεσσα» χαιρετίζουν την έκδοση της τοπικής εφημερίδας και διατυπώνουν την πεποίθηση ότι αυτή θα καταλάβει την πρώτη θέση μεταξύ των επαρχιακών εφημερίδων²². Στο 12^ο φύλλο γνωστοποιείται ότι τον Ιούλιο του 1920 η εφημερίδα θα εκδίδεται στο τυπογραφείο που δημιουργήθηκε στην πόλη της Καστοριάς. Ολόκληρο το φύλλο της εφημερίδας στοιχειοθετείται από Καστοριείς εργάτες, οι οποίοι καταφέρνουν μέσα σε τέσσερις μέρες να μάθουν τη συγκεκριμένη εργασία²³.

Η κυκλοφορία της διακόπτεται τα έτη 1921-1922. Το 1923 η εφημερίδα επανεκδίδεται και τα πρώτα φύλλα της γίνονται ανάρπαστα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι αντιμετωπίζεται από τους αναγνώστες της σαν «παλιά φιλενάδα». Τονίζεται ότι ο ρόλος της τοπικής εφημερίδας είναι να εντοπίζει τα στραβά, ώστε να διορθώνονται, αδιαφορώντας για τη δυσαρέσκεια ορισμένων συμπολιτών²⁴.

Στο φύλλο 34 του έτους 1923 δημοσιεύεται μια ανώνυμη επιστολή με τίτλο «Δια την κοινωνικήν πρόοδο» από τον «Ξένο» που αναφέρεται στο σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η εφημερίδα τόσο στην πόλη της Καστοριάς όσο και στο εξωτερικό. Η εφημερίδα «Καστορία» θεωρείται ένας «άριστος οίωνος» για την πόλη και κατ' επέκταση για ολόκληρη την επαρχία. Τονίζεται ότι αποτελεί έναν δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ των Καστοριέων της Ευρώπης και της Αμερικής με την ιδιαίτερη πατρίδα τους²⁵.

Στην παραπάνω επιστολή επισημαίνεται ο πνευματικός ρόλος της εφημερίδας «Καστορία», αφού η πνευματική και η κοινωνική ζωή της πόλης πρέπει να συμβαδίσουν με την υλική ευημερία των πολιτών της. Η εφημερίδα καλείται να πρωτοστατήσει στην προσπάθεια αναβάθμισης του πνευματικού επιπέδου. Μέχρι τώρα παραμελείται η μόρφωση των νέων της πόλης που επιδίδονται στην τέχνη της γουνοποιΐας με στόχο το γρήγορο πλουτισμό. Παρατηρείται ότι από τη στιγμή που η Μακεδονία ενσωματώθηκε στην Παλαιά Ελλάδα παρέλυσε η σχολική οργάνωση. Ανώριμοι έφηβοι, ανάγωγοι και νεόπλουτοι περιφέρονται σαν αλήτες, χωρίς να σέβονται τίποτα, αφού δεν έχουν την κατάλληλη αγωγή από την οικογένεια, την εκκλησία και το σχολείο. Τονίζεται ότι δεν αρκούν η αφθονία του ηλεκτρικού ρεύματος, η ευχέρεια της ύδρευσης, οι γραφικές δένδροστοιχίες και τα παραλίμνια έργα. Κρίνεται απαραίτητη η ίδρυση πολιτιστικής λέσχης ή ενός μορφωτικού συλλόγου ή η οργάνωση μιας βιβλιοθήκης και ενός αναγνωστηρίου, όπου θα πραγματοποιούνται διαλέξεις και άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις. Μαζί με την υλική ευημερία η κοινωνία και δη η Καστοριανή, χρειάζεται να προοδεύσει ηθικά και πνευματικά²⁶.

²² Καστορία, Α, φ. 5, 7.3.1920 σελ.4, Ο τύπος και η έκδοσις της εφημερίδος μας. Ευγενείς περί υμών κρίσεις

²³ Καστορία, Α, φ.12, 19.7.1920,σελ.1, Ζητήματα: Ιστορική

²⁴ Καστορία, Α, φ. 34, 5.5.1923,σελ.4, Κοινωνική κίνησις

²⁵ Καστορία, Α, φ. 34, 5.5.1923,σελ.4,Επιστολαί:Δια την Κοινωνικήν Πρόοδον

²⁶ Καστορία, Α, φ. 34, 5.5.1923,σελ.4,Επιστολαί:Δια την Κοινωνικήν Πρόοδον

Σπουδαίο έργο όμως έχει να επιτελέσει η «Καστορία» και στον τομέα της πολιτικής, αφού υπόσχεται να προστατεύσει τους αναγνώστες της από την πλάνη και να αναδείξει τα πολιτικά γεγονότα στην πραγματική τους διάσταση. Βέβαια, δεν αποκρύπτει τις πολιτικές πεποιθήσεις του εκδότη και συντάκτη της Θ. Βαλαλά, αφού στην παρούσα φάση δηλώνει ευθέως ότι θα αποτελέσει όργανο εξάπλωσης των ηθικών αρχών της Επανάστασης του 1922²⁷, με την οποία θα επιτευχθεί η αναδιοργάνωση και η ανόρθωση του έθνους²⁸.

Ο Ιω. Ηλιάκης, τέως Γενικός Διοικητής της Δυτικής Μακεδονίας, παρακολουθώντας τα ζητήματα της Μακεδονίας γράφει για την εφημερίδα:

«Η «Καστορία» συντασσόμενη και από περιωπής εξετάζουσα τα πολυποίκιλα Μακεδονικά ζητήματα, αποτελεί μίαν κολοσσιαίαν ηθικήν δύναμιν δια την ψυχικήν οχύρωσιν των συνόρων μας, τα οποία καθώς γνωρίζουμε είνε όλως ανοχύρωτα από της απόψεως ταύτης»²⁹

Με την ίδρυση του νέου τυπογραφείου εμπλουτίζεται η ύλη της τοπικής εφημερίδας στην οποία συμπεριλαμβάνονται διηγήματα, λαογραφικά κείμενα, ποιήματα, σατυρικά αναγνώσματα, ευθυμογραφήματα, ιστορικές αναφορές, έθιμα, καλλιτεχνικές στήλες, γελοιογραφίες και σκίτσα. Αξιοσημείωτο στοιχείο αποτελεί και η αύξηση των ντόπιων συνεργατών της εφημερίδας, γεγονός που αποδεικνύει ότι η έκδοση της «Καστορίας» συνέβαλε στην αναβάθμιση του πνευματικού επιπέδου της πατρίδας του Χριστόπουλου και στην γενικότερη πρόοδό της³⁰.

Η εφημερίδα «Καστορία» στο τελευταίο φύλλο του έτους 1923 ανακοινώνει στους αναγνώστες της ότι παύει να πωλείται από τους εφημεριδοπώλες, αφού με αυτό τον τρόπο η έκδοσή της καθίσταται οικονομικά ασύμφορη. Η απόφαση αυτή δικαιολογείται ότι πάρθηκε λόγω των υπέρογκων δαπανών που απαιτούνται για την έκδοση της εφημερίδας. Τονίζεται ότι κάθε φύλλο πωλείται 50 λεπτά και από αυτά τα 40 λεπτά παραχωρούνται στο πρακτορείο. Αντίθετα, ο εκδότης δαπανά 1 δραχμή για την έκδοσή της. Γι' αυτό το λόγο παρακαλεί τους τακτικούς αναγνώστες της να εγγραφούν συνδρομητές³¹. Συνολικά, η έκδοση της εφημερίδας στοιχίζει 10.000 δρχ. μηνιαίως. Κάποιοι, ωστόσο, προσπαθούν να επωφεληθούν, αγοράζοντάς την εφημερίδα και ταχυδρομώντάς την έπειτα στους οικείους τους στην Αμερική. Η ενέργεια αυτή όμως θέτει σε κίνδυνο την κυκλοφορία της, γι' αυτό προειδοποιούνται ότι θα διαγραφούν όσοι αποδειχθεί ότι στέλνουν την εφημερίδα στο εξωτερικό. Επίσης, η αποστολή της εφημερίδας θα διακόπτεται, χωρίς άλλη προειδοποίηση σε όσους καθυστερούν να καταβάλλουν τη συνδρομή³².

²⁷ Το κίνημα του στρατού και του στόλου που εκδηλώθηκε μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή με επικεφαλής τους Ν. Πλαστήρα και Σ. Γονατά

²⁸ Καστορία, Α, φ. 34, 5.5.1923,σελ.4,Επιστολαί:Δια την Κοινωνικήν Πρόοδον

²⁹ Καστορία, Γ, φ. 113, 10.4.1925,σελ.1, Ζητήματα:Ψυχική Οχύρωσις

³⁰ Καστορία, Α, φ. 51, 27.1.1924,σελ.1, Ζητήματα: Η εμφάνισις μας

³¹ Καστορία, Α, φ. 47, 30.12.1923,σελ.1, Ζητήματα: Η «Καστορία»

³² Καστορία, Α, φ. 48-49, 6.1.1924,σελ.1, Ζητήματα:Παραπονα

Οι συνδρομητές της εφημερίδας αυξάνονται σταδιακά τόσο μέσα στα όρια της περιφέρειας της Καστοριάς όσο και στο εσωτερικό της χώρας, όπως στη Λαμία, στην Ξάνθη και στην Καβάλα. Στην Χρούπιστα και στο Βογατσικό καταρτίζονται επιτροπές για την εγγραφή νέων συνδρομητών. Με την ύπαρξη τόσων φίλων και υποστηρικτών η «Καστορία» προβλέπεται ότι θα προοδεύει συνεχώς και θα καινοτομεί, κατέχοντας περίοπτη θέση³³. Όμως η εφημερίδα δεν παραλείπει σε κάθε ευκαιρία να ευχαριστεί τους συνδρομητές του εξωτερικού στους οποίους οφείλεται κατά κύριο λόγο η κυκλοφορία της. Μάλιστα οι υποστηρικτές της εφημερίδας κατονομάζονται ως ένδειξη τιμής. Το εύρος της κυκλοφορίας της είναι εντυπωσιακό, αφού διαβάζεται από Καστοριανούς στη Λειψία, στο Βουκουρέστι, στη Σουηδία, στην Αλεξάνδρεια και φτάνει μέχρι την Αμερική, το Οχάιο, τη Φιλαδέλφια, το Ντέιτον, το Μπελβιού, τον Άγιο Λαυρέντιο, τη Νέα Τζέρσεϊ, το Νιούαρκ, το Γκόλφσταϊν, το Σινσινάτι³⁴.

Σε κάθε φύλλο, οι απανταχού Καστοριείς που καθυστερούν τη συνδρομή τους παρακαλούνται να σπεύσουν να καταβάλλουν το αντίτιμό της, γιατί η έκδοση της εφημερίδας απαιτεί υπέρογκες δαπάνες που οφείλονται στην αύξηση της ύλης και αυτές μπορούν να καλυφθούν μόνο με την προθυμία των συμπολιτών. Επιπλέον η εφημερίδα ευχαριστεί τους συνδρομητές της στο εξωτερικό, γιατί, χάρη στην προθυμία τους καθημερινά εγγράφονται και νέοι. Ειδικότερα όσοι επιθυμούν να εγγραφούν συνδρομητές στο Άλμπανυ της Αμερικής μπορούν να απευθύνονται στον ανταποκριτή Χρ. Μανέλλα³⁵.

2.3 Δεύτερη περίοδος: 1924

Στο 53^ο φύλλο της εφημερίδας ανακοινώνεται ότι η «Καστορία» αρχίζει το δεύτερο έτος κυκλοφορίας της και επιχειρείται ένας σύντομος απολογισμός. Παρά τις δυσκολίες που υπήρξαν, τις θυσίες που απαιτήθηκαν και τις δοκιμασίες, που αντιμετώπισε, η «Καστορία» έχει αναδειχθεί σε πρώτη επαρχιακή εφημερίδα. Εκδίδεται σε πλούσιο τυπογραφείο και διαθέτει πληθώρα λόγιων συνεργατών. Οι άφθονοι συνδρομητές της που αυξάνονται διαρκώς παρέχουν όχι μόνο ηθική ικανοποίηση, αλλά και τα απαραίτητα υλικά μέσα για την απρόσκοπτη έκδοση της εφημερίδας³⁶.

Είναι αξιοσημείωτο ότι η εφημερίδα χαίρει ευρείας αποδοχής, ανεξαρτήτως πολιτικών φρονημάτων, με εξαίρεση ορισμένους πολίτες που υποστηρίζουν ότι πρέπει να αποφεύγονται οι πολιτικές συζητήσεις στα φύλλα της. Σύμφωνα όμως με τον εκδότη, είναι αδιανόητο μια εφημερίδα να μην προβάλλει τις πολιτικές αρχές από τις οποίες εμπνέεται, ώστε να διαμορφώνει το πολιτικό φρόνημα των αναγνωστών της. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρεται η περίπτωση των συνδρομητών από την Αμερική που έχουν αντίθετα πολιτικά φρονήματα από εκείνα που διαπνέονται τα δημοσιεύματα της εφημερίδας, χωρίς να υπολογίζεται η υλική ζημιά που πιθανόν να υποστεί η «Καστορία», δυσαρεστώντας τους. Τέλος, δίνεται η υπόσχεση να

³³ Καστορία, Α, φ. 51, 27.1.1924,σελ.1, *Η Εμφάνισις μας*

³⁴ Καστορία, Α, φ. 47, 30.12.1923,σελ.4, *Οι υποστηρικταί της Καστορίας*

³⁵ Ο. π.

³⁶ Καστορία, Β, φ. 53, 10.2.1924,σελ.1, *Ζητήματα: Η «Καστορία»*

τελειοποιηθεί η έκδοση της εφημερίδας και να εξυπηρετήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα τοπικά συμφέροντα, ώστε να ανταποκριθεί επάξια στην υποστήριξη και την αγάπη των συνδρομητών της³⁷.

Η εφημερίδα «Ηχώ» της Κοζάνης του εκδότη Μιλτ. Τζώνη³⁸ συγχαίρει την εφημερίδα «Καστορία» που κατόρθωσε να έχει την πρώτη θέση στον επαρχιακό τύπο. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στον ιδρυτή και συντάκτη της εφημερίδας Θωμά Βαλαλά ο οποίος ως πεπειραμένος δημοσιογράφος κατόρθωσε να εκδίδει φύλλα αντάξια των εφημερίδων της πρωτεύουσας. Επίσης διατυπώνονται ευχές για την επίτευξη της καθημερινής κυκλοφορίας της εφημερίδας. Από την πλευρά της η «Καστορία» ευχαριστεί τον συνάδελφο για τα κολακευτικά του λόγια και επισημαίνει ότι οφείλει την εξέλιξή της στην υποστήριξη των απανταχού Καστοριέων και ιδιαιτέρως σε αυτούς που διαβιούν στην Αμερική. Τέλος, εύχεται στην εφημερίδα της Κοζάνης να αναπτυχθεί και να προοδεύσει προς όφελος της περιφέρειας Κοζάνης με την υποστήριξη της παροικίας των Κοζανιτών στη Νέα Υόρκη³⁹.

Η εφημερίδα «Καστορία» στη διάρκεια της κυκλοφορίας της δέχεται πολλές συγχαρητήριες επιστολές, κυρίως από εκείνους που διαμένουν στο εξωτερικό και ιδιαίτερα στην Αμερική. Ειδικότερα, ο Ιωαν. Χρ. Αλβανός γράφει ότι, διαβάζοντας την εφημερίδα, ξεφεύγει από τις υποχρεώσεις της καθημερινής εργασίας και τον αγώνα της βιοπάλης. Η ανάγνωση των ειδήσεων που αναφέρονται σε τοπικά ή γενικά γεγονότα του προσφέρει ψυχική ικανοποίηση και ανακούφιση στην ξένη χώρα. Γι' αυτό όχι μόνο μεταφέρει τα συγχαρητήριά του, αλλά εκφράζει και την ευγνωμοσύνη του προς την εφημερίδα «Καστορία», αφού επιτελεί άριστα τον ψυχαγωγικό της ρόλο⁴⁰. Ιδιαίτερη προτίμηση δείχνουν οι αναγνώστες της εφημερίδας στο εξωτερικό στη στήλη «Από την Ζωήν της Καστορίας» την οποία την αποκαλούν «καϊμάκι». Με αφορμή το ταξίδι του εκδότη και συντάκτη της εφημερίδας στο εξωτερικό ανακοινώνεται ότι η στήλη θα μετατραπεί «Από την Ζωήν του Εξωτερικού», αφού θα δημοσιεύονται γεγονότα της ζωής των Καστοριέων στο εξωτερικό, ή όπως γράφεται χαρακτηριστικά θα αποτυπώνεται η Καστοριά του εξωτερικού.

Στη στήλη «Από τα Πέριξ» που υπογράφεται από τον Δημοκρατικό αναλύεται με πραγματικά γεγονότα και περιστατικά το έργο της εφημερίδας «Καστορίας» τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Χάρη στην «Καστορία» οι κάτοικοι της επαρχίας γνωρίζουν τις ανάγκες του τόπου και επιτυγχάνεται η συναδέλφωση των χωρικών με τους Καστοριείς. Στο εξωτερικό η εφημερίδα λειτουργεί σαν ασύρματος

³⁷ Καστορία, Β, φ. 53, 10.2.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Η «Καστορία»*

³⁸ Ο Μιλτιάδης Τζώνης από την Εράτυρα εργάστηκε σε εφημερίδες στην Κωνσταντινούπολη (ανάμεσα τους και στον «Νεολόγο» του Δ. Βουτυρά) και το 1914 έρχεται στην Κοζάνη ιδρύοντας και τυπογραφείο μαζί με την εφημερίδα του, η οποία εκδιδόταν από τις 31 Αυγούστου 1914 ως τον Οκτώβριο του 1933. Ο Τζώνης αναμείχθηκε ενεργά με την πολιτική (υποψήφιος βουλευτής με διάφορους εκλογικούς συνδυασμούς). Η εφημερίδα του μετέβαλε τον κομματικό της προσανατολισμό ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες και ενώ τα πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας της εμφανίζεται να υποστηρίζει θερμά τον βασιλιά Κωνσταντίνο, στη συνέχεια γίνεται φανατική υπέρμαχος του κόμματος των Φιλελευθέρων και αντιμοναρχική (Λιάπη, 2017).

³⁹ Καστορία, Β, φ. 54, 17.2.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Φιλοφρονήσεις*

⁴⁰ Καστορία, Β, φ. 70, 7.6.1924,σελ.2, *Εξ Αμερικής*, Ιω. Χρ. Αλβανός

με τον οποίο ο ξενιτεμένος επικοινωνεί με την γενέτειρά του. Οι Καστοριείς μετανάστες περιμένουν την έκδοση της εφημερίδας με την ίδια λαχτάρα με την οποία αναμένουν και τα γράμματα των οικείων τους. Ως παράδειγμα αναφέρεται ο Ζήσης Βασιλειάδης ο οποίος ζει ξενιτεμένος τριάντα ολόκληρα χρόνια. Ο άνθρωπος αυτός έστειλε το περίσσευμα της εργασίας του για τη σχολή του Νεστραμίου, πλημμυρισμένος από ευγενικά συναισθήματα που του δημιούργησε η ανάγνωση της τοπικής εφημερίδας⁴¹.

Συγχρόνως όμως ο Δημοκρατικός υπογραμμίζει ότι η «Καστορία» δια φωτίζει τους αγρότες και εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι εξαιτίας των δημοσιευμάτων του ο γιατρός Γεώργιος Βαλασιάνοβιτς εγκαταστάθηκε στο Νεστράμιο, μετά την κινητοποίηση των κατοίκων εκεί που τον πλήρωσαν οικειοθελώς 20.000 δρχ. ενώ παλιότερα νέοι έχαναν τη ζωή τους λόγω της έλλειψης περιθάλψεως σε 3.000 κατοίκους και σε 30 χωριά. Τα δημοσιεύματα της τοπικής εφημερίδας φαίνεται ότι βοήθησαν στην επισκευή του δρόμου Νεστραμίου - Καστορίας που το χειμώνα γινόταν αδιάβατος, συνέβαιναν πολλά δυστυχήματα στα ποτάμια, το εμπόριο νεκρωνόταν και 15000 κάτοικοι καταδικάζονταν στην απομόνωση. Επιπλέον, εξαιτίας της φωνής της μετατίθενται αυθαίρετοι υπάλληλοι. Τέλος, αν λυθεί το ζήτημα της απαλλοτριώσεως, αυτό θα οφείλεται στη συστηματική προσπάθεια του συντάκτη της στήλης «Από τα Πέριξ» που προκάλεσε το ενδιαφέρον του πληρεξουσίου Καστορίας Α. Ωρολογόπουλου, αλλά και ενημέρωσε τον Υπουργό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας Ι. Βαλαλά, καθώς και τον πληρεξούσιο Δ. Κύρου⁴².

Ο σημαντικός αλλά και ευαίσθητος ρόλος που επιτελεί η «Καστορία» του Θ. Βαλαλά στην συνοριακή περιοχή αναγνωρίζεται από τον «Πήγασο». Ο αρθρογράφος καλεί το κράτος να υποστηρίξει τον Μακεδονικό επαρχιακό τύπο, ώστε να εξασφαλιστεί όχι μόνο η ηθική εθνική του υπόσταση, αλλά και η ίδια η ύπαρξη της Ελλάδας. Υπογραμμίζει χαρακτηριστικά:

«Τί δύναται να επιτύχη μία εφημερίς εν περιφερείας, ως η της Καστορίας και των γειτόνων πόλεων, όπου ακόμη τα φυλετικά ευρίσκονται εις οξύτατον σημείον, είνε τα μάλλα ευνόητον.»

Όπως είναι φυσικό, η εφημερίδα δεν έχει μόνο φίλους, αλλά διαθέτει και εχθρούς, οι πρώτοι εκφράζουν τα συγχαρητήριά τους και εμφανίζονται πρόθυμοι να την υποστηρίξουν με τη συνδρομή τους ενώ οι δεύτεροι την αποδοκιμάζουν. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρονται στη στήλη «Πανελλήνια», με τίτλο «Άνθρωποι και άνθρωποι». Συγκεκριμένα η δεσποινίς Παπαϊωάννου από την Αθήνα εκφράζει την επιθυμία της να γίνει τακτική αναγνώστρια της εφημερίδας, γνωστός συμβολαιογράφος της Θεσσαλονίκης, ο Γ. Δεληγιάννης, φανερώνει το θαυμασμό του για την έκδοση της εφημερίδας, ενώ ο Παντελής Μητρόπουλος που διαμένει στο Κιγκινάτι της Αμερικής θεωρεί τιμή να εκδίδεται εφημερίδα στο τόπο του. Αντίθετα, ένας νέος συμπολίτης επιθυμεί τη διακοπή της αποστολής της εφημερίδας, παρά το

⁴¹ Καστορία, Β, φ. 70, 2.6.1924,σελ.4, Από τα Πέριξ: Νεστράμιον

⁴² Ο.π.

γεγονός ότι έχει προπληρώσει τη συνδρομή του. Ο λόγος της δυσαρέσκειας του νέου αποδίδεται στο γεγονός ότι η τοπική εφημερίδα άσκησε δριμεία κριτική στο θείο του που, κατά τη γνώμη της, ως ανταποκριτής διέδιδε ψευδείς ειδήσεις, για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του. Ο συντάκτης του άρθρου με το ψευδώνυμο «Ξενύχτης» προτείνει όσοι διαφωνούν να σχίσουν την εφημερίδα ή να τυλίξουν με αυτήν είδη παντοπωλείου, από το να την αποδοκιμάσουν και να την επιστρέψουν επιδεικτικά, θέλοντας με αυτή την πράξη τους να τονίσουν ότι δεν πρέπει να ασκεί κριτική στα κακώς κείμενα, αλλά μόνο να κολακεύει εις βάρος της κοινής γνώμης⁴³.

Ο εκδότης της εφημερίδας, για να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα της εφημερίδας του αλλά και για να υλοποιήσει την φιλοδοξία του να αυξηθούν τα φύλλα της, ώστε να γίνει οκτασέλιδη και να καταστεί γνωστή στο πανελλήνιο δε διστάζει να πραγματοποιήσει ένα δεύτερο ταξίδι στην Αμερική, προκειμένου να εισπράξει τις συνδρομές που αμελούν να καταβάλλουν οι κατά τα άλλα πιστοί αναγνώστες της εφημερίδας. Προβλέπεται ότι το ταξίδι αυτό θα διαρκέσει τρεις ολόκληρους μήνες και θα συνιστά μια Οδύσσεια, αφού ο Θ. Βαλαλάς θα ταξιδέψει στη Λιψία, το Παρίσι και το Λονδίνο και από εκεί θα μεταβεί στην Αμερική. Οι δαπάνες του ταξιδιού θα υπερβούν τις 60.000 δρχ⁴⁴. Παράλληλα ο Θ. Βαλαλάς θα αναλάβει να ενημερώσει τους συμπολίτες του που ενδιαφέρονται και ασχολούνται προσωπικά με την κατασκευή έργων στην πατρίδα τους σε ποιο σημείο βρίσκονται αυτά και ποιες άλλες ανάγκες υπάρχουν⁴⁵.

Το ταξίδι του Θ. Βαλαλά στέφεται με επιτυχία. Στη γερμανική πρωτεύουσα, τη Λιψία εξασφαλίζει ετήσιες διαφημιστικές καταχωρίσεις ενώ στο Παρίσι διπλασιάζεται ο αριθμός των συνδρομητών. Με αυτές τις προϋποθέσεις προβλέπεται ευοίωνο το μέλλον της εφημερίδας η οποία κατατάσσεται πρώτη μεταξύ των επαρχιακών εφημερίδων⁴⁶. Η απήχηση της εφημερίδας είναι τόσο μεγάλη στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, ώστε ακόμη και ένας Άγγλος πλήρωσε λίρες Αγγλίας, για να διαφημίσει το ξενοδοχείο και το εστιατόριο του⁴⁷.

Στη διάρκεια αυτού του ταξιδιού ο εκδότης και συντάκτης της εφημερίδας «Καστορία» δέχεται επαινετικά σχόλια για την προσπάθεια του. Συγκεκριμένα ο «Προμηθεύς», η αρχαιότερη ελληνική εφημερίδα της Αμερικής που εκδίδεται στον Άγιο Φραγκίσκο της Καλιφόρνιας και έχει βραβευτεί για την καλλιτεχνική της εμφάνιση αναφέρει:

«Περνήθον εις χείρας μας η μάλλον καλοτυπωμένη και ψυχολογημένη εις την κατανομήν της ύλης Εφημερίς της Ελλάδος. Είνε η «Καστορία» της ομορφότερης και γραφικότερης Μακεδονικής πόλεως. Απέναντι της αι αθηναϊκαί υστερούν καλλιτεχνικώς»⁴⁸

⁴³ Καστορία, Β, φ. 68, 25.5.1924,σελ.2, Πανελλήνια: *Άνθρωποι και άνθρωποι*

⁴⁴ Καστορία, Β, φ. 87, 6.10.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Νέαι θυσίαι*

⁴⁵ Καστορία, Β, φ. 90, 26.10.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Έτοιμοι*

⁴⁶ Καστορία, Β, φ. 98&99, 25.12.1924 & 1.1.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Οι εν Λιψία και Η «Καστορία»*

⁴⁷ Καστορία, Β, φ. 101, 18.1.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Η Κατάκτησις*

⁴⁸ Καστορία, Β, φ. 92, 9.11.1924,σελ.1, Ζητήματα: *«Προμηθεύς»*

Ο αρθρογράφος με το ψευδώνυμο «Πήγασος» επικροτεί την προσπάθεια του Θ. Βαλαλά να εξασφαλίσει την υπόσταση της εφημερίδας του με το υπερωκεάνιο ταξίδι του, όντας οικογενειάρχης. Άλλωστε υπογραμμίζει ότι με αυτό τον τρόπο θα διασφαλίσει την ηθική, την εθνική αλλά και την ίδια την ύπαρξη της Ελλάδας, αναγνωρίζοντας το σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει ο Μακεδονικός επαρχιακός τύπος σε μια περιφέρεια όπου τα φυλετικά ζητήματα βρίσκονται σε έξαρση⁴⁹.

Από δημοσίευμα της εφημερίδας διαφαίνεται ο ανταγωνισμός που υπάρχει ανάμεσα στις επαρχιακές εφημερίδες και τα αθηναϊκά κυρίως φύλλα. Οι εφημερίδες του Κέντρου διαμαρτύρονται, διότι άρθρα τους αντιγράφονται από επαρχιακές εφημερίδες, χωρίς να αναγράφονται οι πηγές τους. Στην περίπτωση της εφημερίδας «Καστορία» οι όροι αντιστρέφονται, αφού εφημερίδες των Αθηνών, της Θεσσαλονίκης, της Αλεξάνδρειας, της Νέας Υόρκης, του Αγίου Φραγκίσκου και της Καλιφόρνιας αναδημοσιεύουν πολλά ευθυμογραφήματα, σκίτσα, περιγραφές και μελέτες της, είτε αναφέροντας την πηγή τους, είτε παραβλέποντας την σαν να είναι προσβλητικό να την αναγράψουν ενώ το παράπτωμα της αντιγραφής όχι⁵⁰.

2.4 Τρίτη περίοδος: 1925

Ο εικοσάχρονος Ιω. Παπακώστας, φοιτητής της Νομικής, στενός συνεργάτης του Θ. Βαλαλά αναλαμβάνει τη διαχείριση της εφημερίδας κατά τη διάρκεια του τετράμηνου ταξιδιού του στην Ευρώπη και την Αμερική. Ο νέος αυτός κατόρθωσε να επιδείξει εξαιρετικά δημοσιογραφικά προσόντα και ταλέντο όχι μόνο στην αρχισυνταξία, αλλά και στη διαχείριση των οικονομικών της εφημερίδας⁵¹.

Ο Θ. Βαλαλάς, κάνοντας απολογισμό του ταξιδιού του, εκφράζει την ικανοποίησή του, γιατί η εφημερίδα απέκτησε νέους συνδρομητές όχι μόνο από τη Μακεδονία, αλλά και από τη Θεσσαλία, την Πελοπόννησο και την Κρήτη⁵². Ο μηνιαίος προϋπολογισμός της εφημερίδας έχει αυξηθεί σε 30.000 δρχ.⁵³. Η εφημερίδα συνεχώς εμπλουτίζεται με νέα στοιχεία και γίνεται τετράστηλη, ανταποκρινόμενη στις προσδοκίες των Ελλήνων του εξωτερικού αλλά και των ανθρώπων των γραμμάτων που ενθαρρύνουν τον αγώνα της στο έργο της ενημέρωσης⁵⁴. Απόδειξη αποτελεί η επιστολή του λογοτέχνη Άγγελου Τανάγρα στην οποία εκθέτει τα θετικά στοιχεία της εφημερίδας. Ανάμεσα τους ξεχωρίζουν η προοδευτικότητα, ο συντονισμός και το δροσερό πνεύμα των χαριτολογημάτων της. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στα χρονογραφήματα του Μαρμαρίδη ο οποίος θεωρείται σημαντικό απόκτημα «*δια τας όχθας της ποιητικής λίμνης*», όπως αποκαλείται χαρακτηριστικά η «Καστορία»⁵⁵.

2.5 Τέταρτη περίοδος:1926

⁴⁹ Καστορία, Β, φ. 94, 23.11.1924,σελ.3, *Ο Μακεδονικός Τύπος*

⁵⁰ Καστορία, Β, φ. 96, 7.12.1924,σελ.2, Πανελλήνια: *Αντιστροφή όρων*

⁵¹ Καστορία, Γ, φ. 112, 12.4.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Ευχαριστήρια*

⁵² Καστορία, Γ, φ. 112, 12.4.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Ενθουσιασμός*

⁵³ Καστορία, Γ, φ. 118, 24.5.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Αντιλήψεις*

⁵⁴ Καστορία, Γ, φ. 120, 7.6.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Η «Καστορία»*

⁵⁵ Καστορία, Γ, φ. 121, 14.6.1925,σελ.1, Χρονογραφήματα: *Ενθαρρύνσεις*

Η εφημερίδα «Καστορία» μετά από μια πενταετία εισέρχεται στο τέταρτο έτος έκδοσής της, έχοντας καταφέρει να ξεπεράσει τις δυσχέρειες και να αναπτυχθεί, ώστε να θεωρείται υπολογίσιμη τόσο από το κράτος όσο και από την κοινωνία. Έχοντας σημειώσει ρεκόρ συνδρομητών, κατακτά ολοένα και περισσότερο έδαφος τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Υπόσχεται ότι θα συνεχίσει την προσπάθειά της, για να φανεί αντάξια των προσδοκιών των συνδρομητών της που απλώνονται πια στις πέντε ηπείρους⁵⁶. Ωστόσο, ο συντάκτης και διευθυντής της εφημερίδας δηλώνει ότι δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσει και τρίτο ταξίδι στην Ευρώπη και την Αμερική, για να εισπράξει τις συνδρομές που καθυστερούνται. Αφενός το ταξίδι είναι πολυδάπανο και αφετέρου η έκδοση της εφημερίδας απαιτεί υπέρογκες δαπάνες, οι οποίες ίσα που καλύπτονται κατά τη διάρκεια του ταξιδιού και το μόνο που απομένει τελικά είναι η ταλαιπωρία⁵⁷.

Με την άφιξη των προσφύγων, η εφημερίδα αποκτά νέο αναγνωστικό κοινό. Σύμφωνα με την ανταπόκριση του «Άγη» από το Τσετιρόκιο (Μεσοποταμία), οι πρόσφυγες βρίσκουν στην «Καστορία» έναν πολύτιμο οδηγό, που τους διευκολύνει να προσαρμοστούν στο νέο τρόπο ζωής και να αγαπήσουν το νέο τόπο ο οποίος θα αποτελέσει για τα παιδιά τους γενέτειρα και για τους ίδιους νέα πατρίδα. Στις στήλες της προβάλλονται τα χωριά και ολόκληρη η περιφέρεια με ό,τι εξαιρετικό έχουν να επιδείξουν⁵⁸.

3. Πολιτικές ιδεολογίες

3.1 Ο Εθνικός Διχασμός

Ο θρίαμβος της Ελλάδας στους Βαλκανικούς πολέμους έμελλε να μετεξελιχθεί σε εθνική καταστροφή. Τα πράγματα άρχισαν να επιδεινώνονται, όταν ξέσπασε μια πρωτόγνωρη για τα πολιτικά δεδομένα πολιτική σύγκρουση, ο «Εθνικός Διχασμός» (Καλύβας, 2015). Η «Καστορία» αναφερόμενη στο Διχασμό επισημαίνει πως, όταν ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ο Κων/νος μετατράπηκε σε αρχηγό κόμματος, έδιωξε το Βενιζέλο, φέρνοντας τους εχθρούς του και ξεχαρβάλωσε το Κράτος. Ευτυχώς όμως η φαυλοκρατία του 1915-1916 δεν μπόρεσε να καταστρέψει την Ελλάδα. Όλοι όσοι ενστερνίστηκαν τις ιδέες του Βενιζέλου από παλαιοκομματικοί γίνανε βενιζελικοί, ενώ εκείνοι που αυτοαποκαλούνται διανοούμενοι συνεχίζουν να διοικούν τον κρατικό μηχανισμό και είναι αντιβενιζελικοί⁵⁹.

Ο Εθνικός Διχασμός (1915-1917), η διένεξη μεταξύ του πρωθυπουργού Βενιζέλου και του βασιλιά Κωνσταντίνου για την είσοδο της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, χώρισε την ελληνική κοινωνία σε δυο αντίπαλες πολιτικές παρατάξεις και σημάδεψε την ιστορία της χώρας για τις επόμενες δεκαετίες. Η αντίθεση αυτή εκφράστηκε από δυο πολιτικά κόμματα: το Λαϊκό Κόμμα, γύρω από το

⁵⁶ Καστορία, Γ, φ. 157, 28.2.1926,σελ.1, Ζητήματα:Επετηρίς

⁵⁷ Καστορία, Δ, φ. 162,4.4.1926,σελ.1, Ζητήματα: Καστορία

⁵⁸ Καστορία, Δ, φ. 162,4.4.1926,σελ.4,Από τα Πέριξ:Τσετιρόκιο, Άγης

⁵⁹ Καστορία, Α, φ.22, 27.9.1920,σελ.2, Η Εσωτερική Διοίκησης

οποίο συσπειρώθηκε η πλειονότητα των αντιβενιζελικών δυνάμεων που στήριξε ανεπιφύλακτα το θρόνο, ενώ το Κόμμα των Φιλελευθέρων, εξέφρασε κατά κύριο λόγο τους οπαδούς του Βενιζέλου. Η αντιπαράθεση μεταξύ βενιζελικών-αντιβενιζελικών συμπύκνωνε ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών πολιτικών προσεγγίσεων, ιδεολογικών και συνταγματικών σχεδίων και ανταγωνιστικών οικονομικών συμφερόντων. Εξέφρασε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές (παλιά και νέα Ελλάδα), πολωμένες μεταξύ τους κοινωνικές ομάδες (γηγενείς-πρόσφυγες) και αντιτιθέμενα σχέδια για το μέλλον της χώρας (Καλύβας Ν. Στάθης, Μαραντζίδης Νίκος, 2016).

Σε επίπεδο πολιτικών ιδεών, ο Εθνικός Διχασμός ήταν μια σύγκρουση του φιλελευθερισμού στη ριζοσπαστική εκδοχή του με τον αντιδραστικό συντηρητισμό, δηλ. τον συντηρητισμό στην ακραία (μοναρχική μάλιστα) εκδοχή του. Βασική και απαρέγκλιτη αρχή του Βενιζέλου ήταν ο ανόθευτος φιλελευθερισμός και ο γνήσιος κοινοβουλευτισμός, που θα διασφάλιζαν στο ακέραιο τις προσωπικές ελευθερίες και τη λαϊκή κυριαρχία αντιστοίχως. Σε αυτές τις αρχές του ο Βενιζέλος ήταν ανένδοτος. Ο Εθνικός Διχασμός, που ξεκίνησε το 1915 με υπαιτιότητα του Κωνσταντίνου, ήταν μια αντίδραση των ηττημένων συντηρητικών δυνάμεων ενάντια στην «επανάσταση» του 1909, που είχε φέρει τον Βενιζέλο στην εξουσία, και στις νέες πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις που εξέφραζε το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Η πρώτη ιδεολογία κοιτούσε προς το μέλλον, ενώ η δεύτερη προς το παρελθόν. Η πρώτη ιδεολογία είχε ως πυρήνα της τη λέξη «επανάστασις», ενώ η δεύτερη «τα καθεστώτα». Το ζήτημα της εθνικής διαμάχης μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών/κωνσταντινικών ήταν ζήτημα βαθύτατα πολιτειακό και συνταγματικό. Ήταν μια πάλη μεταξύ της γνήσιας κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και του βασιλικού απολυταρχισμού. Η πάλη ανάμεσα σε αυτά τα δύο ιδεολογικά ρεύματα υπήρξε αδυσώπητη, αμφίροπη και πολύχρονη (Πλουμίδης Σ., 2017).

Ο Μεσοπόλεμος στην Ελλάδα θεωρείται συνήθως ως μία απλή διαδοχή στρατιωτικών πραξικοπημάτων και κινημάτων. Στην περίοδο του Εθνικού Διχασμού το σώμα των αξιωματικών είχε χωριστεί σε βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017). Το στράτευμα, κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, λειτούργησε σαν καταλύτης και με τις συστηματικές του παρεμβάσεις, συχνά επηρέασε πολλαπλά τη ροή των κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων. Η εξωθεσμική, ωστόσο, αυτή ανάμιξη πραγματοποιήθηκε με την ανοχή, τη συναίνεση ή ακόμα και την υποκίνηση των βασικών παρατάξεων (δημοκρατικών και βασιλοφρόνων), που επιδίωκαν να ωφεληθούν από τις σχετικές αναταραχές, οι οποίες άλλοτε εκδηλώνονταν με πραξικοπήματα και άλλοτε με συγκαλυμμένες πιέσεις (Φέρλα, 1998). Όσο παρέμενε το ενδεχόμενο υποτεροπής του εμφυλίου πολέμου, καμιά παράταξη δεν μπορούσε να απαλλαγεί από τη στρατιωτική της πτέρυγα – οσοδήποτε απαιτητική και απείθαρχη (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

Η διεΐσδυση του στρατιωτικού στοιχείου στην πολιτική μεγάλωνε την αστάθειά της κι ο ερχομός των προσφύγων πρόσθετε ένα νέο παράγοντα, εχθρικό γενικά απέναντι στη βασιλεία. Εμπλέκονταν τόσο πολλές και σύνθετες διαμάχες, οι οποίες προκαλούσαν πραξικοπήματα, κυβερνητικές αλλαγές κι ακόμη και καθεστωτικές, που

με δυσκολία και μεγάλο μόχθο αποτυπώνουν οι ελιγμοί της εσωτερικής πολιτικής. Τα πολιτικά πρόσωπα εισέρχονται στο προσκήνιο, εξέρχονται, επανεμφανίζονται και πραγματοποιούν αμοιβαίες εναλλαγές. Ταυτόχρονα, ο πολλαπλασιασμός των κομμάτων, τα πολιτικά πάθη, οι προσωπικές φιλοδοξίες, οι φατρίες συντηρούσαν στη χώρα μια ατμόσφαιρα ευνοϊκή σε πράξεις βίας (René Ristelhueber, 1995)

Ο Διχασμός ως κρίση εθνικής ολοκλήρωσης κληροδοτείται στο Μεσοπόλεμο, συμπτυκνωμένος σε τρεις αντιθέσεις. Η επιδίωξη της εθνικής ομοιογένειας με την ανταλλαγή πληθυσμών στην εφαρμογή της συναντά δυσκολίες, αφού το χάσμα ανάμεσα στους γηγενείς και τους πρόσφυγες μοιάζει να είναι αγεφύρωτο. Παρά τις ανταλλαγές πληθυσμών παραμένουν ορισμένες εθνικές μειονότητες, μικρές σε όγκο, αλλά συγκεντρωμένες σε ευαίσθητες περιοχές. Σε αυτές η αντιπαράθεση εκδηλώνεται μεταξύ αλλοεθνών γηγενών και Ελλήνων προσφύγων. Τέλος το χάσμα ανάμεσα στην Παλαιά Ελλάδα και τις Νέες Χώρες παραμένει και αυτό αγεφύρωτο (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017). Για τον Μαυρογορδάτο μόνο ο Βενιζελισμός έχει ρεαλιστικό όραμα και συγκροτημένο πρόγραμμα. Οι αντίπαλοί του ούτε έχουν ούτε θα μπορούσαν να έχουν κάτι αντίστοιχο και ισοδύναμο, αφού αποτελούν άθροισμα ετερόκλητων στοιχείων, με ελάχιστο κοινό παρονομαστή μόνο την αντίδραση και την αντίσταση στον Βενιζέλο και τον Βενιζελισμό⁶⁰.

3.2 Ο Βενιζελισμός

Στην περίοδο του Εθνικού Διχασμού η πολιτική ζωή σφραγίζεται από τη συνεχή αντιπαράθεση δύο διακριτών πολιτικοκοινωνικών συνασπισμών. Ο βενιζελικός συνασπισμός, που εμπνέεται από τη χαρισματική προσωπικότητα του Ε. Βενιζέλου, συγκροτείται από την επιχειρηματική αστική τάξη, τους πληθυσμούς των Νέων Χωρών και τους πρόσφυγες και προτάσσει την ανάγκη για εκσυγχρονισμό για μεταρρυθμίσεις στην ελληνική κοινωνία (Καλύβας, 2015). Ο Βενιζελισμός εκπροσωπεί ουσιαστικά τους εμπόρους, τους εφοπλιστές, τους ανεξάρτητους μικρούς τραπεζίτες και προπαντός τους ανερχόμενους βιομηχάνους μαζί με το αναδυόμενο στρώμα των αντίστοιχων «οργανικά διανοουμένων», δηλαδή των μηχανικών και των τεχνικών (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

Αρχικά, η βενιζελική κίνηση προσδιορίστηκε ως η πρωτοπόρα πολιτική έκφραση μιας ανανεωτικής και εκσυγχρονιστικής κοινωνικής δυναμικής για υπέρβαση ή απόρριψη του “παλαιοκομματισμού” και ό,τι αυτός ενσάρκωνε ως νοοτροπία, ως πολιτική λειτουργία, αλλά και ως βάση δόμησης και στελέχωσης του πολιτικού συστήματος της χώρας. Εξέφραζε μια κοινωνική δυναμική, η οποία εκδηλώθηκε τόσο ως αίτημα για αναδιάταξη και ανασύνθεση του πολιτικού προσωπικού (“νεοανδρισμός”) όσο και ως νοοτροπιακή ρήξη με οτιδήποτε σηματοδοτούσε και χαρακτήριζε το παρελθόν. Παράλληλα, πρόκειται για μια δυναμική προσπάθεια εγκαθίδρυσης ενός –αν όχι υπερκομματικού, πάντως– α-κομματικού κράτους δικαίου και νομιμότητας, η οποία για ένα διάστημα έδειχνε να σφραγίζει τη νέα εποχή. Ένα

⁶⁰ Μαυρογορδάτος, Γ. Θ. (2017). *Μετά το 1922: Η παράταση του διχασμού*. Αθήνα: Πατάκης.

νέας αντίληψης κράτος, το –βενιζελικό– κράτος της νομιμότητας και της ισονομίας, της συλλογικότητας και της ευθυδικίας, άρχισε να παίρνει τη θέση του παραδοσιακού νεοελληνικού μεταοθωμανικού κράτους, που χαρακτηριζόταν από τον πολιτικό κοτζαμπαδισμό, τον πελατειασμό, το ρουσφέτι και την “ημετεροκρατία”. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για μια αρκετά επιφανειακή διαφοροποίηση και ρήξη, προορισμένη να διαρκέσει μόνο μέχρις ότου οι «νέοι άνδρες», εκείνοι που ήρθαν στην επιφάνεια μετά το κίνημα στο Γουδί και στεγιάστηκαν υπό τη βενιζελική ομπρέλα, διαμορφώσουν και αυτοί τα δικά τους προσωποπαγή πολιτικά και πελατειακά δίκτυα. (Διαμαντόπουλος, 2012).

Η εφημερίδα «Καστορία» από τα πρώτα φύλλα της δηλώνει ευθέως και ευθαρσώς τις πολιτικές της πεποιθήσεις που συνοψίζονται στην υποστήριξη του Βενιζέλου και της παράταξης των Φιλελευθέρων. Ο ιδιοκτήτης και συντάκτης της εφημερίδας, Θωμάς Βαλαλάς, από το πρώτο πολιτικό άρθρό του εκδηλώνει την ευγνωμοσύνη προς το πρόσωπο του Ελευθερίου Βενιζέλου και την εμπνευσμένη πολιτική που ακολούθησε στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου τόσο για ολόκληρη τη χώρα όσο και ειδικότερα για την περιοχή της Μακεδονίας. Εκθειάζει το Εθνικό κίνημα της Θεσσαλονίκης, γιατί με αυτό τον τρόπο διαφυλάχθηκε το έδαφος και ο πληθυσμός της Δυτικής Μακεδονίας από τις επεκτατικές βλέψεις της Βουλγαρίας. Αναγνωρίζει ότι με τον πατριωτισμό του ο Βενιζέλος εξασφάλισε την ελευθερία και την ελληνικότητα της Μακεδονίας⁶¹.

1910 - 1915: Φιλελεύθεροι: Εσωτερική και Εξωτερική Αναγέννησις.

Όταν το 1910 ανέλαβε την εξουσία ο Βενιζέλος έπρεπε να καθαρίσει τη σαπίλα ογδόντα χρόνων και να θέσει τις βάσεις της χρηστής διοίκησης. Όλοι οι υπάλληλοι ήταν Τρικουπικοί, Δεληγιαννικοί, Θεοτοκικοί, Ζαϊμικοί, Ραλλικοί και δεν υπήρχε κανείς βενιζελικός ή αντιπολιτευόμενος. Ο Βενιζέλος ήλθε από την Κρήτη, χωρίς να γνωρίζει κανέναν, γρήγορα όμως κατάφερε να κερδίσει την εμπιστοσύνη του λαού και να γίνει ο αρχηγός του. Με την Αναθεωρητική Βουλή, η φαυλοκρατία έδωσε τη θέση της στην Ανόρθωση, η αναρχία αντικαταστάθηκε από την τάξη και την ασφάλεια, ώστε έφθασαν στο σημείο ακόμη και οι τσελιγκάδες να παραδέχονται ότι ο Βενιζέλος φυλάει τα πρόβατά τους. Αργότερα, στους Βαλκανικούς πολέμους το κράτος διπλασιάστηκε, με αποτέλεσμα οι υπάλληλοι να μην επαρκούν⁶².

Κατά την περίοδο αυτή οι Φιλελεύθεροι αφοσιώνονται στην εσωτερική ανάπλαση της χώρας. Εξασφαλίζεται η ασφάλεια, «*οι κήποι φρουρούνται, χωρίς φράχτη και τα ποίμνια, χωρίς τσομπάνη*». Κυριαρχεί η δικαιοσύνη και ο πολίτης είναι ελεύθερος και ισχυρός, χωρίς να έχει ανάγκη τον κομματάρχη και το δικολάβo. Με την έγκριση της Βουλής πραγματοποιείται το πρόγραμμα των Φιλελευθέρων περί εσωτερικής ανασυστάσεως. Ψηφίζονται δρακόντιοι αλλά σωτήριοι νόμοι, εξαφανίζεται η μάστιγα της ζωοκλοπής, δημιουργούνται κοινότητες και αναπτύσσεται η αυτοδιοίκηση. Καλλιεργείται η εμπιστοσύνη προς το Κράτος. Οι υπάλληλοι

⁶¹ Καστορία, Α, φ.1, Ημερ. Έκδοσης: 26.1.1920,σελ.1, Αντί πολιτικού άρθρου, Θ. Βαλαλάς

⁶² Καστορία, Α, φ.22, 27.9.1920,σελ.2, *Η Εσωτερική Διοίκησης*

εργάζονται ενώ οι καταχραστές διώκονται. Με νόμο χειραφετούνται οι εργατικές τάξεις και αποκτούν εργατική συνείδηση. Κατασκευάζονται δημόσια έργα: γέφυρες, δρόμοι, υδραγωγεία. Καταφθάνουν αθρόα εμβάσματα μεταναστών από την Αμερική. Τίθεται σε εφαρμογή σχέδιο κατάλυσης της Τουρκίας. Το 1912 η Ελλάδα δημιουργεί την Βαλκανική συμμαχία και αποτελεί ισχυρό παράγοντα της. Η Ελλάδα συντρίβει τον τουρκικό στόλο, μολονότι είναι ανώτερος. Η Ελλάδα κραταιά, πλούσια και ένδοξη εμπνέει την εθνική υπερηφάνεια⁶³.

Το πολιτικό περιεχόμενο του Βενιζελισμού, η «ανόρθωση», συνίσταται στη στόχευση δημιουργίας ενός κράτους δικαίου, με σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές, διοικητικές λειτουργίες και ικανού να ενσωματωθεί οικονομικά και πολιτιστικά στη Δύση, να εξευρωπαϊστεί. Πρόκειται δηλαδή για μια προσπάθεια διαμόρφωσης της ελληνικής κοινωνίας στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος και κατά τα πρότυπα των δυτικών φιλελεύθερων δημοκρατιών (Καμαρινός, 1999).

1917 - 1920: Φιλελεύθεροι: Αφάνταστος Εθνική μεγαλουργία

Μόλις οι Φιλελεύθεροι αναλαμβάνουν ξανά την εξουσία, η Ελλάδα καταλαμβάνει περίοπτη θέση στο πλευρό των συμμάχων. Ελληνικά εδάφη απελευθερώνονται από τους Βουλγάρους. Με στρατιωτικές θυσίες δημιουργείται η Μεγάλη Ελλάδα, η Ελλάδα των πέντε θαλασσών. Οι Εύζωνοι εμφανίζονται στην πόρτα της Αγίας Σοφίας. Υπόδουλοι Έλληνες δεν υπάρχουν. Πέντε αιώνες θρύλοι γίνονται πραγματικότητα. Επιτυγχάνεται οικονομική άνθηση. Οι αγροτικές μεταρρυθμίσεις ευνοούν το λαό. Συντελείται η εκπαιδευτική αναμόρφωση. Η Ελλάδα αποτελεί το ευτυχέστερο κράτος του κόσμου⁶⁴.

Ο Βενιζελισμός συνιστά ένα ευρύ κίνημα σε όλους τους τομείς της εθνικής ζωής, το οποίο αποτέλεσε το φορέα μιας συνεπούς και δυναμικής προσπάθειας καθολικού αστικού εκσυγχρονισμού της Ελλάδας, συνδυασμένου με μια ορισμένη αντίληψη της εθνικής ολοκλήρωσης και του περιεχομένου της Μεγάλης Ιδέας (Καμαρινός, 1999). Ο βενιζελικός μεγαλοϊδεατισμός μέσα από την προσάρτηση περιοχών, στις οποίες υπήρχαν εθνοτικά ερείσματα, στόχευε στη δημιουργία μιας «μεγάλης Ελλάδας», πλούσιας και ισχυρής, αλλά και στη δημιουργία προϋποθέσεων για τη δυτικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας και πολιτείας. Η Μεγάλη Ιδέα, γίνεται περισσότερο υπόθεση της αστικής τάξης, την οποία δεν «οιστρηλατούσε» πλέον ο μύθος του μαρμαρωμένου βασιλιά όσο η ιδέα ότι έπρεπε η Ελλάδα «να παύσει να είναι ψωροκόσταινα» (Λούβη, 2012).

1920

Οι αντιπολιτευόμενοι κατηγορούν το κόμμα των Φιλελευθέρων για την εσωτερική διοίκηση, αγνοώντας το θρίαμβο που επιτεύχθηκε στην εξωτερική πολιτική, ώστε τα ελληνικά σύνορα να φθάνουν προ των Πυλών της Κων/πολης. Πιστεύουν πως, για να διορθωθούν τα κακώς κείμενα της διοίκησης, πρέπει να «πέσει» ο Βενιζέλος. Οι ισχυρισμοί αυτοί αντικρούονται στο επίσημο όργανο της Γενικής Διοίκησης Δυτικής

⁶³ Καστορία, Α, φ.35, 5.5.1923,σελ. 2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός

⁶⁴ Καστορία, Α, φ.35, 5.5.1923,σελ. 2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός

Μακεδονίας «Εθνική Πολιτική». Επισημαίνεται ότι ο Βενιζέλος χρησιμοποίησε παλαιό υλικό, για να κυβερνήσει, όπως οι Μπολσεβίκοι χρησιμοποίησαν τους στρατηγούς του Τσάρου, γι' αυτό υπάρχουν κρούσματα κακοδιοίκησης. Μετά τις εκλογές όμως, θα φροντίζει να καταπολεμήσει τη διαφθορά και δηλώνει αισιόδοξος πως όλα θα διορθωθούν⁶⁵.

Σε πολλά όμως σημεία της εφημερίδας «Καστορία» εκφράζεται το παράπονο ότι μετά την απελευθέρωση της περιοχής το 1912 το Ελληνικό Κράτος δεν κατάφερε να φροντίσει όσο θα έπρεπε τη Δυτική Μακεδονία, αφού συνεχώς εμπλεκόταν σε πολεμικές συρράξεις. Ο συντάκτης εναποθέτει τις ελπίδες του για την οργάνωση των Νέων Χωρών στον πρωθυπουργό Ε. Βενιζέλο που παρέλαβε τη μικρή άσημη Ελλάδα και την κατέστησε μεγάλη και σεβαστή, ο οποίος άλλωστε είναι ο μοναδικός πολιτικός που χαίρει της εκτίμησης των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων⁶⁶. Σε ένα άρθρο της εφημερίδας αναφέρεται μια χαρακτηριστική σκηνή που διαδραματίστηκε στο Παρίσι ανάμεσα στον Ε. Βενιζέλο και τον Ι. Βαλαλά και αναφέρεται στις σκέψεις του πρώτου για το μέλλον της χώρας:

«Ας τελειώσωμεν με το καλό το ζήτημα της αποκαταστάσεως της Φυλής μας και ύστερα θα στρέψωμεν όλην την προσοχή μας εις την εσωτερικήν μας διοίκησιν. Πέρασεν ο καιρός που η Ελλάς απετέλει μιαν απόκεντρον πετρώδη γωνίαν. Τώρα παίρνομε μέρη πλούσια και επίκαιρα. Οι εχθροί μας θα ζητούν αφορμήν να μας διαλύσουν πάλιν. Είνε ζήτημα υπάρξεως πλέον δια την Μεγάλην μας Ελλάδα το ζήτημα της καλής διοικήσεως»⁶⁷.

Αυτός ο αστικός εκσυγχρονισμός και ο εξευρωπαϊσμός συνδυάζονται αδιάσπαστα από την πρώτη στιγμή, το 1910, με τον αλτρωτισμό. Οι δύο στόχοι διαπλέχτηκαν και υπηρέτησαν ο ένας τον άλλο. Η εσωτερική οργάνωση, ο διοικητικός και πολιτικός εκσυγχρονισμός και η οικονομική ανάπτυξη της χώρας γίνονταν αντιληπτά ταυτόχρονα ως αίτια και αποτελέσματα της εδαφικής επέκτασης. Και τα δυο πάντως, η εσωτερική ανόρθωση και η εδαφική επέκταση, υπηρετούν το στόχο της δημιουργίας ενός εκσυγχρονισμένου ευρωπαϊκού κράτους, ενσωματωμένου στην ιδεολογικοπολιτική και οικονομική πραγματικότητα που εξέφραζε η Δυτική Ευρώπη (Καμαρινός, 1999).

1923

Μετά τα δυο χρόνια διακυβέρνησης της Ελλάδας από τους αντιβενιζελικούς (1920-1922), το 1923 η χώρα θα βρεθεί σε κρίσιμη φάση. Ο «Αττικός» στη στήλη του «Αθηναϊκή ηχώ» θα επικαλεστεί την εμπειρία του ελληνικού λαού, για να αποδείξει ότι ο φιλελευθερισμός συνδέεται με την ευτυχία ενώ ο παλαιοκομματισμός με τη δυστυχία, καθώς αυτές οι δυο πολιτικές παρατάξεις, εναλλάσσονται στην εξουσία την τελευταία δεκαπενταετία⁶⁸.

⁶⁵ Καστορία, Α, φ.22, 27.9.1920,σελ.2, *Η Εσωτερική Διοίκησης*

⁶⁶ Ο. π

⁶⁷ Καστορία, Α, φ.5, 7.3.1920,σελ.1&2, *Αθηναϊκή ηχώ*, Αττικός, Αθήναι

⁶⁸ Καστορία, Α, φ.35, 5.5.1923,σελ. 2, *Αθηναϊκή ηχώ*, Αττικός

Η Μικρασιατική Καταστροφή θα μπορούσε να καταστήσει την αντιπαράθεση Βενιζελισμού και Αντιβενιζελισμού ιστορικά ξεπερασμένη ωστόσο αναζωπυρώθηκε από την εκτέλεση των Έξι που έριξε τη σκιά της σε ολόκληρο το Μεσοπόλεμο. Ο Διχασμός συνεχίστηκε ως κρίση εθνικής ολοκλήρωσης και μεταμορφώθηκε ως αγεφύρωτη αντιπαράθεση για το «πολιτειακό» ζήτημα μεταξύ των οπαδών της «βασιλευόμενης» και εκείνων της «αβασίλευτης» δημοκρατίας (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017). Μετά την τομή του 1922, ο Βενιζελισμός συνεχίζει το έργο της εθνικής ολοκλήρωσης ως συνασπισμός των πρώην αλύτρωτων, δηλαδή των προσφύγων και του Ελληνισμού των Νέων Χωρών, αντιμέτωπος πάντα με την Παλαιά Ελλάδα και τους γηγενείς γενικότερα, στους οποίους περιλαμβάνονται και οι ξένες μειονότητες των Νέων Χωρών (Μαυρογορδάτος Γ. , 1988).

Μετά και την εκτέλεση των Έξι, η Επανάσταση του 1922 κατέληξε να μην είναι άλλο από στρατιωτική επικράτηση του Βενιζελισμού επί των αντιπάλων του. Ταυτόχρονα, όμως, συνεπαγόταν δύο κρίσιμες εξελίξεις στο εσωτερικό του Βενιζελισμού: την προϊούσα χειραφέτηση των στρατιωτικών από την πολιτική ηγεσία και τη διάσπαση της παράταξης στο πολιτειακό ζήτημα. Μέχρι τον Αύγουστο του 1923, την παράταξη αποτελούσε ένα μόνο κόμμα. Ο Βενιζελισμός ταυτιζόταν με το Κόμμα Φιλελευθέρων. Στο εξής, θα τη συναποτελούν και άλλα, μικρότερα κόμματα (τα λεγόμενα «βενιζελογενή») (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

1924-1926

Στις αρχές του 1924 προβάλλει για πρώτη φορά μετά το ξέσπασμα του Εθνικού Διχασμού η ανάγκη της συμφιλίωσης. Η κυβέρνηση Βενιζέλου που προέκυψε από τις εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923 εργάζεται για την υλοποίηση της. Στο ίδιο κλίμα και η εφημερίδα «Καστορία» επισημαίνει ότι είναι λυπηρό οι μη φιλελεύθεροι συμπολίτες να αποκαλούνται "μαύροι". Είναι πατριωτικό καθήκον να σταματήσει αυτός ο χαρακτηρισμός, γιατί μόνο έτσι θα επέλθει η γαλήνη, αφού οι εμπαθείς εκφράσεις και οι προσβλητικοί χαρακτηρισμοί φέρνουν το αντίθετο αποτέλεσμα από τη συμφιλίωση⁶⁹.

Μετά από την εγκατάλειψη της Μεγάλης Ιδέας ο αστικός εκσυγχρονισμός συναρθρώθηκε με την οικοδόμηση ενός ενιαίου εθνικού κράτους, με ιδεολογικό επιστέγασμα την Αβασίλευτη δημοκρατία στην οποία ο Βενιζελισμός επιχείρησε να προσδώσει ένα ευρύτερο ιδεολογικό και κοινωνικό περιεχόμενο (Μαυρογορδάτος Γ. , 1988).

3.3 Ο Αντιβενιζελισμός στην εφημερίδα «Καστορία»

Ως Αντιβενιζελισμός ορίζεται ουσιαστικά ο χώρος που αντιστέκεται στο πρόγραμμα που εισηγείται ο Βενιζελισμός τόσο στο στόχο του αστικού εκσυγχρονισμού και του εξευρωπαϊσμού των θεσμών και της κοινωνικοπολιτικής ζωής όσο και στο στόχο της εθνικής ολοκλήρωσης, όπως την αντιλαμβάνεται ο τελευταίος.

⁶⁹ Καστορία, Α, φ.51, 27.1.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Να παύση*

Από αυτή την πρωταρχική αντίθεση θα αποκρυσταλλωθεί η ιδεολογία του. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για την αντίδραση και την αντίσταση της "κρατικής" αστικής τάξης που ηγεμόνευσε τον περασμένο αιώνα, ελέγχοντας -μαζί με το θρόνο- το κράτος, απέναντι στην επιχειρηματική αστική τάξη, η οποία, ευνοημένη από τις οικονομικές αλλαγές του τέλους του 19ου αιώνα, διεκδικούσε την πολιτική της εκπροσώπηση, παραμερίζοντας την προηγούμενη "ολιγαρχία". Εκτός αυτής και άλλες κοινωνικές ομάδες συσπειρώνονται γύρω από τον Κωνσταντίνο, κοινό και συνεκτικό στοιχείο του χώρου, εναντίον του Βενιζέλου (Καμαρινός, 1999).

Αντιβενιζελικά ήσαν τα κατεξοχήν προκαπιταλιστικά και αντικαπιταλιστικά στρώματα, που απειλούσε με υποβιβασμό, περιθωριοποίηση και εξαφάνιση η καπιταλιστική ανάπτυξη και γενικότερα ο αστικός εκσυγχρονισμός: παραδοσιακοί βιοτέχνες και μεταφορείς, αλλά και οι μικροαστοί των ελεύθερων επαγγελμάτων, των προσωπικών υπηρεσιών και της κρατικής διοίκησης (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017). Ο αντιβενιζελικός πόλος περιλαμβάνει στους κόλπους του τμήματα της αστικής και μικροαστικής τάξης που συνδέονταν με το κράτος, τους μικροκαλλιεργητές της Παλαιάς Ελλάδας και διάφορες εθνοτικές μειονότητες, όπως οι σλαβόφωνοι της Μακεδονίας. Αυτός ο πολιτικός σχηματισμός αντιστέκεται στον εκσυγχρονισμό και υπερασπίζεται τοπικά και συντεχνιακά συμφέροντα (Καλύβας, 2015). «*Ακρόπολις του αντιβενιζελισμού*» χαρακτηριζόταν συχνά στο Μεσοπόλεμο η Πελοπόννησος και οπωσδήποτε αποτελεί γεγονός αδιαμφισβήτητο ότι οι περιοχές με σχετικά περιορισμένη εισροή του προσφυγικού στοιχείου υπήρξαν πολιτικά φιλικότερες προς την αντιβενιζελική παράταξη (Διαμαντόπουλος, 2012).

Για την εφημερίδα «Καστορία» οι αντιβενιζελικοί συνιστούν μια μικρή μερίδα πολιτών τόσο στην περιφέρεια της Καστοριάς όσο και στην επικράτεια, που μπορούν να μετρηθούν στα δάκτυλα του ενός χεριού και διακρίνονται για την τυφλότητα και τον παραλογισμό τους. Παράλληλα εκφράζεται η πεποίθηση ότι είναι πολύ δύσκολο αυτοί να θεραπευτούν, ώστε να ξαναβρούν την όραση και τη λογική τους⁷⁰.

Ο «Αττικός» μέσα από τη στήλη του «Αθηναϊκή ηχώ» επιχειρεί μια ιστορική αναδρομή στις περιόδους διακυβέρνησης της χώρας από τον παλαιοκομματισμό, προσπαθώντας να αναλύσει και να εξηγήσει την πολιτική κατάσταση που επικρατεί στα μέσα του 1923. Ως ένθερμος υποστηρικτής του Φιλελευθερισμού συνδέει την εσωτερική αναγέννηση, την οικονομική ευρωστία και τις εθνικές επιτυχίες με τις περιόδους διακυβέρνησης των Φιλελευθέρων. Αντίθετα ο παλαιοκομματισμός συνεπάγεται την εθνική αποσύνθεση, την εσωτερική παραλυσία, την οικονομική κακοδαιμονία, με μια λέξη στη δυστυχία.

Μέχρι το 1909: Παλαιοκομματισμός = Εσωτερική και εξωτερική κατάπτωση

Ο ευσυνείδητος πολίτης έχει ελεύθερη επιλογή, γνωρίζει όμως τα αποτελέσματα της εκλογής του. Εκείνη την εποχή τα σύνορα της Ελλάδας φθάνουν μέχρι τον Τύρναβο, ωστόσο όνειρο αποτελεί η ενσωμάτωση της Κρήτης και η

⁷⁰ Καστορία, Α, φ.1, 26.1.1920,σελ.1, *Αντί πολιτικού άρθρου*, Θ. Βαλαλάς

επέκταση των συνόρων στο βορρά. Παρόλα αυτά τα σχέδια ναυαγούν. Η Ελλάδα αναμένει την εύνοια των Δυνάμεων, τη στιγμή που είναι ορατή η απειλή νέας τουρκικής εισβολής, πριν σβήσει το αίσχος του '97. Παρατηρείται γενική οικονομική καχεξία και ρουσφετολογία. Η Ελλάς για μια ακόμη φορά βρίσκεται στη θέση της "Ψωροκόσταινας". Τα καφεενία γεμάτα με Έλληνες, αναμένουν την πτώση της Κυβέρνησης ενώ όποιος τολμά να προφέρει το όνομα Μεγάλη Ελλάδα θεωρείται παράφρονος και οδηγείται στο φρενοκομείο⁷¹.

Η «μικρά αλλ' έντιμος Ελλάς» αποτελεί συμπύκνωση της ρομαντικής αντίδρασης που ενσάρκωνε ο Αντιβενιζελισμός, εκφράζοντας τη νοσταλγία της Παλιάς Ελλάδας για ένα χαμένο παρελθόν, όταν τα όρια της συνέπιπταν με τα δικά της. Από ιδεολογική άποψη, η προσήλωση στο εξιδανικευμένο παρελθόν ως συνταγή σωτηρίας και για το μέλλον αποτελεί πολιτική στάση όχι απλώς συντηρητική, αλλά στην κυριολεξία αντιδραστική (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017). Ο Αντιβενιζελισμός, παρά το βυζαντινό ρομαντισμό του γύρω από τον Κωνσταντίνο ΙΒ', καταλήγει να εκφράζει τον εσωστρεφή πατριωτισμό της Παλαιάς Ελλάδας (Μαυρογορδάτος Γ. , 1981).

1915-1917: Παλαιοκομματισμός:Εθνικαί συμφοραί = Εθνική δυστυχία

Την περίοδο αυτή ο βασιλιάς συνεργάζεται με τον παλαιοκομματισμό και κηρύσσει τον πόλεμο κατά των φιλελευθέρων. Ο Κωνσταντίνος διοικεί αυταρχικά, διαλύοντας τη Βουλή. Ταυτόχρονα όμως επιχειρεί να διαλύσει και τον ελληνικό στρατό. Η Ελλάδα καταδικάζεται στην ουδετερότητα και την απομόνωση. Ο παλαιοκομματισμός παραδίδει το Ρούπελ στους προαιώνιους εχθρούς της Ελλάδας. Η Ανατολική Μακεδονία παραδίδεται με δόλια μέσα στους Βούλγαρους και οι Έλληνες των Σερρών, της Δράμας και της Καβάλας θάβονται ζωντανοί. Στην Ανατολική Μακεδονία 5.000 ορφανά. Οι Σύμμαχοι καταλαμβάνουν τα λιμάνια και φρουρούν τα ελληνικά σύνορα στη Μακεδονία. Ο αποκλεισμός της Ελλάδας προκαλεί την πείνα. Ο βασιλιάς Κων/νος σκηνοθετεί τα γεγονότα της 18ης Νοεμβρίου σε μια λιμοκτονούμενη και ακρωτηριασμένη Ελλάδα⁷².

Ειδικά στα χρόνια του Διχασμού 1915-17, ο Αντιβενιζελισμός φάνηκε να εκφράζει ένα συγκεκριμένο, αντιφιλελεύθερο πρόγραμμα, το οποίο ουσιαστικά συνεπαγόταν την εγκαθίδρυση ενός παραδοσιακού, στρατοκρατικού, γραφειοκρατικού καθεστώτος υπό τη Μοναρχία, που ερχόταν σε αντίθεση ακόμα και με το κοινοβουλευτικό παρελθόν των αστικών στοιχείων που ήταν επικεφαλής του χώρου αυτού. Σε κάθε περίπτωση, Αντιβενιζελισμός δεν είναι παρά η αντίδραση παραδοσιακών προκαπιταλιστικών στοιχείων που φοβούνται τον επιχειρούμενο καπιταλιστικό μετασχηματισμό (Καμαρινός, 1999).

1920-1922: Παλαιοκομματικοί = όλεθρος

⁷¹ Καστορία, Α, φ.35, 5.5.1923,σελ. 2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός

⁷² Καστορία, Α, φ.35, 5.5.1923,σελ. 2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός

Την περίοδο αυτή οι φαυλοκράτες καταστρέφουν το όραμα της ελληνικής δόξας και ευτυχίας. Ο Βενιζέλος εξορίζεται και ο Κίνιας⁷³ είναι αντιπρόσωπος του λαού. Η Εθνοσυνέλευση της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920 διώχνει του αντιπροσώπου της Θράκης. Παρατηρείται διαρπαγή εκατομμυρίων του ελληνικού λαού και διανομή στους μπράβους της φαυλοκρατίας. Η δολοφονία ανάγεται σε πολιτικό σύστημα για τη διατήρηση του θρόνου. Στο Σαγγάριο 30.000 στρατιώτες σκοτώνονται με στόχο τη διατήρηση του βασιλιά. Ο ηττημένος Βασιλιάς εμφανίζεται ως νικητής και επιστρέφει ως θριαμβευτής. Ο στρατός καταδικάζεται στην πείνα, για να τρέφονται οι φαλαγγίτες. Η συνεννόηση των φαύλων κομμάτων στοχεύει στη συντήρηση στην εξουσία ενώ το έθνος εκπνέει. Ακολουθεί η μεγάλη τραγωδία: η Σμύρνη παραδίδεται στην κόλαση και η Θράκη υποδουλώνεται. Η Ελλάδα τετέλεστα⁷⁴.

1920

Συγκεκριμένα, η αντιπολίτευση, σύμφωνα με τον αρθρογράφο της εφημερίδας «Καστορία» με το ψευδώνυμο Αττικός, δεν είναι σε θέση να διακρίνει τη θέληση της πλειοψηφίας του Ελληνικού Λαού που τα τελευταία χρόνια έχει αφυπνιστεί και υποστηρίζει την προσπάθεια του Βενιζέλου. Εξαιτίας της τυφλότητάς της, η αντιπολίτευση δεν μπορεί να δει την αποκατάσταση της Μικράς Ασίας, της Θράκης, των Δωδεκανήσων και της Βορείου Ηπείρου. Αντίθετα, παντού διαβλέπει κινδύνους και νοσταλγεί να ξαναβρεθεί στα ηνία της εξουσίας, χωρίς να υπολογίζει ούτε τα εθνικά συμφέροντα, ούτε την κρισιμότητα της κατάστασης, αλλά ούτε και τα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής⁷⁵. Άλλωστε, «αντιβενιζελικά» αποκαλούνται τα κόμματα που δεν είχαν να προτείνουν δικές τους λύσεις για τα προβλήματα και περιορίζονταν στην άρνηση και την αντίσταση της φιλελεύθερης πολιτικής. Ο αντιβενιζελισμός των «παλαιών» κομμάτων ήταν γέννημα του βενιζελισμού. Αυτό συνεπαγόταν μακροπρόθεσμα ότι ενισχύονταν στοιχεία παραδοσιολατρίας και ότι τα κόμματα αυτά εκκινώντας από την αντίθεση έτειναν περισσότερο προς τα δεξιά (Gunnar Hering, 2006).

Στη στήλη Ζητήματα με τίτλο «Κρυφθήτε!» υπογραμμίζεται ότι οι λίγοι αντιβενιζελικοί της πόλης της Καστορίας θα κρύψουν το πρόσωπο τους από την ντροπή και θα κλείσουν τα αυτιά τους και τα μάτια τους, για να μην βλέπουν και να μην ακούν τα μεγάλα εθνικά όνειρα που εκπληρώνονται χάρη στη διαπραγματευτική ικανότητα του Πρωθυπουργού Ε. Βενιζέλου στο Λονδίνο κατά τη διάρκεια της σύνταξης της τουρκικής συνθήκης⁷⁶. Ταυτόχρονα στη μόνιμη στήλη «Εβδομάς», όπου σχολιάζονται με εύθυμο τρόπο γεγονότα που συμβαίνουν στην πόλη, καυτηριάζεται η στάση των αντιβενιζελικών απέναντι στις διπλωματικές επιτυχίες του Ε. Βενιζέλου το 1920 στη Διάσκεψη του Λονδίνου. Γράφεται χαρακτηριστικά ότι ζητούνται τηλεσκόπια, για να δουν μερικοί τα νέα σύνορα της Ελλάδας⁷⁷.

⁷³ βουλευτής Αττικοβοιωτίας (1920, 1926 με το Λαϊκό Κόμμα) (Κούκουνας, 1999)

⁷⁴ Καστορία, Α, φ.35, 5.5.1923,σελ. 2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός

⁷⁵ Καστορία, Α, φ.1, 26.1.1920,σελ.1, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός

⁷⁶ Καστορία, Α, φ.6, 18.3.1920,σελ.1,Ζητήματα: «Κρυφθήτε!»

⁷⁷ Καστορία, Α, φ.6, 18.3.1920,σελ.1, Η Εβδομάς, Το Κολύμβριον

Σύμφωνα με την εφημερίδα, στην Καστοριά υπάρχουν αγνοί και τίμιοι πατριώτες που αναμένουν τις ευχάριστες ειδήσεις για την Πόλη, τη Θράκη, τη Σμύρνη, τα Δωδεκάνησα, τη Βόρεια Ήπειρο και την Κύπρο. Εντοπίζονται όμως και εκείνοι που έχουν στο μυαλό τους μόνο τις εκλογές και προσπαθούν να παραπλανήσουν το λαό με ψέματα και ραδιουργίες, για να εξασφαλίσουν την υποστήριξη των αντιβενιζελικών αισθημάτων τους. Ανάμεσα σε αυτούς αναφέρεται ο Γεώργιος Μπούσιος, βουλευτής Κοζάνης-Γρεβενών στο οθωμανικό κοινοβούλιο (Γκλαβίνας, 2014, σσ. 447- 466), ο οποίος αν και έμαθε την ελληνική γλώσσα το μόνο που κάνει είναι να κραυγάζει. Παγιδευμένος, όπως ο αναφέρει ο «Αττικός», στα πλοκάμια της φαυλοκρατίας, αναμασά τα ίδια για τις εκλογές και τους πρόσφυγες και ζητά την παραίτηση του Βενιζέλου και την προκήρυξη εκλογών. Προτιμά να επιστρέψει η χώρα στην προηγούμενη κατάσταση, υπολογίζοντας μόνο τις υλικές ζημιές και τις ηθικές θυσίες του λαού και αδιαφορώντας για τα οφέλη που απέφερε η διαπραγματευτική προσπάθεια του Βενιζέλου. Από ό,τι φαίνεται, επισημαίνει ο αρθρογράφος χαρακτηριστικά ο Γ. Μπούσιος δεν φοβάται τη Βουλγαρία, γιατί τα Γρεβενά βρίσκονται νοτιότερα⁷⁸.

Η αντιπαράθεση βενιζελικών-αντιβενιζελικών φτάνει σε τέτοιο σημείο έντασης, ώστε στη συγκέντρωση της υποδοχής του Βενιζέλου από το Παρίσι στην Πλατεία Συντάγματος ακούγεται το σύνθημα: «*Να πάμη πειά το Ευαγγέλιο· στην κρεμάλα*» με το οποίο το συγκεντρωμένο πλήθος καυτηριάζει την ανοχή της Κυβέρνησης των Φιλελευθέρων απέναντι στους αντιβενιζελικούς. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ύπαρξη μιας τίμιας και ηθικής αντιπολίτευσης είναι αναγκαία και επιβεβλημένη, όμως οι αντιβενιζελικοί, προσπαθούν να αναρριχηθούν στην εξουσία, χωρίς να έχουν συγκεκριμένο πρόγραμμα αλλά ούτε και ηγέτη, γι' αυτό κινδυνεύουν να αλληλοσκοτωθούν. Κάτω από αυτές τις συνθήκες ο Λαός δεν είναι δυνατό να τους εμπιστευτεί. Ο «Αττικός» αναφέρει ότι η αθλιότητα της αντιπολίτευσης με τους καυγάδες για την αρχηγία δηλητηριάζει τις εθνικές επιτυχίες. Ενώ οι πολίτες θέλουν να αφεθούν στην γλυκύτητα των εθνικών επιτυχιών, αηδιάζουν με τις ακολασίες της αντιπολίτευσης. Οι καθημερινές τους φλυαρίες δεν αφήνουν τους Έλληνες να αναλογιστούν τα πλούτη των Νέων Χωρών και την οικονομική ευημερία που θα προσφέρουν στο κράτος αλλά και τις ελευθερίες που θα απολαμβάνουν από εδώ και πέρα οι υπόδουλοι αδελφοί ή την ομορφιά του Αιγαίου που θα είναι πέρα για πέρα ελληνικό και μέσα του θα κυματίζει η ελληνική σημαία⁷⁹. Ο προγραμματικός λόγος των αντιβενιζελικών παρέμενε στενά συνδεδεμένος με την άμεση πραγματικότητα, αναφερόμενος σε εγγύτερους στόχους, σε συγκεκριμένα κακώς κείμενα, στις θυσίες των θυμάτων της φιλελεύθερης πολιτικής (Gunnar Hering, 2006).

Στο ίδιο μήκος κύματος η «Καθημερινή», δε διστάζει να ασκεί κριτική στην αδράνεια των αντιβενιζελικών και να αναγνωρίζει τα πλεονεκτήματα της βενιζελικής παράταξης:

⁷⁸ Καστοριά, Α, φ.4, 12.2.1920,σελ.1&2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός, Αθήναι

⁷⁹ Καστοριά, Α, φ.6, 12.3.1920,σελ.1&2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός, Αθήναι

«Ε, κύριοι αντιπολιτευόμενοι. Εξυπνήσατε γρήγορα, εκδυθήτε τας φιλοδοξίας σας. Με αυτά τα ράκη, με αυτήν την ασυναγώνιστον, οικτράν, εγκληματικήν και μωράν διχόνοιαν ετοιμαζόμεθα να παλαίσωμεν εναντίον ενός στρατοπέδου συμπαγούς, άρτιου, σοφόν ακολουθούντος σχέδιον μάχης, διαθέτοντος ακλόνητον πειθαρχίαν»⁸⁰.

Σε άρθρο της εφημερίδας «Καστορία» αντισταθμίζονται τα επιτεύγματα της πολιτικής του Βενιζέλου και οι αποτυχίες των αντιβενιζελικών. Στο ενεργητικό του Βενιζέλου συμπεριλαμβάνονται η Μακεδονία, Ανατολική και Δυτική Θράκη, Σμύρνη, Μ. Ασία, τα Δωδεκάνησα, η αύξηση της εθνικής επιρροής, η κρατική αξιοπρέπεια, η διπλωματική ισχύ και ο εθνικός πλούτος. Άλλωστε, το βενιζελικό σχέδιο, εξωστρεφές και επιθετικό, επιδιώκει την αναβάθμιση της χώρας μέσα από το όραμα της Ελλάδας «των δυο ηπείρων και των πέντε θαλασσών» ή της δυναμικής προσαρμογής της χώρας στα νέα μεταπολεμικά δεδομένα μετά το 1922. Αντίθετα, το αντιβενιζελικό σχέδιο, εσωστρεφές και παραδοσιακό, αντανακλά και διατυμπανίζει τα οφέλη και τις αξίες της «μικράς πλὴν εντίμου Ελλάδος» (Καλύβας Ν. Στάθης, Μαραντζίδης Νίκος, 2016). Γι' αυτό, σύμφωνα με τη φιλελεύθερη γραμμή της τοπικής εφημερίδας, στα λάθη της αντιπολίτευσης συνυπολογίζονται η παράδοση της Ανατολικής Μακεδονίας, η συμμαχία με τον Ταγιάρ και τους Βουλγάρους, η διάθεση μεταφοράς των ορίων του Κράτους στο Δομοκό, η πολιτική εξαχρείωση, η διπλωματική απομόνωση, η μετατροπή της Ελλάδας σε ανδρείκελο της Βουλγαρίας, άνανδρης και χωρίς φίλους. Από τη σύγκριση συμπεραίνεται και δικαιολογείται ως φυσική η αντίδραση του Λαού που φωνάζει: *κατάρρα στους προδότες*⁸¹.

Ο Αττικός στη στήλη του «Αθηναϊκή Ηχώ», μέσα από τη σύγκριση της δημοκρατίας και της στρατοκρατίας, επιχειρεί να αφυπνίσει τους κατοίκους των Νέων Χωρών και ειδικότερα της Καστοριάς και να τονίσει τη διαφορά των φιλελευθέρων και των βασιβουζούκων⁸², όπως αποκαλεί, τα μέλη της αντιπολίτευσης. Κατακρίνει τους Επίστρατους που ενώ στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου σπαταλούσαν τον προϋπολογισμό για στρατιωτικές ανάγκες, αργότερα, όταν τους χρειάστηκε η πατρίδα ανακηρύχθηκαν αντιμιλιταριστές. Οι Επίστρατοι⁸³, που έχουν εκδιωχθεί από το στράτευμα και αποτελούν μια ασήμαντη μειοψηφία στρατιωτικών επιθυμούν να ταχθούν στο πλευρό της αντιπολίτευσης, για να υπηρετήσουν τη στρατοκρατία. Γι' αυτό μόνο ο Ε. Βενιζέλος και το κόμμα των Φιλελευθέρων διακατέχονται από δημοκρατικό πνεύμα και μπορούν να προστατεύσουν τους πολίτες από τη δύναμη των όπλων⁸⁴.

Η Ηνωμένη Αντιπολίτευση στο Μανιφέστο της εκφράζει ανοιχτά το μίσος της για το Βενιζέλο ο οποίος παρέλαβε τη μικρή και περιφρονημένη Ελλάδα και την οδήγησε στο μεγαλείο, τη δόξα και τον πλούτο. Η Ηνωμένη Μαρία, όπως ειρωνικά αποκαλείται, η αντιπολίτευση από τον «Αττικό» έχει το θράσος επικρίνει τις εθνικές

⁸⁰ Καστορία, Α, φ.4, 12.2.1920,σελ.1&2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός, Αθήναι

⁸¹ Καστορία, Α, φ.15, 9.8.1920,σελ.1,Ζητήματα: Τα έργα ομιλούν

⁸² βασιβουζούκος: άτακτος στρατιώτης του οθωμανικού στρατού. 2. αυταρχικός ή απείθαρχος άνθρωπος

⁸³ φιλοβασιλικές ομάδες απολυθέντων εφεδρων

⁸⁴ Καστορία, Α, φ.8, 10.4.1920,σελ.1&2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός, Αθήναι

επιτυχίες του Βενιζέλου. Συγκεκριμένα, η αντιπολίτευση καταγγέλλει ότι η Βουλή της 31ης Μαΐου δεν αντιπροσωπεύει την εθνική κυριαρχία και ότι η επέκταση της χώρας είναι άκυρη, αφού πραγματοποιήθηκε, χωρίς τη θέληση του Ελληνικού Λαού και αντίθετα με τους νόμους και το Σύνταγμα⁸⁵.

Στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων του Ε. Βενιζέλου η αντιπολίτευση διατηρεί αρνητική στάση. Αποκαλούνται από το Θ. Βαλαλά τυφλοί και μύωπες, αφού δεν μπορούν να αναγνωρίσουν το θρίαμβο της Ελλάδας. Το μίσος και ο φθόνος που τρέφουν για το Βενιζέλο συσκοτίζει το μυαλό τους και παραλύει τη σκέψη τους. Αντί να χαρούν ως Έλληνες και να απαλλαγούν από τα μίσση και τα πάθη εκφράζουν τις διαφωνίες τους για την προέλαση των Ελληνικών στρατευμάτων στη Θράκη και τη Βόρεια Ήπειρο. Αντίθετα, η Κυβέρνηση των Φιλελευθέρων με τη μεγαθυμία που τη διακρίνει παραχώρησε αμνηστία και χάρη στους πολιτικούς της αντιπάλους. Ο πολιτικός συντάκτης δε διστάζει να απευθυνθεί στο Θεό της Ελλάδας ο οποίος θα βοηθήσει να παγιωθεί η Μεγάλη Ελλάδα, χωρίς τους ολετήρες του έθνους που θα υποστούν την ίδια καταδίκη με τον Ιούδα⁸⁶.

Η εφημερίδα «Καστορία» εκφράζει την πεποίθηση ότι η ανίερη απόπειρα δολοφονίας του Ε. Βενιζέλου θα αποτελέσει τον τάφο της αντιπολίτευσης. Παρά τις κοσμοϊστορικές επιτυχίες στα Εθνικά Ζητήματα υπάρχουν άνθρωποι που τυφλώθηκαν από την προσωπική τους εμπάθεια, γι' αυτό το Πανελλήνιο μισεί τους φρενοβλαβείς ηγέτες της αντιπολίτευσης, θεωρώντάς την καταραμένη. Ιδιαίτερα, ο λαός της πόλης με μια παλλαϊκή εξέγερση εξέφρασε την κατάρα του στους «Δήμιους της φυλής» και ευχήθηκε μακροήμερευση στον Βενιζέλο⁸⁷.

Σε κύριο άρθρο της εφημερίδας «Καστορία» μετά την απόπειρα δολοφονίας κατά του Ε. Βενιζέλου οι δράστες αποκαλούνται κακοί δαίμονες του Έθνους και εξολοθρευτές της Φυλής. Ως Ηρόστρατοι⁸⁸ της Ελλάδας, αφού αμνηστεύθηκαν για τα αδικήματα που διέπραξαν, αποθρασύνθηκαν, προσπαθώντας να θανατώσουν όχι μόνο τον Πρωθυπουργό, αλλά και την ίδια την Ελλάδα. Αποτόλμησαν να δολοφονήσουν τον άνθρωπο εκείνο που μεγέθυνε σε πλάτος και μάκρος την Ελλάδα και απελευθέρωσε τους υπόδουλους Έλληνες. Καταγγέλλεται ότι στόχος τους ήταν εκπληρώσουν τις προσωπικές τους φιλοδοξίες, να καταλάβουν την εξουσία και να περιορίσουν την Ελλάδα μέχρι τη συνοριακή γραμμή της Μελούνας⁸⁹. Αυτοί που δεν υπολογίζουν τα Εθνικά συμφέροντα υπολογίζονται το πολύ σε εκατό χιλιάδες ενώ 8.000.000 Έλληνες διαμαρτυρήθηκαν εναντίον των προδοτών της Φυλής, που θέλησαν με τη σφαίρα του Τσερέπη να ενταφιάσουν την Ελλάδα. Η Δικαιοσύνη πρέπει να φανεί αμείλικτη, για

⁸⁵ Καστορία, Α, φ.9, 28.4.1920,σελ.1&2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός, Αθήναι

⁸⁶ Καστορία, Α, φ.10, Μαΐος 1920,σελ.1, *Μετά τα αποτελέσματα*, Θ. Βαλαλάς

⁸⁷ Καστορία, Α, φ.14, 2.8.1920, σελ.1, Ζητήματα: *Ο τάφος της* (αντιπολίτευσης)

⁸⁸ ο παρανοϊκός Εφέσιος του 356 π.Χ. πυρπόλησε το ναό της Αρτέμιδος, γνωρίζοντας ότι η δήωση μπορεί να του στοίχισι στο τέλος τη ζωή, αλλά θα του εξασφαλίσει την αθανασία. Καλύτερα το έγκλημα και η καταδίκη παρά η λησμονιά και η ασημαντότητα. Από τότε με το συγκεκριμένο όνομα χαρακτηρίζεται εκείνος που καταλαμβάνεται από το πάθος για υστεροφημία, στα όρια του παραλόγου.

⁸⁹ Κατά τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 η γραμμή Χασάν Μελούνας - Μελούνας - Μενεξέ αποτελούσε την οροθετική γραμμή του Βασιλείου της Ελλάδος και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η οριογραμμή της Μελούνας αποτέλεσε συνώνυμο της εθνικής μιζέριας και ταπείνωσης.

να αποφευχθούν παρόμοια κινήματα που επιδιώκουν την ματαίωση της προόδου της Φυλής. Άλλωστε καταλήγει ότι το έθνος θα προοδεύσει, χωρίς τους θερμοκέφαλους Έλληνες που αποτελούν την κακώς εννοούμενη αντιπολίτευση⁹⁰.

Η κριτική της εφημερίδας κατά της «λυσσασμένης», όπως αποκαλείται, αντιπολίτευσης συνεχίζεται και σε άλλα δημοσιεύματα. Επισημαίνεται ότι οι αντίπαλοι του Βενιζέλου, αφού αποπειράθηκαν επανειλημμένα να μειώσουν το ηθικό κύρος του Βενιζέλου, πιστεύοντας ότι θα επαναστατήσει ο στρατός εναντίον του, αποφάσισαν να τον δολοφονήσουν, για να μην δοκιμάσει την πρωτοφανή χαρά, να επιστρέψει στην Ελλάδα και να πει: πήγα, πολέμησα και νίκησα. Το δημοσίευμα καταλήγει σε μια αγαπημένη ρήση που επαναλαμβάνεται συχνά στην κριτική που ασκεί η εφημερίδα στους αντιπάλους του Βενιζέλου και αγγίζει το θρησκευτικό συναίσθημα των αναγνωστών της ότι αυτοί που έχουν σύντροφο τον Διάβολο αγνόησαν ότι ο Θεός καθιστά τις σφαίρες ακίνδυνες⁹¹.

Η πολιτική τακτική που ακολουθεί η αντιπολίτευση καυτηριάζεται ακόμη και στα χρονογραφήματα, συγγραφέας των οποίων είναι ο συντάκτης και ιδιοκτήτης της εφημερίδας Θωμάς Βαλαλάς. Γράφεται χαρακτηριστικά ότι στην Ανασελίτσα (περιοχή Βοΐου) ένας πλακουντοποιός⁹² έκανε μπουγάτσες, λαλαγγίτες και λουκουμάδες. Ο δάσκαλος παρακάλεσε το παιδί του να του φέρνει κάθε πρωί τρεις λαλαγγίτες επί πληρωμή. Πράγματι, ο μαθητής κάθε πρωί έφερνε τις ζεστές λαλαγγίτες γεμάτες με ζάχαρη. Λίγο αργότερα, όμως, ο δάσκαλος ζήτησε οι λαλαγγίτες να μην έχουν ζάχαρη. Ο δάσκαλος έδωσε συγχαρητήρια στο μαθητή για τις λαλαγγίτες του πατέρα που είναι τόσο γλυκές, χωρίς να έχουν ζάχαρη. Τότε ο μαθητής με αφέλεια ομολόγησε ότι γλύφει τη ζάχαρη από τις λαλαγγίτες, γι' αυτό είναι γλυκές, χωρίς να έχουν ζάχαρη. Η ίδια τακτική εφαρμόζεται από τον αντίθετο πολιτικό κόσμο της Ελλάδας που προσπαθεί να εξαπατήσει το λαό και παρουσιάζεται ως σωτήρας του, υποστηρίζοντας ότι επιδιώκει την διασφάλιση της ελευθερίας του. Ο λαός όμως καταλαβαίνει πολύ καλά αυτό το «γλείψιμο». Τα επιχειρήματά τους μοιάζουν με τις λαλαγγίτες του δασκάλου της Ανασελίτσης που τις έγλειφε ο μαθητής, για να φαίνονται διαφορετικές⁹³.

1923-1924

Με τα γεγονότα του 1922 και το στρατιωτικό καθεστώς, τα αντιβενιζελικά κόμματα είχαν αποδυναμωθεί και είχαν χάσει τον προσανατολισμό τους (Gunnar Hering, 2006). Η αναφορά στη μοναρχία και παράλληλα η απόρριψη της αβασίλευτης Δημοκρατίας, η προσωπική εναντίωση στον Βενιζέλο, έγινε το βασικό συνεκτικό στοιχείο της αντιβενιζελικής πολιτικής οικογένειας (Διαμαντόπουλος, 2012).

Από τα πολιτεύματα, οι συντηρητικοί προτιμούν τη συνταγματική βασιλεία. Μετά τη στέρηση της φυσικής και συμβολικής παρουσίας του βασιλιά, τη θανάτωση των πολιτικών αρχηγών της αντιβενιζελικής παράταξης που επέβαλε η Επανάσταση

⁹⁰ Καστορία, Α, φ.15, 9.8.1920,σελ.1, *Η Ελλάς θα βαδίση και άνευ αυτών*, Θ. Βαλαλάς

⁹¹Καστορία, Α, φ.15, 9.8.1920,σελ.1,Ζητήματα: *Λύσσα*

⁹² Πλακουντοποιός = φούρναρης

⁹³ Καστορία, Β,φ.54, 17.2.1924,σελ.1, Χρονογράφημα: *Λαλαγγίτες* Θ. Βαλαλάς

του 1922 και τις σχέσεις εξουσίας που διαμορφώθηκαν μετά τις εκλογές του Δεκεμβρίου 1923, οι αποτελούντες την αντίδραση αυτοαποκαλούνται «Συνταγματικοί» και νομιμόφρονες (Παπαδημητρίου, 2006). Οι αντιδραστικοί συσκέπτονται πώς να ανταπεξέλθουν στη νέα αποτυχία, χαρακτηρίζοντας το δημοψήφισμα μη νόμιμο. Στην «Καστορία» επικρατεί η άποψη ότι για την Αντίδραση τίποτε δεν είναι νόμιμο, όταν δεν κατέχει την εξουσία. Οι αντιφιλελεύθεροι μετέρχονται κάθε μέσο, για να καταλάβουν την Κυβέρνηση. Είναι ικανοί, αν τους παραχωρηθεί η εξουσία, να φτάσουν στο σημείο να αποκηρύξουν τη Δυναστεία και να ζητωκραυγάζουν υπέρ της Δημοκρατίας. Η πρόσφατη τραγωδία απέδειξε ότι είναι κακοί διαχειριστές της εξουσίας και γι' αυτό ο λαός τους αποδοκιμάζει⁹⁴.

Με το Λαϊκό Κόμμα σε διάλυση μετά τον τραγικό θάνατο του αρχηγού του Δημητρίου Γούναρη, η ανασυγκρότηση του Αντιβενιζελισμού προχωρούσε γοργά γύρω από τον Ιωάννη Μεταξά και το νεοσύστατο Κόμμα των Ελευθεροφρόνων, που δεν βάρυνε καμία ευθύνη για την πολιτική του 1920-22 και την Καταστροφή (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017). Η εφημερίδα «Καστορία» καταγράφει τις προσπάθειες ανασυγκρότησης που επιχειρεί η αντιπολίτευση, μετά το δημοψήφισμα του 1924. Ο αρχηγός του κόμματος των Ελευθεροφρόνων Ι. Μεταξάς ταξιδεύει στην Μακεδονική πρωτεύουσα, για να τονώσει το κόμμα που άλλαξε πολλά ονόματα, χωρίς να αλλάξει πολιτικό πρόγραμμα. Το ταξίδι του Μεταξά είναι καθαρά κομματικό και θεωρείται απαραίτητο, για να ανασυγκροτηθεί το ετοιμόρροπο κομματικό τείχος και να γίνει ένεση στα μέλη των απαισιόδοξων ανθρώπων του κόμματος. Σύμφωνα με την εφημερίδα, ο Ι. Μεταξάς προσπαθεί να αντικαταστήσει την υποστήριξη που του παρείχαν οι ανταλλασσόμενοι Τούρκοι με τους δυσσχεσημένους Ισραηλίτες, γι' αυτό θίγει το ζήτημα της Κυριακής αργίας, αποδεικνύοντας την κομματική χροιά του ταξιδιού του⁹⁵. Ο Μεταξάς και οι μετριοπαθείς του σύμβουλοι στην ηγεσία του κόμματος διέκριναν ότι μόνο, αν αναγνώριζαν την αβασίλευτη δημοκρατία και μιλούσαν με συμφιλιωτικό τόνο, θα είχαν τη δυνατότητα να δράσουν πολιτικά ανενόχλητοι και να προσελκύσουν τους αντιβενιζελικούς ψηφοφόρους, οι οποίοι είχαν απηυδύσει από τις διαρκείς συγκρούσεις (Gunnar Hering, 2006).

Αναφέρεται ότι το κομματικό επιτελείο μελετά το ταξίδι του στρατηγού, χωρίς να λησμονεί την παροχή υποσχέσεων για τη βελτίωση της κατάστασης των προσφύγων. Ο Μακεδονικός λαός όμως δε λησμονεί την εικόνα της Μικρασιατικής καταστροφής η οποία παραμένει ακόμη ζωννή και για αυτήν είναι υπεύθυνο το κόμμα του Ι. Μεταξά. Επιπλέον είναι πρόσφατη η εικόνα των αδελφών προσφύγων που μεταφέρθηκαν στα Μακεδονικά εδάφη, εξαιτίας της πολιτικής του κόμματος που ηγείται ο Ι. Μεταξάς. Είναι παρήγορο ότι η Επανάσταση δεν άφησε το Μακεδονικό λαό στην διοίκηση του χρεωκοπημένου κόμματος, γιατί θα βρισκόταν στην ίδια θέση που βρίσκονται σήμερα οι πρόσφυγες. Η εξιλέωση του κόμματος του Ι. Μεταξά, επισημαίνει η τοπική εφημερίδα, θα επιτευχθεί μόνο με την παρέλευση του χρόνου και με μια σειρά πατριωτικών έργων ως αντιστάθμισμα των συμφορών που επέφερε το

⁹⁴ Καστορία, Β, φ.56, Ημερ. Έκδοσης: 2.3.1924 ,σελ.1, Ζητήματα: *Η Αντίδρασις*

⁹⁵ Καστορία, Β,φ.76,20.7.1924,σελ.1, *Τονωτικόν*

συγκεκριμένο κόμμα στην Ελλάδα, μετατρέποντάς την σε μικρή χώρα προσφύγων⁹⁶.

1925-1926

Στα μέσα του 1925, η «Καστορία» επισημαίνει ότι παρατηρείται έντονη δραστηριότητα στην αντιβενιζελική παράταξη, αφού εξαγγέρονται ταξίδια διαφόρων αιρεσιάρχων στις επαρχίες. Η αποκάλυπτη πολεμική διαπιστώνεται στις δηλώσεις, τις συνεντεύξεις, στους λόγους και στις παραινέσεις όπως και στη ζωηρότητα της αρθρογραφίας του αντιβενιζελικού τύπου. Οι αντιπολιτευόμενοι ζητούν τη διάλυση της Εθνοσυνέλευσης το ταχύτερο και τη διενέργεια εκλογών. Στις εκλογές της 16ης Δεκεμβρίου 1923 αποφάσισαν να μην μετέχουν, για να προλάβουν τη νοθεία. Οι ίδιοι ομολόγησαν ότι τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος στις 18 Απριλίου 1924, 4 μήνες μετά τις εκλογές δεν μπορούσαν να αμφισβητηθούν, ούτε να προσβληθούν. Το 75% ψήφισε υπέρ της Δημοκρατίας. Τα αποτελέσματα θεωρήθηκαν απαλλαγμένα από κάθε νοθεία, αφού το 90% των δικαστικών αντιπροσώπων-δικηγόρων ανήκαν στην αντιβενιζελική παράταξη. Είχαν επιστρατευθεί πεπειραμένα αντιβενιζελικά στοιχεία στα εκλογικά τμήματα που είχαν τη δυνατότητα να ελέγχουν την ταυτότητα και να εξουδετερώσουν οποιαδήποτε υποθετική απόπειρα νόθευσης της ψηφοφορίας⁹⁷.

Για την «Καστορία», «*οι παμπόνηροι Ηρακλείς των λαϊκών ελευθεριών*», όπως αποκαλούνται οι αντιβενιζελικοί, νομίζουν ότι έμειναν αρκετά εκτός νυμφώνος, υποθέτουν ότι οι έριδες εξασθένησαν τη Δημοκρατική παράταξη και θεωρούν πρόσφορη την κατάσταση, για να εξαπολύσουν επίθεση. Παρόλα αυτά, η Δημοκρατική παράταξη δεν έχει να φοβηθεί τίποτε, αφού αυτή δεν επιδίωξε την αποχή των εξωκοινοβουλευτικών. Αντίθετα, μετά τις εκλογές του 1923 και το δημοψήφισμα του 1924, δεν έπαψε να προσκαλεί τους εξωκοινοβουλευτικούς, μολονότι αποδοκιμάστηκαν από το λαό πανηγυρικότατα να μετέχουν στην κρατική ζωή, ζητώντας τη γνώμη τους για την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων ή προτείνοντας θέσεις γερουσιαστών για τη ρύθμιση του πολιτεύματος. Ωστόσο αυτοί ως πνεύματα αντιδράσεως βρίσκουν πάντα αφορμή, για να διαμαρτύρονται. Οι εξωκοινοβουλευτικοί δεν μπορούν άλλο να περιμένουν, επείγονται να πολιορκήσουν το Δημόσιο Ταμείο και επιθυμούν να ξαναρχίσουν την σπατάλη των χρημάτων που έχουν περισυλλεγεί με αυστηρές οικονομίες⁹⁸.

Σύμφωνα με την «Καστορία» ο Ελληνικός λαός πρέπει να προσέχει, γιατί επαναλαμβάνονται όλα τα τερτίπια που τον εξαπάτησαν το 1920. Η ίδια πολιτική ακολουθείται από τους οπαδούς της αυτοτέλειας και της εθνικής καταστροφής, με το ίδιο πρόγραμμα, τα ίδια επιχειρήματα και τις ίδιες φράσεις για την απόδοση των ελευθεριών του λαού. Αποσιωπούν όμως τα αποτελέσματα της πολιτικής τους, θεωρώντας ότι σε μια τετραετία περιέπεσε το πέπλο της λήθης στην εθνική ψυχή. Αποφεύγουν να μιλήσουν για τη Μικρασιατική καταστροφή και για την τραγική τύχη

⁹⁶ Ο. π.

⁹⁷ Καστορία, Γ,φ.117, 17.5.1925,σελ.1, *Λαός και εκλογαί*

⁹⁸ Ο. π.

των προσφύγων, ούτε αναφέρουν τις άλλες εθνικές ζημιές. Αυθόρμητοι υποστηρικτές της ελευθερίας του λαού περιοδεύουν, αποβλέποντας στο κομματικό τους συμφέρον, χωρίς να ντρέπονται για τις πράξεις τους⁹⁹.

Ο λαός όμως έχει αφυπνισθεί, ακόμη και ο Φιλ. Δραγούμης αναγκάστηκε να ομολογήσει ότι δεν ζητά πολιτικό σάλο και πολιτειακές μεταβολές, αλλά την ησυχία, και την ειρήνη, για να επουλωθούν οι πληγές που άνοιξαν «*οι αυτόκλητοι Ηρακλείς των ελευθεριών του*» στο διετές μετανοεμβριανό διάστημα της ρεμούλας, της σπατάλης, της πανωλεθρίας. Ο λαός έχει αποκομίσει πικρή πείρα από αυτούς και περιμένει να εξελιχθούν τα πράγματα ομαλά στις εκλογές, αποδεικνύοντας στους μετανοεμβριανούς ότι δεν παρασύρεται πια από τις δημοκοπίες τους¹⁰⁰. Ο λαός βλέπει, διακρίνει, ψυχολογεί, αντιλαμβάνεται και οικτρίζει τους εκμεταλλευτές του. Γνωρίζει ότι οι άνθρωποι αυτοί επιδιώκουν την ανατροπή του καθεστώτος, επιζητούν την αυτοτέλεια, για να μην υπάρχουν διπλωματικές σχέσεις με τις Μ. Δυνάμεις, θέλουν την παλιννόστηση των βασιλέων, εκδικήσεις και αποζημιώσεις, ρεμούλα του Εθνικού Θησαυρού, αναστάτωση του Κράτους και εκμηδένιση καθετί ελληνικού. Τους καταδίκασε προ διετίας, διδάχθηκε από τις δοκιμασίες και τους έδωσε να καταλάβουν ότι το δις εξαμαρτείν δεν είναι χαρακτηριστικό του σοφού λαού¹⁰¹.

Μετά τον δεκαετή κοχλασμό των παθών στις ελληνικές καρδιές, ο πανδαμάτωρ χρόνος άρχισε να δαμάζει τις καρδιές των Ελλήνων εκείνων που προσδεμένοι στο άρμα του κόμματος σύρονταν με ιλιγγιώδη ταχύτητα στην εθνική εξάρθρωση. Για μια δεκαετία οι Έλληνες από τα μίσση και τα πάθη έπαψαν να αποτελούν την αξιοθαύμαστη φυλή που δάνεισε στη Δύση τα φώτα και τον πολιτισμό. Τις τελευταίες μέρες παρατηρείται προσπάθεια συμφιλίωσης και σύμπνοιας που επιτυγχάνεται χάρη στη μετριόφρονη πολιτική του εξωκοινοβουλευτικού και εσωκοινοβουλευτικού κόσμου. Οι ηγέτες του εξωκοινοβουλευτικού κόσμου δεν υστέρησαν σε πατριωτικές χειρονομίες, δέχθηκαν να εγκαταλείψουν παλιές ιδέες και σκέψεις και δήλωσαν ότι δεν θα προβάλλουν εμπόδια στο δημοκρατικό πολίτευμα. Ωστόσο, δε λείπουν και οι αδιάλλακτοι που επιδιώκουν τη διαιώνιση του εμφύλιου σπαραγμού. Είναι όμως τόσο ασήμαντοι και λίγοι, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατόν να ανακοπεί η πατριωτική προσπάθεια των εχεφρόνων πολιτευτών του εξωκοινοβουλευτικού κόσμου και των δημοσιογράφων¹⁰².

Για την «Καστορία» οι συμφορές, τα πάθη, οι απώλειες και η κακοδαιμονία που παρατηρούνται την τελευταία εξαετία οφείλονται στο πνεύμα της αντίδρασης. Στην πραγματικότητα, οι Έλληνες μεταβλήθηκαν σε Δωριείς και Μεσσήνιους της αρχαίας εποχής και επιδόθηκαν σε εμφύλιο πόλεμο, αδιαφορώντας για τις καταστροφικές συνέπειές του. Μετά την πτώση της δικτατορίας του Θ. Πάγκαλου με το σχηματισμό Κυβέρνησης η χώρα εισέρχεται σε περίοδο ομαλότητας. Ωστόσο, την τελευταία στιγμή πολιτευόμενοι αρχηγοί κομμάτων, εκδηλώνουν αντιδραστικό πνεύμα

⁹⁹ Καστορία, Γ,φ.118, 24.5.1925,σελ.1, *Εις προσοχήν!*

¹⁰⁰ Καστορία, Γ,φ.117, 17.5.1925,σελ.1, *Λαός και εκλογαί*

¹⁰¹ Καστορία, Γ,φ.118, 24.5.1925,σελ.1, *Εις προσοχήν!*

¹⁰² Καστορία, Γ,φ.128, 2.8.1925,σελ.1, *Συμφιλίωσις*

με την άρνηση τους να συμμετέχουν στη Νέα Κυβέρνηση, γεγονός που αναζωογόνησε τα κομματικά πάθη. Με την αντεθνική αυτή αντίδραση προξενείται στο Λαό η εντύπωση ότι ο πατριωτισμός και τα συμφέροντα του Κράτους τίθενται σε δεύτερη μοίρα¹⁰³.

Το μοναδικό προσόν των κομματικών αρχηγών των αντιβενιζελικών είναι ο κομματικός υπολογισμός και η εμπάθεια. Εκτός από το καθεστωτικό δεν έχουν να πουν τίποτε άλλο. Ο αντιβενιζελικός κόσμος κωλυσιεργεί, αφηφώντας τα κοινωνικά συμφέροντα και αποβλέποντας στα κομματικά και τα προσωπικά συμφέροντα. Πρόβαλε το εκλογικό ζήτημα, απειλώντας με αποχή και κατόρθωσε να διαταράξει την ηρεμία του Λαού, με αποτέλεσμα να αναβληθούν οι εκλογές. Ο Τσαλδάρης άφησε να εννοηθεί ότι μπορεί μετά τις εκλογές να προκύψει πολιτειακό ζήτημα. Αυτό συνεπάγεται νέες περιπέτειες, αναστατώσεις, εσωτερικούς διχασμούς, νέους οικονομικούς κλονισμούς. Ο Τσαλδάρης ενώ αναγνώρισε το δημοκρατικό πολίτευμα με την υποψηφιότητα του Δεμερτζή, δημοκοπεί και επιφυλάσσεται να εγείρει καθεστωτικό ζήτημα¹⁰⁴. Η έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των δυο παρατάξεων που χρονολογείται από την ανατροπή της Βασιλείας ελαττώνεται ή αυξάνεται, ανάλογα με τις περιστάσεις. Η εφημερίδα «Καστορία» επισημαίνει ότι, για να τερματιστεί η εμπάθεια, θα πρέπει να λήξει η συζήτηση για το καθεστωτικό ζήτημα¹⁰⁵.

4. Πολιτική Οργάνωση

4.1 Πολιτικοί Σύλλογοι

Τα ελληνικά κόμματα της περιόδου του μεσοπολέμου δε διαθέτουν προγράμματα με ιδεολογικό και πολιτικό στίγμα, ούτε εκπροσωπούν κοινωνικές τάξεις. Πρόκειται για προσωποπαγή κόμματα τα οποία είχαν αναπτύξει με το εκλογικό σώμα πελατειακές σχέσεις. Τα δίκτυα των πελατειακών σχέσεων συνδέουν τους πολιτευτές του κόμματος με τους ψηφοφόρους τους, δομημένα στο επίπεδο της εκλογικής περιφέρειας με τη μορφή μιας πυραμίδας που έχει στην κορυφή τον πολιτευτή, τους τοπικούς παράγοντες-κομματάρχες ενδιάμεσα και στη βάση τους εκλογείς. Παράλληλα διαμορφώνεται η παραταξιακή συνείδηση, αναπτύσσονται δηλαδή δεσμοί αλληλεγγύης ανάμεσα στους οπαδούς του ίδιου κόμματος και η συνείδηση της διάκρισης σε "εμείς" και σε "αυτούς". Εδράζεται στην κοινή συστράτευση αλλά και στην από κοινού αντιμετώπιση της αντιπαλότητας και της επιθετικότητας των άλλων που σε συνθήκες πόλωσης, όπως τα χρόνια του Διχασμού, εκφράστηκαν με ανηλεείς διώξεις, βία, ακόμα και φυσική εξόντωση (Καμαρινός, 1999).

Το Κόμμα των Φιλελευθέρων συγκροτεί τοπικές οργανώσεις με τη μορφή των Λεσχών των αγγλικών κομμάτων, Συντηρητικού και Φιλελεύθερου. Οι Λέσχες αυτές παίζουν σημαντικό κομματικό ρόλο και συμβάλλουν στη διαμόρφωση στελεχών. Με αυτόν τον τρόπο αποκτά οργανώσεις με μέλη που πληρώνουν συνδρομές και εργάζονται στις εκλογές, ώστε να αποκτήσει μεγαλύτερη απήχηση και συνοχή. Κατά

¹⁰³ Καστορία, Δ,φ.176,11.7.1926,σελ.1, *Αι αντιδράσεις*

¹⁰⁴ Καστορία, Δ,φ.188,3.10.1926,σελ.1, *Ζητήματα: Η κωλυσιεργία των, Μειονοψηφία, Δημοκοπία*

¹⁰⁵ Καστορία, Δ,φ.189,10.10.1926,σελ.1, *Η πολιτική κρίσις*

συνέπεια υπήρξε το πρώτο Κόμμα που διέθετε αποτελεσματικό κομματικό μηχανισμό (Δάφνης, 1961).

4.1.1 Λέσχη Φιλελευθέρων Αθήνας

Σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας «Καστορία» στις αρχές του 1920 διενεργήθηκαν εκλογές για την ανάδειξη νέου Προεδρείου της Λέσχης Φιλελευθέρων της Αθήνας. Στη συνεδρίαση ο Κων/νος Μελάς τόνισε την πατριωτική δράση της λέσχης. Η εκλογή του Μιλτ. Νεγρεπόντη έγινε δεκτή με ζωνρά χειροκροτήματα. Ο νεοεκλεγείς πρόεδρος και υπουργός Οικονομικών της Κυβέρνησης των Φιλελευθέρων, αφού ευχαρίστησε τα μέλη της λέσχης δήλωσε ότι θα εργαστεί, σύμφωνα με τις παραδόσεις της Λέσχης. Επίσης ενημέρωσε τα μέλη ότι ο Πρόεδρος του κόμματος Ε. Βενιζέλος, πριν την αναχώρησή του για το Παρίσι του ανέθεσε την προετοιμασία του προεκλογικού αγώνα. Τέλος τόνισε ότι οι φιλελεύθεροι δεν πτοούνται από τις ύπουλες ενέργειες και τα μέσα που χρησιμοποιεί η αντιπολίτευση καθώς και τα δημοσιογραφικά της όργανα και ότι οι Φιλελεύθεροι θα διεξάγουν τον προεκλογικό αγώνα με τη στοιχειώδη και επιβεβλημένη άμυνα¹⁰⁶.

Νέο προεδρείο 1920	
Μιλτ. Νεγρεπόντης	Πρόεδρος
Γ. Αβέρωφ	Αντιπρόεδρος
Αλ. Κασσαβέτης	Αντιπρόεδρος
Δ. Ζαμάνος	Ταμίας
Ευθυμ. Χριστοδούλου	Γεν. Γραμματέας
Ι. Βαλαλάς	Τακτικός Σύμβουλος
Αρ. Κυριακίδης	Τακτικός Σύμβουλος
Α. Μαντζουλίνος	Τακτικός Σύμβουλος
Σ. Φούντης	Τακτικός Σύμβουλος
Στεφ. Γεωργαντάς	Αναπληρωματικός Σύμβουλος
Ι. Δαμβέργης	Αναπληρωματικός Σύμβουλος
Στεφ. Δέλτας	Αναπληρωματικός Σύμβουλος
Ιω. Δοανίδης	Αναπληρωματικός Σύμβουλος

4.1.2 Σύλλογος Φιλελευθέρων Φλωρίνης

Τον Αύγουστο του 1920 ιδρύεται ο Σύλλογος Φιλελευθέρων Φλωρίνης στον οποίο συμμετέχουν περισσότεροι από 300 πολίτες και πραγματοποιούνται οι αρχαιρεσίες του Συλλόγου¹⁰⁷.

Διοικητικό Συμβούλιο	Αναπληρωματικά μέλη
Ν. Παπακωνσταντίνου	Αναστ. Τσάπανος

¹⁰⁶ Καστορία, Α, φ.4,26.2.1920,σελ.4,Νέον Προεδρείον της Λέσχης Φιλελευθέρων εις τας Αθήνας

¹⁰⁷ Καστορία, Α, φ.16, 16 .8.1920,σελ.3, Μακεδονική Επιθεώρησις, Σύλλογος Φιλελευθέρων Φλωρίνης

Ιω. Σαπουντζής	Χαφούζ Γιασαρ
Ιω. Καραβίτης	Στεφ. Ρόλης
Ναούμ Χατζηνάκος	Θ. Χρηστίδης (δικηγόρος)
Ιω. Ασπιώτης (δικηγόρος)	Ι. Ρούσο
Σ. Νεδέλκος	Σαλή βέης
Γ. Σίμου	Αβδή εφένδης
Χρ. Φιλιππίδης	
Ιακώβ Λεβή	
Μουσταφάς Χατζησαΐτ	
Χακή βέης	
Ριζά βέης	
Γεσίλ Χασάν Εφέντης	
Τεφίκ εφέντης	
Τουντζιάρ Χατζή Αλής	

4.1.3 Σύλλογος Φιλελευθέρων Καστορίας

Ο Σύλλογος Φιλελευθέρων Καστορίας ιδρύεται το 1916, στην περίοδο του Εθνικού διχασμού, και εργάζεται συστηματικά να επεκτείνει τις ρίζες του Φιλελεύθερου κόμματος σε όλη την επαρχία με την εγγραφή νέων μελών¹⁰⁸. Η παρουσία του Συλλόγου Φιλελευθέρων Καστορίας καταγράφεται στην πανηγυρική εκδήλωση που προετοίμασε μετά την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών στον Άγιο Αθανάσιο, προσφέροντας στο κυλικείο που δημιούργησε για τις ανάγκες της γιορτής 20 οκάδες κονιάκ και 44 οκάδες λουκούμια. Το γλέντι στον Άγιο Αθανάσιο διαρκεί μέχρι το βράδυ. Άνθρωποι κάθε ηλικίας και τάξης συγκεντρώνονται στο σημείο, όπου έχει στηθεί μια φαντασμαγορική γιορτή, με μουσική, χορό και ρίψη πυροτεχνημάτων. Τα γύρω χωριά γιορτάζουν και αυτά, ανάβοντας φωτιές, για να φανερώσουν τη συμμετοχή τους στη γιορτή¹⁰⁹. Λίγο αργότερα, με αφορμή την απόπειρα δολοφονίας του Ε. Βενιζέλου στο Σύλλογο των Φιλελευθέρων, ο Ωρολογόπουλος εκφωνεί λόγο υπέρ του πρωθυπουργού¹¹⁰.

Ενόψει των εκλογών κρίνεται απαραίτητη η δραστηριοποίηση του Συλλόγου Φιλελευθέρων. Κατά την προεκλογική περίοδο ο Σύλλογος πρέπει να εργαστεί με περισσότερο ζήλο και πρακτικό πνεύμα. Υποστηρίζεται ότι, αν τα 600 μέλη του Συλλόγου εξασφαλίσουν 10 ψήφους το καθένα, θα συγκεντρωθούν 6000 ψήφοι. Σε καμιά περίπτωση, η Καστοριά δεν πρέπει να υστερήσει έναντι της Φλώρινας στην ενεργητικότητα. Σύμφωνα με αθηναϊκά δημοσιεύματα, ο Ι. Βαλαλάς θα ηγηθεί του συνδυασμού των Φιλελευθέρων. Χρειάζεται να υπάρξει συμφωνία, ώστε η περιφέρεια της Καστορίας να καταλάβει πέντε θέσεις, αφού είναι μεγαλύτερη από τη Φλώρινα¹¹¹.

¹⁰⁸ Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ. 2, *Λόγοι πολιτενομένων*, Θ. Γουλιωτίδης

¹⁰⁹ Καστορία, Α, φ.14, 2.8.1920,σελ.2,*Η Ειρήνη. Ο Συναγερμός της πόλεως μας. Γενικός ενθουσιασμός και εκδηλώσεις. Όλη η Καστορία στο πόδι.*

¹¹⁰ Καστορία, Α, φ.14, 2.8.1920,σελ.2, *Ο Σύλλογος των Φιλελευθέρων*

¹¹¹ Καστορία, Α, φ.20, 13.9.1920,σελ.4, *Επίκαιρα: Εμπρός Μαρς! - Τα εκλογικά μας*

Σύμφωνα με την εφημερίδα «Καστορία» η επιλογή των υποψηφίων του συνδυασμού των Φιλελευθέρων και η προετοιμασία του προεκλογικού αγώνα ανατίθεται στην 25μελή επιτροπή Καστοριάς, η οποία αποτελείται από τους: Δημήτριο Τζήμα, Παντελή Χρηστίδη, Κωνσταντίνο Ωρολογόπουλο, Ναούμ Παπάζογλου, Θωμά Βαλαλά, Αναστάσιο Πεκμεζάρη, Αργύριο Κοβάτση, Ναούμ Γκουστάγκα, Λάζαρο Τενεκετζή, Σωτήριο Παπαντίνα, Θεόδωρο Δόικο, Κωστάκη Κρεμενιώτη, Ιωάννη Αλκιβιάδη, Ιωάννη Μπαρμπατσούλη, Σταύρο Ανδρικό, Ναούμ Πελέτη, Κοσμά Πασχάλη, Ναούμ Μαγαλιό, Ευθύμιο Αντωνιάδη, Αντώνιο Λιάντση, Λεωνίδα Μπίβουλα, Απόστολο Δούκη¹¹².

Ενεργή είναι η παρουσία του Συλλόγου κατά την περίοδο των βουλευτικών εκλογών. Στην ομιλία του, ο Θ. Γουλιωτίδης, κατά την προεκλογική περίοδο των εκλογών της 25^{ης} Οκτωβρίου 1920, εκφράζει την υπερηφάνεια του που το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου κατόρθωσε στην εθνικόφρονα επαρχία Καστοριάς να αυξήσει τις ελπίδες του κόμματος των Φιλελευθέρων για εκλογική νίκη. Επισημαίνει πως μόνο με αυτόν τον τρόπο θα απαλειφθεί η κηλίδα του 1916, όταν η επαρχία Καστοριάς ανέδειξε ατυχώς αντιβενιζελικούς βουλευτές που επέτρεψαν στο «Βουλγαρικό τσαρούχι» να καταπατήσει το ιερό έδαφος. Τονίζει ότι, όπως ο Ελληνικός στρατός έπραξε το καθήκον του στα πεδία των μαχών, έτσι και οι πολίτες πρέπει να ταχθούν στο πλευρό του Μεγάλου Αρχηγού Ε. Βενιζέλου και ανεξαρτήτως συμπαθειών και αντιπαθειών να υποστηρίξουν υποψηφίους που φέρουν το σήμα της "Άγκυρας", ρίχνοντας άσπρο¹¹³.

Οι οπαδοί του κόμματος των Φιλελευθέρων επιβάλλεται ενωμένοι να αγωνιστούν για την επικράτηση στην εξουσία, ιδιαίτερα, αυτή την εποχή που οι εξωτερικοί εχθροί εργάζονται για την αποτυχία του Βενιζέλου, ώστε να πετύχουν την αναθεώρηση των συνθηκών. Μόνο έτσι θα διασφαλιστούν τα εδάφη που έχουν απελευθερωθεί και θα υλοποιηθεί το τελευταίο εθνικό όνειρο να φθάσουν τα όρια της Ελλάδας μέχρι την «Πόλη». Αντίθετα, οι αντιδραστικοί της Παλαιάς Ελλάδας διακηρύττουν ότι, αν φύγει ο Βενιζέλος, τα σύνορα θα περιοριστούν ως το Ταίναρο και δεν τους ενδιαφέρει, αν υποδουλωθεί η περιοχή πάλι στους Τούρκους ή στους Βουλγάρους¹¹⁴.

Την ημέρα της εορτής του Αγίου Ελευθερίου στις 15.12.1923 ο Σύνδεσμος Φιλελευθέρων γιόρταζει την επέτειο ίδρυσής του. Στο Μητροπολιτικό ναό, χοροστατούντος του Σεβ. Μητροπολίτη Ιωακείμ πραγματοποιείται θεία λειτουργία μετ' αρτοκλασίας. Οι εορταστικές εκδηλώσεις συνεχίζονται στα γραφεία του συλλόγου υπό τους ήχους της μουσικής και με την προσφορά γλυκισμάτων και ποτών¹¹⁵.

¹¹² Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ. 4, *Η προεκλογική κίνησης. Αθρόαι εκδηλώσεις πανταχόθεν. Ο φιλελεύθερος συνδυασμός. Η οδύσσεια της αντιδράσεως*

¹¹³ Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ.2, *Οι Φιλελεύθεροι δρώντες Μια πυκνή συγκέντρωσις στο Σύλλογο των Φιλελευθέρων. Ο ενθουσιασμός του λαού. Λόγοι πολιτευομένων.*

¹¹⁴ Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ.2, *Οι Φιλελεύθεροι δρώντες. Μια πυκνή συγκέντρωσις στο Σύλλογο των Φιλελευθέρων. Ο ενθουσιασμός του λαού. Λόγοι πολιτευομένων*

¹¹⁵ Καστορία, Α, φ.47, 30.12.1923,σελ.4, *Σύνδεσμος Φιλελευθέρων*

1920
Μ. Τσίρλης: Πρόεδρος του Συλλόγου Φιλελευθέρων
Θεόδωρος Γιουλιωτίδης: Αντιπρόεδρος - φαρμακοποιός
Ευθύμιος Αντωνιάδης: Ταμίας
Αναστάσιο Πεκμεζάρης: Γραμματέας του Συλλόγου

4.1.4 Παμπροσφυγικός Σύλλογος

Οι πρόσφυγες οργανώνονται σε συλλόγους όπως είναι φυσικό όχι μόνο, για να αντιμετωπίσουν τις άμεσες ανάγκες, αλλά και για να προσδιορίσουν τη θέση και το ρόλο που τους αντιστοιχούσαν στην ελληνική κοινωνία. Αποκλεισμένοι αρχικά από τα δίκτυα πελατείας των γηγενών, ανέπτυξαν τα δικά τους δίκτυα. Για τους πρόσφυγες ήταν διαρκής ο πειρασμός να εκπλειστηριάσουν τη συμπαγή και καθοριστική ψήφο τους στον πρώτο πλειοδότη, δηλαδή στο κόμμα ή στον πολιτικό που υποσχόταν περισσότερα σε σχέση με τα προβλήματα ή τα αιτήματά τους. Τα προσωπικά πελατειακά δίκτυα βασισμένα σε προσφυγικές οργανώσεις αποσκοπούσαν να αποκτήσουν τον έλεγχο της προσφυγικής ψήφου προκειμένου να την εξαργυρώσουν με μέτρα ευνοϊκά για τους πρόσφυγες ή και για την εξυπηρέτηση ιδιοτελών συμφερόντων. Τα προσφυγικά σωματεία έγιναν οργανικό τμήμα του δικτύου των βενιζελικών οργανώσεων (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

Τα πρώτα αιτήματα που διατυπώνονται από τον παμπροσφυγικό Σύλλογο Καστοριάς είναι:

- α.η ίδρυση γραφείου περιθάλψεως στην Υποδιοίκηση Καστοριάς
- β.η παροχή δανείου στους μικρέμπορους, αλιείς και στους επαγγελματίες πρόσφυγες
- γ.η ίδρυση Ταπητουργείου
- δ. ο διορισμός ιατρού στο Νεστράμιο για την φροντίδα της υγιεινής των προσφύγων, ο οποίος θα επισκέπτεται τους ορεινούς και παραμεθόριους προσφυγικούς συνοικισμούς¹¹⁶

Παμπροσφυγικός Σύλλογος¹¹⁷	
Π. Χρηστίδης	Πρόεδρος
Α. Χαρασιδής	Αντιπρόεδρος
Σ. Κιορπελίδης	Ταμίας
Ευστ. Κουφιδάκης	Γραμματέας
Κ. Θεμελίδης	Μέλος
Π. Χατζηφωτιάδης	Μέλος
Ε. Καρόγλου	Μέλος
Λ. Εκιντζόγλου	Μέλος

¹¹⁶ Καστορία, Β, φ.57, 9.3.1924,σελ.4, Μακεδονική Επιθεώρησης: *Αι προσφυγικάί ανάγκαι*

¹¹⁷ Καστορία, Β, φ.60, 30.3.1924,σελ.4, Μακεδονική Επιθεώρησης: *Παμπροσφυγικός Σύλλογος*

4.1.5 Πολιτικός σύλλογος αντιπολίτευσης

Το 1920 καταγράφεται μέσα από την εύθυμη στήλη της εφημερίδας «Καστορία», «Η Εβδομάς», η ίδρυση του Πολιτικού Συλλόγου της Αντιπολίτευσης. Το γεγονός αυτό αντιμετωπίζεται σκωπτικά, αφού σημειώνεται ότι η Υψηλή Πύλη και η Βουλγαρική Κυβέρνηση ευχαρίστησαν τον Πολιτικό Σύλλογο των αντιπολιτευομένων για τις υπηρεσίες που θα τους προσφέρει. Ο ευθυμογράφος μάλιστα επιχειρεί ένα λογοπαίγνιο με τη λέξη πολιτικός και αναφέρει ότι ο Σύλλογος θα είναι Πολίτικος, δηλ. από την Πόλη, αφού θα τον διευθύνουν οι Τούρκοι. Επίσης, σκωπτικά αναφέρεται ότι αναζητά μικροβιολόγους, για να εξετάσει το αίμα των αντιπολιτευομένων, αφού υπάρχουν υπόνοιες ότι δεν είναι ελληνικό. Μία από τις πρωτοβουλίες που θα αναλάβει ο Σύλλογος είναι να προσπαθήσει να δια φωτίσει τους βενιζελικούς της περιφέρειας για την προδοτική πολιτική που ακολουθεί ο Βενιζέλος, επεκτείνοντας την Ελλάδα μέχρι την Κωνσταντινούπολη. Γι' αυτό το λόγο αναφέρεται ειρωνικά ότι πρόεδρος του Συλλόγου θα εκλεγεί ιατρός, για να είναι ικανός να θεραπεύσει την κατάσταση, υπονοώντας τον Μπατρινό¹¹⁸.

Μέλη Πολιτικού Συλλόγου Αντιπολίτευσης Καστορίας
Ζαχαριάδης: Πρόεδρος Γουνοποιών
Παπαχρήστος
Ιωάννης Ζωγράφος
Λεωνίδας Μαυροβίτης
Θεόδωρος Μπέντος
Δημήτριος Ράπης
Αλέξιος Παπαντίνας
Γεώργιος Τζιάτας
Σωτήριος Τουτουντζής
Χριστόδουλος Φίλιος (γιατρός)

4.1.6 Μακεδονική Νεολαία

Τον Ιανουάριο του 1924 οι επίστρατοι της Καστορίας συγκεντρώνονται με σκοπό τη συγκρότηση της «Μακεδονικής Νεολαίας»¹¹⁹. Στα ραγκουτσάρια εμφανίζεται το μπουλούκι της νεοσύστατης Μακεδονικής Νεολαίας. Μασκαρεμένοι συμμετέχουν ο Βασ. Δεμπενιώτης, ο Δαής, ο Παύλος Τσονάς, ο Θ. Μουστάκας, Αν. Μανακίδης, ο Ιω. Ρουσουλής και ο Αθ. Ταβαντζής. Μάλιστα αναφέρεται ότι ο Αν. Μανακίδης είναι μασκαρεμένος Άγγλος αξιωματικός, γεγονός που φανερώνει ότι έγινε ανταντόφιλος¹²⁰. Η «Καστορία» με υπαινικτική διάθεση χαρακτηρίζει τη «Νεολαία» γεροντική¹²¹.

Ο Δαής ενόψει του δημοψηφίσματος του 1924 παραδέχεται ότι η Συνταγματική παράταξη θα χάσει, γι' αυτό συνιστά στα υπόλοιπα μέλη της Νεολαίας να

¹¹⁸ Καστορία, Α, φ.10, Μαΐος 1920,σελ.1, Η Εβδομάς, Το Κολύμβριον

¹¹⁹Καστορία, Α, φ.49, 13.1.1924,σελ.2,Μακεδονική Επιθεώρησης: *Μακεδονική Νεολαία*

¹²⁰ Καστορία, Α,φ.51, 27.1.1924,σελ.3,Από την ζωή της Καστορίας, Διομήδης

¹²¹ Καστορία, Β, φ.56, 2.3.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Σύμφωνοι*

παραιτηθούν¹²². Το Κολύβριον στη εύθυμη στήλη με τίτλο «Αι Πρωτοβουλία» σατιρίζει την «Πολιτική Ένωση» Νεολαίας η οποία, αφού πέτυχε στις εκλογές και το Δημοψήφισμα, ανέλαβε εξαιτίας του κύρους που διαθέτει να φροντίζει τοπικά ζητήματα κάθε Κυριακή. Υπογραμμίζει ειρωνικά ότι ο ρόλος της είναι σημαντικός, αφού την πρώτη Κυριακή θα συγκαλέσει συνέλευση, για να υποδείξει στους πολίτες ότι τις βροχερές μέρες πρέπει να παίρνουν ομπρέλες. Την δεύτερη Κυριακή θα τους υπενθυμίσει να ποτίζουν στους κήπους, να τοποθετούν ανδρείκελα και να μαζεύουν τους καρπούς. Την τρίτη Κυριακή θα τους προτείνει να εφοδιαστούν άφθονα ξύλα για το χειμώνα. Την τέταρτη Κυριακή θα τους συμβουλεύσει να ανοίγουν τα παράθυρα. Την πέμπτη Κυριακή θα προειδοποιήσει για τη λήξη των μαθημάτων κατά τη θερινή περίοδο. Την έκτη Κυριακή θα επισημάνει στους πολίτες που επιθυμούν να στείλουν γράμμα να κολλούν γραμματόσημο. Την έβδομη Κυριακή θα προσπαθήσουν να πείσουν την Κυβέρνηση να εορταστεί το Πάσχα σύμφωνα με το παλαιό ημερολόγιο. Τέλος την όγδοη Κυριακή θα πραγματοποιηθεί Συνέλευση των μελών της «Νεολαίας» με θέμα την ίδρυση φρενοκομείου στην πόλη που της είναι απαραίτητο¹²³.

Η "Νεολαία" βρίσκεται συνεχώς στο στόχαστρο της κριτικής που ασκείται από την εύθυμη στήλη της εφημερίδας «Καστορία» που γράφει το Κολύβριον. Δημοσιεύεται ότι ο Σωτ. Τουτουτζής μόλις έμαθε για το ταξίδι του Μεταξά στη Θεσσαλονίκη απέστειλε τηλεγράφημα, παρακαλώντας τον να επισκεφτεί και την πόλη της Καστοριάς. Αν ο Μεταξάς επισκεπτόταν την Καστοριά θα έβλεπε όλο τον επίλεκτο κόσμο του κόμματός του. Θα παρατηρούσε πόσο καλά εγκατέστησε η «Νεολαία» τους πρόσφυγες στην πόλη και θα απεχθανόταν τους άτιμους δημοκρατικούς που θέλουν να τους κάνουν δικούς τους. Τέλος θα διαπίστωνε πόσο θαυμάσια προετοίμασε ο πολιτικός σύλλογος το έδαφος για τις νέες εκλογές, αφού έχει στη διάθεση του 7 ψήφους που πρόκειται να γίνουν 12, αν ενισχυθεί οικονομικά με δυο-τρία εκατομμύρια.

Μετά τον εκτροχιασμό της συντακτικής επιτροπής της "Ημερησίας" που αποτελούν μέλη της «Νεολαίας» και δημοσιεύουν λιβέλλους, ο Παν. Μαυρουδής υποβάλλει την παραίτηση του από μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου. Στη συνέλευση της "Νεολαίας" η πλειοψηφία αποδοκιμάζει τη λιβελλογραφική επιδρομή, με αποτέλεσμα να διακοπεί η κυκλοφορία της στην Καστοριά¹²⁴.

Στις αρχές του 1925 πραγματοποιείται η γενική συνέλευση του συλλόγου της Μ. Νεολαίας για την εκλογή νέου διοικητικού συμβουλίου, όπου εκτυλίσσονται θορυβώδη επεισόδια και οι νέοι άνδρες αλληλοβρίζονται, γεγονός που οδηγεί τελικά στη διάλυση της συνεδρίασης και στην αναβολή των εκλογών. Σε νέα συγκέντρωση μέλη του Διοικητικού συμβουλίου εκλέγονται οι Γ. Μαυροβίτης, Β. Λουμπουρίδης, Γ. Καραμπίνας, Φ. Πηχιών, Β. Γάκης, Εμμ. Βέργουλας, Α. Μανακίδης και Σωτ. Τουτουτζής. Μετά την εκλογή τους πολλά μέλη σπεύδουν να παραιτηθούν από το τμήμα της Νεολαίας στο Μαύροβο, αποδοκιμάζοντας την εκλογή του Σωτ.

¹²² Καστορία, Β, φ.62, 13.4.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Ειλικρίνεια*

¹²³ Καστορία, Β, φ.68, 25.5.1924,σελ.1, Εύθυμη στήλη: *Αι Πρωτοβουλία*, Το Κολύβριον

¹²⁴ Καστορία, Α, φ.75,13.7.1924,σελ.4,Μακεδονική Επιθεώρησης: *Η "Νεολαία" Καστοριάς*

Τουτουντζή¹²⁵. Στα μέσα του 1926 η Μακεδονική Νεολαία διαλύεται. Με αφορμή τη διάλυση του Συλλόγου, τα μέλη του ζητούν από το Διοικητικό Συμβούλιο να λογοδοτήσει για την τύχη της περιουσίας του Συλλόγου. Σε διαφορετική περίπτωση, απαιτούν την επέμβαση του Νομάρχη, του Υποδιοικητή και του Εισαγγελέα, για να διευκρινιστεί το ζήτημα¹²⁶.

Μακεδονική Νεολαία (1924)	Μακεδονική Νεολαία (1925)
Φιλ. Πηχιών Πρόεδρος	Γ. Μαυροβίτης
Σωτ. Τουτουντζής Αντιπρόεδρος	Β. Λουμπουρίδης
Δαής Γεν. Γραμματέας	Γ. Καραμπίνας
Αν. Μανακίδης Ταμίας	Φ. Πηχιών
Γ. Καραμπίνας	Β. Γάκης
Γ. Μαυρουδής	Εμμ. Βέργουλας
Γ. Μαυροβίτης	Α. Μανακίδης
Δ. Μυλωνάς	Σωτ. Τουτουντζής
Π. Σίσκος	
Δ. Παπακωνσταντίνου	
Θ. Μουστάκας	

Μέλη της Μακεδονικής Νεολαίας (1926)¹²⁷	
Γεώργιος Νικολετόπουλος	Θεόδωρος Τόσκος
Βασίλειος Μυλωνάς	Ανδρέας Ζήλας
Σωτήριος Σιούτας	Μιλτιάδης Κώτσης
Χρήστος Τόσκος	Ιωάννης Γκουγκουλίτσας
Σωτήριος Μασιακός	Λάζαρος Σαμαράς
Παναγιώτης Παπαδάλης	Απόστολος Πετράς
Θεόδωρος Μαλεγκάνος	Παναγιώτης Άννης
Ιωάννος Περλεπιάνος	Αργύριος Κώτσης
Χρήστος Γουδής	Πέτρος Νανάς
Αθανάσιος Γκασόπουλος	Παναγιώτης Κώτσης

5. Κοινωνική Οργάνωση

5.1 Επαγγελματικά Σωματεία

Η πρώτη αναφορά της τοπικής εφημερίδας σε σωματείο επαγγελματιών εμφανίζεται τον Απρίλιο του 1920, στην οποία δίνεται η πληροφορία της ίδρυσης του γεωργικού σωματείου τα μέλη του οποίου ξεπερνούν τα πενήντα. Στην πρώτη συνεδρίαση του σωματείου παρευρίσκεται ο Ιωάννης Βαλαλάς, ο οποίος εκφράζει την ικανοποίησή του για την ανάπτυξη του συνεταιριστικού πνεύματος και της επαγγελματικής αλληλεγγύης. Παράλληλα τονίζει το ενδιαφέρον της κυβέρνησης των

¹²⁵ Καστορία, Β, φ.101, 18.1.1925,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησης: *Εν διαλύσει*

¹²⁶ Καστορία, Δ, φ.169, 23.5.1926,σελ.1, *Η Αδιαφορία των*

¹²⁷ Καστορία, Δ, φ.167, 9.5.1926,σελ.2, Ελεύθερο Βήμα: *Ανοιχτή Επιστολή*

Φιλελευθέρων για τον γεωργικό πληθυσμό της χώρας που εκδηλώθηκε έμπρακτα με την ψήφιση του αγροτικού νόμου, στοχεύοντας στην αποκατάσταση των ακτημόνων γεωργών. Ταυτόχρονα υπενθυμίζει ότι η κυβέρνηση παραχώρησε πάνω από 200 στρέμματα στη Γεωργική Τράπεζα Μακεδονίας-Ηπείρου, για να ενισχυθούν οι Μακεδόνες γεωργοί αλλά κατάργησε τη δεκάτη και το φόρο των αιγοπροβάτων¹²⁸.

Η εφημερίδα «Καστορία» δεν παραλείπει να επισημαίνει την πολιτική ταυτότητα των επαγγελματικών σωματείων τα οποία παρέχουν τη στήριξη τους στη φιλελεύθερη πολιτική. Με αφορμή τις εκλογές του 1920 ο ανταποκριτής της εφημερίδας "Ταχυδρόμος" της Θεσσαλονίκης υποστηρίζει ότι στην πόλη της Καστοριάς υπάρχουν μόνον πέντε βενιζελικοί. Αυτά όμως τα ψευδή δημοσιεύματα αφυπνίζουν τα φιλήσυχια Σωματεία της πόλης που δεν αρέσκονται σε φωνασκίες και θορύβους. Ο Σύλλογος Γουνοποιών αποδοκιμάζει τα συγκεκριμένα δημοσιεύματα και δηλώνει ότι τάσσεται στο πλευρό του Βενιζέλου. Στη Γενική Συνέλευση του Συλλόγου Γουνοποιών αλλά και των Συντεχνιών Υποδηματοποιών και Παντοπωλών εκφράζονται τα βενιζελικά αισθήματα των μελών τους και αποδοκιμάζονται τα ψευδή δημοσιεύματα. Παράλληλα διακηρύττουν ότι στην πόλη της Καστοριάς επικρατεί ο Βενιζελισμός και δηλώνουν ότι αισθάνονται εθνική υπερηφάνεια και μεγάλη ικανοποίηση για την πορεία των εθνικών ζητημάτων που είναι αποτέλεσμα της πολιτικής της κυβέρνησης των Φιλελευθέρων. Ο μόνος ο οποίος διαχωρίζει τη θέση του είναι ο Πρόεδρος του Συνδέσμου Παντοπωλών Ιωάννης Ζωγράφος που αναγκάζεται να παραιτηθεί από τη θέση του Προέδρου, γιατί τα μέλη της Συντεχνίας αποδοκιμάζουν τη στάση του¹²⁹.

Η εφημερίδα «Καστορία» επιδοκιμάζει τη στάση των Σωματείων της πόλεως που δηλώνουν με υπερηφάνεια ότι τάσσονται στο πλευρό του Βενιζέλου, γιατί με αυτόν τον τρόπο αποδεικνύεται ότι η Καστοριανή κοινωνία δεν είναι αχάριστη. Αναγνωρίζει ότι ο Βενιζέλος με την πολιτική που ακολούθησε εξασφάλισε την ελληνικότητα της Μακεδονίας και χωρίς αυτόν θα βρισκόταν ακόμη υποδουλωμένη στον εχθρικό ζυγό¹³⁰.

Σύλλογοι –Σωματεία	Πρόεδροι
Πρόεδρος του Συλλόγου Γουνοποιών	Α. Ζαχαριάδης
Πρόεδρος του Συνδ. Παντοπωλών	Ιωάννης Ζωγράφος
Αντιπρόεδρος του Συνδ. Παντοπωλών	Νικόλαος Βασιλείου
Πρόεδρος του Συνδ. Υποδηματοποιών	Θεόδωρος Μελίδης
Πρόεδρος «Ομονοίας»	Παντελής Σαμαράς

5.1.1 Σύνδεσμός Γουνοποιών «Προφήτης Ηλίας»

Η πλειοψηφία των Καστοριανών (ειδικά των γουνεμπόρων) ήταν στο Μεσοπόλεμο Φιλελεύθεροι, αφού τα συμφέροντα της αστικής τάξης της Καστοριάς

¹²⁸ Καστορία, Α, φ.9, 6.4.1920,σελ.3, *Από τα χωριά: Χρούπιστα*

¹²⁹ Καστορία, Α, φ.12, 19.7.1920,σελ.1,*Και νέα αποδοκιμασία. Το φρόνημα του Λαού*

¹³⁰ Καστορία, Α, φ.13, 26.7.1920,σελ.1,*Ζητήματα,Ήτο καθήκον*

ταυτίζονται με την πολιτική του Ε. Βενιζέλου (Αλβανός, 2005). Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από την προσπάθεια του Ι. Βαλαλά ο οποίος επιτυγχάνει την απαλλαγή φορολόγησης των αποκομμάτων (χορδάδων). Σχετικό νομοσχέδιο προβλέπει στο άρθρο 19 ότι απαλλάσσονται από κάθε εισαγωγικό δασμό, από δημοτικό και λιμενικό¹³¹. Τέλος στα διοικητικά Συμβούλια συμμετέχουν πολλά μέλη που είναι γνωστά για τις φιλελεύθερες πεποιθήσεις τους.

Διοικητικό Συμβούλιο¹³²	
Αργ. Ζαχαριάδης	Πρόεδρος
Θωμ Σιστοβάρης	Αντιπρόεδρος
Αναστ. Πεκμεζάρης	Ταμίας
Χρ. Παπαχρίστου	Γραμματέας
Σίμος Χαρίτου	Σύμβουλος
Αργ. Κουβάτσης	Σύμβουλος
Νικ. Κοντόπουλος	Σύμβουλος
Κων. Γκέρου	Σύμβουλος
Χρυσός Κυρόπουλος	Σύμβουλος
Λάζαρ. Τενεκεντζής	Σύμβουλος

Το 1925 διενεργούνται εκλογές για την ανάδειξη νέου διοικητικού συμβουλίου στο Σύνδεσμο Γουνοποιών.

Διοικητικό Συμβούλιο¹³³	
Χρυσ. Καζαντζής	Πρόεδρος
Θωμάς Σιστοβάρης	Αντιπρόεδρος
Χρυσός Κυρόπουλος	Ταμίας
Νικ. Κοντόπουλος	Σύμβουλος
Λάμπρος Μπαρμπατσούλης	Σύμβουλος
Χριστ. Φωτιάδης	Σύμβουλος
Θωμάς Κουκούλης	Σύμβουλος
Χριστ. Μάνθος	Σύμβουλος
Ναούμ Δούμας	Σύμβουλος
Θωμάς Τσαμίσης	Σύμβουλος

Διοικητικό Συμβούλιο¹³⁴	
Αργ. Κοβάτσης	Πρόεδρος
Αργ. Παπαγεωργίου	Αντιπρόεδρος
Θ. Χατζηγιάννης	Ταμίας

¹³¹ Καστορία, Γ, φ.113, 19.4.1925, σελ. 4, Μακεδονική Επιθεώρησης: *Τα αποκόμματα*

¹³² Καστορία, Α, φ.35, 5.5.1923, σελ. 4, Κοινωνική Κίνησης: *Αρχαιρεσίες συνδέσμου γουνοποιών*

¹³³ Καστορία, Γ, φ.114, 26.4.1925, σελ. 4, Μακεδονική Επιθεώρησης: *Σύνδεσμός Γουνοποιών*

¹³⁴ Καστορία, Δ, φ.164, 18.4.1926, σελ. 4, Επιθεώρησης: *Αρχαιρεσίες Γουνοποιών*

Χρ. Κηρόπουλος	Σύμβουλος
Χριστ Μάνθου	Σύμβουλος
Β. Τριανταφύλλου	Σύμβουλος
Θωμάς Τσαμίσης	Σύμβουλος
Μιχ. Δημάτσης	Σύμβουλος
Ευκλ. Δούμας	Σύμβουλος
Αθ. Τσέπες	Σύμβουλος

5.1.2 Σωματείο εργατών γουναρικής

Οι εργάτες της γουναρικής αποφασίζουν να συγκροτήσουν σύνδεσμο για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους. Δυστυχώς, όμως, όπως αναφέρεται στην εφημερίδα «Καστορία», την προσπάθεια αυτή αποπειράθηκε να εκμεταλλευτεί ο Αρ. Χαρισιάδης, ο οποίος επιχειρεί να υφαρπάξει τον τίτλο του προέδρου σε διάφορα σωματεία, υποδυόμενος τον αυτόκλητο πρόεδρο και υπογράφοντας ως πρόεδρος εκ των προτέρων. Ευτυχώς όμως οι εργάτες τον αποδοκίμασαν¹³⁵.

Γουνεργατικός Σύλλογος ¹³⁶	
Γ. Καλλίνικος	Πρόεδρος
Βασ. Θεοδωρίδης	Αντιπρόεδρος
Ιω. Ρούμπας	Ταμίας
Αθ. Γκουλιούρης	Γραμματέας
Γ. Καλουπτής	Σύμβουλος
Ηλ. Ελευθεριάδης	Σύμβουλος

5.1.3 Σύνδεσμος πολεμιστών

Οι έφεδροι της πόλης που υπηρέτησαν στις τελευταίες επιστρατεύσεις συγκρότησαν σύνδεσμο πολεμιστών. Σκοπός του σωματείου είναι η αλληλεγγύη και η υποστήριξη των μελών καθώς και η φροντίδα της εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων κάθε πολίτη. Μια από τις βασικές διατάξεις του καταστατικού του συνδέσμου είναι εκείνη που απαγορεύει τις πολιτικές συζητήσεις και την ανάμιξη επιτηδείων με σκοπό την πολιτική εκμετάλλευση¹³⁷.

5.1.4 Ένωσις Δημοσίων Υπαλλήλων - Δικηγορικός Σύλλογος Καστοριάς

Στις 16 Μαρτίου 1924 οι υπάλληλοι της Υποδιοικήσεως Καστοριάς και της περιφέρειας συνήλθαν με σκοπό την ίδρυση συνδέσμου με τίτλο «Ένωσις Δημοσίων Υπαλλήλων» Υποδιοικήσεως Καστοριάς, επιδιώκοντας την υλική και ηθική βελτίωση της θέσης τους. Μετά από τις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν στις 16 Μαΐου 1924 εκλέχτηκαν τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου. Η πρώτη δραστηριότητα της «Ένωσις» είναι η διοργάνωση συναυλίας για την ενίσχυση του συλλόγου στην

¹³⁵ Καστορία, Α, φ.34, 5.5.1923,σελ.4, Κοινωνική Κίνησης: Σωματείων εργατών γουναρικής

¹³⁶ Καστορία, Γ, φ.118, 24.5.1925,σελ.4, Μακεδονική Επιθεώρησης: Εκλογαί Διοικ. Συμβουλίου

¹³⁷ Καστορία, Α, φ.34, 5.5.1923,σελ.4, Κοινωνική Κίνησης: Σύνδεσμος πολεμιστών

αίθουσα του Νηπιαγωγείου. Η συναυλία στέφθηκε με πλήρη επιτυχία, αφού ο κόσμος της πόλης διψά για καλλιτεχνικές εκδηλώσεις¹³⁸.

Ένωσις Δημοσίων Υπαλλήλων Υποδιοικήσεως Καστοριάς¹³⁹	
Κ. Πηχιών	Καθηγητής
Π. Σκέφερης	Ερμηνεύς Πρωτοδικείου
Δημ. Παπαδόπουλος	Εφορ. Γραμματεύς
Δημ. Δημητρίου	Τηλεγραφετής
Αθαν. Ζάχος	Γραμματεύς Υποδιοικήσεως
Χρ. Γκαραγκούνης	Δημοδιδάσκαλος
Κ. Τσίπης	Δασικός Υπάλληλος
Μιχ. Σούρλας	Ταμειακός Γραμματεύς

Σύλλογος Δημοσίων Υπαλλήλων¹⁴⁰	Δικηγορικός Σύλλογος Καστοριάς¹⁴¹
Αθ. Ζάχος	Αλ. Ωρολογόπουλος: Πρόεδρος
Κων. Πηχιών	Κ. Ωρολογόπουλος: Ταμίας
Θ. Νεραντζόπουλος	Παν. Χρηστίδης: Γραμματεύς
Σ. Κίλιας	
Κ. Αποστολίδης	
Ν. Γύπαρης	
Σπ. Δάλλας	
Σ. Κωτσόλης	

5.1.5 Γεωργοκτηματικός Σύλλογος¹⁴²

Σε δημοσίευμα της εφημερίδας «Καστορία» αναφέρεται ότι ο Γεωργοκτηματικός Σύλλογος ανέλαβε πρωτοβουλίες για την αναγνώριση των άτακτων αγοραπωλησιών τόσο στην Κυβέρνηση όσο και στην ΚτΕ καθώς και τη Μικτή Επιτροπή για την ανταλλαγή των πληθυσμών. Συγκεκριμένα, ο πρόεδρος του Συλλόγου Η. Χαλάτσης και ο Ιω. Ζωγράφος μετέβησαν στην Αθήνα για να παρακολουθήσουν την προπαρασκευαστική εργασία για την αναθεώρηση Ν. Διατάγματος της 26^{ης} Απριλίου 1923 το οποίο παραχωρούσε το δικαίωμα στον Υπουργό Γεωργίας να επικυρώνει κάθε αγοραπωλησία που συνάφθηκε με ιδιωτικό έγγραφο από το 1912 μέχρι το 1914, μετά από γνωμοδότηση μιας τοπικής επιτοπής που αποτελείται από τον Πρόεδρο Πρωτοδικών, τον Οικονομικό Έφορο και τον αρχαιότερο σε υπηρεσία Πρωτοδική. Το Ν. Διάταγμα θεωρήθηκε ανεπαρκές, γι' αυτό με μεταγενέστερα διατάγματα επεκτάθηκε το δικαίωμα επικύρωσης του Υπουργού μέχρι

¹³⁸ Καστορία, Β, φ.71, 15.6.1924,σελ.4,Συναυλία Υπαλλήλων

¹³⁹ Καστορία, Β, φ.69, 1.6.1924,σελ.4, Μακεδονική Επιθεώρησης: Ένωσις Δημοσίων Υπαλλήλων

¹⁴⁰ Καστορία, Γ, φ.119, 31.5.1925,σελ.4, Μακεδονική Επιθεώρησης:Εκλογαί Διοικητικού Συμβουλίου

¹⁴¹ Καστορία, Δ, φ.177, 18.7.1926,σελ.4, Επιθεώρησης: Δικηγορικός Σύλλογος Καστοριάς

¹⁴² Καστορία, Γ, φ.116, 10.5.1925,σελ.4, Μακεδονική Επιθεώρησης:Εκλογαί Διοικητικού Συμβουλίου

το 1920, για να διαφυλαχθεί η περιουσία του Μακεδονικού λαού. Ιδιαίτερα πολλοί κάτοικοι της Μακεδονίας έσπευσαν να υποβάλλουν προς επικύρωση τα ιδιωτικά έγγραφα τους, για να μην ριψοκινδυνεύσουν οι περιουσίες τους, μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λοζάνης και της σύμβαση ανταλλαγής πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Το ζήτημα όμως περιπλέχθηκε και προσέλαβε διεθνή χαρακτήρα με την ανάμιξη της ΚτΕ και της Μικτής Επιτροπής¹⁴³.

Διοικητικό Συμβούλιο	
Ηλίας Χαλάτσης	Πρόεδρος
Φιλ. Παπαμαντζάρης	Αντιπρόεδρος
Παντελής Κοντόπουλος	Ταμίας
Αντ. Κάλλιαρης	Γραμματέας
Ιω. Ζωγράφος	Σύμβουλος
Παν. Ζησιάδης	Σύμβουλος
Νικ. Κουκούσης	Σύμβουλος
Νικολ. Λιάλης	Σύμβουλος
Αναστ. Τζιάρος	Σύμβουλος
Ηλίας Μανώλης	Σύμβουλος

5.1.6 Συνέδριον δημοδιδασκάλων της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Καστορίας

Πάνω από εβδομήντα δάσκαλοι της λαϊκής Εκπαίδευσης της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Καστορίας, εκπροσωπώντας και άλλους πενήντα συναδέλφους τους που δεν κατάφεραν να παρευρεθούν στο Συνέδριο, συνήλθαν σε συνεδρίαση στο Μαύροβο στις 9 Ιουλίου 1920. Στο υπόμνημα τους υπογράμμισαν την εθνική υπερηφάνεια που νιώθουν για το μεγαλείο και τη δόξα της πατρίδα τους, δημιουργός των οποίων είναι ο Ήλιος της Φυλής ο Ε. Βενιζέλος. Στη συνέχεια εκδήλωσαν την ευγνωμοσύνη τους στην Εθνική Κυβέρνηση και δήλωσαν την αφοσίωσή τους στο Βενιζελισμό τον οποίο αισθάνονται υποχρεωμένοι να τον υποστηρίξουν με όλες τους τις δυνάμεις, έχοντας την πεποίθηση ότι με αυτόν τον τρόπο υπηρετούν την ίδια τη Μητέρα Ελλάδα¹⁴⁴.

Παράλληλα εκφράζουν την ευγνωμοσύνη τους και στον Γενικό Διοικητή Δυτικής Μακεδονίας, Ι. Ηλιάκη, αναγνωρίζοντας τον πατριωτισμό, την ευγένεια, την καλοσύνη και την περίσσια διάθεση του στην υποστήριξη του Εθνοανθρωπιστικού έργου τους. Τέλος απευθύνουν τις ευχαριστίες τους στην Εθνική Κυβέρνηση που διόρισε Επιθεωρητή τον Β. Βόγια ο οποίος λειτουργεί ως αληθινός πατέρας και παρακαλούν να ικανοποιηθούν τα αιτήματά τους που αποσκοπούν στην βελτίωση της λαϊκής εκπαίδευσης.

¹⁴³ Καστορία, Α, φ.53, 10.2.1924, σελ.3, *Αι άτακται αγοραπωλησίαι εις τας νέας χώρας*, Ν. Αλεξιάδης

¹⁴⁴ Καστορία, Α, φ.12, 9.7.1920,σελ.4, *Συνέδριον των Δημοδιδασκάλων της περιφέρειάς μας*, Μαύροβο

5.1.7 Σύνδεσμος Δημοδιδασκάλων¹⁴⁵

Διοικητικό Συμβούλιο	
Λ.Λαζαρίδης	Πρόεδρος
Θ. Παπαθανασίου	Αντιπρόεδρος
Αθαν. Κοσμάς	Ταμίας
Θεόδ. Παπαργυρίου	Γενικός Γραμματεύς
Αλεξάνδρα Μάνου	Ειδικός Γραμματεύς
Μαλαματή Χατζηθανασίου	Σύμβουλος
Μαρίκα Τσίκα	Σύμβουλος
Ευστράτιος Δημητρακάκης	Σύμβουλος

5.1.8 Εμπορικός Σύλλογος Καστοριάς¹⁴⁶

Διοικητικό Συμβούλιο	
Λ. Μαυροβίτης	Πρόεδρος
Π. Σιάνος	Αντιπρόεδρος
Ιακώβ Ελιάου	Ταμίας
Δ. Γκολογκίνας	Γραμματέας
Χαΐμ Κοέν	Μέλος
Κ. Χερόπουλος	Μέλος
Α. Παπαμιχαήλ	Μέλος
Γ. Στάθης	Μέλος
Ν. Ρούμπας	Μέλος
Α. Μάγιο	Μέλος

6.2 Πολιτιστικοί Σύλλογοι

6.1 Σύλλογος Καστοριέων Νέας Υόρκης «Ομόνοια»

Ο Σύλλογος Καστοριέων Νέας Υόρκης «Ομόνοια» διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη ζωή της πόλης, αφού χορηγεί χρήματα για την εκτέλεση σημαντικών έργων στην πόλη της Καστοριάς, όπως ο ηλεκτροφωτισμός και η ύδρευση, έργα απαραίτητα για τη ζωή και την πρόοδο της πόλης¹⁴⁷. Η ενεργός παρουσία του συγκεκριμένου συλλόγου στα δρώμενα της πόλης της Καστοριάς διαπιστώνεται μέχρι τις μέρες μας, αφού στις 25 Νοεμβρίου 2017 γιόρτασε τα 107 χρόνια από την ίδρυσή του. Ο πρόεδρος, Παναγιώτης Συμεωνίδης, σε δηλώσεις του στον «Εθνικό Κήρυκα» αναφέρθηκε στο μεγάλο κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο που επιτελεί για πάνω από έναν αιώνα ο σύλλογος των Καστοριέων και στις προσπάθειες που καταβάλλονται για την προσέλκυση της νεάς γενιάς (Κακιάς, 2017).

Η Επιτροπή

¹⁴⁵ Καστορία, Γ, φ.179, 1.8.1926,σελ.4, Επιθεώρησις: Αρχαιρεσία Συνδέσου Δημοδιδασκάλων

¹⁴⁶ Καστορία, Β, φ.60, 30.3.1924,σελ.4, Εμπορικός Σύλλογος

¹⁴⁷ Καστορία, Β, φ.81, 24.8.1924,σελ.1, Δια την ύδρευσιν

Ζήσης Σκλάβος
Αργύριος Κόντος
Αργύριος Αλεξιάδης
Ηλίας Κασσόπουλος
Χρήστος Γκιμουρτζίνας
Δημήτριος Ρουσούλης

Στις 22 Ιουνίου 1924 εκλέγονται τα μέλη του Συλλόγου Καστοριέων «Ομόνοια» που θα συγκροτήσουν το Διοικητικό Συμβούλιο, ώστε να λάβουν αποφάσεις για τη χρηματοδότηση της ύδρευσης της πόλης¹⁴⁸.

Σύλλογος «Ομόνοιας»	
Παν. Πεκμεζάρης	Πρόεδρος
Θεμ. Οικονομίδης	
Δημ. Κηρόπουλος	
Αργ. Αλεξιάδης	
Ιωάννης Πετκανάς	
Παν. Στάθης	
Δημ. Νικολαΐδης	
Παν. Δοΐκος	

Την Κυριακή 23.3.1924 μετά τη Γενική Συνέλευση του τμήματος του Συλλόγου «Ομόνοια» στην πόλη της Καστοριάς εκλέγεται νέο Διοικητικό Συμβούλιο¹⁴⁹. Το παράρτημα «Ομοιοίας» στην έκθεση που συντάσσει, επιχειρώντας έναν απολογισμό του έτους 1923 επαινεί τον πρόεδρο Αλεξ. Ωρολογόπουλο και το Διοικητικό Συμβούλιο για την ευεργετική δράση τους. Εξαίρει τις προσπάθειες για τον ηλεκτροφωτισμό και την ύδρευση της πόλης της Καστοριάς, αλλά και για τις επιδιορθώσεις των Σχολείων, καθώς και τη βοήθεια στο Διδασκαλείο. Επίσης εκφράζει την ευγνωμοσύνη στο Σύλλογο Ομοιοίας της Νέας Υόρκης. Συστήνει να δημιουργηθεί ένας κατάλογος των άπορων οικογενειών οι οποίες θα ενισχύονται οικονομικά από τα χρήματα του Συλλόγου και υποδεικνύει να μην αλλάζει αιφνιδιαστικά ο σκοπός για τον οποίο αποστέλλονται τα χρήματα από την Αμερική, ώστε να εξασφαλίζεται η εμπιστοσύνη σχετικά με τη διαχείριση των χρημάτων. Τα έσοδα του έτους είναι 12.675,25 δρχ. και τα έξοδα 11.315,65 δρχ. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι μόνο ορισμένες μικρές οφειλές δεν εξοφλήθηκαν¹⁵⁰.

Παράρτημα «Ομόνοιας»	
Γεωργ. Οικονομίδης	Πρόεδρος
Αλέξανδρος Ωρολογόπουλος	Πρόεδρος

¹⁴⁸ Καστορία, Β, φ.76, 20.7.1924,σελ.4, Από την Αμερικήν

¹⁴⁹ Καστορία, Β, φ.60, 30.3.1924,σελ.4,Μακεδονική Επιθεώρησης: Παράρτημα Ομοιοίας

¹⁵⁰ Καστορία, Β, φ.61, 6.4.1924 ,σελ.4, Μακεδονική Επιθεώρησης: Παράρτημα Ομοιοίας

Μενέλαος Β. Αργυρόπουλος	Αντιπρόεδρος
Θεοδ. Γουλιωτίδης	Ταμίας
Γεωργ. Μπέτσος	Γραμματέας

Το Μάρτιο του 1925 διεξάγονται οι αρχαιρεσίες του παραρτήματος του Συλλόγου «Ομόνοια» στην πόλη της Καστοριάς. Στη συνεδρίαση ο απερχόμενος πρόεδρος επικρίνει την αδράνεια και την αδιαφορία που επέδειξε το Κέντρο στο ζήτημα της ύδρευσης της πόλης¹⁵¹.

Παράρτημα «Ομόνοιας»¹⁵²	
Αχιλλ. Αλβανός	Πρόεδρος
Θωμάς Τσαμίσης	Αντιπρόεδρος
Εμμ. Κράτσιος	Ταμίας
Αλέξιος Βέργουλας	Γραμματέας
Ν. Χατζηκώστας	Ειδικός Γραμματέας
Δημ. Μαντζούρας	Μέλος
Αργ. Κόκκος	Μέλος
Ηλίας Ζάχος	Μέλος
Λουκάς Γιοβανόπουλος	Μέλος
Επιλαχόντες	
Νίκος Δόλλας	
Χριστ. Φωτιάδης	
Γιανούλ Γιώβες	
Ευστάθιος Κουφιδάκης	

Στη Γενική Συνέλευση του Συλλόγου Καστοριέων της Νέας Υόρκης που πραγματοποιείται στις 24 Μαρτίου 1925 εκλέγεται δεκατετραμελής επιτροπή των δωρητών που θα ασχοληθεί με τα πρακτικά ζητήματα των χρημάτων που συγκεντρώθηκαν για την ύδρευση της πόλης της Καστοριάς. Στην πρώτη συνεδρίαση στις 30 Μαρτίου αποφασίζεται να αποσταλεί το ποσό των 33.000 δολαρίων που συγκεντρώθηκε από τον έρανο στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος στην Καστοριά στο όνομα του παραρτήματος του Συλλόγου Καστοριέων «Ομόνοια»¹⁵³. Επίσης αποφασίζεται να δημοσιευτεί φωτογραφία της επιταγής στον τύπο της πόλης και να ενημερωθούν με επιστολές και άλλοι συμπατριώτες που κατοικούν στην Καστορία ή στην Ευρώπη, για να συνεισφέρουν στον έρανο ώστε να συμπληρωθεί όλο το ποσό που απαιτείται για την ολοκλήρωση του έργου¹⁵⁴.

Η δωρεά του Συλλόγου Καστοριέων της Νέας Υόρκης «Ομόνοια» ανέρχεται στο ύψος των 26.000 δολαρίων τα οποία προορίζονται για την ύδρευση της πόλης. Η

¹⁵¹ Καστορία, Γ, φ.107, 1.3.1925 ,σελ.2, Μακεδονική Επιθεώρησης:Σύλλογος «Ομόνοια»

¹⁵² Καστορία, Γ, φ.108, 8.3.1925 ,σελ.2, Μακεδονική Επιθεώρησης:Σύλλογος «Ομόνοια»

¹⁵³ Καστορία, Γ, φ.114, 26.4.1925, σελ.4, Μακεδονική Επιθεώρησης:Η δωρεά των Δολλαρίων,

¹⁵⁴ Καστορία, Γ, φ.115, 10.4.1925, σελ.1, Μετά τον Ηλεκτροφωτισμόν ιδού και η ύδρευσίς μας, Γ. Μπέλας

συνολική δαπάνη του έργου ανέρχεται σε 4.000.000 δρχ. ενώ η δωρεά υπολογίζεται σε 1.500.000 δρχ. Η εφημερίδα παροτρύνει το παράρτημα του συλλόγου στην πόλη της Καστοριάς και ιδιαίτερα τον πρόεδρο της επιτροπής διαχείρισης της δωρεάς Ιω. Βαλαλά να δραστηριοποιηθούν, ώστε να μην παρέλθει η προθεσμία και η δωρεά καταστεί άκυρη. Μόνον έτσι θα εξαλειφθεί η δυσπιστία των συμπολιτών που ζουν στην Αμερική. Επιπλέον, συνιστά στην επιτροπή να ζητήσει από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος την παραχώρηση δανείου, για να συγκεντρωθεί το υπόλοιπο ποσό που είναι απαραίτητο για την κατασκευή του έργου της ύδρευσης¹⁵⁵.

Εικοσαμελής επιτροπή στην Καστοριά αναλαμβάνει τη διαχείριση των χρημάτων και την επίβλεψη των έργων της ύδρευσης. Τα μέλη της επιτροπής δηλώνουν ότι θα εργαστούν με ζήλο για την εκτέλεση του αναγκαίου και κοινωφελούς έργου της ύδρευσης. Αποφασίζουν να σταλεί η μελέτη του έργου από την Αθήνα και να προσπαθήσουν να συγκεντρώσουν το υπόλοιπο ποσό που απαιτείται για την υλοποίηση του έργου, ώστε να τεθεί σε δημοπρασία. Από την επιτροπή παραιτείται ο Γεώργιος Οικονομίδης εγγράφως¹⁵⁶. Ωστόσο τα μέλη της Διοικητικού Συμβουλίου του παραρτήματος της «Ομόνοιας» παραιτούνται, γιατί θεωρούν ότι ο ρόλος τους απαξιώνεται από το Σύλλογο «Ομόνοια» στη Νέα Υόρκη, λόγω του διορισμού της εισοσαμελούς επιτροπής¹⁵⁷.

Ο Ιω. Βαλαλάς ως αντιπρόεδρος της Νομοθετικής Επιτροπής της Συνελεύσεως υποβάλλει Νομοθετικό Διάταγμα σύμφωνα με το οποίο το ταμείο Ορεστιάδος αποκτά τη νομική και οικονομική υπόσταση να αναλάβει την ύδρευση. Με το διάταγμα αυτό το Ταμείο Ορεστιάδος αποκτά τη δυνατότητα να δέχεται δωρεές για την ύδρευση και να συνάπτει δάνεια. Επίσης, καθιερώνεται η υποχρεωτική υδροληψία των κατοίκων, ώστε να εξασφαλιστεί το δάνειο που απαιτείται για την υλοποίηση του έργου, αν η εικοσαμελής επιτροπή εγκρίνει αυτές τις απόψεις¹⁵⁸.

Ο πληρεξούσιος σε επιστολή του προς την εικοσαμελή επιτροπή ως επίτιμος πρόεδρος της εκθέτει τις παραπάνω προτάσεις του σχετικά με τον αποτελεσματικότερο τρόπο υλοποίησης του έργου της ύδρευσης. Η Επιτροπή από την πλευρά της ζητά να αναγνωριστεί από το σχετικό διάταγμα ως νομικό πρόσωπο, ώστε να έχει τη αρμοδιότητα να διαπραγματεύεται τις συμβάσεις. Παράλληλα, αναλαμβάνει να ζητήσει χρηματική αρωγή από τους συμπολίτες που ζουν στην Ευρώπη¹⁵⁹. Οι σκέψεις του Ιω. Βαλαλά όσον αφορά την ύδρευση της πόλης επιδοκιμάζονται από όλους και ανακουφίζουν, ακόμη και από τους πλέον απαισιόδοξους που μπορούσαν να ομολογήσουν ότι με την προτεινόμενη λύση η πόλη θα υδρευθεί σύντομα. Η εφημερίδα «Καστορία» σχολιάζει χαρακτηριστικά, αναφέροντας ότι η εικοσαμελής επιτροπή

¹⁵⁵ Καστορία, Γ, φ.126, 19.7.1925, σελ.1, *Η σειρά μας τώρα*.

¹⁵⁶ Καστορία, Γ, φ.126, 19.7.1925, σελ.4, *Η Ύδρευσις της πόλεως*

¹⁵⁷ Καστορία, Γ, φ.127, 26.7.1925, σελ.1, *Ήτο φυσικόν*

¹⁵⁸ Καστορία, Γ, φ.132, 30.8.1925, σελ.1, *Γην ορώμεν*

¹⁵⁹ Καστορία, Γ, φ.132, 30.8.1925, σελ.4, *Η Ύδρευσις*

συμφώνησε, εκτός τριών παλαιοντολογικών που νομίζουν ότι επιδεικνύουν την ευφυΐα τους, αντιδρώντας σε κάθε λογική απόφαση¹⁶⁰.

Ο Ιω. Βαλαλάς, τον Απρίλιο του 1926, καταφέρνει να εξασφαλίσει δάνειο ύψους 4 εκατομμυρίων δραχμών για την υλοποίηση του έργου της ύδρευσης. Σε τηλεγράφημα του αναφέρει:

«ΑΘΗΝΑΙ 10 Μαρτίου: Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος απεφάσισε την παραχώρησιν δανείου τεσσάρων εκατομμυρίων εις το Ειδικόν Ταμείον Ορεστιάδος δια την ύδρευσιν της πόλεως μας.»

Η είδηση όπως ήταν φυσικό προκαλεί τον ενθουσιασμό, αφού το ποσό του δανείου επαρκεί για την κατασκευή του δικτύου ύδρευσης. Την ίδια όμως στιγμή φτάνει και ένα δεύτερο τηλεγράφημα από το Σύλλογο της Νέας Υόρκης «Ομόνοια», ο οποίος υπό το νέο πρόεδρο Χ. Γιάγκο αποφάσισε να θέσει τέρμα στην πενταετή εκκρεμότητα της δωρεάς για την ύδρευση της πόλης της Καστοριάς. Στο τηλεγράφημα που απευθύνεται στον πρόεδρο της Κοινότητας Κωνστ. Γούση αναφέρονται τα εξής:

« ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ 22 Μαρτίου: Εξελέγητε πρόεδρος της εικοσαμελούς επιτροπής υδρεύσεως. Τα εν Αθήναις χρήματα εγράψαμεν εις την Εθνικήν Τράπεζα να τεθώσιν στην διάθεσιν της επιτροπής. Το υπόλοιπον ποσόν όπερ απαιτείται για την ύδρευσιν θα καλυφθή εδώ. Έπονται επιστολαί. Αναγγείλατε αποφάσεις μας εις την επιτροπήν υδρεύσεως. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΕΩΝ»

Με αυτόν τον τρόπο, από τη μια μεριά, λύνεται το ζήτημα της αδικαιολόγητης έλλειψης εμπιστοσύνης που είχε προκύψει απέναντι στην εικοσαμελή επιτροπή και σώζεται το γόητρο των συμπολιτών της Αμερικής. Από την άλλη το Ταμείο Ορεστιάδος και η εικοσαμελής επιτροπή αποκτούν τη δυνατότητα να αφοσιωθούν στην ολοκλήρωση του έργου της ύδρευσης της πόλης της Καστοριάς, αφού έχουν εξασφαλιστεί οι απαιτούμενοι πόροι¹⁶¹.

Ύστερα από πολυετείς θεωρητικές συζητήσεις το έργο της ύδρευσης βρίσκεται στη φάση της υλοποίησης του. Πραγματοποιείται σύσκεψη με τη συμμετοχή του επίτιμου προέδρου Ιω. Βαλαλά για το διακανονισμό των ζητημάτων που σχετίζονται με την εκτέλεση των έργων της ύδρευσης. Σε αυτήν ορίζονται δυο μέλη της επιτροπής, ο Κ. Γούσης και ο Π. Σιάνος οι οποίοι έχουν την άδεια εκταμίευσης των αναγκαίων ποσών δια την πληρωμή των εκτελούμενων έργων. Με το τηλεγράφημα τους οι Καστοριείς στην Αμερική δηλώνουν την αποφασιστικότητα τους να μην χαθεί επιπλέον χρόνος στο ζήτημα της ύδρευσης. Όσοι έχουν αναλάβει την εκτέλεση του έργου είναι ανάγκη να εργαστούν με ζήλο, για να υδρευτεί η πόλη το ταχύτερο δυνατό και να αποζημιωθεί ο Λάος για την καθυστέρηση¹⁶².

Ο πόθος των Καστοριέων της Αμερικής για την υλοποίηση του έργου της ύδρευσης αρχίζει σιγά σιγά να εκπληρώνεται, γι' αυτό θεωρείται απαραίτητος ο έρανος

¹⁶⁰ Καστορία, Γ, φ.133, 6.9.1925, σελ.1, Ζητήματα: Η Ύδρευσις

¹⁶¹ Καστορία, Δ, φ.162, 4.4.1926, σελ.4, Η Ύδρευσις

¹⁶² Καστορία, Δ, φ.174&175, 20.6.1926 & 4.7.1926, σελ.1&4, Η Ύδρευσις

των Καστοριέων από συμπολίτες που κατοικούν στο εξωτερικό που για την αποπεράτωσή του. Σε αυτήν την προσπάθεια καθοριστικός και πάλι είναι ο ρόλος του Ιω. Βαλαλά που κατά τη διάρκεια της διαμονής του στο Παρίσι ενημερώνει τους εκεί συμπολίτες, με αποτέλεσμα να συμβάλουν 100.000 δρχ για το έργο της ύδρευσης. Η τοπική εφημερίδα καλεί τους αρμόδιους να παραδειγματιστούν από αυτή την ενέργεια, ώστε να βρεθούν τα κατάλληλα πρόσωπα, για να ενημερώσουν τους συμπολίτες στο εσωτερικό και στο εξωτερικό που τρέφουν αγαθά αισθήματα για τη γενέτειρά τους¹⁶³. Τονίζεται ότι η εικοσαμέλης επιτροπή έχει χρέος να επισπεύσει τη διενέργεια εράνου για την αποπεράτωση του έργου της ύδρευσης, αφού παραχωρήθηκε σχετική άδεια από την Κυβέρνηση¹⁶⁴.

Η Καστοριά εντύχησε να λύσει το ζήτημα της υδρεύσεως με το θαυμαστότερο τρόπο, με τη συνεισφορά των απανταχού Καστοριέων που ανήλθε συνολικά στα 70.000 δολάρια. Η δαπάνη του έργου στοίχισε 5 εκατομμύρια για τη μεταφορά των υδάτων από τις πηγές Κεφαλαρίου σε απόσταση 8 χιλιομέτρων βορειοδυτικά της πόλης¹⁶⁵.

Επιτροπή δωρητών	
Χρηστόδουλος Γιάγκος: Πρόεδρος	Δημ. Δούμας
Αργύριος Βάνιας :Ταμίας	Γεώργ. Μπουζιώτης
Βασίλειος Νικολής: Γενικός Γραμματέας	Σπύρος Σιωμκόπουλος
Αλέξανδρος Βολονάκης: Ειδικός Γραμματέας	Δ. Κοσμάς
Αργύριος Αλεξιάδης	Αθαν. Μυλωνάς
Χρήστος Παππάς	Σκλάβος Ζήσης
Δημ. Λιάκος	Χρήστος Γκιμουρτζίνας
Κωνσταντίνος Δαής	

Εικοσαμελής Επιτροπή `Υδρευσης¹⁶⁶	
Ιωάννης Βαλαλάς	Επίτιμος Πρόεδρος
Γεώργιος Ωρολογόπουλος	Πρόεδρος
Παντελής Σιάνος	Ταμίας
Μενέλαος Αργυρόπουλος	Γραμματέας
Ιωάννης Κωτσίδης	Νικόλαος Ηλ. Δάλλας
Γεώργιος Οικονομίδης	Ιωάννης Κράτσιος
Κωνσταντίνος Αλβανός	Ιωάννης Κοσμάς
Σωτήριος Τουτουντζής	Θωμάς Κουκούλης
Αθανάσιος Κρίκης	Σταύρος Λιάνος
Νικόλαος Φατίσης	Γεώργιος Γκιμουρτζίνας
Αργύριος Ζαχαριάδης	Αθανάσιος Κοσμάς

¹⁶³ Καστορία, Δ, φ.182, 22.8.1926, σελ.1, Ζητήματα: *Η Επιθυμία των*

¹⁶⁴ Καστορία, Δ, φ.184, 5.9.1926, σελ.1, Ζητήματα: *Η Ύδρευσις*

¹⁶⁵ Καστορία, Θ, φ.443, 27.9.1931, σελ.1, Η Μακεδονική Ζωή: *Η πόλις των Βυζαντινών εκκλησιών και τα έργα του Ταμείου Ορεστιάδος*, Μιχαήλ Ροδάς

¹⁶⁶ Καστορία, Γ, φ.126, 19.7.1925, σελ.4, *Η Ύδρευσις της πόλεως*

Θωμάς Σιστοβάρης	Χρυσός Γκαραγκούνης
------------------	---------------------

Έρανος για την ύδρευση από Καστοριείς των Παρισίων¹⁶⁷	
Αδελφοί Κ.Σκαπέρδα	5000 φράγκα
Αδελφοί Πάλτσιου	5000 φράγκα
Αδελφοί Ιω. Γκαλιστινού	4000 φράγκα
Αδελφοί Γ. Σκαπέρδα	3000 φράγκα
Χρήστος Λίτσας	3000 φράγκα
Αδ. Παπαγεωργίου και Πασιώνας	2000 φράγκα
Αδελφοί Μπέτσου	1000 φράγκα
Βασιλ. Κ. Σκαπέρδας	1000 φράγκα
Αλεξ. Παπαγεωργίου	500 φράγκα
Νικολ. Γκουλιούρης	300 φράγκα
Αργύριος Λάππας	300 φράγκα

Οι εν Αμερική Καστοριείς αναγνωρίζουν ότι μια πόλη δεν μπορεί να αναπτυχθεί μόνο με το έργο της ύδρευσης. Για την ανάπτυξη, την προαγωγή της και τον εκπολιτισμό της απαιτούνται και άλλα έργα. Ανάμεσα σε αυτά είναι η εκλογή προσώπων που θα αντιπροσωπεύουν την πόλη και την περιφέρεια στη Βουλή. Αυτό το τηλεγράφημα των Καστοριέων της Αμερικής αποτελεί πραγματικό δημοψήφισμα υπέρ του Ιω. Βαλαλά.

«Οι κάτωθι υπογεγραμμένοι συμπατριώται του Ιωάννου Βαλαλά συνιστώμεν θερμά και ζητούμε επιμόνως την επανεκλογή του εις το βουλευτικό αξίωμα, ήτις επιφέρει μεγάλην τίμην εις την ιδιαιτέραν πατρίδα μας.»¹⁶⁸.

Οι εν Αμερική Καστοριείς στηρίζοντες την υποψηφιότητα του Ιω. Βαλαλά	
Αργύριος Αλεξιάδης και Πίνος	Αδελφοί Μπούτη
Αδελφοί Βάντα	Αδελφοί Νικολή
Κων/νος Δόϊκος	Αναστάσιος Παπαναούμ και Υιοί
<i>Δημήτριος Δούμας</i>	Αδελφοί Παπαντίνα
Αδελφοί Θωμά Ζάχου	Αδελφοί Σιώτκα
Αδελφοί Κηρόπουλου	Αδελφοί Στάθη
Αδελφοί Μπακάλη	Αδελφοί Στρέζου
Αδελφοί Μπέντου	Αδελφοί Τούρπου

6.2 Προοδευτικός Σύλλογος

Στις 19 Ιουνίου 1924 ιδρύεται ο Προοδευτικός Σύλλογος με πρωτοβουλία του Επιθεωρητή Γύπαρη¹⁶⁹. Η «Καστορία» επικρίνει τον Προοδευτικό Σύλλογο ο οποίος

¹⁶⁷ Καστορία, Δ, φ.184, 20.8.1926, σελ.1, Οι έξω Καστοριείς: *Εκ Παρισίων*, Παρηκαστόρης

¹⁶⁸ Καστορία, Δ, φ.189, 6.10.1926, σελ.1, *Ελήφθη χαρακτηριστικόν Δημοψήφισμα των εν Αμερική πολυπληθών Καστοριέων*

¹⁶⁹ Καστορία, Β, φ.72, 22.6.1924,σελ.4, *Προοδευτικός Σύλλογος*

ενάμισι έτος από την ίδρυσή του δεν έχει παρουσιάσει καμιά εργασία και του υπαγορεύει την υποχρέωση του να ασχοληθεί με το πρωτόκολλο της Γενεύης. Η εφημερίδα, χωρίς να επιθυμεί να θίξει ούτε το Σύλλογο ούτε τα πρόσωπα που απαρτίζουν το διοικητικό συμβούλιο, υποδεικνύει στα μέλη να μελετήσουν την πραγματική κατάσταση και να αναλάβουν μια πρωτοβουλία που να συνοδεύεται από πνεύμα συνέπειας και συνέχειας. Τα μέλη του Συλλόγου οφείλουν να εργαστούν χωρίς θόρυβο, χωρίς επίδειξη, χωρίς κενούς λόγους και ρητορικά σχήματα, αλλά να αναλάβουν δράση συστηματική, θετική και αποτελεσματική. Ο Σύλλογος δεν έχει να χάσει τίποτα, αν οι διπλωματικές ενέργειες της Κυβέρνησης εξουδετερώσουν τους κινδύνους που κυφορούνται με το πρωτόκολλο της Γενεύης. Αν όμως συμβεί το αντίθετο θα έχει πολλά να κερδίσει η υπόθεση από τοπική και γενική άποψη¹⁷⁰.

Μέλη Προοδευτικού Συλλόγου
Ν. Γύπαρης: Επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαίδευσης
Κ. Πηχιών
Χρ. Καραγκούνης
Π. Τσαμίσης
Θ. Βαλαλάς
Γκιάτας
Κ. Ωρολογόπουλος
Αργ. Ζαχαριάδης
Δαής
Απ. Σαχίνης
Γρ. Παπαμάρκου
Αργ. Παπαδίσκος
Παπαβασιλείου

Ένα χρόνο μετά την ίδρυση του Προοδευτικού Συλλόγου εκλέγεται νέο Διοικητικό Συμβούλιο με την ευχή να μην ακολουθήσει τα ίχνη του παλαιού, μολονότι εμπереύει και μέλη του παλιού Δ. Συμβουλίου.

Διοικητικό Συμβούλιο¹⁷¹	
Παντελής Τσαμίσης	Πρόεδρος
Αργ. Ζαχαριάδης	Αντιπρόεδρος
Χρ. Καραγκούνης	Ταμίας
Κ. Πηγεών	Γενικός Γραμματέας
Στ. Παπαβασιλείου	Ειδικός Γραμματέας
Δ. Γκιάτας	έφορος Μουσικής
Απ. Σαχίνης	έφορος διαλέξεων
Γρ. Παπαμάρκου	έφορος Σχολών

¹⁷⁰ Καστορία, Β, φ.101, 18.1.1925,σελ.1, *Ο δε Προοδευτικός*

¹⁷¹ Καστορία, Γ, φ.125, 12.7.1925,σελ.4, Επιθεώρησις:Ο Προοδευτικός

Αχ. Αλβανός	έφορος Προσκοπικών ομάδων
Αγγ. Μαρμαρίδης	έφορος Γυμναστικής
Κ. Ωρολογόπουλος	έφορος εκδρομών
Ν. Γύπαρης	έφορος τμημάτων

Διοικητικό Συμβούλιο¹⁷²	
Κωνστ. Πηγεών	Πρόεδρος
Παντ. Τσαμίσης	Αντιπρόεδρος
Νικ. Γύπαρης	επόπτης των τμημάτων
Γεωργ. Καραμπίνας	Ταμίας
Σωτ. Τουτουντζής	Γενικός Γραμματέας
Απ. Σαχίνης	Ειδικός Γραμματέας
Ιω. Μπακάλης	επόπτης μουσικού τμήματος
Αγγ. Μαρμαρίδης	αρχηγός αθλητικού τμήματος
Γεωργ. Νιννής	έφορος επί των διαλέξεων
Δημ. Γκιάτας	επί της βιβλιοθήκης
Ανδρ. Αλβανός	επί του προσκοπισμού
Στ. Παπαβασιλείου	επί των νυκτ. σχολών

7. Το Διοικητικό Σύστημα

7.1 Η κατάσταση στη Μακεδονία

Μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας η προσοχή της Κυβέρνησης των Φιλελευθέρων στρέφεται στην έρευνα, τη μελέτη και την εκμετάλλευση των φυσικών της πόρων. Είναι γνωστό ότι η περιοχή αυτή κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων λεηλατήθηκε από τους Τούρκους και τους Βούλγαρους και τα κτήματα και τα ποιμνία υπέστησαν τρομακτικές καταστροφές. Μετά από μικρό χρονικό διάστημα η περιοχή αποτέλεσε πεδίο πολεμικών επιχειρήσεων στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ευδοκιμήσει καμιά επιχείρηση, παρά μόνο αυτές που σχετίζονταν με τον εφοδιασμό του στρατού¹⁷³. Πράγματι η ενσωμάτωση του βορειοελλαδικού χώρου στο ελληνικό κράτος δεν έγινε, χωρίς προβλήματα. Η αστάθεια των πολιτικών δεδομένων στα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση, η πολυεθνική σύνθεση του πληθυσμού, οι φυλετικές μεταναστεύσεις και οι απώλειες του ανθρώπινου δυναμικού από τη μακρόχρονη πολεμική περίοδο, οι καταστροφές του φυσικού και ζωικού πλούτου σε συνδυασμό με το καθεστώς της μεγάλης ιδιοκτησίας στη γη, διαμόρφωναν το πλαίσιο μέσα στο οποίο έπρεπε να κινηθούν οι μηχανισμοί του κράτους (Καλογήρου, 1988).

Η εφημερίδα «Καστορία» σε άρθρο της, αφιερωμένο στη δωδέκατη επέτειο απελευθέρωσης της πόλης από τον Τουρκικό ζυγό, αποτυπώνει την κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή. Η 11η Νοεμβρίου 1912 αποτέλεσε τον τελευταίο σταθμό των

¹⁷² Καστορία, Γ, φ.179, 1.8.1926,σελ.4, Επιθεώρησις: Αρχαιρεσία Συλλόγου

¹⁷³ Καστορία, Α, φ.2, 4.4.1920,σελ.1&2, Νέαι επιχειρήσεις εν Μακεδονία (α μέρος), Δ.Χ.

ηρωικών αγώνων των πολιτών της Καστοριάς, οι οποίοι με πραγματική αφοσίωση και υπερπατριωτισμό αγωνίστηκαν επί μακρά σειρά ετών πότε εναντίον των βουλγαρικών οργανώσεων και πότε εναντίον των τουρκικών στρατευμάτων. Την επομένη της απελευθέρωσης των Μακεδονικών εδαφών, η Ελλάδα προσπάθησε με την κατασκευή έργων πολιτισμού να ενσωματώσει τα εδάφη που είχαν απελευθερωθεί. Με την έκρηξη όμως του μεγάλου Ευρωπαϊκού πολέμου η Μακεδονία έγινε πάλι τόπος έκβασης πολεμικών συρράξεων. Ένα πρωινό χιλιάδες πρόσφυγες από τη Θράκη και τη Μακεδονία κατέκλυσαν περιδεείς την πατρίδα του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Με πρωτοφανή αντοχή ο Ελληνικός λαός ξεπέρασε τα απροσπέλαστα εμπόδια, έχοντας τη δυνατότητα να γιορτάσει την απελευθέρωση της Μακεδονίας μετά από δώδεκα χρόνια¹⁷⁴. Η εισροή των προσφύγων επιταχύνει το πρόγραμμα της αγροτικής μεταρρύθμισης που είχε ήδη αναγγελθεί από την επαναστατική κυβέρνηση Βενιζέλου το 1917. Αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης είναι η μεγάλη κατάτμηση της αγροτικής γης και η κυριαρχία μικρών οικογενειακών εκμεταλλεύσεων (Καλογήρου, 1988).

Με την επικράτηση της ειρήνης, ξεκινά η διαδικασία αποκατάστασης της περιοχής. Πλεονέκτημα αποτελεί το άφθονο υλικό που άφησαν οι Σύμμαχοι το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί, για να καλύψει ανάγκες διατροφής, στέγασης και μετακίνησης αλλά και για την κατασκευή γεωργικών βιομηχανικών και συγκοινωνιακών έργων. Ταυτόχρονα όμως δίνονται πολλές ευκαιρίες για οικονομική εκμετάλλευση της Μακεδονίας τόσο από τη δημόσια όσο και από την ιδιωτική πρωτοβουλία με τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Το έδαφος της Μακεδονίας είναι γόνιμο και με την καλλιέργεια γεωργικών προϊόντων θα δοθούν οι απαραίτητες πρώτες ύλες για την παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων. Εκτός από τον καπνό μπορούν να καλλιεργηθούν βιομηχανικά φυτά όπως η κάνναβη, το λινό, το βαμβάκι, το όπιο, τα τεύτλα, τα λάχανα, ο κολτζάς, ο κρόκος, ο λυκίσκος που θα αποτελέσουν τις πρώτες ύλες για τη βιομηχανική παραγωγή. Είναι λυπηρό να εισάγονται προϊόντα όπως το βαμβάκι από την Αμερική και τα Άδανα ενώ τα ίδια είναι δυνατό να καρποφορήσουν στην περιοχή της Μακεδονίας. Επίσης τα δασικά προϊόντα των μεγάλων μακεδονικών δασικών εκτάσεων μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη χαρτοποιία, την ξυλουργική, τη ναυπηγική, παρέχοντας πρώτες ύλες για την ανάπτυξη ακμαίων βιομηχανικών μονάδων. Επιπλέον μπορούν να αξιοποιηθούν τα άφθονα κοιτάσματα λιγνίτη τα οποία αρχικά εκμεταλλεύτηκαν οι Σύμμαχοι, αλλά και οι καταρράκτες της Μακεδονίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ανώνυμη εταιρεία «Βέρμιο» που εκμεταλλεύεται τους καταρράκτες της Βέροιας για τη νηματουργία, υφαντουργία, τον ηλεκτροφωτισμό. Παράλληλα είναι ανάγκη να κατασκευαστούν αρδευτικά έργα στους ποταμούς Αλιάκμονα, Αξιό και Στρυμόνα¹⁷⁵.

Οι νέες όμως ιδέες δεν αποδίδουν πλήρως και συνεχώς κατά την εφαρμογή τους στην πράξη. Προκαλούνται ποικίλες αντιδράσεις που βρίσκουν πρόσφορο έδαφος από την κακή οργάνωση των κρατικών μηχανισμών και τις ατέλειες της διοίκησης (Καλογήρου, 1988). Χαρακτηριστικά η τοπική εφημερίδα επισημαίνει ότι την ιδιωτική

¹⁷⁴ Καστορία, Β, φ.92, 9.11.1924,σελ.1, 11η Νοεμβρίου

¹⁷⁵ Ο.π.

πρωτοβουλία χρειάζεται να τη διευκολύνουν και οι δημόσιες υπηρεσίες, χωρίς να προβάλλουν εμπόδια ή να κωλυσιεργούν. Άλλωστε το γεγονός της ανάπτυξης του εθνικού πλούτου και της προόδου της ελληνικής οικονομίας πρέπει να γεμίζει με ικανοποίηση τους δημοσίους υπαλλήλους. Ωστόσο, μειονέκτημα για τη Μακεδονία συνιστά το γεγονός ότι σε κάθε πρόβλημα που αντιμετωπίζει κανείς πρέπει να απευθυνθεί στην Αθήνα και να συναντήσει Τμηματάρχες ή Υπουργούς, για να διεκπεραιώσει τις υποθέσεις του. Γι' αυτό προτείνεται να υπάρχει στη Θεσσαλονίκη αντιπρόσωπος του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, Τμηματάρχης ή Επιθεωρητής ή Επόπτης ο οποίος θα παρακολουθεί τη λειτουργία των βιομηχανιών και θα διαφωτίζει την Κυβέρνηση¹⁷⁶.

Σε άλλο άρθρο της εφημερίδας επισημαίνεται ότι ο εμπορικός και βιομηχανικός κόσμος της Μακεδονίας διαμαρτύρεται τόσο στις Ανώτερες Αρχές του τόπου όσο και στους Υπουργούς των εκάστοτε Κυβερνήσεων που επισκέπτονται την περιοχή. Οι λόγοι σχετίζονται με τον τρόπο λειτουργίας του Κράτους. Ειδικότερα, τις περισσότερες φορές λαμβάνονται αποφάσεις από τις υπηρεσίες των Υπουργείων ή εκδίδονται διατάγματα είτε για φορολογικά είτε για εργασιακά ζητήματα που αιφνιδιάζουν τις επιχειρήσεις και προκαλούν κλίμα αβεβαιότητας. Αναφέρονται δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα της καπνοβιομηχανίας της περιοχής για την οποία υποβάλλονται συνεχώς διαμαρτυρίες και υπομνήματα αλλά και της εκμετάλλευσης των λιγνιτωρυχείων Μακεδονίας που ναυάγησαν λόγω της εθνικοποίησης, με αποτέλεσμα να διαλυθούν οι εταιρείες που είχαν ιδρυθεί και να παρατηρείται έλλειψη καύσιμης ύλης στη βιομηχανία και στα νοικοκυριά. Ο αρθρογράφος διαπιστώνει ότι η Μακεδονία είναι ένας παρθένος τόπος που προκαλεί το ενδιαφέρον των ξένων επιχειρηματιών και βιομηχάνων που την γνώρισαν κατά την διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, γι' αυτό η Πολιτεία πρέπει να μεριμνήσει, ψηφίζοντας νόμους που θα προβλέπουν πενταετή φοροαπαλλαγή για τις νεοϊδρυθείσες επιχειρήσεις αλλά και παροχή κινήτρων στους επιχειρηματίες, ώστε να επενδύσουν στην αγροτική βιομηχανία¹⁷⁷.

Ο Μακεδονικός τύπος αναγνωρίζει τις προσπάθειες που επιδεικνύει η Δημοκρατική Κυβέρνηση του Αλέξανδρου Παπαναστασίου για τη Μακεδονία. Από το 1914 η Μακεδονία έχει καταστεί χώρα προσφύγων και περιμένει να ανατείλουν ευτυχισμένες μέρες μετά την αναχώρηση των Τούρκων. Τα πλούσια εδάφη της μετά την εκτέλεση υδραυλικών έργων θα καταστούν πλουσιότερα και η Μακεδονική παραγωγή θα ανακουφίσει όχι μόνο το Μακεδονικό λαό, αλλά και άγονα τμήματα της υπόλοιπης Ελλάδας. Με την ίδρυση του Πανεπιστημίου στη Θεσσαλονίκη θα επιτευχθεί η ευημερία και δίκαια θα καταστεί η δευτερεύουσα πόλη της Ελληνικής Δημοκρατίας. Οι μεγάλες υπηρεσίες που προσφέρει η Δημοκρατική Κυβέρνηση Παπαναστασίου αναγνωρίζονται από όλους, γι' αυτό χρειάζεται να αφεθεί ελεύθερη να

¹⁷⁶ Καστορία, Α, φ.2, 4.2.1920,σελ.2, Νέαι επιχειρήσεις εν Μακεδονία (α μέρος), Δ.Χ.

¹⁷⁷ Καστορία, Α, φ.3, 14.2.1920,σελ.2, Νέαι επιχειρήσεις εν Μακεδονία (β μέρος), Δ.Χ.

συνεχίσει το έργο της ανόρθωσης, της αποκατάστασης των προσφύγων και της εκτέλεσης έργων προόδου και πολιτισμού¹⁷⁸.

Αντίθετα η Κυβέρνηση Σοφούλη, που διαδέχεται την Κυβέρνηση Παπαναστασίου, κατά την «Καστορία» λησμονεί ή μάλλον αγνοεί την αποστολή της. Ο Θ. Σοφούλης θεωρείται ότι περιφρονεί τη Μακεδονία, η οποία αιφνιδιάστηκε με την τοποθέτηση ενός ξένου πολιτευτή στη θέση του Γενικού Διοικητή, ανεπιθύμητου στη Μακεδονική γνώμη. Μάλιστα ένας στενός φίλος του Θ. Σοφούλη του τηλεγραφεί να μην επισκεφτεί τη Μακεδονία, γιατί όχι μόνο δεν θα πραγματοποιηθεί καμιά εκδήλωση, αλλά θα συμβεί το αντίθετο¹⁷⁹. Μετά την παραίτηση της Κυβέρνησης Σοφούλη ορκίζεται η νέα Κυβέρνηση υπό τον Α. Μιχαλακόπουλο. Στην Κυβέρνηση Μιχαλακόπουλου υπάρχουν κενά δυο υπουργεία και παραμένει κενή η θέση του Γενική Διοίκηση Μακεδονίας. Ο Α. Μιχαλακόπουλος επιδιώκει να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των Μακεδόνων, με τους οποίους βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις, προσπαθώντας να ικανοποιήσει τη Μακεδονία, η οποία τόσο ταπεινώθηκε από τους προκατόχους του. Τονίζεται ότι η Μακεδονία έχει τόσες ανάγκες και τόσα ζητήματα να επιλύσει, ώστε είναι επιβεβλημένη η παρουσία Μακεδόνων αντιπροσώπων στο υπουργικό συμβούλιο¹⁸⁰.

Με την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από τον Α. Μιχαλακόπουλο, παρόλη τη μεμψιμοιρία, η «Καστορία» ομολογεί ότι η εργασία που επιτελείται σε όλους τους κλάδους της εθνικής ζωής αποτελεί απαρχή της αληθινής αναδημιουργίας. Μετά την υπογραφή της σύμβασης για την ύδρευση των Αθηνών που αποτελεί επιτυχία του Ι. Βαλαλά και γενικά της κυβέρνησης του Μιχαλακόπουλου ανακοινώνεται ότι η εταιρεία Ουλέν ενδιαφέρεται για τα μεγάλα υδραυλικά έργα της Μακεδονίας που αποτελούν το ζωτικότερο εσωτερικό πρόβλημα της Ελλάδας. Παράλληλα, η απόδοση εκατοντάδων χιλιάδων στρεμμάτων στη γεωργία θα αποτελέσει ριζική λύση του προσφυγικού και του αγροτικού προβλήματος και γενικά της κοινωνικής ζύμωσης που θα ανοίξει τους ορίζοντες της ελληνικής οικονομίας. Ευοίωνο σημάδι αποτελεί το γεγονός ότι ο αντιπρόσωπος της μεγάλης Αμερικανικής εταιρείας Καίιζ ενδιαφέρεται αυτοπροσώπως για τα υδραυλικά έργα της Μακεδονίας¹⁸¹.

Σημαντικός τομέας κρατικής παρέμβασης είναι η δημιουργία τεχνικής υποδομής για την ανάπτυξη, ώστε να αυξηθεί η κινητικότητα του κεφαλαίου και της εργατικής δύναμης. Με την ένταξη της Βόρειας Ελλάδας στον εθνικό χώρο απαιτείται ισχυρή πολιτική εξουσία που θα προγραμματίσει και θα εκτελέσει τα απαραίτητα έργα αποστράγγισης. Η υδραυλική διευθέτηση αποτελεί κύρια συνιστώσα της ελεγχόμενης εξέλιξης του γεωγραφικού χώρου. Τα έργα αναλαμβάνουν ξένες εταιρείες ενώ οι πόροι για την πραγματοποίησή τους εξασφαλίζονται με τη συνομολόγηση μακροπρόθεσμων δανείων από το 1928. Το έργο εξυγίανσης συμπληρώνεται από μία ευρύτατη

¹⁷⁸ Καστορία, Β, φ.68, 25.5.1924,σελ.1, *Το ενδιαφέρον της Κυβερνήσεως υπέρ της Μακεδονικής προόδου*

¹⁷⁹ Καστορία, Β, φ.83,6.9.1924,σελ.1, *Η Κυβέρνησις Σοφούλη*

¹⁸⁰ Καστορία, Β, φ.88, 12.10.1924,σελ.1, *Η νέα Κυβέρνησις*

¹⁸¹ Καστορία, Β, φ.103, 1.2.1925,σελ.1, *Ζητήματα: Αναδημιουργία*

εκστρατεία για την καταπολέμηση της ελονοσίας που μάστιζε τις χαμηλές περιοχές. Τα έργα τεχνικής υποδομής συμπληρώνονται με τη δημιουργία δρόμων και τη σιδηροδρομική σύνδεση με τη Νότια Ελλάδα που ολοκληρώνεται το 1918 (Καλογήρου, 1988).

Σε άλλο δημοσίευμα η εφημερίδα «Καστορία» θίγει το ζήτημα της έλλειψης αισθήματος ασφάλειας στη Μακεδονία και εκφράζει το αίτημα παρουσίας ισχυρής στρατιωτικής δύναμης. Θεωρεί μύωπες όσους δεν βλέπουν ότι η Βουλγαρία, φέροντας βαρέως την τελευταία ταπείνωση, καταβάλλει απεγνωσμένες προσπάθειες, για να προκαλέσει σκηνές και να δημιουργήσει ζητήματα, όπως του Δεμίρ Καπού¹⁸² και τη δυναμιτιστική απόπειρα Φλωρίνης¹⁸³. Δυστυχώς στην Αθήνα κωφεύουν στην περιγραφή της δεινής κατάστασης και δεν αναγνωρίζουν την εθνική ανάγκη ενίσχυσης της Μακεδονίας διοικητικά, οικονομικά, στρατιωτικά και αστυνομικά. Καταγίνονται με άλλα ζητήματα, όπως η θεραπεία των κομματικών αναγκών και αφήνουν εκτεθειμένη τη Μακεδονία. Καθυστερημένα ενισχύονται οι παραμεθόριες περιοχές με ισχυρή στρατιωτική δύναμη για την καταδίωξη των ταραχοποιών στοιχείων και την αποτροπή μελλοντικών κινδύνων και επεισοδίων. Η ησυχία στη Μακεδονία δεν θα εξασφαλιστεί μόνο με στρατιωτικά μέτρα, αλλά είναι ανάγκη να ληφθούν ριζικά μέτρα και να σταλούν υπάλληλοι όλων των κλάδων. Η εφημερίδα διαμαρτύρεται, που αποστέλλονται νομάρχες στην Αλεξανδρούπολη, για να συλλαμβάνουν πολίτες, διορίζονται αξιωματικοί της χωροφυλακής στη Φλώρινα που γνωρίζουν τα κρησφύγετα των κοιμητοζήδων και αδρανούν, μετατίθενται οικονομικοί έφοροι που δωροδοκούνται όπως εκείνος της Δράμας και υπηρετούν δειλοί δασάρχες, διοικητικοί υπάλληλοι αλαζόνες, υπάλληλοι που περισσεύουν στα αθηναϊκά υπουργεία. Όλοι αυτοί δεν μπορούν να εμπνεύσουν καμιά πεποίθηση στο λαό, δεν μπορούν να διοικήσουν, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατό να επικρατήσει ασφάλεια στη Μακεδονία¹⁸⁴.

Η εδραίωση της ελληνικής κυριαρχίας, η δημογραφική μεταβολή με την πύκνωση του πληθυσμού που επιφέρει ο προσφυγικός εποικισμός, η αγροτική μεταρρύθμιση, τα μεγάλα παραγωγικά έργα, η εκ βάθρων ίδρυση νέων οικισμών, ο ανασχεδιασμός και η διευθέτηση των πόλεων δημιουργούν το αναγκαίο πλαίσιο και τις προϋποθέσεις για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Όλα αυτά συνιστούν μία χωρίς προηγούμενο ηθελημένη παρέμβαση του κράτους, μια ελεγχόμενη διαδικασία εκσυγχρονισμού στη Μακεδονία (Καλογήρου, 1988).

¹⁸² Συνοριακό επεισόδιο μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας που οδήγησε στη βεβιασμένη ελληνική εισβολή ως το Πετρίτσι (19-29 Οκτωβρίου 1925), η Βουλγαρία διαμαρτύθηκε στην ΚΤΕ, με αποτέλεσμα να επιβληθεί καταβολή αποζημίωσης στη Βουλγαρία 20.000.000 δρχ. (Πλουμίδης Σ., 2017)

¹⁸³ Εμφάνιση Κομιτατζίδικης συμμορίας στα χωριά της Φλωρίνης και ρίψη δυο χειροβομβίδων από αγνώστους στο ξενοδοχείον «Διεθνές» του δημάρχου Φλωρίνης Σίμου, με αποτέλεσμα τον τραυματισμό ανύποπτων πολιτών (Πλουμίδης Σ., 2017).

¹⁸⁴ Καστορία, Γ, φ.144, 22.11.1925,σελ.1, *Ριζικά μέτρα*

7.2 Ο ρόλος των Γενικών Διοικητών Μακεδονίας

Το πρώτο μέλημα μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας, το 1912, ήταν να κυβερνηθούν οι λεγόμενες “Νέες Χώρες”. Το διοικητικό κενό που άφησαν οι Τούρκοι έπρεπε να καλυφθεί και η Μακεδονία να κυβερνηθεί αποτελεσματικά σε μια τόσο δύσκολη φάση ανασυγκρότησης. Οι τότε αρμόδιοι της Κυβέρνησης προτίμησαν το μοντέλο των Γενικών Διοικήσεων, μια μορφή Κυβέρνησης, κατάλοιπο των αποικιών που χρησιμοποιούνταν στις αποικιακές χώρες. Αντί να επεκταθεί το ισχύον τότε Κυβερνητικό σύστημα των νομαρχιών προτιμήθηκε το σύστημα των ανεξάρτητων περιφερειακών Διοικήσεων που ονομάστηκε σύστημα Γενικών Διοικήσεων αντί του ορθότερου των Κυβερνητών (Παρθενόπουλος, 2013).

Τον Φεβρουάριο του 1913 ψηφίστηκε ο πρώτος νόμος για την διοίκηση των «στρατιωτικώς κατεχομένων χωρών» που εισήγαγε τον θεσμό του Γενικού Διοικητή. Ο νόμος αυτός καθιέρωσε τον θεσμό του Γενικού Διοικητή, ο οποίος διέθετε ευρύτατες αρμοδιότητες που αφορούσαν την οργάνωση των υπηρεσιών, τον διορισμό και παύση των υπαλλήλων, την οικονομική διαχείριση, την φορολογία, την έκδοση κανονιστικών πράξεων, την οργάνωση προσωρινών δικαστηρίων. Ο θεσμός των Γενικών Διοικήσεων ξεκίνησε ως θεσμός μεταβατικός προκειμένου να αντιμετωπίσει τη νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε μετά την απελευθέρωση των Νέων Χωρών. Με αυτόν τον τρόπο η κυβέρνηση εξουσιοδοτούσε έναν αντιπρόσωπό της να εκτελέσει αυτός όλες τις συγκεκριμένες κυβερνητικές εξουσίες σε μια συγκεκριμένη γεωγραφικά περιοχή (Μοσχόπουλος, 2015).

Αρχικά δημιουργήθηκαν πέντε Γενικές Διοικήσεις (νόμος ΔΡΛΔ’/1913), αυτές της Μακεδονίας, Κρήτης, Αιγαίου, Ηπείρου και Σάμου – Ικαρίας. Ο σκοπός του νομοθέτη ήταν προφανής. Ήθελε οι χώρες αυτές να κυβερνηθούν με ένα πιο σφιχτό και άμεσο σύστημα, ώστε να γίνονται όλες οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις και προσαρμογές κατά τον ταχύτερο και αποτελεσματικότερο τρόπο. Ο αντίστοιχος Γενικός Διοικητής (Κυβερνήτης) είχε ευρύτατες αρμοδιότητες και διέθετε νομοθετική και εκτελεστική εξουσία. Ο θεσμός αυτός ήταν ευρύτατα αποκεντρωτικός. Από το 1914 έως το 1918 καταργούνται οι Γενικές Διοικήσεις. Φαίνεται όμως ότι στο σύστημα των νομαρχιών δεν ήταν αποτελεσματικό για τη συγκυρία και για το λόγο αυτό η Κυβέρνηση Βενιζέλου με το Νόμο 1149/1918 επαναφέρει το θεσμό των Γενικών Διοικήσεων με αυξημένες υπέρ το δέον αρμοδιότητες. Με το ΒΔ 10/12 Φεβρουαρίου 1918 εκτελεστικό του παραπάνω νόμου η Μακεδονία χωρίζεται σε δύο Γενικές Διοικήσεις, της Θεσσαλονίκης και της Κοζάνης-Φλώρινας (Παρθενόπουλος, 2013). Το 1925 θα γίνει ένα ακόμη βήμα προς την πορεία της αποκέντρωσης. Με τον Ν. 3265 θα δοθεί η δυνατότητα έκδοσης διαταγμάτων που θα μεταβιβάζουν αρμοδιότητες των υπουργών στους Γενικούς Διοικητές (Μοσχόπουλος, 2015).

Τα δύο προτεινόμενα για την απελευθερωμένη Μακεδονία σχέδια διοικητικής οργάνωσης, εκείνο της ενσωμάτωσης και εκείνο της κυβερνητικής αποκέντρωσης αντιστοιχούν και σε δύο διαφορετικές ψυχολογικές προδιαθέσεις που είχαν για τον πληθυσμό της περιοχής, οι πολιτικοί ηγέτες. Ο θεσμός του Γενικού Διοικητή

εξυπηρετεί τους παραπάνω στόχους: αφενός είναι ένας συγκεντρωτικός θεσμός και αφετέρου διαθέτει το πλεονέκτημα ότι είναι μία αρχή κοντά στον διοικούμενο (Μοσχόπουλος, 2015).

I. Ηλιάκης

Την εποχή που ξεκινά η έκδοση της εφημερίδας «Καστορία» Γενικός Διοικητής Κοζάνης – Φλωρίνης είναι ο I. Ηλιάκης, ο οποίος σύμφωνα με τα δημοσιεύματα της εργάζεται ακούραστα και επαγρυπνεί για όλα τα ζητήματα της δικαιοδοσίας του¹⁸⁵.

Ιω. Βαλαλάς

Η Κυβέρνηση Παπαναστασίου αναθέτει στον Ιω. Βαλαλά τη θέση του Γενικού Διοικητή της Μακεδονίας ο οποίος εκδηλώνει πραγματικό ενδιαφέρον για τη Μακεδονία. Διατυπώνεται η αισιοδοξία ότι επιτέλους η Δυτική Μακεδονία θα αποκτήσει δρόμους. Στη θέση του Γενικού Γραμματέα της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας αποσπάται από το υπουργείο Εξωτερικών ο διπλωματικός υπάλληλος Ηλίας Πηχιών. Ο Ηλίας Πηχιών κατάγεται από την Καστοριά και διατέλεσε πρόξενος στα Σκόπια. Επιλέχθηκε ως στενός συνεργάτης του Ιω. Βαλαλά, μετά από υπόδειξή του, εξαιτίας των σπάνιων διοικητικών προσόντων που διαθέτει¹⁸⁶.

Με την είδηση ότι οι πληρεξούσιοι πρόσφυγες δημιουργούν ζήτημα Γενικής Διοικήσεως της Μακεδονίας, στην εφημερίδα «Καστορία» εκφράζεται άμεσα η αγανάκτηση που αισθάνεται ο Μακεδονικός κόσμος, παλιός και νέος, δηλαδή Μακεδόνες και πρόσφυγες. Με αφορμή αυτό το γεγονός επισημαίνεται ότι υπάρχει κίνδυνος να διαταραχθεί η αρμονική συμβίωση παλαιών και νέων Μακεδόνων και να διακοπεί το πρόγραμμα του Γενικού Διοικητή I. Βαλαλά με στόχο τη βελτίωση της ζωής στη Μακεδονία. Ευτυχώς όμως τελικά οι φήμες αυτές διαψεύδονται¹⁸⁷.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παραθέτει η εφημερίδα στο πλαίσιο της ηθικής του Ιω. Βαλαλά στη θέση του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας ο Παπάς, ο Διευθυντής των δημοσίων έργων της Γενικής Διοικήσεως Μακεδονίας επικοινωνεί με τον Πρόεδρο των Γουνοποιών Αργ. Ζαχαριάδη και του ανακοινώνει ότι 520.000 δρχ. προβλέπονται για την επισκευή της οδού Σόροβιτς, 60 εκατομμύρια προορίζονται για την κατασκευή δημοσίων έργων στη Μακεδονία, 3 εκατομμύρια έχουν εγκριθεί για να διαπλατυνθεί, να συντομευθεί και να σκυροστρωθεί ο δρόμος Σόροβιτς-Καστορίας. Κονδύλια θα διατεθούν για την κατασκευή των δρόμων Καστορίας - Καπεστίτης, Καστορίας - Νεστραμίου και Καστορίας - Φλωρίνης μέσω Γαβρεσίου (Γάβρος). Από αυτές τις πιστώσεις θα κατασκευαστούν δημόσια έργα στη Σιάτιστα και στα Γρεβενά και ο δημόσιος δρόμος θα διέρχεται μέσα από τη Σιάτιστα, θα προχωρά στη Σελίτσα (Εράτυρα), χωρίς να διέρχεται καθόλου από τον Αλιάκμονα¹⁸⁸. Το Κολύβριον σχολιάζει από τη στήλη του ότι, αν δεν ήταν δικός μας ο Γενικός Διοικητής, η έλευση

¹⁸⁵ Καστορία, Α, φ.3, 14.2.1920,σελ.1, Μακεδονική Ηχώ

¹⁸⁶ Καστορία, Β, φ.69, 1.6.1924,σελ.1, Ζητήματα: Γεν. Διοίκησις

¹⁸⁷ Καστορία, Β, φ.68, 25.5.1924,σελ.1, Ζητήματα: Αγανάκτησιν

¹⁸⁸ Καστορία, Β, φ.68, 25.5.1924,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησις: Τα Δημόσια έργα

του επιθεωρητή Δημοσίων έργων Παπά θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως λογοπαίγνιο ότι η Κυβέρνηση παίζει τον Παπά στο ζήτημα των δρόμων¹⁸⁹.

Ο Γενικός Διοικητής αναλαμβάνει γρήγορα δράση και αυτό αποδεικνύεται από τα δημοσιεύματα της εφημερίδας της εφημερίδας «Καστορία». Μεταβαίνει στην Αθήνα, για να παρακολουθήσει από κοντά την πορεία εξέλιξης των ζητημάτων που αφορούν τη Μακεδονία. Πιο συγκεκριμένα ασχολείται με το ζήτημα της αποκέντρωσης, του Πανεπιστημίου, το δάνειο για τους υπονόμους, την ανέγερση του Δημαρχείου, τα αποξηραντικά έργα και όλα όσα πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή. Επίσης επιδιώκει τη συνεργασία των διοικητικών και εποικιστικών υπηρεσιών με στόχο την αποκατάσταση των προσφύγων και την εξυπηρέτηση των αναγκών τους¹⁹⁰.

Η εφημερίδα «Καστορία» συγκρίνοντας το έργο των προηγούμενων Γενικών Διοικητών με το έργο του Ιω. Βαλαλά, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι προκάτοχοί του, μολοντί ανέλαβαν τη διοίκηση της Μακεδονίας σε ευνοϊκότερες συνθήκες, απέτυχαν στην αποστολή τους και ζημιώθηκαν οι Μακεδόνες ενώ η Μακεδονία καταδικάστηκε σε στασιμότητα. Αντίθετα, ο Ι. Βαλαλάς κατόρθωσε με τη συστηματική του εργασία να εμπνεύσει την αισιοδοξία στο Μακεδονικό πληθυσμό. Η Μακεδονία δεν διατρέχει πια την περίοδο των υποσχέσεων, των μελετών και των κομματικών εκμεταλλεύσεων. Διανύει την περίοδο της εκτελέσεως μεγάλων και μικρών έργων με τα οποία η πατρίδα του Μεγάλου Αλεξάνδρου θα καταλάβει τη θέση που της αξίζει στο εμπόριο, την οικονομία και τον πολιτισμό¹⁹¹.

Ωστόσο διατυπώνεται ένα μικρό παράπονο, αφού ο Ι. Βαλαλάς φροντίζει τα άλλα τμήματα της Μακεδονίας και αφήνει την περιφέρειά του, όπως ο οικοδεσπότης που κερνά πρώτα τους φίλους του και πίνει τελευταίος. Η «Καστορία» καλεί τον Γενικό Διοικητή να αναλογιστεί ότι η εκλογική του περιφέρεια αδικήθηκε από τους προκατόχους του και βρίσκεται σε υποδεέστερη θέση από τα άλλα τμήματα του Ελληνικού Κράτους. Ο αρθρογράφος συστήνει στον Ι. Βαλαλά να μη μιμείται τον οικοδεσπότη που περιποιείται πρώτα τους ξένους, αλλά να μιμηθεί τον Δεσπότη της λαϊκής σοφίας που ευλογεί πρώτος τα γένια του¹⁹².

I. Κανναβός

Η Κυβέρνηση Σοφούλη τοποθετεί τον πολιτευτή Ι. Κανναβό στη θέση του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας, ο οποίος θα αντικαταστήσει τον πληρεξούσιο Ιω. Βαλαλά που παραιτήθηκε¹⁹³. Ο νέος Γενικός Διοικητής Μακεδονίας δηλώνει ότι δεν αρέσκεται στους λόγους αλλά στα έργα. Η εφημερίδα δηλώνει την εμπιστοσύνη της στο πρόσωπο του Γενικού Διοικητή Ιω. Κανναβού και εκφράζει την πεποίθηση ότι κατά τη διάρκεια της θητείας του θα εφαρμοστεί το αποκεντρωτικό σύστημα στη

¹⁸⁹ Καστορία, Β, φ.69, 1.6.1924,σελ.1, Εύθυμη στήλη: *Η Εβδομάς, Το Κολύβριον*

¹⁹⁰ Καστορία, Β, φ.69, 1.6.1924,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησης: *Δηλώσεις Γεν. Διοικητού*

¹⁹¹ Καστορία, Β, φ.75, 13.7.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Τα γένια του Παπά*

¹⁹² Ο. π.

¹⁹³ Καστορία, Β, φ.83, 6.9.1924,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησης: *Η Γενική Διοίκησης*

Μακεδονία, όπου αναφύονται τόσα ζητήματα, για να εκλείψουν οι δυσχέρειες που αποτελούν κωλυσιεργία και προκαλούν τη δυσφορία του λαού¹⁹⁴.

Η Κυβέρνηση Μιχαλακοπούλου επιχειρεί με νομοσχέδιο μια νέα διοικητική διαίρεση του Κράτους. Ιδρύονται 12 γενικές διοικήσεις και 5 διοικήσεις, με την ταυτόχρονη κατάργηση των νομαρχιών και των υποδιοικήσεων. Η νομοθετική αυτή ρύθμιση θεωρείται αξιόλογο βήμα, αφού θα παραχωρηθεί ευρεία δικαιοδοσία στους Γενικούς Διοικητές, ώστε οι πολίτες να μην αναγκάζονται για απλές υποθέσεις τους να προστρέχουν στο κέντρο, αλλά αυτές να διεκπεραιώνονται γρήγορα και εύκολα στις επαρχίες τους. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, στην έδρα κάθε διοικήσεως θα συστήνονται και θα λειτουργούν τα νομαρχιακά συμβούλια¹⁹⁵. Η Κυβέρνηση Μιχαλακοπούλου καθορίζει τις αρμοδιότητες των Γενικών Διοικητών και των Νομαρχών. Το ΥΠΕΣ με Υπουργό τον Γ. Κονδύλη εκδίδει το Νόμο 3265/1925 με τον οποίο γίνεται η πρώτη ουσιαστική προσπάθεια καταγραφής των αρμοδιοτήτων των Γενικών Διοικητών. Με το ΠΔ 26/26 Ιανουαρίου 1925 απαριθμούνται όλες οι αρμοδιότητες που μεταβιβάζονται στον Γεν. Διοικητή. Μια μικρή μνεία αυτών των αρμοδιοτήτων αυτών μας δείχνει το μεγάλο εύρος τους. Ο Γεν. Διοικητής είχε τις αρμοδιότητες:- περί τας Υπηρεσίας του Υπ. Εσωτερικών

- περί την Εκπαίδευσιν
- περί την εκτέλεσιν δημοσίων έργων
- περί τας Υπηρεσίας ΤΤΤ¹⁹⁶
- περί την δασικήν Υπηρεσίαν
- περί τας υπηρεσίας πρόνοιας και δημόσιων αντιλήψεων
- περί τας υγειονομικάς υπηρεσίας (Παρθενόπουλος, 2013)

Οι θέσεις των Νομαρχών Φλωρίνης, Χαλκιδικής και Εδέσσης καταργούνται μετά από απόφαση της επιτροπής οικονομικών¹⁹⁷. Το υπουργείο Εσωτερικών όμως γνωστοποιεί ότι από τις παραμεθόριες υποδιοικήσεις δεν θα καταργηθούν αυτές της Καστορίας, Γουμενίτσας, Ενωτίας και Σιδηροκάστρου¹⁹⁸.

Μετά την ανατροπή της κυβέρνησης Μιχαλακόπουλου ο Ι. Κανναβός υποβάλλει την παραίτησή του η οποία όμως δεν γίνεται αποδεκτή από τον Θ. Πάγκαλο κατόπιν λαϊκής απαίτησης. Η εφημερίδα καυτηριάζει το γεγονός ότι ο Μακεδονικός λαός έχει γίνει θεατής του οικτρού θεάματος της αλλαγής του Γενικού Διοικητή ανά τριμηνία κατά τη διάρκεια της οποίας το μόνο που μπορεί να επιτευχθεί είναι να ενημερωθεί για τις ανάγκες του τόπου και να ληφθούν τα πρώτα μέτρα. Η Μακεδονική πρωτεύουσα, αναγνωρίζοντας τη δράση του Ι. Κανναβού απαιτεί την κατάργηση της αλλαγής των διοικητών και γι' αυτό παραμένει στη θέση του με την προσδοκία να δικαιώσει τη λαϊκή πεποίθηση¹⁹⁹.

¹⁹⁴ Καστορία, Γ, φ.125, 12.7.1925,σελ.1, *Αλλάξατε το σύστημα*

¹⁹⁵ Καστορία, Β, φ.99, 1.1.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Διοικητική Διαίρεσις*

¹⁹⁶ Η προπολεμική εταιρεία «Ταχυδρομείων, Τηλεγραφημάτων και Τηλεφωνίας» (Τζαναβάρα, 2015)

¹⁹⁷ Καστορία, Γ, φ.125, 12.7.1925,σελ.4, Επιθεώρησις: *Κατάργησις Νομαρχίας*

¹⁹⁸ Καστορία, Β, φ.126, 19.7.1925,σελ.4, Επιθεώρησις: *Η Υποδιοίκησις μας*

¹⁹⁹ Καστορία, Γ, φ.125, 12.7.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Η Γενική Διοίκησις*

Η εφημερίδα «Καστορία» περιγράφει με λεπτομέρειες την επίσκεψη του Γενικού Διοικητή Ιω. Κανναβού στην πόλη. Σύμφωνα με το δημοσίευμα, ο Γενικός Διοικητής Μακεδονίας στη βεράντα του Μητροπολιτικού μεγάρου, ήρεμος και γοητευμένος από τη γραφικότητα της Δυτικής Μακεδονίας και μακριά από τις εκνευριστικές ασχολίες και ενοχλήσεις της νύμφης του Θερμαϊκού διαπιστώνει ότι η Δυτική Μακεδονία με τα εύπλαστα στοιχεία της και τα φυσικά πλεονεκτήματά της μπορεί να μετατραπεί σε αληθινό παράδεισο με τη συγκοινωνία και τα σιδηροδρομικά και υδραυλικά έργα. Παρόλα αυτά, δεν κρύβει την απογοήτευση του, γιατί παρά την θεσμοθέτηση της αποκέντρωσης, δεν διαθέτει τα κατάλληλα μέσα δηλ. τις πιστώσεις, για να την εφαρμόσει²⁰⁰.

Ο Ιω. Κανναβός ενημερώνεται για τις περιπέτειες και την οδύσσεια των κατοίκων της υπαίθρου που αναγκάζονται για μια απλή μαρτυρία πταίσματος να εγκαταλείπουν τις εργασίες τους για ένα τριήμερο, για να μεταβούν στο Ειρηνοδικείο. Γι' αυτό υιοθετεί την πρόταση των κατοίκων για σύσταση κινητών Ειρηνοδικείων, όπως συμβαίνει στην Ανατολική Μακεδονία, ώστε ανακουφιστούν οι πληθυσμοί. Επίσης πληροφορείται ότι λόγω της διοικητικής, εκκλησιαστικής, δικαστικής και ταμιακής διαίρεσης των χωριών της Ανασελίτσης, οι κάτοικοι αναγκάζονται να υπάγονται σε τέσσερις υποδιοικήσεις για κάθε υπηρεσία. Επισημαίνεται ότι το Ζουπάνιο (Πεντάλοφος) είναι ακμαίο κέντρο που πληρώνει δυο εκατομμύρια ετησίως για τη μεταφορά ζωοτροφών ενώ, αν κατασκευαστεί δρόμος, τα κόμιστρα θα μειωθούν στις τριακόσιες χιλιάδες δρχ. Συζητώντας με τους κκ. Καρούτα και Πόρτη καταλαβαίνει ότι οι κάτοικοι διψούν για συγκοινωνία και είναι πρόθυμοι να καταβάλλουν όχι μόνο φόρο αλλά και προσωπική εργασία. Ταυτόχρονα προβάλλονται τα αιτήματα των αμαθών Μακεδόνων γεωργών οι οποίοι, αφού απελευθερώθηκαν από τον τουρκικό ζυγό που εργάζονταν σαν δούλοι, έριξαν τις μικρές οικονομίες τους για να αγοράσουν λίγα μέτρα γης τα οποία το Κράτος επιθυμεί να υφαρπάξει, προφασιζόμενο άτακτες αγοραπωλησίες. Τέλος γνωστοποιείται στον Γενικό Διοικητή ότι οι ταλαιπωρούμενοι πρόσφυγες έχουν ανάγκη συντονισμένης βοήθειας, γιατί πολλοί δεν κατόρθωσαν να εγκατασταθούν όπως έπρεπε²⁰¹.

Γ. Μπούμπουλης

Το 1926, σύμφωνα με πληροφορίες της εφημερίδας «Καστορία» Γενικός Διοικητής Μακεδονίας διορίζεται ο Γ. Μπούμπουλης. Η εφημερίδα δεν παραλείπει να αναφέρει τη συγγενική σχέση που συνδέει το Γενικό Διοικητή με την Καστορία, αφού η σύζυγός του Ευφροσύνη είναι κόρη του Δαμιανού Γεωργίου Δράσκα. Αυτός είναι ένας ακόμη λόγος, για τον οποίο η πόλη υποδέχεται τον Γ. Μπούμπουλη με ενθουσιασμό και υπερηφάνεια που επισκέπτεται τη γενέτειρα της συζύγου του²⁰². Στη διάρκεια της επίσκεψής του συστήνει τη συστηματική προσπάθεια για την

²⁰⁰ Καστορία, Γ, φ.138, 11.10.1925,σελ.1, Υποδείξεις

²⁰¹ Ο. π.

²⁰² Καστορία, Δ, φ.169, 23.5.1926,σελ.4, Επιθεώρησης: Ο Γενικός Διοικητής

αποπεράτωση των σχολικών κτιρίων της περιφέρειας στα οποία θα διδαχθούν οι πολίτες της νέας γενιάς²⁰³.

Αχιλλέας Καλεύρας

Στα μέσα του 1926 ο Μακεδονικός τύπος με ανυπόκριτη χαρά και ενθουσιασμό χαιρετίζει το διορισμό του Αχ. Καλεύρα στη θέση του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας. Άλλωστε ο Μακεδονικός Λαός γνωρίζει τη δράση του, το χαρακτήρα και το διοικητικό του πνεύμα από την παραδειγματική του διοίκηση στην Ήπειρο²⁰⁴.

Ταυτόχρονα η «Καστορία» ανακοινώνει ότι η είδηση ανασύστασης της Γενικής Διοίκησης στη Δυτική Μακεδονία ικανοποιεί τους Δυτικομακεδόνες οι οποίοι είχαν γευτεί τα ευεργετήματα της όταν υπήρχε στην Κοζάνη. Από την κατάργησή της η Δυτική Μακεδονία περιέπεσε σε πρωτοφανή απραξία. Όπου και αν εδρεύει η Γενική Διοίκηση, αν το πρόσωπο του Γενικού Διοικητή είναι άξιο με διοικητικά προσόντα θα εργαστεί για την ανόρθωση του τόπου και θα εκκαθαρίσει τον κλάδο των υπαλλήλων που εκθέτουν το Κράτος και δυσφημούν την ελληνική διοίκηση. Επιπλέον προτείνεται η ίδρυση της νομαρχίας Καστοριάς καθώς και η δημιουργία υποδιοικήσεων στη Βορειοδυτική Μακεδονία²⁰⁵.

Η εφαρμογή του νόμου περί αυτοδιοικήσεως προσέκρουε μέχρι τώρα σε σοβαρές οικονομικές δυσχέρειες. Αποφασίστηκε να εφαρμοστεί σε ολόκληρη τη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη²⁰⁶. Με το νομοθετικό διάταγμα καθορίζονται 5 αυτοδιοικούμενες επαρχίες. Η Μακεδονία χωρίζεται σε τρία τμήματα, στις εκλογικές περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας, της Δυτικής Μακεδονίας και της Ανατολικής Μακεδονίας. Παράλληλα, η Θράκη και η Θεσσαλία κηρύσσονται αυτοδιοικούμενες περιφέρειες. Μελετάται η δημιουργία ενός Νομαρχιακού Συμβουλίου για κάθε εκλογική περιφέρεια που θα επιτρέπει το συντονισμό των τοπικών παραγόντων για τη λήψη μέτρων που θα αποσκοπούν στη βελτίωση της. Το Νομαρχιακό Συμβούλιο Φλωρίνης θα εδρεύει στη Φλώρινα και πρόεδρος θα είναι ο νομάρχης Φλωρίνης. Η περιφέρεια Νοτιοδυτικής Μακεδονίας θα εδρεύει στην Κοζάνη και πρόεδρος θα είναι ο νομάρχης Κοζάνης²⁰⁷. Συγκεκριμένα, η Ειδική περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας θα εκλέξει 24 συμβούλους: η επαρχία Φλωρίνης 6, Καστοριάς 5, Κοζάνης 6, Ανασελίτσης 4, Καϊλαρίων 3²⁰⁸. Ωστόσο, ο Αραβαντινός, ο εισηγητής του νόμου περί αυτοδιοικήσεως και λειτουργίας νομαρχιακών συμβουλίων υποστήριξε ότι οι εκλογές για την ανάδειξη των νομαρχιακών συμβουλίων πρέπει να διενεργηθούν σε όλο το κράτος, ώστε να εξοικονομηθούν χρήματα. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Αραβαντινού η διενέργεια των εκλογών σε όλη την επικράτεια θα στοιχίσουν 300 εκατ. δρχ.²⁰⁹.

²⁰³ Καστορία, Δ, φ.172, 13.6.1926,σελ.4, Επιθεώρησις: *Ο Γενικός Διοικητής εις την πόλιν μας*

²⁰⁴ Καστορία, Δ, φ.185, 12.9.1926,σελ.1, Ζητήματα: *Ο νέος Διοικητής*

²⁰⁵ Καστορία, Δ, φ.199, 19.12.1926,σελ.1, *Η Γενική Διοίκησης*

²⁰⁶ Καστορία, Δ, φ.171, 6.6.1926,σελ.2, Επιθεώρησις: *Η Αυτοδιοίκησης*

²⁰⁷ Καστορία, Δ, φ.173, 20.6.1926,σελ.4, Επιθεώρησις: *Η Αυτοδιοίκησης*

²⁰⁸ Καστορία, Δ, φ.172, 13.6.1926,σελ.1, Ζητήματα: *Η Αυτοδιοίκησης*

²⁰⁹ Καστορία, Δ, φ.180, 8.8.1926,σελ.4, Επιθεώρησις: *Η Αποκέντρωσις*

Ενώ φάνηκε ότι προς στιγμή στη διοικητική οργάνωση των νέων χώρων θα επικρατούσε το σύστημα των αποκεντρωμένων Γενικών Διοικήσεων (σήμερα Περιφερειών) εντούτοις μετά από λίγους μήνες με το ΠΔ 1/5 Δεκ. 1928 καταργούνται όλες οι Γενικές Διοικήσεις εκτός αυτής της Θεσσαλονίκης (Παρθενόπουλος, 2013).

7.3 Αυτοδιοίκηση και Αποκέντρωση

Ένα πάγιο αίτημα της Μακεδονίας και ιδιαίτερα της Δυτικής Μακεδονίας είναι η αυτοδιοίκηση και η αποκέντρωση. Το σύστημα αυτό θεωρείται καταλληλότερο για την επίλυση των τοπικών προβλημάτων που χρονίζουν όσο εξαρτώνται από την κεντρική διοίκηση. Στο 34^ο φύλλο της εφημερίδας «Καστορία» (5.5.1923) καταγράφεται ότι με την κατάργηση της Διοίκησης της Κοζάνης η περιφέρεια εγκαταλείφθηκε στην τύχη της. Πολλές υποθέσεις μένουν σε εκκρεμότητα, χωρίς καμιά απάντηση για πολύ καιρό. Γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η λειτουργία της αυτοδιοίκησης, ώστε να ανακουφισθεί ο κόσμος²¹⁰. Το θέμα της αυτοδιοίκησης θα επανέλθει σύντομα στην εφημερίδα στο 54^ο φύλλο της, όπου ανακοινώνεται ότι η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων αποφάσισε να εφαρμόσει το θεσμό της αυτοδιοίκησης που θα εξυπηρετήσει τις ανάγκες των απομακρυσμένων περιφερειών του Κράτους²¹¹.

Στο πλαίσιο της αποκέντρωσης, στη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας την οποία έχει αναλάβει ο πληρεξούσιος Καστοριάς Ιω. Βαλαλάς επικρατεί η σκέψη να μετατραπεί από Υποδιοίκηση σε Νομαρχία, καθώς η περιφέρεια έχει πολλές ανάγκες, όπως ο παραλίμιος, η ύδρευση, ο ηλεκτροφωτισμός και πολλά άλλα δημόσια έργα. Η προσφυγή στις αποφάσεις του Νομαρχιακού Συμβουλίου Φλωρίνης συνιστά κωλυσιεργία για την πρόοδο της πόλης και της περιφέρειας. Επιπλέον είκοσι χωριά της Χρουπίστης διαμαρτύρονται, γιατί ενώ απέχουν τρεις ώρες από την Καστοριά υπάγονται διοικητικά στη Σιάτιστα, οικονομικά στην Κοζάνη και δικαστικά στην Ανασελίτσα ή στο Ζουπάνιον, παρόλο που οι πόλεις αυτές απέχουν 12 ώρες από τα χωριά²¹². Το γεγονός αυτό αποδεικνύει κατά την «Καστορία» την εξαιρετική εύνοια της Δημοκρατικής Κυβέρνησης στην πόλη της Καστοριάς, αλλά και το ενδιαφέρον του πληρεξουσίου Γενικού Διοικητού Μακεδονίας Ι. Βαλαλά ο οποίος παράλληλα με τις ενέργειές του για την ανάπτυξη της Μακεδονίας δεν λησμονεί και την πόλη που εκπροσωπεί ως πληρεξούσιος²¹³. Λίγο αργότερα ο Αλ. Ωρολογόπουλος θα γνωστοποιήσει με τηλεγράφημα του ότι το νομοσχέδιο που ψηφίστηκε σχετικά με την εφαρμογή του αποκεντρωτικού συστήματος στη Μακεδονία επιτρέπει το μετασχηματισμό των Υποδιοικήσεων σε Νομαρχίες στις Νέες Χώρες με διάταγμα της Κυβέρνησης. Η διάταξη αφορά την ίδρυση Νομαρχίας στην Καστορία για την οποία αγωνίστηκε μαζί με τον Γενικό Διοικητή Ι. Βαλαλά και τον συνάδελφο Δημ. Κύρου²¹⁴.

²¹⁰ Καστορία, Α, φ.34, 5.5.1923,σελ.1, Ζητήματα: *Αυτοδιοικήσεις*

²¹¹ Καστορία, Β, φ.54, 17.2.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Αυτοδιοικήσεις*

²¹² Καστορία, Β, φ.66, 11.5.1924,σελ.1, *Η Καστορία θα μετατραπή εις έδραν Νομαρχίας. Θα προσαρτηθούν τα παρά την Χρούπισταν χωριά. Η ανάπτυξις του τόπου δια της εφαρμογής του αποκεντρωτικού*

²¹³ Ο. π.

²¹⁴ Καστορία, Β, φ.76, 19.7.1924,σελ.1, *Η πόλις Καστορία μετατρέπεται εις έδραν Νομαρχίας προσεχώς*

Στο πρόγραμμα της Δημοκρατικής Κυβέρνησης περιλαμβάνεται η κατάργηση του υπάρχοντος διοικητικού συστήματος και η εφαρμογή της αποκέντρωσης. Το υπάρχον σύστημα διοίκησης οδήγησε σε τρομερές καταχρήσεις στο στρατό και σε άλλες υπηρεσίες του Κράτους. Το σημερινό διοικητικό σύστημα διαφθείρει και συντελεί στην ύπαρξη ελάχιστων δημόσιων υπαλλήλων πιστών στα καθήκοντά τους. Άλλωστε η Μακεδονία πάντα διοικούνταν με το σύστημα της αυτοδιοίκησης. Εξάλλου ο Γενικός Διοικητής Ι. Βαλαλάς δεν ανέλαβε τη θέση του στη Θεσσαλονίκη, για να πνίγεται στη γραφειοκρατία, με σκοπό το διορισμό μιας πωλήτριας γραμματοσήμου στο Ταχυδρομείο Καστοριάς. Με το αποκεντρωτικό σύστημα θα εξασφαλιστεί ταχύτητα στην επίλυση των προβλημάτων, θα παταχθούν τα κακώς κείμενα, θα εξυγιανθούν οι δημόσιες υπηρεσίες και θα εξαλειφθούν οι καταχρήσεις. Η αυτοδιοίκηση θα συμβάλει στην αύξηση του δημοσίου πλούτου και θα εξυψώσει την αξιοπρέπεια του κράτους. Ο φορολογούμενος πολίτης θα μπορεί να βρει το δίκιο του, χωρίς χρονοτριβές και χωρίς να πληρώνει διαμεσολαβητές. Ο πολίτης θα είναι πεπεισμένος ότι η Ελληνική Δημοκρατία εκπληρώνει όλες τις υποσχέσεις που έχουν δοθεί στο λαό. Με την εφαρμογή του αποκεντρωτικού συστήματος θα δημιουργηθεί ένα τίμιο Κράτος και όχι ένα Κράτος καταχραστών και εκμεταλλευτών²¹⁵.

Στις αρχές του 1925 ο υπουργός εσωτερικών Γ. Κονδύλης επισκέπτεται τη Θεσσαλονίκη και συνεργάζεται με διάφορους παράγοντες στο ζήτημα της αποκέντρωσης. Η εφημερίδα «Καστορία» παρομοιάζει το συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης με το Μινώταυρο που καταστρέφει τις αγαθές προθέσεις και τα ευεργετικά σχέδια, γι' αυτό η αποκέντρωση ως νεότερος Θησέας θα απολυτρώσει τη Μακεδονία και θα σπάσει τις χειροπέδες με τις οποίες την έχει χειροπόδαρα δεμένη η Βαυαρική νομοθεσία. Η αποκέντρωση θα προσφέρει στις Νέες Χώρες διέξοδο από την αδιαφορία του κέντρου που μέχρι πριν από δώδεκα χρόνια διοικούνταν με το αποκεντρωτικό σύστημα, αν απαλλαγεί από τα ελαττώματα της τουρκικής διοίκησης, τη δωροληψία και την ανισοπολιτεία²¹⁶.

Από τις αποφάσεις όμως που δημοσιεύονται στις εφημερίδες διακρίνεται απλώς μια τάση μετατόπισης του Κέντρου, όχι όμως και η χειραφέτηση των επαρχιών με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών και την επούλωση των πληγών. Εκφράζονται επιφυλάξεις, μήπως με το πρόσχημα της αποκέντρωσης δημιουργείται ένα πιο συγκεντρωτικό σύστημα με τη μόνη διαφορά ότι το Κέντρο μετατοπίζεται από την Αθήνα στη Θεσσαλονίκη. Τα περισσότερα δικαιώματα διατηρούνται πάλι στα υπουργεία και όσα εκχωρούνται δεν δίνονται στις τοπικές αρχές, αλλά στη Γενική Διοίκηση. Η απόφαση αυτή είναι κέρδος για τη Θεσσαλονίκη, αλλά σε διαφορετική περίπτωση ο εκάστοτε Γενικός Διοικητής θα πρέπει να έχει μάτια Λυγκέα, για να διακρίνει από το γραφείο του τις ανάγκες ολόκληρων νομών που υπάγονται στη δικαιοδοσία του. Στη δικαιοδοσία της Γενικής Διοικήσεως περιέρχονται υποθέσεις

²¹⁵ Καστορία, Β, φ.72, 22.6.1924,σελ.1, *Μόνον δια της αυτοδιοικήσεως θα γίνωμεν αληθινόν κράτος*

²¹⁶ Καστορία, Β, φ.101, 18.1.1925,σελ.1, *Η αποκέντρωσις*

όλων των υπουργείων, με αποτέλεσμα αυτή να καταντά πανυπουργείο στο οποίο όλες οι υποθέσεις θα χρονίζουν και θα αποτελματώνονται περισσότερο από ποτέ²¹⁷.

Αν αποτύχει η αποκέντρωση στα αρχικά στάδια, θα αποτελέσει θανάσιμο πλήγμα και θα ενισχύσει τους διάφορους μύκητες του συγκεντρωτισμού οι οποίοι προσκολλημένοι αναπαυτικά στα ανάκλιτρα των υπουργείων τους δεν θα αφήσουν να τους διαφύγουν τα αγαθά και τα προνόμια της παντοδυναμίας τους. Θα συνεχίσουν να αδιαφορούν για τις επαρχίες που φθίνουν και τις Νέες Χώρες που παρακμάζουν στην αναμονή των σοφών ετυμηγοριών τους για κάθε μικροϋπόθεση την οποία θα έλυναν αυτοστιγμεί και πρακτικότερα τα επαρχιακά συμβούλια. Μόνο τα τοπικά συμβούλια των επαρχιών με ευρεία δικαιοδοσία και στοιχειώδεις διατυπώσεις μπορούν να εργαστούν εντατικά για την εξάλειψη των κακώς κειμένων και την εξασφάλιση ευημερίας και άνεσης στο φορολογούμενο λαό. Η Κυβέρνηση οφείλει να προβεί με αποφασιστικότητα στην εφαρμογή του ριζοσπαστικού μέτρου της αποκέντρωσης που έχει ωριμάσει και θα επικρατήσει αργά ή γρήγορα. Στο υπουργείο του Α. Μιχαλακόπουλου εναπόκειται, αν θα κερδίσει τη δόξα, αδιαφορώντας για τις αντιδράσεις ορισμένων βατράχων που κράζουν, προκαλώντας έντονο θόρυβο, βλέποντας ότι διαταράσσεται η ησυχία του τέλματος της συγκεντρώσεως, μέσα στο οποίο παρέμεναν ανενόχλητοι²¹⁸.

Παρά τις αγαθές προθέσεις της Κυβέρνησης Μιχαλακόπουλου η εφημερίδα «Καστορία» αποκαλύπτει ότι το ζήτημα της διοικητικής διαίρεσης του Κράτους παραπέμφθηκε στις καλένδες. Το υπουργείο Εσωτερικών αντιτίθεται στη γνώμη αυτή και γ' αυτό αντιδρά στην πραγματοποίησή της. Οι αρμόδιοι τμηματάρχες έχουν συμφέρον να μην αφήσουν να διαφύγουν τα ρουσφέτια που τους παρέχει η συγκεντρωτική παντοδυναμία, ελπίζοντας ότι η μεταβολή της Κυβέρνησης θα προκαλέσει καταστροφή των σχεδίων και των προθέσεων του εκάστοτε υπουργού. Το σύστημα είναι αλάθητο και εξαιτίας αυτού ματαιώθηκαν οι αγαθές προθέσεις τόσων υπουργών. Ο Γ. Κονδύλης πρέπει να επισπεύσει την σχετική εργασία, παρακολουθώντας προσωπικά τις εργασίες και μην επιτρέποντας οποιαδήποτε χρονοτριβή. Διαφορετικά θα δημιουργηθεί η φήμη ότι επί της δικής του υπουργείας δεν υπήρξε τμηματάρχης ή διευθυντής του υπουργείου του που να μην υπαγόρευσε τις θελήσεις του και να μην διοικήσει πραγματικά το κράτος²¹⁹.

Ο «Αττικός» σε ένα εκτενέστατο άρθρο του αναλύει το φαινόμενο του «αβδηρητισμού» που διέπει την κρατική διοίκηση. Ανάμεσα στην ακατάπαυστη κίνηση της υδροκέφαλης πρωτεύουσας που ο πληθυσμός τείνει να ξεπεράσει το εκατομμύριο, ανάμεσα στον κόσμο τις υποθέσεις, στο πλήθος των επιστημόνων, στο σύνολο των προσφύγων και των παροδικών επαρχιωτών εντυπωσιάζει η αδιαφορία, η απάθεια, νοχέλια και ο δεμεμελισμός της κυβέρνησης. Οι υπουργοί και οι πρωθυπουργοί προσπαθούν να επιδείξουν κάποια πολιτική και κρατική οντότητα, να παρουσιάσουν έργα που θα ικανοποιήσουν την προσωπική τους φιλοδοξία και θα ενισχύσουν την

²¹⁷ Ο. π.

²¹⁸ Ο. π.

²¹⁹ Καστορία, Γ, φ.108, 8.3.1925,σελ.1, Ζητήματα: Η διοίκησης

πολιτική τους δύναμη. Όσο χρόνο όμως και να παραμένουν εργαζόμενοι από το πρωί μέχρι τη νύχτα το προσωπικό των υπουργείων και των κεντρικών υπηρεσιών αδιαφορεί²²⁰.

Από τους μεγαλοπρεπείς διευθυντές μέχρι τους κατώτερους γραμματείς και δακτυλογράφους ένας είναι ο σκοπός της ζωής τους: η προσέγγιση της τριακοστής του μηνός ενώ οι υπόλοιπες ασχολίες θεωρούνται πάρεργο. Όλες αυτές οι κυψέλες στις οποίες υποτίθεται ότι συντελείται ακατάπαυστη εργασία στεγάζουν ερασιτέχνες κηφίνες που πληρώνονται, για να λένε ότι εργάζονται στο Α και Β υπουργείο. Γύρω στο μεσημέρι παρουσιάζονται, για να αφηγηθούν τα κατορθώματά τους την προηγούμενη νύχτα στα κέντρα διασκέδασης, στις χαρτοπαικτικές συναναστροφές και αναχωρούν, χωρίς να ενδιαφέρονται καθόλου για την εργασία που δεν έχουν εκτελέσει. Ακούστηκε ότι *"ο υπουργός δεν μπορεί να κάνει το παραμικρόν"*, τα πάντα εξαρτώνται από τον Α ή Β τμηματάρχη, αλλά ο τμηματάρχης, ο διευθυντής, ο εισηγητής διασκεδάζει, χορεύει, ποκερίζει ή χασμουριέται από την αυπνία στο ανάκλιτρό του. Έμβλημα κάθε δημοσίου υπαλλήλου είναι το *"ες αύριον τα σπουδαία"* και οι όγκοι των χαρτιών αυξάνονται και πληθύνονται. Οι μοχλοί των κρατικών μηχανών, ανώτεροι και κατώτεροι υπάλληλοι κεντρικών υπηρεσιών διασκεδάζουν, επιδεικνύονται, συζητούν σοβαροφανέστατα, χωρίς να ενδιαφέρονται για τα καθήκοντά τους, δηλ. ο Αβδηρητισμός (=η ανοησία) κυριαρχεί σε όλη του την έκταση²²¹.

Ελάχιστες εργατικές μέλισσες από συνήθεια ή από σύμπτωση φέρουν όλο το βάρος της εργασίας, οι οποίες προσηλώνονται περισσότερο στους τύπους παρά στην ουσία και ασχολούνται μόνο με την διεκπεραίωση υποθέσεων, παρά με τη μελέτη και την επεξεργασία τους, με αποτέλεσμα οι υποθέσεις να χρονίζουν. Οι επαρχίες φθίνουν και η πρωτεύουσα στενάζει, επειδή οι ανάγκες συσσωρεύονται, χωρίς να θεραπεύονται. Η διαπίστωση αυτή είναι λυπηρή, αλλά αυτήν αποκομίζει από την πρωτεύουσα είτε ένας αντικειμενικός παρατηρητής είτε κάποιος πολίτης που ενδιαφέρεται για τις υποθέσεις του²²².

Παράλληλα με αυτή τη θλιβερή κατάσταση παρατηρείται και η νωθρότητα των πληρεξουσίων οι οποίοι όχι μόνο οφείλουν να βρουν τη θεραπεία της κατάστασης, αλλά και να αποτελούν υποδείγματα φιλέργιας και τάξης στην κρίσιμη αυτή εποχή. Οι περισσότεροι πληρεξούσιοι θεωρούν ότι έχει λήξει η αποστολή τους μετά την εκλογική τους επικράτηση, από την ημέρα εκείνη επιδιώκουν είτε την δημοκοπία είτε την εκπόρθηση της εξουσίας. Στη βουλή οι τριακόσιοι βουλευτές υπουργήσιμοι κυνηγούν τους υπουργικούς θώκους ως το άκρο της τελειότητας, ως τη μαγική πανάκεια με την οποία θα εξαλείψουν εν ριπή οφθαλμού τα ψυχοφθόρα μικρόβια τα οποία υπονομεύουν και εξαντλούν το δύστυχο κράτος. Ο απελπιστικός αυτός πυρρήχιος στο σώμα της

²²⁰ Καστορία, Γ, φ.108, 8.3.1925,σελ.1, Από το κλεινόν άστυ: *Αβδηρητισμός*, Αττικός

²²¹ Ο. π.

²²² Ο. π.

Ελλάδας εξακολουθεί αδιατάρακτος ενώ ο λαός εξαντλείται, η ζωή δυσχεραίνεται και οι εξωτερικοί κίνδυνοι πολλαπλασιάζονται²²³.

Οι αισιόδοξες δηλώσεις του πρωθυπουργού και πληρεξουσίου Θεσσαλονίκης Θ. Παγκάλου που για πολλοστή φορά έχουν αναφερθεί από διάφορους πρωθυπουργούς και λησμονούνταν, μόλις επιβιβάζονταν στο σιδηρόδρομο ή σε ατμόπλοιο πολύ λίγο ενθουσίασαν το λαό της Μακεδονίας, αφού έχει την πεποίθηση ότι δε θα γίνει τίποτα και ότι θα εξακολουθήσει η ίδια κατάσταση, με τα νέα πρόσωπα Απαιτείται και πάλι ο κάθε πολίτης να έχει έναν βουλευτή στην Αθήνα, για να κατορθώνει να βρει το δίκιο του και να λαμβάνεται υπόψη μια απλή αίτηση του. Όσοι δεν έχουν τα προσόντα αυτά δεν λαμβάνονται υπόψη από το Κράτος στο οποίο προσφέρουν αγόγγυστα το φόρο τους. Εκτός όμως από τα ζητήματα του λαού ούτε τα ζητήματα του τόπου είναι δυνατό να διεκπεραιώνονται γρήγορα, αφού είναι υποχέριο των τμηματάρχων των υπουργείων και παραμένει θεατής του επικρατούντος οικτρού συστήματος να διατάσσει ο υπουργός και να μην εκτελεί ο τμηματάρχης²²⁴.

Αντί των υποσχέσεων του πρωθυπουργού, θα ήταν προτιμότερο να αλλάξει το σύστημα της διοίκησης που είναι πηγή κάθε κακοδαιμονίας. Η κυβέρνηση χρειάζεται να προχωρήσει στην εφαρμογή της αποκέντρωσης, αφού οι κυβερνητικές δηλώσεις, χωρίς αλλαγή του συστήματος είναι ανώφελες και προορισμένες να μείνουν άκαρπες. Μόνο με την αποκέντρωση θα κατορθώσει να ορθοποδήσει το κράτος και με αυτή θα ευημερήσει ο λαός. Με την αλλαγή του παλαιού συστήματος που δημιούργησε τραγέλαφους στις υπηρεσίες και συνετέλεσε να δημιουργηθούν στους διάφορους υπαλληλικούς κλάδους καταχραστές, ώστε να εμφανίζονται Γιαγκούληδες και Γιαγιάδες στις πόλεις και με την εφαρμογή του αποκεντρικού συστήματος το κράτος θα μπορούσε να προχωρήσει στην πρόοδο και ο λαός να ευημερήσει. Ο πολίτης εντός εικοσιτετραώρου θα μπορεί μόνος του να διεκπεραιώσει τις υποθέσεις του με το κράτος και με την απλοποίηση θα επέλθει ανακούφιση στο λαό και στο Κράτος²²⁵.

Αν είναι αδύνατη η εφαρμογή της αποκέντρωσης, είναι ύψιστη εθνική ανάγκη η εφαρμογή της αυτοδιοίκησης στη Μακεδονία και τη Θράκη, όπου τα ζητήματα δεν πρέπει να εκκρεμούν και να λύνονται επί τόπου, χωρίς να εξαρτάται η τύχη τους από τον Αθηναϊκό Λαβύρινθο και χωρίς να αναμένουν το έλεος των τμηματάρχων των υπουργείων²²⁶. Ο Μακεδονικός λαός αξιώνει την εφαρμογή της τοπικής αυτοδιοίκησης, γιατί μόνο έτσι θα απολυτρωθεί από την γραφειοκρατία των Αθηνών. Συνήθως οι υπουργοί Εσωτερικών αγνοούν την αυτοδιοίκηση, με αποτέλεσμα να ρίχνουν ψίχουλα στα τμήματα που θέλουν να κολακεύσουν και φιλοδοξούν να παρουσιαστούν ως προστάτες. Η εφαρμογή της τοπικής αυτοδιοίκησης συνιστά ζωτικό ζήτημα για τη Μακεδονία, αφού μέσω αυτής ελπίζει να απαλλαγεί από τους προστάτες και τους κυρίαρχους των Αθηνών. Με την τοπική αυτοδιοίκηση πιστεύεται ότι θα εξυγιανθεί η γεωργική παραγωγή με τη δημιουργία τοπικών γεωργικών υπηρεσιών και

²²³ Καστοριά, Γ, φ.108, 8.3.1925,σελ.1, Από το κλεινόν άστυ: *Αβδηριτισμός*, Αττικός

²²⁴ Καστοριά, Γ, φ.125, 12.7.1925,σελ.1, *Αλλάξατε το σύστημα*

²²⁵ Ο. π.

²²⁶ Καστοριά, Γ, φ.125, 12.7.1925,σελ.1, *Αλλάξατε το σύστημα*

θα εξασφαλιστούν πόροι για την κατασκευή δημόσιων έργων, χωρίς να διαρπάζονται εκατομμύρια του προϋπολογισμού από διάφορους επιτήδειους της πολιτικής²²⁷.

Σε κύριο άρθρο της τοπικής εφημερίδας «Καστορία» ο Γ. Μόδης εκθέτει τις απόψεις του για την εκλογή νομαρχιακών συμβουλίων. Υποστηρίζει πως, χωρίς εκλεγμένα από το λαό νομαρχιακά συμβούλια δεν θα αποκτήσει η περιφέρεια ποτέ χρηστή διοίκηση, συγκοινωνία και γενικότερα δημόσια έργα «όταν και η παραμικροτέρα επισκευή των κείται εν γούνασι του μακρινού κέντρου». Τονίζει ότι δεν μπορεί να νοηθεί ελεύθερο πολίτευμα, χωρίς ελεύθερους τοπικούς θεσμούς που διαπαιδαγωγούν τον πολίτη από τα μικρά και τοπικά να ενδιαφέρεται για τα μεγάλα και εθνικά ζητήματα. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Δημοκρατία αβασίλευτος ή βασιλευσμένη άνευ ευρείας τοπικής αυτοδιοικήσεως ομοιάζει πυραμίδα στηριζομένη εις την κορυφήν της*». Οι λαοί δεν δέχονται να τους μετρούν με δυο μέτρα και σταθμά και να τους χρησιμοποιούν για την ανέγερση ενός οικοδομήματος, αρχίζοντας από τη στέγη και τα κεραμίδια και όχι από τα θεμέλια. Αν όμως δεν είναι δυνατό να νοηθεί δημοκρατία, χωρίς τοπική αυτοδιοίκηση είναι εξίσου ακατανόητη η τοπική αυτοδιοίκηση στην απολυταρχία. Όπως δεν φύονται άνθη εύκρατων κλιμάτων στους πάγους των πόλων έτσι και οι τοπικές ελευθερίες υπό δικτατορικά καθεστώτα. Καταγγέλλει τη δικτατορία του Πάγκαλου, επειδή επί μήνες αναβάλλονται οι βουλευτικές εκλογές, και το Κράτος διοικείται με νομοθετικά διατάγματα, διαγγέλματα, αυταρχισμούς και τσαρισμούς. Συνάπτονται από τους Κυβερνώντες ποικιλώνυμες και ανώνυμες συμβάσεις και διασπαθίζεται το δημόσιο χρήμα σαν να επρόκειτο για τσιφλίκι του μπάρμπα τους²²⁸.

Με αφορμή την εκλογή νέας Κυβέρνησης που πρόκυψε από τις εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926 η «Καστορία» τονίζει για μια ακόμη φορά ότι καθήκον της είναι η μέριμνα για τη Μακεδονία που αποτελεί παραμελημένο τμήμα του κράτους αλλά και επίκαιρο σημείο της χώρας όπου διεξάγονται πραγματικοί αγώνες για το εθνικό γόητρο. Δυστυχώς από τις εκάστοτε Κυβερνήσεις η Μακεδονία χρησιμοποιήθηκε ως κομματικό μέσο. Ποτέ δεν έγινε προσπάθεια να σταλούν οι πιο ικανοί διοικητικοί υπάλληλοι που θα μπορούσαν να ασκήσουν χρηστή διοίκηση και να εμπνεύσουν εμπιστοσύνη στο Λαό. Η Μακεδονία θεωρήθηκε μια επαρχία τα οφέλη της οποίας καρπωνόταν το κέντρο. Τα δημόσια έργα παραμελήθηκαν, για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες της Ελευσίνας και του Μελιγαλά. Οι Μακεδονικές εκτάσεις εγκαταλείφθηκαν στην τύχη τους και οι κωμοπόλεις στερούνται ελάχιστης συγκοινωνίας. Τα αστυνομικά τμήματα στερούνται χωροφυλάκων και τις διοικήσεις ασθενή χέρια και απεργοί εγκέφαλοι. Η νέα Κυβέρνηση δεν πρέπει να παραβλέψει τις ανάγκες της Μακεδονίας, να μην κωφεύει στις αξιώσεις του Μακεδονικού Λαού και να μην παραβλέπει τα εθνικά συμφέροντα²²⁹.

²²⁷ Καστορία, Δ, φ.167, 16.5.1926,σελ.1, Ζητήματα: Αυτοδιοικήσεις

²²⁸ Καστορία, Δ, φ.181, 15.8.1926,σελ.1, Η Αυτοδιοικήσεις, Γ. Μόδης

²²⁹ Καστορία, Β, φ.198, 12.12.1926,σελ.1, Δια την Μακεδονίαν

8. Πολιτικά πρόσωπα

8.1 Ο Ελευθέριος Βενιζέλος

Ο Βενιζέλος είναι μια προσωπικότητα που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις από τις αρχές του 20^{ου} αι. και δεσπόζει στην περίοδο του Μεσοπολέμου. Στα φύλλα της εφημερίδας «Καστορία» αναγνωρίζεται ως ο δημιουργός της Μεγάλης Ελλάδας που εκτείνεται από την Αδριατική μέχρι τη Μικρά Ασία. Η Θράκη, η Μικρά Ασία και η Βόρεια Ήπειρος αποτελούν αναπόσπαστα τμήματά της. Η μικρή Ελλάδα του '97 που έτρεμε την οργή του Τούρκου ζαπτιέ²³⁰ μεταμορφώθηκε, χάρη στην πολιτική του Βενιζέλου, σε μια πλούσια χώρα που είναι πια σεβαστή στην παγκόσμια πολιτική σκηνή. Οι Έλληνες είναι υπερήφανοι και χρωστούν ευγνωμοσύνη στον Πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο που μέσα σε μια δεκαετία, καταβάλλοντας υπεράνθρωπες προσπάθειες, τους χάρισε την ελευθερία και κατατρόπωσε το τέρας της δουλείας σαν γίγαντα²³¹.

Πράγματι, το κύριο επίτευγμα του Ε. Βενιζέλου θεωρείται ότι μετέτρεψε την εδαφικά περιορισμένη, πολιτικά και οικονομικά παρηκμασμένη και διεθνώς ταπεινωμένη Ελλάδα σ' ένα ισχυρό και σύγχρονο αστικό κράτος, που τα σύνορα του άγγιζαν το όραμα της Μεγάλης Ιδέας με την επιτυχία της υπογραφής της Συνθήκης των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920) (Τούντα-Φεργάδη, 2003). Ταυτόχρονα το γεγονός και μόνο ότι η μεσοπολεμική κοινωνία μοιράστηκε χονδρικά σε βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς αποδεικνύει τη δύναμη του χαρίσματος του ανθρώπου, από το όνομα του οποίου ετυμολογούνται οι επιθετικοί προσδιορισμοί των δύο παρατάξεων (Σωτηρόπουλος, 2006).

1920-1922

Αναγνωρίζεται ότι η περίοδος 1909-1912 είναι η μόνη περίοδος κατά την οποία η Ελλάδα διοικήθηκε από τον Βενιζέλο με επιτυχία, χωρίς πολέμους και επαναστάσεις. Χαρακτηρίζεται ως Μέγας Έλληνας και Ελευθερωτής της Μακεδονίας. Σε αυτόν αποδίδεται η αστραπιαία εξάπλωση της Ελλάδας. Με την πολιτική που ακολουθεί εκπληρώνονται τα όνειρα της φυλής, μετά από αιώνες δουλείας²³². Ο Βενιζέλος δε διστάζει να μιλήσει στη Βουλή των Κοινοτήτων, για να αποκαταστήσει την αλήθεια σχετικά με το ζήτημα της Σμύρνης και να κάμψει τον φιλοτουρκισμό και τον φιλοβουλγαρισμό των βουλευτών, χωρίς να χρησιμοποιεί μεγάλα και παχιά λόγια, αλλά με την πειθώ και με την καλοσύνη. Εμφανίζεται ως μοναδικός πολιτικός ηγέτης της Ελλάδας που έχει την ικανότητα να πείθει με ευχέρεια τους διπλωμάτες της Ευρώπης, ώστε να αναγνωρίζουν τα δίκαια αιτήματα της Ελλάδας²³³.

Ο Ε. Βενιζέλος αναγνωρίζεται ως χαρισματικός ηγέτης από τις καταπληκτικές διπλωματικές επιτυχίες του, με επιστέγασμα τη Συνθήκη των Σεβρών (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017). Ιδιαίτερη μνεία γίνεται από την τοπική εφημερίδα στο πρόσωπο του

²³⁰ Ζαπτιές & ζαπιές : χωροφύλακας ή αστυνομικός του παλαιού τουρκικού κράτους

²³¹ Καστορία, Α, φ.4, 26.2.1920,σελ.1, *Η Μεγάλη Ελλάς*, Θ. Βαλαλάς

²³² Καστορία, Α, φ.6, 18.3.1920,σελ.1, *Τα Εθνικά όνειρα*, Θ. Βαλαλάς

²³³ Καστορία, Α, φ.6, 12.3.1920,σελ.1&2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός, Αθήναι

Βενιζέλου, όταν υπογράφεται η Συνθήκη των Σεβρών. Αναφέρεται ότι μετά από πολυετή μόχθο και αδιάκοπες προσπάθειες ο Βενιζέλος δρέπει τους καρπούς της πολιτικής του επιτυχίας. Ταξιδεύοντας σε ολόκληρη την Ευρώπη, με όπλα τη φιλοπατρία και τη φρόνηση κατόρθωσε να ξεπεράσει τα εμπόδια και να εκπληρώσει τα εθνικά όνειρα. Αν και άσπρισαν τα μαλλιά της κεφαλής του, εξαιτίας της μακροχρόνιας προσπάθειάς του κατάφερε να δημιουργήσει μια Ελλάδα ισχυρή και ένδοξη. Η πατρίδα τον ευγνωμονεί και προετοιμάζεται για την αποθεωτική υποδοχή του, αφού επιστρέφει, φέρνοντας τη Νίκη και τη Δόξα²³⁴.

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η πολιτική του Βενιζέλου δεν αποτελούσε απλώς μια ακραία αλυτρωτική ή και «ιμπεριαλιστική» επιχείρηση με σκοπό την πραγματοποίηση της Μεγάλης Ιδέας, όπως παρουσιάζεται. Για τον Βενιζέλο αποτελούσε το τελευταίο και μοναδικό σχέδιο σωτηρίας από τον άμεσο αφανισμό των αρχαίων ελληνικών κοινοτήτων που διαβιούσαν στην Ανατολική Θράκη και τη Μικρά Ασία. Το γεγονός ότι ο Βενιζέλος δεν έμεινε στην εξουσία, για να εφαρμόσει τη Συνθήκη των Σεβρών επέτρεψε να διατηρηθεί ακλόνητη η πίστη ειδικά των προσφύγων ότι μόνο εκείνος θα τα είχε καταφέρει (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

Η υποστήριξη της εφημερίδας στο πρόσωπο του Ε. Βενιζέλου κορυφώνεται μετά την δολοφονική απόπειρα εναντίον του. Η εφημερίδα ενημερώνει τους αναγνώστες της ότι μετά την επάνοδο του Βενιζέλου θα ψηφιστεί η συνθήκη ειρήνης από τη Βουλή και θα προκηρυχθούν εκλογές. Διατυπώνει την πεποίθηση ότι το αποτέλεσμα των εκλογών θα διαψεύσει τις ελπίδες της αντιπολίτευσης και θα σταθεροποιήσει την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να ανοίξει ο δρόμος για την πραγματοποίηση ειρηνικών έργων στις Νέες Χώρες που αποτελούν κατακτήσεις του ελληνικού στρατού και της συνετής πολιτικής του Βενιζέλου²³⁵.

Σύμφωνα με τον ανταποκριτή της εφημερίδας «Καστορία» Σακελλαρόπουλο, το απόγευμα της Δευτέρας 16.8.1920 ο πρωθυπουργός επιστρέφει με το θωρηκτό "Αβέρωφ". Ο λαός του Πειραιά και της Αθήνας του επιφυλάσσουν αποθεωτική υποδοχή. Το πλήθος κατακλύζει την οδό Πανεπιστημίου, όπου ευρίσκεται η οικία του Πρωθυπουργού και ζητωκραυγάζει με ενθουσιασμό. Ο Βενιζέλος χαιρετά συγκινημένος το συγκεντρωμένο πλήθος, έχοντας το αριστερό χέρι του τραυματισμένο από τη δολοφονική σφαίρα και εκφράζει τη λύπη του για τα έκτροπα που σημειώθηκαν στις 31 Ιουλίου και για το φόνο του Ί. Δραγούμη²³⁶. Η εφημερίδα αναγνωρίζει ότι ο Βενιζέλος αποθεώνεται κατά την επιστροφή του, γιατί κανένας άλλος Έλληνας δεν πρόσφερε τόσο μεγάλες υπηρεσίες στην πατρίδα του. Τα εθνικά όνειρα εκπληρώθηκαν με τη συνετή πολιτική που άσκησε ο Βενιζέλος. Ακόμη και ο ξένος τύπος, όπως ο βουλγαρικός, τον χαρακτήρισε ως τον μεγαλύτερο πολιτικό άνδρα της εποχής και διπλωμάτη, αφού αγωνίστηκε όχι μόνο για τα ελληνικά, αλλά και για τα παγκόσμια δίκαια²³⁷. Ωστόσο, το εκλογικό αποτέλεσμα του Νοεμβρίου του 1920 σε

²³⁴ Καστορία, Α, φ.8, 10.4.1920,σελ.1, *Προεδρικοί φιλοφρονήσεις*, Θ. Βαλαλάς

²³⁵ Καστορία, Α, φ.16, 16.8.1920,σελ.1, *Η κατάσταση*, Θ. Βαλαλάς

²³⁶ Καστορία, Α, φ.17, 23.8.1920,σελ.2, *Η επάνοδος του Βενιζέλου, Τον υπεδέχθησαν αποθεωτικώς*

²³⁷ Καστορία, Α, φ.17, 23.8.1920,σελ.1,*Ζητήματα: Η υποδοχή*

συνάρτηση με τις αλλαγές στη διεθνή σκηνή άφησαν τον Ε. Βενιζέλο τραγικά μόνο να αναλογίζεται τις ευθύνες του και να παρακολουθεί την κατάρρευση της Μεγάλης Ελλάδας που ονειρεύτηκε και δημιούργησε (Χριστοπούλου, 2014).

1922-1924

Ο Βενιζέλος αντιπροσώπευσε την Ελλάδα στη Συνδιάσκεψη της Λοζάνης στην οποία επρόκειτο να αναθεωρηθεί το δημιούργημά του, η Συνθήκη των Σεβρών. Το «εύθραυστο βάζο» αποδείχτηκε ιδιαίτερα ευάλωτο στην ισχύ του Κεμάλ. Ο αγώνας του Βενιζέλου υπήρξε επίπονος, επίμονος και πολυδιάστατος. Η Θράκη, τα χερσαία σύνορα της Ελλάδας με την Τουρκία, το ζήτημα των νησιών του ΒΑ Αιγαίου, των Στενών του Βοσπόρου και των Δραδανελίων, τα Δωδεκάνησα, η ανταλλαγή των ελληνοτουρκικών πληθυσμών, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οι πολεμικές αποζημιώσεις ρυθμίστηκαν, χωρίς βέβαια να ευθυγραμμίζονται απόλυτα με τις ελληνικές εδαφικές διεκδικήσεις, αφού υιοθετήθηκαν σε μεγάλο βαθμό οι τουρκικές θέσεις και προτάσεις (Τούντα-Φεργάδη, 2003).

Στις αρχές του 1924 η Επανάσταση κατορθώνει να επαναφέρει τον Μέγα πολιτικό. Ο λαός εναποθέτει τις ελπίδες του στον μέγα αυτό οιστρηλάτη της. Ο "μάγος" πολιτικός θα επαναφέρει το εκτροχιασθέν κρατικό συγκρότημα στη λεωφόρο της δόξας και του κλέους, για να συνεχιστούν οι αγώνες και να πραγματοποιηθούν τα εθνικά οράματα²³⁸. Στην εφημερίδα «Καστορία» αναγγέλλεται με ενθουσιασμό η επάνοδος του Βενιζέλου. Μετά από τριετή εξορία επιστρέφει στην Ελλάδα, για να την σώσει, παρά την αμετάκλητη απόφασή του να μείνει μακριά από την πολιτική ζωή. Το 1920 ο λαός του φώναζε «*Έρχεται, έρχεται*», με αφορμή την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών και μετά τον καταψήφισε, γιατί εξαπατήθηκε. Στις εκλογές της 16ης Δεκεμβρίου 1923 εκλέχτηκε παμψηφεί σε 17 μεγάλες περιφέρειες. Ο πρώτος Έλληνας πολίτης και ο μεγαλύτερος πολιτικός νους του αιώνα, συντετριμμένος θα αναπολήσει την Ελλάδα που άφησε και θα κλάψει, βλέποντας αυτήν την Ελλάδα που πρέπει πια να διασώσει²³⁹.

Οι συνθήκες στις οποίες καλείται να κυβερνήσει ο Βενιζέλος είναι δύσκολες, όμως είναι η τελευταία ελπίδα του λαού. Η Ανατολική Μακεδονία παραδόθηκε στους Βουλγάρους από τους ίδιους ανθρώπους που παρέδωσαν τη Μικρά Ασία και τη Θράκη στον όλεθρο. Μόνο ο Βενιζέλος κατάφερε να επανακτήσει την Ανατολική Μακεδονία και να αποκαταστήσει την τιμή της Ελλάδας. Δυστυχώς δεν συνέβη το ίδιο στη Μικρά Ασία. Ωστόσο η έλευση του Βενιζέλου είναι η σωτηρία της Πατρίδας. Παρότι έχουν χαθεί πολλές ευκαιρίες, υπάρχει η δυνατότητα αναδιοργάνωσης του κράτους το οποίο καταστράφηκε την προηγούμενη διετία από κακή μοίρα. Ο Λαός υποδέχεται το Βενιζέλο με ανακούφιση και γύρω του συσπειρώνονται υγιή στοιχεία, που θα συμβάλλουν στην ανόρθωση της Ελλάδας, με στόχο να οδηγηθεί στο ευθύ δρόμο από

²³⁸ Καστορία, Β, φ.99, 1.1.1925,σελ.1, *Πολιτική ανασκόπηση του 1924*

²³⁹ Καστορία, Α, φ.47, 30.12.1923,σελ.1, *Έρχεται κληθείς υπό του λαού εις την Μίκραν. Ο δημιουργός της Μεγάλης και ενδόξου Ελλάδας*, Θ. Βαλαλάς

τον οποίο παρέκκλινε λόγω κακής διακυβέρνησης²⁴⁰. Μετά από έναν αιώνα εμμονής στην προτεραιότητα των εδαφικών διεκδικήσεων, το κύριο βάρος στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας μετατοπιζόταν σε μια αμυντική κατά βάση φροντίδα: την προάσπιση της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας (Σβολόπουλος, 1999)

Τη «Δευτέρα Παρουσία» του Βενιζέλου ως «Μεσσία» προσδοκούσαν και εύχονταν στο τέλος του 1923 όχι μόνο οι δικοί του πιστοί, αλλά και πολλοί από εκείνους που τον είχαν χλευάσει άλλοτε ως «δήθεν μεσσία». Ωστόσο αυτή η επανεμφάνισή του δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα και ο Βενιζέλος έφυγε ξανά. Η κανονική «Δευτέρα Παρουσία» αναβλήθηκε για το 1927-1928 (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

1924-1928

Στη στήλη «Ζητήματα» διατυπώνεται η πεποίθηση ότι ο Βενιζέλος επανήλθε, για να συμφιλιώσει το Έθνος. Ο Μέγας Νους, όπως αποκαλείται, ο Βενιζέλος θα επαναφέρει τη γαλήνη στο έθνος, που λόγω εσωτερικών διχονοιών περιήλθε σε άθλια κατάσταση²⁴¹. Ο σχηματισμός της νέας κυβέρνησης με πρωθυπουργό το Βενιζέλο έγινε δεκτή με ανακούφιση από το Πανελλήνιο. Όμιλοι πολιτών και προεδρεία σωματείων έσπευσαν να συγχαρούν τους υπουργούς²⁴². Άλλωστε ο Κρητικός διπλωμάτης κατέχει την πανευρωπαϊκή πολιτική και θεωρείται ότι είναι ο πιο κατάλληλος, για να βοηθήσει την Ελλάδα να εισέλθει στον πρότερο δρόμο της. Το κύρος, η επιβολή και η διπλωματική διορατικότητα του Βενιζέλου έχουν αναγνωριστεί από όλους. Αλλά και τα υπόλοιπα μέλη της Κυβέρνησης διακρίνονται για τη δυναμικότητα, την εργατικότητα, την εντιμότητα, τον πατριωτισμό και τον πόθο να δουν την πατρίδα τους να ανασύρεται από την άβυσσο που είχε ριχτεί. Εξάλλου, η νέα Κυβέρνηση επιδοκιμάστηκε ακόμη και από τους αντιφιλελεύθερους, οι οποίοι ομολόγησαν ότι μόνο μέσω αυτής η Ελλάδα μπορεί να ανακτήσει τη θέση της από εσωτερικής, εξωτερικής και οικονομικής άποψης. Όμως και οι Μ. Δυνάμεις εξέφρασαν τη φιλική τους διάθεση μέσω των πρεσβευτών τους στην Ελλάδα και τον Πρωθυπουργό²⁴³.

Ο Θ. Βαλαλάς υπογραμμίζει στο κύριο άρθρο του ότι Κυβέρνηση Βενιζέλου εργάζεται για την γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των πολιτών που διεύρυναν οι αδέξιοι Κυβερνώντες. Μέσα από τη συνεννόηση των αντιπολιτευόμενων αρχηγών θα προκύψει η ποθητή συμφιλίωση. Η αναθεώρηση των επαναστατικών αποφάσεων και η παροχή αμνηστίας αποδεικνύει ότι η Κυβέρνηση στοχεύει στην αποκατάσταση των εξωτερικών σχέσεων και στην εσωτερική γαλήνη. Ωστόσο οι περισσότεροι από τους αντιπολιτευόμενους δεν δείχνουν να εμφορούνται από συμφιλιωτική διάθεση. Θέτουν

²⁴⁰ Καστορία, Α, φ.47, 30.12.1923,σελ.1, *Ερχεται κληθείς υπό του λαού εις την Μίκραν. Ο δημιουργός της Μεγάλης και ενδόξου Ελλάδας*, Θ. Βαλαλάς

²⁴¹ Καστορία, Α, φ.48&49, 6.1.1924 & 13.1.1924,σελ.1, *Ζητήματα: Η επάνοδος, Η νέα κυβέρνηση*.

²⁴² Καστορία, Α, φ.49, 13.1.1924,σελ.3, *Ο Βενιζέλος εσχμάτισε την κυβέρνηση, υποχωρήσας στην πίεση της κοινής γνώμης. Η νέα κυβέρνηση ανέλαβε τα καθήκοντά της. Οι Καστοριανοί γοητευμένοι δια την υπουργείαν του Βαλαλά. Ενθουσιασμός του λαού εκ της δοθείσης λύσης*

²⁴³ Καστορία, Α, φ.50, 20.1.1924,σελ.1, *Η σχηματισθείσα νέα Κυβέρνηση είναι η υπερτέρα εξ όσων είδε μέχρι τούδε το Ελληνικό κράτος*,Θ.Βαλαλάς

ως όρο την άμεση διάλυση της Εθνοσυνέλευσης και τη διενέργεια εκλογών, χωρίς να υπολογίσουν ότι με αυτό τον τρόπο η συμφιλίωση απομακρύνεται. Στις προγραμματικές του δηλώσεις ο Πρωθυπουργός δηλώνει ότι κύριο μέλημα της Κυβέρνησης είναι η αποκατάσταση των φιλικών σχέσεων με φιλικά ή εμπόλεμα κράτη, ο σεβασμός των Συνθηκών, η πλήρης αποκατάσταση και αφομοίωση των προσφύγων, η οικονομική εξυγίανση, η εκπαιδευτική ανόρθωση και η δημόσια ασφάλεια²⁴⁴.

Σκοπός του Ε. Βενιζέλου είναι να προωθήσει τη συμφιλίωση με τον Αντιβενιζελισμό και να λύσει το πολιτειακό ζήτημα με ένα αδιάβλητο δημοψήφισμα που θα εξασφάλιζε την καθολική αποδοχή του αποτελέσματος. Παρά όμως τις μεγάλες προσδοκίες που προκάλεσε η επάνοδος του Βενιζέλου, δεν επιτεύχθηκε ούτε η συνεννόηση με τον Αντιβενιζελισμό ούτε εξασφαλίστηκε η ενότητα του κόμματος των Φιλελευθέρων. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων διασπάστηκε σε τρία κομμάτια: οι μισοί ακολούθησαν τον Γ. Καφαντάρη (Προοδευτικοί Φιλελεύθεροι), περίπου 40 τον Α. Μιχαλακόπουλο (Συντηρητικοί Φιλελεύθεροι) και περίπου 60 τον Θ. Σοφούλη (Μαυρογορδάτος, 2003).

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος αναγκάστηκε να γυρίσει στην Ευρώπη, περισσότερο απογοητευμένος από το 1920. Τότε είχε αποδοκιμαστεί από το Λαό που εξαπατήθηκε και παραπλανήθηκε από τους εχθρούς του. Τώρα αναγκάστηκε να αναχωρήσει, επειδή δεν εισακούστηκε από τους φίλους του. Η τοπική εφημερίδα εύχεται να μην επαληθευτούν οι προβλέψεις του Βενιζέλου, η πατρίδα να ορθοποδήσει με την νέα κατάσταση και να αποκατασταθεί η εσωτερική γαλήνη του Κράτους. ο Λαός αισθάνθηκε ειλικρινή λύπη για την αναχώρηση του Βενιζέλου²⁴⁵.

Στο Μεσοπόλεμο ο Ε. Βενιζέλος μεγαλούργησε από απόσταση για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, αφού έζησε στο Παρίσι μετά την εκλογική του ήττα του Νοεμβρίου 1920. Από την εξορία κινούσε τα νήματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής (Τούντα-Φεργάδη, 2003). Ακόμα και απουσιάζοντας από την Ελλάδα ήταν σε θέση να επιβάλει στην παράταξή του τις πολιτικές του επιλογές. Αρκούσε συνήθως η δημοσίευση μιας επιστολής του, μιας συνέντευξης ή ενός άρθρου. Το 1926, τρεις εβδομάδες πριν τις εκλογές, ο Βενιζέλος από το εξωτερικό είχε προδιαγράψει τον σχηματισμό της «Οικουμενικής» κυβέρνησης, τη σύνθεση, τη διάρκειά της και το πρόγραμμά της (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017). Ο Βενιζέλος είναι ο μεγάλος παρών-απών. Θα κατευθύνει, όταν χρειάζεται την ελληνική διπλωματία, αλλά είναι χαρακτηριστικό ότι τίποτα δεν θα επιτευχθεί στην ελληνική πολιτική, πριν αναλάβει επίσημα τη διακυβέρνηση της Ελλάδας (Λούβη, 1988)

8.2 Το έργο του Ιωάννη Α. Βαλαλά (1875-1945)

Στην περίοδο του Μεσοπολέμου η Καστοριά έχει την τύχη να εκπροσωπείται στη Βουλή από έναν δραστήριο βουλευτή, τον Ιωάννη Βαλαλά (Τσολάκης, 2009). Η εφημερίδα «Καστορία» υποστηρίζει φανερά τον πολιτικό Ιω. Βαλαλά, ο οποίος κατά

²⁴⁴ Καστορία, Α, φ.51, 27.1.1924,σελ.1, *Η Εθνοσυνέλευσις διακόπτουσα θα επαναλάβη τις εργασίας της μετά το δημοψήφισμα του πολιτειακού και του δυναστικού ζητήματος. Η κατάσταση.*

²⁴⁵ Καστορία, Β, φ.58, 16.3.1924,σελ.1, Ζητήματα :Ο κ. Βενιζέλος

την εφημερίδα, από τις διάφορες θέσεις που κατέχει υπερασπίζεται και προωθεί τα τοπικά ζητήματα. Η τοπική εφημερίδα από την αρχή θεωρείται πολιτικό εργαλείο του συγκεκριμένου πολιτικού, γεγονός που αποδεικνύεται και από τη συγγενική σχέση που τον συνδέει με τον ιδιοκτήτη και αρχισυντάκτη της.

Ο Ιω. Βαλαλάς γεννήθηκε στην Καστοριά το 1875. Μετά τις σπουδές του στο Γυμνάσιο της Καστοριάς φοίτησε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή μέχρι το 1893. Μετέβη στην Αθήνα, για να σπουδάσει στη Νομική Σχολή του Εθνικού Πανεπιστημίου. Κατά τη διάρκεια της φοιτητικής του ζωής, σπούδαζε και εργαζόταν συγχρόνως στην Εφημερίδα του Κορομηλά. Μετά τις σπουδές του επέστρεψε στην Κων/πολη και εργάστηκε βοηθός του δικηγόρου Μαρφύλη, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη του εμπορικού κόσμου της Κων/πόλης και ιδιαίτερα της παροικίας των Ευρυτάνων. Μετά την ανακήρυξη του τουρκικού Συντάγματος, η Καστοριά εξουσιοδότησε το Βαλαλά να την αντιπροσωπεύσει στην Εθνοσυνέλευση των Πατριαρχείων. Φυλακίστηκε μαζί με άλλους πληρεξούσιους από την Τουρκική Κυβέρνηση. Μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας ο Βαλαλάς εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου δημιούργησε ως δικηγόρος αξιοζήλευτη πελατεία. Από το 1915-1920 εξελέγη βουλευτής του νομού Φλωρίνης και εργάστηκε με όλες του τις δυνάμεις για την ανάπτυξη και την πρόοδο του τόπου²⁴⁶. Αρχικά, το 1915 πολιτεύτηκε για πρώτη φορά με το κόμμα του Δ. Γούναρη ενώ μετά το κίνημα της Εθνικής Άμυνας προσχώρησε στο Κόμμα των Φιλελευθέρων (Τσολάκης, 2009).

8.2.1 Ο Ιω. Βαλαλάς ως πληρεξούσιος

Ο Ιω. Βαλαλάς έθεσε σε προτεραιότητα την εκτέλεση διαφόρων έργων στην πόλη και μερίμνησε πρωτίστως για την εξεύρεση χρηματικών πόρων. Ως βουλευτής Φλωρίνης ο Ιω. Βαλαλάς στις αρχές του 1920 προτείνει τροπολογία στο νομοσχέδιο για τον αγροτικό νόμο. Πιο συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι το 1/5 των δημοσίων γαιών πρέπει να διατεθεί σε γεωργούς των νέων χωρών μέσω της ενίσχυσης της Γεωργικής Τράπεζας και θεωρεί ότι είναι αναγκαίο οι μικροϊδιοκτησίες μέχρι 500 στρέμματα να απαλλαγούν από φορολογικά βάρη²⁴⁷. Μια άλλη νομοθετική πρωτοβουλία του Ι. Βαλαλά στις 14 Δεκεμβρίου 1919 είναι η εισήγησή του για το «νόμο περί καθαρής προσόδου» σύμφωνα με τον οποίο οι παραγωγοί που έχουν παραγωγή μέχρι 500 οκάδες να απαλλάσσονται από τη φορολογία. Ο φόρος αυτός προορίζεται να αντικαταστήσει την άδικη φορολογία της δεκάτης και το φόρο των αροτριώντων ζώων²⁴⁸.

Παράλληλα, ο Ιω. Βαλαλάς μεταφέρει τα αιτήματα των κατοίκων της Καστοριάς στον εκάστοτε υπουργό Συγκοινωνίας τόσο για την ανάγκη κατασκευής αρδευτικών έργων και αντιπλημμυρικών έργων γύρω από τη λίμνη όσο και για τον εκσυγχρονισμό του άθλιου συγκοινωνιακού δικτύου της περιοχής. Ειδικότερα, ο Ιω.

²⁴⁶ Καστορία, Α, φ. 49, 13.1.1924,σελ.1, *Ιωάννης Βαλαλάς*

²⁴⁷ Καστορία, Α, φ. 1, 26.1.1920,σελ.3, *Το αγροτικό εις την Βουλήν*

²⁴⁸ Καστορία, Α, φ. 2, 4.2.1920,σελ.2, *Ο νόμος περί καθαρής προσόδου*, Εισήγησις του Βουλευτού κ. Ι. Βαλαλά

Βαλαλάς αναλαμβάνει πρωτοβουλία για την ψήφιση του Νόμου 2369/1920 «Περί συστάσεως Ειδικού Ταμείου Ορεστιάδος» μέσα από το οποίο θα χρηματοδοτούνται εξυγιαντικά έργα γύρω από τη λίμνη Ορεστιάδα (Καστορίας), όπως έργα αποξήρανσης εκτάσεων, έργα διευκόλυνσης της συγκοινωνίας, έργα άρδευσης των παραλίμνιων γεωργικών εκτάσεων, αποχετευτικά έργα, αναδασώσεις καθώς και κατασκευή παρόχθιου οδοποιίας²⁴⁹. Η λειτουργία του άρχισε το 1922 με 650.000 δρχ. ετησίως από τα έσοδα της αλιείας. Ταυτόχρονα το Ταμείο Ορεστιάδος ενισχύθηκε οικονομικά από την εκποίηση των κτημάτων, που προέκυψαν μετά την υποχώρηση της στάθμης της λίμνης (Τσολάκης, 2009). Με την ρύθμιση της στάθμης της λίμνης αποκαλύπτονται εκτάσεις 4.000-5.000 στρεμμάτων, οι οποίες αποδίδονται με δημοπρασία στον πληθυσμό. Παράλληλα κατασκευάζεται περιφερειακή προκυμαία γύρω από την πόλη και ελαττώνεται σημαντικά το πρόβλημα της ελονοσίας²⁵⁰.

Ο Ιω. Βαλαλάς, δείχνοντας ενδιαφέρον για τον βασική επαγγελματική δραστηριότητα των κατοίκων της πόλης, προτείνει τα αποκόμματα (χορδάδες) να παραμένουν αφορολόγητα και να μην φορολογούνται όπως τα έτοιμα γουναρικά, γιατί διαφορετικά η επεξεργασία τους θα καταστεί ασύμφορη, αφού θα στοιχίζουν περισσότερο από τα ολόκληρα δέρματα και θα μείνουν χωρίς δουλειά όσοι ασχολούνται με τους χορδάδες²⁵¹. Η ένθερμη υποστήριξη, η ευγνωμοσύνη και η αγάπη των κατοίκων της περιφέρειας προς τον πρόσωπο του Ιω. Βαλαλά φτάνει στο σημείο να διατυπώνεται από την εφημερίδα «Καστορία» ως Βαλαλισμός²⁵². Στους προεκλογικούς λόγους του ο Ι. Βαλαλάς τονίζει την αγάπη και το ενδιαφέρον του Ε. Βενιζέλου για το λαό της Καστορίας. Μεταξύ των έργων που υλοποιήθηκαν, χάρη στην πολιτική των Φιλελευθέρων, περιλαμβάνονται εκτός από την παραχώρηση ατέλειας στους χορδάδες, η ίδρυση καπνοκοπτηρίου και κτηματολογικού γραφείου, η μελέτη της οδού Σόροβιτς - Καστορίας και η ίδρυση Ειδικού Ταμείου. Υπογραμμίζει με τα χρήματα που θα εισρεύσουν από το φόρο αλιείας η πόλη θα μεταμορφωθεί σε Ελβετική περιοχή, με την κατασκευή των απαραίτητων έργων. Παράλληλα υπενθυμίζει ότι ελαττώθηκε και πρόκειται να καταργηθεί ο φόρος της δεκάτης και ρυθμίστηκε η τύχη των κοινοτικών περιουσιών, σύμφωνα με τις επιθυμίες των κοινοτήτων των Νέων Χωρών²⁵³.

8.2.2 Ο Ιω. Βαλαλάς ως Υπουργός Παιδείας

Η εφημερίδα «Καστορία» ανακοινώνει την ανάθεση του Υπουργείου Παιδείας στον Βουλευτή της περιφέρειας Ι. Βαλαλά, σε ηλικία 49 ετών. Το γεγονός αυτό αποτελεί ιδιαίτερη τιμή για την πόλη. Όπως είναι φυσικό, ο Μακεδονικός κόσμος και ιδιαίτερα ο λαός της Δ. Μακεδονίας με χαρά και ικανοποίηση δέχεται τη συμμετοχή

²⁴⁹ Καστορία, Α, φ. 3, 14.2.1920,σελ.1, *Η Καστορία σωζόμενη. Όλα τα σχεδιαζόμενα αρδευτικά έργα. Περιμένομεν αρχή εκτελέσεως*

²⁵⁰ Καστορία, Θ, φ.443, 27.9.1931,σελ.1, *Η Μακεδονική Ζωή: Η πόλις των Βυζαντινών εκκλησιών και τα έργα του Ταμείου Ορεστιάδος*, Μιχαήλ Ροδάς

²⁵¹ Καστορία, Α, φ.4, 26.2.1920,σελ.1, Ζητήματα: *Τα γουναρικά*

²⁵² Καστορία, Α, φ.13, 23.7.1920,σελ. 2, *Ανταποκρίσεις από τα Πέριξ, Νεβέσκα*

²⁵³ Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ. 2, *Οι Φιλελεύθεροι δρώντες.*

Μια πυκνή συγκέντρωση στο Σύλλογο των Φιλελευθέρων. Ο ενθουσιασμός του λαού. Λόγοι πολιτενομένων

του Βαλαλά στην κυβέρνηση Βενιζέλου. Η περιοχή που τόσο αδικήθηκε και παραμελήθηκε μέχρι τώρα αναμένει να πραγματοποιηθούν δημόσια έργα το οποία έχουν ήδη εκτελεστεί σε άλλα μέρη της Ελλάδας²⁵⁴. Ο νέος υπουργός Παιδείας πρέπει να φροντίσει την εκλογική του επαρχία, την περιφέρεια Καστοριάς η οποία από εκπαιδευτικής άποψης βρίσκεται σε άθλια κατάσταση. Είναι απαραίτητο να διοριστούν περισσότεροι δάσκαλοι, επειδή τα χωριά της περιφέρειας είναι ξενόφωνα. Οι προηγούμενες κυβερνήσεις ποτέ δεν πρόσεχαν τα ξενόφωνα σχολεία της περιφέρειας. Συγχρόνως τα σχολικά κτίρια πρέπει να τύχουν της υπουργικής μέριμνας. Άλλωστε η φροντίδα για την εκπαίδευση της Μακεδονίας αποτελεί εθνική ανάγκη²⁵⁵. Σύμφωνα με την εφημερίδα «Καστορία» ο διδασκαλικός κόσμος της πόλης δέχεται με χαρά και ανακούφιση την ανάθεση του Υπουργείου Παιδείας στον Ι. Βαλαλά. Θεωρεί ότι ο φιλόπατρις και δραστήριος πολιτικός άνδρας θα εξυψώσει και θα ενισχύσει την λαϊκή εκπαίδευση αλλά και την ηθική και υλική θέση του διδασκαλικού κλάδου²⁵⁶.

Ο τύπος της Μακεδονίας εκφράζεται με κολακευτικά λόγια για τον Ι. Βαλαλά. Η εφημερίδα "Μακεδονία" γράφει ότι εκτιμήθηκαν οι αρετές του διακεκριμένου και έμπειρου πολιτευτή Καστοριάς για την υπουργοποίησή του. Εξάλλου η μόρφωσή του και η πολιτική τριβή στο κέντρο εγγυώνται τη σωστή διαχείριση των Μακεδονικών ζητημάτων. Η "Μακεδονία", υπολογίζοντας το λευκό του παρελθόν και την πείρα του έχει την πεποίθηση ότι θα εξυπηρετήσει αποτελεσματικά τα Μακεδονικά συμφέροντα. Του εύχεται να είναι καρποφόρα η περίοδος της υπουργίας του και αντάξια της εκτίμησης που τρέφει ο Μακεδονικός λαός στο πρόσωπό του. Εύχεται επίσης να διατηρήσει επί μακρόν το υπουργείο, είναι όμως προτιμότερο να αποδειχθεί αντάξιος της αποστολής του παρά να μην διαθέτει δύναμη και θέληση για μακρό χρονικό διάστημα. Στο ίδιο κλίμα κινείται και η εφημερίδα «Ηχώ» της Κοζάνης που επισημαίνει ότι ο Ι. Βαλαλάς είναι ο μόνος πολιτικός που απολαμβάνει την εκτίμηση και την αγάπη των Μακεδόνων²⁵⁷.

Στο μικρό χρονικό διάστημα της θητείας του ο Ιω. Βαλαλάς από τη θέση του υπουργού παιδείας πρόλαβε να αναθέσει σε έναν μηχανικό να εκπονήσει μελέτες για τα σχολικά κτίρια που χρειάζεται η περιοχή. Ενδεικτικά, ο τέως υπουργός γράφει:

«Τα παλαιά ερειπωμένα σχολεία πρέπει να μελετηθούν και καταστρωθούν τέλεια σχέδια. Το Γυμνάσιον πρέπει να αποκτήσει τας εισόδους του και νέαν στέγην. Η αστική σχολή επίσης. Εν γένει δεν παράλειψα τίποτα απ' εκείνα που χρειάζονται δια να έχομεν τέλεια σχολικήν εμφάνισιν. Την εκτέλεσιν θα επιδιώξω κατόπιν. Χθες επρόκειτο να υπογραφεί το διάταγμα της ιδρύσεως οικοτροφείου εν Καστορία. Πρέπει να ευρεθί κτίριον δια να ημπορεί να περιλάβη 100-150 παιδιά.»²⁵⁸.

²⁵⁴ Καστορία, Α, φ.49, 13.1.1924,σελ.1, *Ιωάννης Βαλαλάς*

²⁵⁵ Καστορία, Α, φ.50, 20.1.1924,σελ.1, *Ζητήματα:Ο υπουργός μας*

²⁵⁶ Καστορία, Α, φ.51, 27.1.1924,σελ.4, *Εκ Σιατίστης*

²⁵⁷ Καστορία, Α, φ.51, 27.1.1924,σελ.2, *Τι γράφουν οι άλλοι δια τον υπουργόν μας*

²⁵⁸ Καστορία, Α, φ.54, 17.2.1924,σελ.1, *Ζητήματα: Δια τα σχολεία*

8.2.3 Ο Ιω. Βαλαλάς ως Γενικός Διοικητής Μακεδονίας

Η Κυβέρνηση Παπαναστασίου αναθέτει στον πληρεξούσιο Ιω. Βαλαλά τη Γενική Διοίκηση της Μακεδονίας. Το γεγονός αυτό φανερώνει την εκτίμηση προς το πρόσωπο του πληρεξουσίου Καστοριάς και τιμή για την περιφέρειά της Δ. Μακεδονίας. Το έργο του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας είναι βαρύτατο υπό τις συνθήκες της προσφυγικής εγκατάστασης και της γεωργικής αποκατάστασης. Η «Καστορία» εύχεται ο Μακεδόνας Γενικός Διοικητής να κατορθώσει ότι δεν κατόρθωσαν οι προκάτοχοί του για την ανάπτυξη του τόπου²⁵⁹.

Ο διορισμός του Ι. Βαλαλά στη θέση του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας γίνεται δεκτός με πρωτοφανείς εκδηλώσεις επιδοκμασίας. Μακεδόνες, πρόσφυγες, Ισραηλίτες, Παλαιοελλαδίτες και όλοι όσοι κατοικούν στη Μακεδονία επιδοκμαζουν τη Δημοκρατική κυβέρνηση γι' αυτήν την απόφασή της. Ο νέος Γεν. Διοικητής με το που πατά το πόδι του στη Θεσσαλονίκη φανερώνει την πρόθεσή του να εργαστεί για την ανάπτυξη της Μακεδονίας και την ανακούφιση των κατοίκων της. Εκφράζεται η ελπίδα ότι με τις πιστώσεις που θα διατεθούν η περιφέρεια θα αναζωογονηθεί. Θα κατασκευαστούν δρόμοι, σχολεία και έργα, χωρίς αναβολές και γραφειοκρατία, σύντομα, μεθοδικά και αποτελεσματικά²⁶⁰.

Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι κατά γενική ομολογία κανείς από τους γενικούς Διοικητές μέχρι τώρα δεν εργάστηκε με τόση ζέση και ειλικρίνεια για τον Μακεδονικό κόσμο, που έχει ταλαιπωρηθεί τόσο πολύ, όσο ο Ι. Βαλαλάς, ο οποίος δείχνει πραγματικό ενδιαφέρον και οι πόρτες του Διοικητηρίου είναι διάπλατα ανοιχτές για όλους και για όλα. Η «Καστορία» αναδημοσιεύει την συνέντευξη του Γενικού Διοικητή Ι. Βαλαλά στο διευθυντή της εφημερίδας "Ηχούς" της Κοζάνης Μιλτιάδη Τζώνη. Ο Ι. Βαλαλάς γνωστοποιεί ότι η Δημοκρατική Κυβέρνηση είναι απολύτως σύμφωνη να παραχωρηθεί πλήρης αποκέντρωση, για να έχει τη δυνατότητα ο Γενικός Διοικητής να ρυθμίζει τα τοπικά ζητήματα, χωρίς την επέμβαση των Κεντρικών εξουσιών. Μάλιστα πρότεινε στον Πρόεδρο της Κυβέρνησης, για να μην υπάρξει χρονοτριβή να εκχωρηθούν οι αρμοδιότητες των υπουργών στο Γενικό Διοικητή με διατάγματα. Αυτή τη φορά ο Ι. Βαλαλάς ελπίζει ότι η ιδέα της αποκέντρωσης δε θα μείνει στα λόγια, αλλά θα ικανοποιηθεί πλήρως η επιθυμία του παλαιού και νέου Μακεδονικού κόσμου²⁶¹.

Παράλληλα με την διοικητική αποκέντρωση ο Ι. Βαλαλάς τονίζει ότι είναι απαραίτητη και η οργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Πριν το πέρας του καλοκαιριού, αναμένεται να εκλεγούν τα νομαρχιακά συμβούλια και να ξεκινήσει η συνεργασία με τους τοπικούς παράγοντες. Ταυτόχρονα αποκαλύπτει ότι έχει τη διαβεβαίωση της Κυβέρνησης ότι δεν θα του αρνηθεί κανένα μέσο για την εκτέλεση των έργων που θα εξασφαλίσουν την πλήρη συγκοινωνία των τμημάτων της κάθε

²⁵⁹ Καστορία, Α, φ.61, 6.4.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Η Γενική Διοίκησης*

²⁶⁰ Καστορία, Β, φ.64, 27.4.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Η Γενική Διοίκησης, Η περιφέρειά μας*

²⁶¹ Καστορία, Β, φ.76, 20.7.1924,σελ.1, *Συνέντευξη του Γενικού Διοικητή για τα ζωτικά Μακεδονικά ζητήματα*

περιφέρειας. Χρειάζεται όμως να ξεπεραστούν τα μεγαλύτερα εμπόδια που είναι η έλλειψη μηχανικών και εργατικών χεριών. Ο Ιω. Βαλαλάς δηλώνει διατεθειμένος να αναζητήσει μηχανικούς στο εξωτερικό και εάν δεν βρει εργατικά χέρια δε θα διστάσει να ζητήσει την υποχρεωτική εργασία, προκειμένου η Μακεδονία πάση θυσία να αποκτήσει συγκοινωνίες²⁶².

Όσον αφορά τα εκπαιδευτικά θέματα, ο Γενικός Διοικητής αναφέρει ότι το νομοσχέδιο για τα διδασκαλεία βρίσκεται προς ψήφιση στην Εθνοσυνέλευση και από αυτό αποδεικνύεται το ενδιαφέρον της Δημοκρατικής Κυβέρνησης για τη συμπλήρωση του διδακτικού προσωπικού. Είναι εξασφαλισμένη η τοποθέτηση 300 δημοδιδασκάλων στη Μακεδονία και σε 2-3 χρόνια θα υπάρχει επάρκεια διδακτικού προσωπικού ικανού και μορφωμένου στη Μακεδονία. Επιπλέον, η Κυβέρνηση έχει υποσχεθεί να λειτουργήσουν σχολεία στα προσφυγικά κέντρα που δεν υπάρχουν ακόμη, ώστε ο πολύτιμος αυτός ελληνικός πληθυσμός να ξαναβρεί το ταχύτερο τη χαμένη ευτυχία του και αυτό θα επιτευχθεί μόνο αν υπάρχουν σχολεία στους συνοικισμούς του²⁶³.

Ο Ι. Βαλαλάς ομολογεί ότι η διοίκησή του είναι ολιγόχρονη και εν μέσω πολιτικών περισπασμών δεν μπορεί να θεραπεύσει όλες τις χαίνουσες πλήγες, οι οποίες χρήζουν τάχιστας θεραπείας. Υποστηρίζει ότι σχετικά με το προσφυγικό ζήτημα καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια να επικρατήσει πλήρη αρμονία στις σχέσεις ντόπιων και προσφύγων. Σε αυτή την περίπτωση όμως επισημαίνει πως οι ντόπιοι πρέπει να κατανοήσουν ότι δεν θα πάθουν τίποτα από την εγκατάσταση των προσφύγων, γιατί δεν ήρθαν, για να τους διώξουν, αλλά για να ζήσουν μαζί τους. Είναι πεπεισμένος ότι οι προσωρινές δυσκολίες θα εξαλειφθούν, αν πρόσφυγες και ντόπιοι βαδίσουν χέρι χέρι στο δρόμο της ευτυχίας. Κατά τη γνώμη του, τα πολιτισμένα κράτη είναι πλουσιότερα, όταν έχουν πυκνό πληθυσμό και πλούσια παραγωγή. Άλλωστε πιστεύει ότι η ελληνική φυλή βρίσκει πάντα τρόπο να ικανοποιήσει τις μεγάλες εθνικές ανάγκες που προκύπτουν κατά καιρούς. Τέλος υπόσχεται να ικανοποιήσει και τα αιτήματα των ακτημόνων που υπηρέτησαν την πατρίδα, δαπανώντας τα πιο ωραία χρόνια της νεότητάς τους και εξαιτίας αυτού του γεγονότος βρίσκονται σε δεινή οικονομική θέση. Η Κυβέρνηση είναι διατεθειμένη να μεριμνήσει, ώστε να τους ενισχύσει και να τους δει να ευημερούν²⁶⁴.

Ο Ιω. Βαλαλάς μετά τη διάλυση της Κυβέρνησης Παπαναστασίου και το σχηματισμό της Κυβέρνησης Σοφούλη την καταψηφίζει και παραιτείται από τη θέση του Γενικού Διοικητή. Ωστόσο η συμβολή του είναι πολύτιμη, αφού από τη θέση του Γενικού Διοικητή κατόρθωσε να θέσει τα θεμέλια των μελλοντικών έργων στην Μακεδονία. Ολόκληρος ο Μακεδονικός τύπος, ακόμη και ο αντιπολιτευόμενος ύψωσε τη φωνή του για την παραμονή του Ι. Βαλαλά στη θέση του Γενικού Διοικητή. Οι

²⁶² Ο. π.

²⁶³ Ο. π.

²⁶⁴ Ο. π.

εφημερίδες της Θεσσαλονίκης, ανεξαρτήτου πολιτικής απόχρωσης συνιστούν να μην απομακρυνθεί από τη Γενική Διοίκηση, επικαλούμενες τον πατριωτισμό του για χάρη της Μακεδονικής προόδου²⁶⁵.

Ο Γενικός Διοικητής μετά το ταξίδι στην Ανατολική Μακεδονία, επισκέπτεται την Έδεσσα, το Σόροβιτς, τα Καϊλάρια, την Κοζάνη, τη Λειψίστη, το Βογατσικό και τη Χρούπιστα. Συνοδεύεται από τον διευθυντή εξωτερικών υποθέσεων Ηλία Πηχιών και τον τμηματάρχη του υπουργείου Πρόνοιας Θεοδωρίδη. Ο Ι. Βαλαλάς συναντάται με τις πολιτικές και στρατιωτικές αρχές της πόλης, τους καθηγητές και τους δασκάλους, τους προέδρους των σωματείων και άλλους πολίτες. Οι πρόεδροι των κοινοτήτων επιδιώκουν την ικανοποίηση των αναγκών των χωριών τους. Η επιτροπή από το Νεστράμιο ευχαριστεί το Διοικητή για τις υπηρεσίες που προσέφερε στην περιοχή. Λύνονται μικροζητήματα επί τόπου και δίνεται διαταγή στον υποδιοικητή να κανονίζει τέτοια ζητήματα, χωρίς να προσκολλάται στους τύπους. Αμέσως μετά ο Διοικητής επισκέπτεται την Κορησό, την Κλεισούρα και την Φλώρινα. Τέλος, επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη, για να υποδεχτεί τον Πρωθυπουργό Θ. Σοφούλη²⁶⁶.

Μετά την παραίτηση του Ι. Βαλαλά από τη θέση του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας ακολουθούν έντονες αντιδράσεις. Η εφημερίδα «Καστορία» κατηγορεί την Κυβέρνηση Σοφούλη που αντιμετώπισε με περιφρόνηση το ζήτημα του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας. Ο Θ. Σοφούλης δικαιολόγησε την απόφασή του, λέγοντας ότι δεν υπάρχουν κατάλληλοι Μακεδόνες πληρεξούσιοι ενώ για τον τέως Γενικό Διοικητή Ιω. Βαλαλά ανέφερε ότι είναι καλός, αλλά η θέση της Γενικής Διοικήσεως είναι εμπιστευτική²⁶⁷. Οι δηλώσεις αυτές προκάλεσαν το φανατισμό του Μακεδονικού λαού. Οι εμπορικές και λαϊκές οργανώσεις που αντιπροσωπεύουν τα τρία τέταρτα του λαού δηλώνουν ότι θα αγνοήσουν το νέο Γενικό Διοικητή Ι. Κανναβό. Τονίζεται ότι η Κυβέρνηση Σοφούλη χρειάζεται να καταλάβει ότι η Μακεδονία ξέρει να αμύνεται, όταν διακυβεύονται τα συμφέροντά της²⁶⁸. Ταυτόχρονα ο Σύλλογος των απανταχού Κλεισουριέων στέλνει τηλεγράφημα στον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως και τον Υπουργό Εσωτερικών, για να μην αντικατασταθεί ο Μακεδόνας Γενικός Διοικητής Ι. Βαλαλάς, αφού έχει μελετήσει επί μακρόν τις ανάγκες της Μακεδονίας και είναι ενημερωμένος. Επιδόθηκε με ζήλο και ταχύτητα στην ικανοποίηση των αναγκών της Μακεδονίας, με αποτέλεσμα να κερδίσει την αμέριστη εμπιστοσύνη και εκτίμηση των Μακεδόνων, ανεξαρτήτως πολιτικών φρονημάτων²⁶⁹.

Ακόμη και στην αντιδημοκρατική "Φωνή της Φλωρίνης" γράφεται ότι η Κυβέρνηση Σοφούλη διέπραξε έγκλημα, προχωρώντας στην αντικατάσταση του Ιω. Βαλαλά, χωρίς λόγο. Ο Ιω. Βαλαλάς γνωρίζει όσο κανείς άλλος την ψυχολογία του

²⁶⁵ Καστορία, Β, φ.79, 10.8.1924,σελ.1&4, Ζητήματα: *Αναγνώρισις και Μακεδονική επιθεώρησις: Η Γενική Διοίκησις*

²⁶⁶ Καστορία,Β, φ.81, 24.8.1924,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησις: Το ταξείδιον του Γενικού Διοικητού

²⁶⁷ Καστορία, Β, φ.87, 5.10.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Η ύβρις του*

²⁶⁸ Καστορία, Β, φ.83, 6.9.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Αφύπνισις*

²⁶⁹ Καστορία, Β, φ.83, 6.9.1924,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησις: *Εκδηλώσεις υπέρ του κ. Βαλαλά*

Μακεδόνα, τις ανάγκες του τόπου και θα μπορούσε, αν αφηνόταν ελεύθερος για κάποια χρόνια να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο Κράτος. Άλλωστε συγκαταλέγεται στους εντιμότερους και ηθικότερους παράγοντες του Βενιζελισμού. Τέλος υπογραμμίζεται ότι μέσω του Μακεδόνα Γενικού Διοικητή θα επιτυχανόταν η συμφιλιωτική διάθεση²⁷⁰.

8.2.4 Ο Ιω. Βαλαλάς ως υπουργός Συγκοινωνίας

Το υπουργείο Συγκοινωνιών ανατίθεται στον Ι. Βαλαλά, ο οποίος ορκίζεται μέλος της Κυβέρνησης Μιχαλακοπούλου. Για την «Καστορία» το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα ευχάριστο για τη Μακεδονία, όπου η συγκοινωνία βρίσκεται σε πρωτόγονη κατάσταση. Η δράση του πληρεξουσίου Καστοριάς στη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας αξιολογήθηκε θετικά και εκτιμάται ότι θα ενταθεί προκειμένου να προσφέρει τις πολύτιμες υπηρεσίες του στη Μακεδονία, ώστε να καταστεί το πλουσιότερο τμήμα της Ελληνικής Δημοκρατίας²⁷¹. Ο τύπος των Αθηνών σπεύδει να χαιρετίσει με κολακευτικά σχόλια την ανάληψη του υπουργείου Συγκοινωνίας από τον Ιω. Βαλαλά. Ευμενή σχόλια γράφονται στον "Ελεύθερο Τύπο" των Αθηνών. Η θητεία του στη θέση του διευθύνοντος συμβούλου του κόμματος των Φιλελευθέρων κατά την περίοδο της Κωνσταντινικής τυραννίας και στη θέση του Γεν. Διοικητή Θεσσαλονίκης υπήρξε ευεργετικότερη και παρέχει όλα τα εχέγγυα ότι θα εργαστεί πρακτικά και ωφέλιμα για το Κράτος. Τις κρίσεις του Αθηναϊκού Τύπου για τον εκλεκτό πληρεξούσιο της επαρχίας Καστοριάς, προσυπογράφει ο Βενιζέλος με συγχαρητήριο επιστολή²⁷².

Σύμφωνα με το κύριο άρθρο της εφημερίδας «Καστορία» ο Μακεδονικός λαός αισθάνεται ανακούφιση και ικανοποίηση με την ανάθεση του υπουργείου Συγκοινωνίας στον Μακεδόνα πολιτευτή. Διατυπώνεται η άποψη ότι Μακεδονία, αν και δοκίμασε δυσχέρειες και ταλαιπωρίες που προέκυψαν από τις εθνικές περιπέτειες, δεν ευτύχησε να έχει ως αντάλλαγμα συγκοινωνίες. Οι συγκοινωνιακές ανάγκες της Μακεδονίας και γενικά των νέων χωρών είναι πολλές. Ειδικότερα, στη Δυτική Μακεδονία η κατάσταση είναι αξιοθρήνητη. Οι κάτοικοι της περιοχής διάγουν βίο αγρίων, χωρίς να μπορούν να ταξιδέψουν όποτε θέλουν και όταν θέλουν. Κινδυνεύουν να τσακιστούν στους απόκεντρους γκρεμούς, όπως ο υπουργός Συγκοινωνίας κινδύνευσε να χάσει το πόδι του έξω από το Μαύροβο²⁷³.

Η κατασκευή της οδού Βέροιας - Κοζάνης μέσω Χαδόβου είναι ζωτικό ζήτημα για τη Δυτική Μακεδονία, γιατί θα συντομευτεί η απόσταση από τη Μακεδονική πρωτεύουσα και η Δυτική Μακεδονία θα αναπτυχθεί εμπορικά. Παράλληλα δρομολογείται η κατασκευή του δρόμου Σόροβιτς - Καστοριάς ενώ οι κάτοικοι άλλων μακεδονικών τμημάτων αποδέχονται ευχάριστα την προσωπική εργασία για την κατασκευή των δρόμων. Επιπρόσθετα, είναι αναγκαία η κατασκευή των δρόμων Νεστραμίου - Καστοριάς, Χρουπίστης - Κρεπενής, Καϊλαρίων - Βλάστης, Λειψίστης -

²⁷⁰ Καστορία, Β, φ.87, 5.10.1924,σελ.1, *Μια ειλικρίνεια*

²⁷¹ Καστορία, Β, φ.92, 9.11.1924,σελ.1, *Ζητήματα: Ο υπουργός μας*

²⁷² Καστορία, Β, φ.102, 25.1.1925,σελ.1, *Ζητήματα: Ο κ. Ίω. Βαλαλάς*

²⁷³ Καστορία, Β, φ.93, 16.11.1924,σελ.1, *Συγκοινωνιάν πρωτίστως*

Τσοτυλίου - Ζουπανίου - Νταουλίου - Λεχόβου και η κατασκευή γέφυρας στη Χρούπιστα και στο Γαβρέσιο. Με την τελευταία τονίζεται ότι θα δημιουργηθεί απευθείας συγκοινωνία με τη Φλώρινα, χωρίς να χρειάζεται οι κάτοικοι να διανύσουν 200 χλμ. μέσω Σόροβιτς και 15 ώρες για δίωρο διάστημα²⁷⁴.

Ο Ιω. Βαλαλάς φιλοδοξεί να θέσει τις βάσεις στη συγκοινωνιακή πολιτική της Ελλάδας και προπάντων στις νέες χώρες που πρέπει να απολαύσουν, αν όχι σύγχρονη τουλάχιστον υποφερτή συγκοινωνία. Τα πιο επείγοντα ζητήματα είναι η χρόνια έλλειψη βαγονιών στη γραμμή Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου και η κατάργηση της γραμμής Θεσσαλονίκης-Εδέσσης που εξυπηρετούσε τις περιφέρειες Βέροιας-Ναούσης-Εδέσσης και όλη τη Δυτική Μακεδονία, επιτρέποντας μια άνετη συγκοινωνία. Ο νέος υπουργός υπόσχεται να φροντίσει με συστηματικές εργασίες να εφοδιάσει τις νέες χώρες με πλήρες δίκτυο αμαξιών δρόμων και να προχωρήσει στη συντήρηση των ήδη υπάρχοντων²⁷⁵.

Ο Μακεδόνας πληρεξούσιος από τη θέση του Γενικού Διοικητή αντιλήφθηκε ότι άξονας της κρατικής μηχανής είναι τα δημόσια έργα. Η αποξήρανση των ελών, η πύκνωση και η βελτίωση της συγκοινωνίας θα επουλώσει τις μεγάλες πληγές από τις οποίες πάσχει το Κράτος και το Έθνος. Με την υλοποίηση αυτών των έργων υπολογίζει ότι θα λυθούν τρία μεγάλα προβλήματα: η εγκατάσταση των προσφύγων, η αποκατάσταση των γηγενών ακτημόνων καλλιεργητών και η επίτευξη του ισοζυγίου στον προϋπολογισμό. Απαραίτητη όμως προϋπόθεση θεωρείται η συντριβή της εσωτερικής αντιπολίτευσης, της αντιπολίτευσης των διαφόρων «Κομφοκίων» του υπουργείου οι οποίοι από τη θέση του διευθυντή ή του τμηματάρχη κρίνεται ότι λειτουργούν ως σατραπίσκοι, προβάλλοντας μύρια κωλύματα στην ταχεία και πρακτική λύση των ουσιαστών ζητημάτων. Είναι ανάγκη να βγουν από τα χρονοντούλαπα του υπουργείου όλες οι προτάσεις, τα σχέδια πλουτοπαραγωγικών έργων τα οποία μένουν αμελέτητα²⁷⁶.

Σε συνέντευξη του ο Ιω. Βαλαλάς διαβεβαιώνει ότι θα υλοποιηθεί το πρόγραμμα των έργων οδοποιίας που θα αρχίσουν να κατασκευάζονται την άνοιξη. Ενημερώνει ότι έχουν ολοκληρωθεί οι μειοδοτικοί διαγωνισμοί για την κατασκευή οδών προς τα αλβανικά σύνορα και την Κοζάνη και θα υπογραφούν συμβάσεις με τους εργολάβους που υπόσχονται την ταχεία εκτέλεση και την τελειότητα χάραξης των οδών. Στην αρμοδιότητα του Κοκίδη, επιθεωρητή που διευθύνει το τμήμα υδραυλικών έργων στο υπουργείο, υπαγόνται τα έργα της λίμνης και των γύρω χειμάρρων ενώ ο Δημητρακόπουλος διευθύνει το τμήμα των σχεδίων των πόλεων. Ο Κουρεμένος είναι διακεκριμένος καθηγητής της αρχιτεκτονικής στο Πολυτεχνείο. Στο υπουργείο θα διεξαχθεί δημοπρασία για την κτηματολόγηση της Καστορίας²⁷⁷.

²⁷⁴ Ο .π.

²⁷⁵ Καστορία, Β, φ.93, 12.11.1924,σελ.4, Από τα Πέριξ: Χρούπιστα, Χρουπιστινός

²⁷⁶ Καστορία, Β, φ.94, 23.11.1924,σελ.1, Ζητήματα: Δημόσια έργα

²⁷⁷ Καστορία, Β, φ.100, 11.1.1925,σελ.1, Τα φλέγοντα ζητήματά μας. Ομιλεί ο Ιω. Βαλαλάς, Ιω. Παπακώστας

Στην τοπική εφημερίδα διατυπώνεται η ελπίδα ότι η παραμελημένη για μια δεκαετία και δεινοπαθούσα επαρχία, πατρίδα του υπουργού Συγκοινωνίας, θα αποκτήσει ανθρώπινους δρόμους και θα έχει τακτική συγκοινωνία, ώστε μην είναι απομονωμένη από το υπόλοιπο κράτος. Ο υπουργός υπόσχεται ότι θα εγκριθεί η σύμβαση ηλεκτροφωτισμού ενώ όσον αφορά την ύδρευση οι συμπολίτες στην Αμερική προβλέπεται ότι θα συμβάλλουν αποφασιστικά, ώστε να θεραπευτεί η σπουδαία αυτή ανάγκη. Χάρη στις ενέργειες του Βαλαλά, εκφράζεται η αισιοδοξία ότι η Καστοριά ηλεκτροφωτισμένη και υδρευόμενη με ύδωρ υγιεινό θα έχει πια ανελλιπή και συνεχή συγκοινωνία με τα μεγάλα κέντρα της επαρχίας, με τα οποία λόγω της άθλιας κατάστασης των δρόμων και των γεφυρών επικοινωνεί μόνο τους καλοκαιρινούς μήνες²⁷⁸.

Στις αρχές του 1925 ο Ιω. Βαλαλάς επισκέπτεται την ιδιαίτερη πατρίδα του ως υπουργός Συγκοινωνιών, συνοδευόμενος από ανώτερους υπαλλήλους του υπουργείου Συγκοινωνίας, από τον πληρεξούσιο Δημ. Κύρου και τον ιδιαίτερό του Μίτσα. Οι αρχές και άπειρο πλήθος της πόλης βγαίνουν στους Μύλους να προϋπαντήσουν τον υπουργό. Ο καιρός είναι εξαιρετικός, ο δρόμος γεμίζει από ομίλους πολιτών και κανείς δεν φεύγει, χωρίς να χαιρετίσει και να ζητωκραυγάσει τον υπουργό. Ο Υπουργός χαιρετά και σφίγγει τα χέρια όλων, μιλά με όλους, ως αληθινός δημοκράτης υπουργός δημοκρατικής κυβέρνησης. Δηλώνει ότι θα καταβάλλει κάθε προσπάθεια, για να εξυπηρετήσει τη γενέτειρά του. Μόλις επιστρέψει στην Αθήνα υπόσχεται να υπογράψει τη σύμβαση για τον ηλεκτροφωτισμό της πόλης, ώστε σε ένα χρόνο να έχει ηλεκτροδοτηθεί. Στο Μητροπολιτικό μέγαρο, μιλά για δεύτερη φορά στο συγκεντρωμένο πλήθος, λέγοντας ότι θα μετατρέψει την Καστοριά σε εύαρεστο και άνετο τόπο διαμονής. Τον υπουργό επισκέπτονται οι αρχές της πόλης και αργότερα μεταβαίνουν στη γέφυρα που κατασκευάζεται στην περιοχή Γκιάλε²⁷⁹, για να μελετήσουν το ζήτημα της αποχέτευσης της λίμνης. Παράλληλα, ο υπουργός συνεργάζεται με τον μηχανικό Φ. Σάκκο για την κατασκευή της οδού Καστορίας - Σόροβιτς²⁸⁰.

Τις μέρες των Χριστουγέννων ο Ιω. Βαλαλάς ως Υπουργός Συγκοινωνιών περιοδεύει στην Πελοπόννησο, όπου και εκεί η υποδοχή του είναι αποθεωτική. Στόχος του ταξιδιού του είναι να διαγνώσει τις ανάγκες των πολιτών και να εντοπίσει τις ελλείψεις των νοτίων επαρχιών του Κράτους, για να προβεί στην ταχεία και ριζική θεραπεία τους²⁸¹. Πράγματι, ο υπουργός Συγκοινωνίας Ιω. Βαλαλάς δεν περιορίζεται μόνο στα λόγια, αλλά προχωρά άμεσα στην υλοποίηση των υποσχέσεων που δίνει στους συμπολίτες του. Η υποδιοίκηση λαμβάνει την έγκριση του Υπουργείου

²⁷⁸ Ο. π.

²⁷⁹ Το ρέμα Γκιάλε (εκ του τουρκ. göl: λίμνη) παραλαμβάνει τα πλεονάζοντα ύδατα της λίμνης Ορεστιάδας από το νότιο τμήμα της ανατολικά του οικισμού Δισπηλιό, και μετά από απόσταση 10 χλμ. εκβάλλει με φυσική ροή στον ποταμό Αλιάκμονα (Αλβανός Ρ. , Κωστόπουλος Β., 2016).

²⁸⁰ Καστοριά, Β, φ.100, 11.1.1925,σελ.4, Η άφιξη του Ιω. Βαλαλά

²⁸¹ Ο. π.

Συγκοινωνίας για τη σύναψη δανείου ύψους δυο εκατομμυρίων δρχ. προς το ταμείο Ορεστιάδας για τα έργα της λίμνης. Ολοκληρώνεται η δημοπρασία για την κτηματογράφηση της πόλης της Καστοριάς και το έργο ανατίθεται σε εταιρεία των Αθηνών. Ταυτόχρονα η σύμβαση ηλεκτροφωτισμού της Καστοριάς επικυρώνεται από τον Ι. Βαλαλά. Η "Καστορία" φανερώνει την υπερηφάνεια της που εξαγγέλλει ευχάριστα γεγονότα από τα οποία θα προκύψουν εξυγιαντικά, εξωραϊστικά και εκπολιτιστικά έργα στην πόλη²⁸².

Ο υπουργός Ιω. Βαλαλάς, δείχνοντας αδιάπτωτο ενδιαφέρον για την βελτίωση της περιοχής, εκτός από τη μελέτη εσωτερικών οδών και την επισκευή της οδού Σόροβιτς - Καστοριάς, αναλαμβάνει τη μελέτη βελτίωσης και οριστικής τακτοποίησης της συγκοινωνίας. Οι υπηρεσίες του υπουργείου μελετούν τη χάραξη νέας οδού από Εξίσου μέσω Ζελενιτς-Λεχόβου στην Καστορία, αποφεύγοντας το απότομο Νταούλι και τη σύνδεση της Καστοριάς με τη σιδηροδρομική γραμμή με το στενό σιδηρόδρομο Δεκωβίλ²⁸³. Άλλωστε, η τοπική εφημερίδα επισημαίνει ότι η Δυτική Μακεδονία, από τη φύση του εδάφους της αλλά και από τη γεωγραφική και πολιτική της θέση πρέπει να προσελκύσει την προσοχή του κράτους και των υπηρεσιών του, ανεξάρτητα της παρουσίας του Ι. Βαλαλά στην Κυβέρνηση²⁸⁴.

Η εφημερίδα «Καστορία» υπογραμμίζει ότι ο συμπολίτης Υπουργός δεν περιορίζεται σε ξερές υποσχέσεις, αλλά θέτει σε εφαρμογή ένα ευρύτατο πρόγραμμα ανάδειξης της γενέτειράς του, ώστε να μετατραπεί σε πρότυπο πόλη που θα διαθέτει όλα τα μέσα. Παρατηρείται κίνηση διαφόρων μηχανικών στην πόλη και την περιφέρεια Καστοριάς. Διεξάγονται εργασίες κτηματογράφησης της πόλης και προετοιμασίας του οριστικού σχεδίου της. Προετοιμάζονται οι μελέτες των οδών προς Νεστράμιον και Κωνσταντέσιον, του δρόμου Κοζάνης-Σιατίστης-Σελίτσης-Βογατσικού-Σδράλτσης-Δουπιάκων-Καστοριάς, χωρίς μεγάλες ανηφορικές περιστροφές και χωρίς μάταιες επιμηκύνσεις του δρόμου ενώ για το δρόμο Εξίσου-Λεχόβου-Καστοριάς τα αποτελέσματα αναμένονται ευνοϊκότερα των αρχικών προσδοκιών. Όλα αυτά τα έργα θα σηματοδοτήσουν την πρόοδο του τόπου, αφού το ζήτημα της συγκοινωνίας της Καστοριάς και ανατολικά και δυτικά θα λυθεί οριστικά²⁸⁵.

Η εφημερίδα «Καστορία» υπερασπίζεται τον Ιω. Βαλαλά τον οποίο κατηγορεί ο Θ. Πάγκαλος για υπογραφή ύποπτων συμβάσεων. Αναφέρει χαρακτηριστικά ότι, όταν ο νους δε λειτουργεί, παραλύει και η γλώσσα. Αυτό συνέβη στο όργανο του Θ. Παγκάλου που έγραψε κατά του υπουργού Ι. Βαλαλά. Απόδειξη αποτελεί η επίτευξη της ύδρευσης των Αθηνών για την οποία έτριβαν τα μάτια τους οι Αθηναίοι και απέσπασε τα συγχαρητήρια του Ε. Βενιζέλου. Η εφημερίδα σχολιάζει ειρωνικά ότι ο υπουργός Συγκοινωνίας θα έπρεπε να αποφεύγει τις ύποπτες συμβάσεις και να αφήνει τα πράγματα όπως έχουν, για να μην βρίσκονται στην Ελλάδα άνδρες που εργάστηκαν,

²⁸² Καστορία, Β, φ.102, 25.1.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Προς τα έργα*

²⁸³ στενή σιδηροδρομική γραμμή πάνω στην οποία κινούνται μικρές φορτηγάμαξες

²⁸⁴ Καστορία, Β, φ.109, 15.3.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Αι συγκοινωνία μας*

²⁸⁵ Καστορία, Γ, φ.111, 5.4.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Εργα Συγκοινωνίας*

γιατί γνώριζαν και ήθελαν να εργαστούν. Έπρεπε να μην κάνει τίποτα, για να μη φαίνεται η γυμνότητα των πολιτικών που δεν γνωρίζουν να μιλούν, τουλάχιστον καλύτερο θα ήταν να μάθουν να σιωπούν, για να απαλλαγούν από το μειδίαμα του κόσμου. Ο κόσμος μειδιά από οίκτο για τον χαρακτηρισμό που έδωσε στις συμβάσεις το όργανο του Θ. Παγκάλου²⁸⁶.

Η εφημερίδα "Φως", γνωστή για την ελαστική της συνείδηση, βγάζει χολή κατά του πληρεξουσίου Ιω. Βαλαλά. Αναφέρεται στον υπουργό Συγκοινωνίας με αυθάδεια, υποστηρίζοντας ότι χαντάκωσε τις συγκοινωνίες με ψευδολογίες. Ευτυχώς όμως όλοι, ακόμη και οι αντιδημοκρατικοί εξωκοινοβουλευτικοί κύκλοι αναγνώρισαν το φιλόπονο και τις ηθικές αρχές του πληρεξουσίου της Καστοριάς. Αρκεί να αναφερθεί το κατόρθωμα της ύδρευσης των Αθηνών και του Πειραιά το οποίο υπήρξε όνειρο των εκάστοτε Κυβερνήσεων για πενήντα ολόκληρα έτη και έγινε πραγματικότητα επί υπουργίας του. Ο ίδιος επεξεργάστηκε την σύμβαση των αποξηράνσεων του Αξίου, εξαιτίας του οποίου θα υπάρχει επάρκεια άρτου. Επίσης, τα ειδικά ταμεία των εξυγιαντικών έργων στην Κοζάνη και τα Καϊλάρια είναι έργο του Μακεδόνα πληρεξουσίου. Γενικά, η προσπάθεια του Ιω. Βαλαλά τόσο ως Γενικού Διοικητή Μακεδονίας όσο και ως υπουργού Συγκοινωνίας πανθομολογείται και η εκτίμηση προς το πρόσωπο του είναι βαθιά ριζωμένη στη συνείδηση των Μακεδόνων²⁸⁷. Τέλος η «Καστορία» ενημερώνει ότι σύμβαση που υπέγραψε η Κυβέρνηση Πάγκαλου με την Βελγική Εταιρεία για την κατασκευή νέων σιδηροδρομικών γραμμών στη Μακεδονία ήταν όμοια με εκείνη που είχε προετοιμάσει ο τέως υπουργός Συγκοινωνιών και πληρεξουσίου Ιω. Βαλαλάς²⁸⁸.

8.2.5 Ο Ιω. Βαλαλάς ως υπουργός Γεωργίας

Στη δεύτερη κυβέρνηση που σχηματίζει ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος ο Ιω. Βαλαλάς αναλαμβάνει το Υπουργείο Γεωργίας. Οι πληρεξούσιοι των προσφύγων προχωρούν σε κατάληψη του Υπουργείου Γεωργίας, κατηγορώντας τον ως αντιπροσφυγικό. Η εφημερίδα «Καστορία» επισημαίνει ότι οι πολιτικοί αυτοί δεν εργάζονται υπέρ των προσφύγων, αλλά προσπαθούν να εξυπηρετήσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα. Ο Ιω. Βαλαλάς όμως αποκαλύπτει στη συνεδρίαση της Εθνοσυνέλευσης ότι ο Φ. Μανουηλίδης, πληρεξούσιος του Έβρου, τον επισκέφθηκε, για να του ζητήσει να δοθεί υπουργείο στην ανεξάρτητη προσφυγική ομάδα και τον συνεχάρη για το έργο του και το ενδιαφέρον του για τους πρόσφυγες. Η αποκάλυψη αυτή αιφνιδίασε τα μέλη της ανεξάρτητης προσφυγικής ομάδας που διαπίστωσαν ότι τελικά ο Φ. Μανουηλίδης ενήργησε μονομερώς, χωρίς να συνεννοηθεί με τους συναδέλφους του, για να εξασφαλίσει το χαρτοφυλάκιο²⁸⁹.

Οι επικεφαλής των προσφύγων επιβεβαιώνουν το ενδιαφέρον που έδειξε ο πληρεξούσιος Ιω. Βαλαλάς για τους πρόσφυγες της εκλογικής του περιφέρειας πολύ

²⁸⁶ Καστορία, Γ, φ.122, 21.6.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Αι συμβάσεις*

²⁸⁷ Καστορία, Γ, φ.124, 5.7.1925,σελ.1, *Τα έργα του*

²⁸⁸ Καστορία, Γ, φ.134, 13.9.1925,σελ.1, *Τα μεγάλα έργα εν Μακεδονία*

²⁸⁹ Καστορία, Γ, φ.123, 28.6.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Το προσωπείον*

πριν γίνει υπουργός. Μερικοί όμως ισχυρίζονται ότι φρόντισε για τους Μακεδόνες ακτήμονες και τους εφένδρους που βρίσκονται σε χειρότερη θέση από τους πρόσφυγες, πολεμώντας επί σειρά ετών. Παρόλα αυτά οι πρόσφυγες δεν συμμερίζονται αυτές τις αντιλήψεις των αδιάλλακτων που επιδιώκουν να καταβροχθίσουν ατέρμονες γεωργικές εκτάσεις και αστικά κτήματα και να προσλάβουν στην υπηρεσία τους τους ντόπιους²⁹⁰. Πριν από την παραίτηση του από τη θέση του υπουργού Γεωργίας ο Ιω. Βαλαλάς στέλνει στο γραφείο Εποικισμού Καστορίας την εξής διαταγή: η διοίκηση πρέπει να αποβλέπει στην ανάπτυξη και την πρόοδο των κοινοτήτων, γεγονός που έχει μεγάλη σημασία για τη γενική διοίκηση του Κράτους και την προαγωγή της χώρας. Όσοι έχουν αρμοδιότητα να εξυπηρετούν τα τοπικά συμφέροντα έχουν υποχρέωση να έρχονται σε συνεννόηση με τοπικές και διοικητικές αρχές²⁹¹.

Ο τέως υπουργός πληρεξούσιος Ιω. Βαλαλάς ως αντιπρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής επί των νομοθετικών διαταγμάτων παρακολουθεί την τύχη των μεγάλων συμβάσεων για τα αποξηραντικά έργα του Αξιού, για την επέκταση των σιδηροδρομικών γραμμών και για τα οικοδομικά έργα. Ο Ι. Βαλαλάς ελπίζει ότι δεν θα ματαιωθούν τα μεγάλα αυτά έργα, αφού με αυτά πρόκειται να αναγεννηθεί η χώρα²⁹². Σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας η κυβέρνηση Παγκάλου επικύρωσε τη σύμβαση της αποξήρανσης των ελών του Αξιού με την Φονταίσιον την οποία είχε προετοιμάσει ο πληρεξούσιος Ιω. Βαλαλάς, επί Κυβερνήσεως Μιχαλακόπουλου. Με τη σύμβαση αυτή η Μακεδονία θα μετατραπεί σε απέραντο σιτοβολώνα που θα παρέχει επάρκεια σε σιτηρά σε όλη την Ελλάδα, θα εξυγιάνει τις ελνοσοσιακές εκτάσεις γύρω από τον Αξιό με αποτέλεσμα η Μακεδονία να μετατραπεί σε πλουτοπαραγωγική πηγή. Χιλιάδες χέρια θα βρουν εργασία και συνάλλαγμα εκατομμυρίων δραχμών θα παραμένει εντός του Κράτους, για να επιτευχθούν έργα που θα εξασφαλίσουν τον πλούτο και την ευημερία του λαού. Η χαρά του Μακεδονικού κόσμου είναι μεγάλη, αφού τα έργα που είχαν εξαγγελθεί υπήρχε κίνδυνος να ματαιωθούν. Ευτυχώς, όμως η σύμβαση αποτελεί νόμο του Κράτους και το Μακεδονικό όνειρο γίνεται πραγματικότητα²⁹³.

8.2.6 Ο Ιω. Βαλαλάς ως υποψήφιος γερουσιαστής

Στις αρχές του 1926 ο Ιω. Βαλαλάς εμφανίζεται υποψήφιος γερουσιαστής της περιφέρειας Καστορίας εκ μέρους της δημοκρατικής παράταξης στις εκλογές των γερουσιαστών. Άλλωστε η δράση του από τις τελευταίες εκλογές υπήρξε έντονη και τιμητική για την περιφέρειά της Καστορίας. Προσελήφθη υπουργός Παιδείας από τον Ε. Βενιζέλο και επιδόθηκε στην αναδιοργάνωση της εκπαίδευσης σε συνδυασμό με την γεωργική εκπαίδευση, η υπουργεία του όμως αυτή ήταν σύντομη, εξαιτίας της αποχώρησης του Βενιζέλου. Στην κυβέρνηση του Γ. Καφαντάρη, ο οποίος διέθετε μεγάλη πλειοψηφία στην Εθνοσυνέλευση αρνήθηκε να δεχτεί υπουργείο, για να μη θεωρηθεί ότι για χάρη του υπουργείου εγκατέλειπε το κόμμα των δημοκρατικών

²⁹⁰ Καστορία, Γ, φ.123, 28.6.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Το ξεσκέπασμα*

²⁹¹ Καστορία, Γ, φ.125, 12.7.1925,σελ.4, Επιθεώρησις: *Δια τας κοινότητας*

²⁹² Καστορία, Γ, φ.130, 16.8.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Αι συμβάσεις*

²⁹³ Καστορία, Γ, φ.132, 30.8.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Τα αποξηραντικά*

φιλελευθέρων, αφού υπήρξε ένας από τους δημιουργούς του. Η θέση του έμεινε κενή μέχρι την πτώση της Κυβέρνησης Καφαντάρη ενώ στην κυβέρνηση Παπαναστασίου ανέλαβε τη θέση του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας. Παραιτήθηκε επί Κυβερνήσεως Σοφούλη ενώ επί Κυβερνήσεως Μιχαλακοπούλου ανέλαβε το υπουργείο Συγκοινωνίας για ένα επτάμηνο, η υπουργεία του αυτή μολονότι ήταν βραχεία υπήρξε γονιμότατη. Στη διάρκεια της υπουργείας του έγιναν σιδηροδρομικά έργα, έργα αποξηράνσεως, έργα οδοποιΐας, όσα δεν είχε δει ποτέ άλλοτε η Ελλάδα. Στο υπουργείο Γεωργίας που ανέλαβε μετά τον ανασχηματισμό της Κυβέρνησης Μιχαλακόπουλου έμεινε λίγες μόνο ημέρες, αφού το έργο του διακόπηκε από το τελευταίο κίνημα. Εξαιτίας αυτής της πλούσιας δράσης η υποψηφιότητα του Βαλαλά έγινε δεκτή με μεγάλη συμπάθεια και προβλέπεται η επικράτηση του συνδυασμού του²⁹⁴.

Τελικά οι γερουσιαστικές εκλογές αναβάλλονται επ' αόριστον και ο Ιω. Βαλαλάς θέτει υποψηφιότητα ως πληρεξούσιος στις βουλευτικές εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926. Την εποχή αυτή κατορθώνει να επανεκκινήσει τις εργασίες της οδού Καστορίας-Σόροβιτς. Ωστόσο ο Φιλ. Πηχιών, η ιοβόλος αυτή έχιδνα, κατά την «Καστορία», αποδίδει το ενδιαφέρον του Βαλαλά στο γεγονός ότι είναι μέτοχος στην εταιρεία. Ενόψει της εκλογικής αναμέτρησης, η τοπική εφημερίδα επισημαίνει ότι είναι γνωστή η ευγνωμοσύνη της πόλης και της περιφέρειας στο πρόσωπο του Βαλαλά για το ενδιαφέρον που δείχνει για τον τόπο του. Το ίδιο όμως εμφανής είναι η κακεντρέχεια και η παραλυσία της γλώσσας του κίτρινου στην όψη τέως συνταγματάρχη²⁹⁵.

9. Πολιτικές δυνάμεις

9.1 Το κόμμα των Φιλελευθέρων

Το κόμμα που επροσωπεί το Βενιζελισμό είναι το κόμμα των Φιλελευθέρων που ιδρύθηκε από το Βενιζέλο το Σεπτέμβριο του 1910. Ένα μέρος του παλαιοκομματικού κόσμου, από τον παλιό δηλιγιαννικό χώρο, προσχώρησε στο Βενιζελισμό, σε επίπεδο στελεχών αλλά και εκλογικής βάσης. Αντίθετα, ο όγκος του τρικουπικού-θεοτοκικού κόμματος παρέμεινε η ραχοκοκαλιά του Αντιβενιζελισμού. Το κόμμα των Φιλελευθέρων συνιστά την πρώτη προσπάθεια για τη δημιουργία κόμματος αρχών, αλλά και ενός συγκροτημένου κομματικού μηχανισμού. Τη συγκρότησή του σε πραγματικό κόμμα αρχών εμπόδισε το γεγονός της ύπαρξης στην ηγεσία του Ελευθέριου Βενιζέλου, προσώπου επενδυμένου με την αίγλη του χαρισματικού ηγέτη. Φιλοδόξησε να εκπροσωπήσει την ανερχόμενη επιχειρηματική αστική τάξη και να υλοποιήσει τα οράματά της. Καταδίκασε συλλήβδην τον παλαιοκομματισμό (Καμαρινός, 1999).

Οι αντιδραστικοί δεν χάνουν την ευκαιρία να υποστηρίζουν ότι ο Βενιζέλος κυβερνά τυραννικά το λαό, γι' αυτό πρέπει να επαναστατήσει, ώστε να ανακτήσει τις ελευθερίες του. Αυτό το επιχείρημα προσπαθεί να ανατραπεί με την επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται στο άρθρο: «*Τυραννία*» στο 21^ο φύλλο της εφημερίδας και φαίνεται

²⁹⁴ Καστορία, Γ, φ.149, 1.1.1926,σελ.1, Εκλεκταί υποψηφιότητες Ιωάννης Βαλαλάς. Τέως υπουργός και τέως Γενικός Διοικητής Μακεδονίας. Υποψήφιος Γερουσιαστής Νομού Φλωρίνης

²⁹⁵ Καστορία, Δ, φ.189, 10.10.1926,σελ.1, Ζητήματα: *Ιοβόλος*

να αποτελεί αναδημοσίευση από την εφημερίδα «*Εθνική Πολιτική*» που εκδίδεται από τη Γενική Διοίκηση Δυτικής Μακεδονίας. Σύμφωνα με το δημοσίευμα είναι αντιφατικό να κυβερνά ένα φιλελεύθερο κόμμα τυραννικά. Αντίθετα, αυτοί που νομίζουν ότι καταδυναστεύονται, νιώθουν έτσι, γιατί δεν τους επιτρέπεται να κάνουν ό,τι θέλουν. Πολλές φορές η αντίδραση έχει αντιμετωπιστεί με επιείκεια από τους κυβερνώντες, παρά τα προβλήματα που έχει προκαλέσει στην πολιτική ζωή του τόπου. Θεωρούν ότι οι Φιλελεύθεροι κυβερνούν τυραννικά, γιατί δεν επιτρέπουν στους αντιβενιζελικούς να βρίζουν προφορικά και γραπτά. Επιπρόσθετα, τους απαγορεύεται να επαναφέρουν το βασιλιά Κωνσταντίνο, αφού η πολιτική του απέτυχε. Υποστηρίζουν ότι η Κυβέρνηση τους καταδυναστεύει, γιατί τους αναγκάζει να υπηρετήσουν στο στρατό και τους απαγορεύεται να προκαλούν στάσεις κατά του καθεστώτος. Κατηγορούν την Κυβέρνηση, γιατί οδηγεί σε δίκη τους λιποτάκτες και τους στασιαστές αλλά και όσους παραδόθηκαν στον εχθρό με τα όπλα τους. Διαμαρτύρονται, γιατί δεν τους επιτρέπεται να λεηλατήσουν τις αποθήκες του στρατού, για να σκοτώνουν τους πολιτικούς τους αντιπάλους. Αντιδρούν, γιατί δεν παρασημοφορούνται οι δειλοί και δεν επαναφέρονται οι απότακτοι με το βαθμό, τις τιμές και με τη σειρά που είχαν στο στράτευμα²⁹⁶.

Στο άρθρο επιχειρείται να καταδειχθεί ο παραλογισμός των επιχειρημάτων που χρησιμοποιεί η αντιπολίτευση εναντίον των Φιλελευθέρων. Οι αντιβενιζελικοί δυσανασχετούν, γιατί καταλύθηκε η τυραννία που ασκούσαν οι ίδιοι και εξυψώθηκε ο λαός στην εξουσία. Θεωρούν τους Φιλελεύθερους προδότες, γιατί μεγάλωσαν την πατρίδα, ενώ αυτοί που θα διατηρούσαν την Ελλάδα μικρή και φτωχή είναι, κατά τη γνώμη τους, πατριώτες. Χάρη στην πολιτική της Κυβέρνησης των Φιλελευθέρων, ο λαός και το Έθνος, όχι μόνο δεν καταδυναστεύονται αλλά ευημερούν, τα 4/5 του λαού που ζούσαν στη σκλαβιά απελευθερώθηκαν, καταλύθηκε το καθεστώς των κοτζαμπάσηδων, οι υπάλληλοι έγιναν υπηρέτες του λαού και επικράτησαν η δικαιοσύνη, η ισότητα, η ελευθερία και η αδελφοσύνη. Όλα αυτά αγαθά δεν είναι δυνατό να τα εξασφαλίσει ένα τυραννικό καθεστώς²⁹⁷.

9.2 Η Δυναστεία

Με αφορμή την πρόταση Δημοψηφίσματος η εφημερίδα «Καστορία» ασκεί δριμεία κριτική στη Δυναστεία των Γλύξμπουργ. Αναφέρεται ότι η Δυναστεία δεν κατάφερε να ενστερνιστεί τα μεγάλα ιδανικά του Έθνους και αποδείχθηκε ανάξια της πατρίδας, υποτάσσοντας την αιώνια ιδέα της Ελλάδας στις βλέψεις της. Ο θεσμός της Βασιλείας μετατράπηκε σε σύμβολο εθνικής διαιρέσεως και σημαία εμφυλίου πολέμου και μίσους. Απονέκρωσε την ηθική δύναμη του Λαού, οδηγώντας στην οπισθοδρόμηση το Έθνος και προκαλώντας ανεπανόρθωτες εθνικές συμφορές. Δίχασε το λαό σε πολλά στρατόπεδα αλληλοσπαρασσόμενα και προκάλεσε εμφύλιο σπαραγμό. Η Δυναστεία στην οποία η ελληνική γενιά στήριξε τα όνειρα και τους πόθους της καταδικάζεται από την Εθνική ψυχή. Αντί να πετύχει νίκες επισώρευσε συμφορές, αντί δαφνών, επέφερε ήττες. Η Δυναστεία των Γλύξμπουργ έχει εκπέσει

²⁹⁶ Καστορία, Α, φ.21, 20.9.1920,σελ.2, *Τυραννία*

²⁹⁷ Ο. π.

στη συνείδηση του Μακεδονικού λαού, με την αθλιότητα των προσφύγων αδελφών που περιφέρονται στα Μακεδονικά πεδία. Τη στιγμή που εκπληρώνονταν τα εθνικά ιδεώδη και απελευθερωνόταν ο υπόδουλος ελληνισμός η Δυναστεία, κομματιζόμενη, υποδούλωσε την Ελλάδα και ανέτρεψε το αποτέλεσμα των εθνικών θυσιών. Ακόμη και οι αντιπολιτευόμενοι, που δεν δικαιολογούνται να φωνασκούν, έχουν υποστεί την εμπάθεια και την κομματική τύφλωση της Δυναστείας. Η επάνοδος της Δυναστείας θα επιφέρει νέους κινδύνους²⁹⁸.

Στις τάξεις του Λαϊκού κόμματος υπερίσχυε η άποψη ότι ο θεσμός της βασιλείας άρμοζε περισσότερο από τη δημοκρατία στις συνθήκες της χώρας και την ιδιοσυγκρασία των Ελλήνων. Δύο ήταν τα επιχειρήματα που διαπλέκονταν στη συζήτηση για το πολίτευμα. Πρώτον, ότι ο βασιλιάς ως μη εκλεγόμενος και ισόβιος αρχηγός του κράτους ήταν εγγυητής της συνέχειας και της σταθερότητας. Δεύτερον, ότι για τον ίδιο λόγο δεν όφειλε το αξίωμά του σε κανένα κόμμα και επομένως δεν ήταν αναγκασμένος να κομματίζεται. Ωστόσο, το πρόσφατο παρελθόν της Ελλάδας έδειξε πόσο εξωπραγματικές ήταν αυτές οι απόψεις (Gunnar Hering, 2006).

9.3 Η Δημοκρατική Ένωση

Ο ηγέτης των Κοινωνιολόγων Α. Παπαναστασίου στήριξε αρχικά το εθνικό πρόγραμμα του Βενιζέλου, με τον οποίο συνεργάστηκε σε κρίσιμες στιγμές σε όλη τη σταδιοδρομία του. Συνάμα, προώθησε μεταρρυθμίσεις, που, όπως ήλπιζε, βελτιώνοντας τη θέση των λαϊκών τάξεων θα διευκόλυναν την ανάπτυξη σοσιαλιστικών δομών. Μετά τη συντριβή των Φιλελευθέρων στις εκλογές του 1920 σύστησε τη Δημοκρατική Ένωση, μια χαλαρή ένωση πολιτικών στελεχών και μαζικών φορέων η οποία πρότεινε την αβασίλευτη δημοκρατία ως άξονα ενός μετριοπαθούς μεταρρυθμιστικού κι εθνικιστικού προγράμματος. Στη Δημοκρατική Ένωση συγκεντρώθηκαν κάθε λογής αντίπαλοι της μοναρχίας από εθνικιστές μεγιστάνες και αλυτρωτιστές στρατιωτικοί μέχρι αριστεροί πολιτικοί, εργατικά στελέχη και προοδευτικοί διανοούμενοι (Μαρκέτος, 2003).

Οι Δημοκρατικοί, από τους οποίους, σύμφωνα με την «Καστορία», δε λείπει ο πατριωτισμός, διαφοροποιούνται από το Βενιζέλο. Οι αρχηγοί της Δημοκρατικής Ένωσης, έχοντας μαζί τους το στρατό και το στόλο δεν συμφωνούν με το Βενιζέλο. Προτιμούν την πιο σύντομη οδό, απαιτώντας την έκπτωση της Δυναστείας, η οποία όμως δεν είναι ασφαλής. Οι διαδόσεις για πραξικόπημα αξιωματικών με στόχο την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας ελέγχονται ως ανακριβή και διαψεύδονται από την Κυβέρνηση. Οι Δημοκρατικοί έχουν καθήκον και υποχρέωση να αναμένουν τη λαϊκή ετυμηγορία, γιατί κάθε βίαιη ενέργεια θα επιφέρει την καταστροφή. Οι επικεφαλής στρατηγοί της Δημοκρατικής Ενώσεως δεν πρέπει να παραβλέψουν ότι αυτοί είναι ειδικοί για τις μάχες και ο Βενιζέλος είναι ειδικός στη Διπλωματία και την Πολιτική. Σε αντίθετη περίπτωση δεν θα επικρατήσει η γαλήνη αλλά η ακαταστασία. Αντί της οικονομικής ανάπτυξης θα οδηγηθούμε στην οικονομική καταστροφή. Οι

²⁹⁸ Ο. π.

κυβερνητικές κρίσεις θα διαδέχονται η μια την άλλη. Οι εσωτερικοί εχθροί θα εκμεταλλευτούν την αναρχία, οι εξωτερικοί φίλοι θα αποθαρρυνθούν από την απερισκεψία και η Ελλάδα θα περιέλθει σε οικτρή θέση²⁹⁹.

Μετά την μικρασιατική καταστροφή, η Δημοκρατική Ένωση με το σύνθημα της αβασίλευτης δημοκρατίας προκαλούσε ενθουσιασμό σε στρατιώτες και πρόσφυγες, σε αγανακτισμένους και δυσαρεστημένους, δηλαδή σε όσους θεωρούσαν ότι η πραγματική αιτία για την ελλιπή βοήθεια από μέρους των συμμάχων ήταν η επιστροφή του Κωνσταντίνου, καθώς και σε όσους είχαν ταπεινωθεί, διωχθεί ή βασανιστεί από τους βασιλόφρονες στα χρόνια της σύγκρουσης για το πολίτευμα. Μέρος του εκσυγχρονισμού του κράτους και της κοινωνίας ήταν για τη Δημοκρατική Ένωση και η συμφιλίωση με τον ηττημένο εσωτερικό αντίπαλο, ώστε να αναπτυχθούν ομαλά οι δημοκρατικοί θεσμοί και να εκπληρώνουν τον προορισμό τους (Gunnar Hering, 2006).

Δικαιολογώντας τις επιλογές της Δημοκρατικής Ένωσης η «Καστορία» σημειώνει ότι ήταν ορθό να γίνει η έκπτωση της Δυναστείας με δημοψήφισμα, αλλά η στάση των παλαιών κομμάτων που χρησιμοποιούν την αποχή ανάγκασε τη Δημοκρατική Ένωση να λύσει το Γόρδιο Δεσμό, ώστε να επέλθει η ειρήνευση στη χώρα. Η κυβέρνηση του Καφαντάρη, αν και έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης, αναγκάστηκε να υποβάλλει την παραίτηση της στον Αντιβασιλέα, λόγω της επιμονής της Δημοκρατικής Ενώσεως που επιθυμούσε την άμεση έκπτωση της Δυναστείας και της ανάμειξης των αξιωματικών του στρατού και του στόλου. Τις τύχες της Ελλάδας ανέλαβε η Δημοκρατική Κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου, έχοντας ως πρώτιστο καθήκον την έκπτωση της Δυναστείας. Ο Λαός θα εκφράσει αργότερα τη γνώμη του με το δημοψήφισμα. Η Δυναστεία των Γλύξμπουργκ κηρύχθηκε έκπτωτος, αφού με την τελευταία ψηφοφορία του ο Λαός διατράνωσε τα δημοκρατικά του αισθήματα³⁰⁰.

Η Δημοκρατική Ένωση απέτυχε, γιατί ενώ διέθετε ηγεσία, επιρροή και μέσα, για να γίνει πυρήνας ενός σοσιαλδημοκρατικού κόμματος δεν συγκέντρωσε τις προσπάθειες της σε αυτό το στόχο. Αντίθετα, δίνοντας προτεραιότητα στην ανατροπή της μοναρχίας και ίσως επίσης στα θέλγητρα της εξουσίας, θέλησε να εκπροσωπήσει έναν ευρύ ταξικό συνασπισμό που αποδείχθηκε ασταθής και διατήρησε την υβριδική οργανωτική της μορφή (Μαρκέτος, 2003).

9.4 Η Μακεδονική ομάδα

Η εφημερίδα «Καστορία» ανακοινώνει τη συγκρότηση της Μακεδονικής ομάδας στη Βουλή. Οι Μακεδόνες πληρεξούσιοι συγκροτούνται σε ξεχωριστή κοινοβουλευτική ομάδα. Αποτελείται από 26 πληρεξουσίους και εργάζεται για την εξυπηρέτηση των εθνικών και ιδιαίτερα των Μακεδονικών ζητημάτων. Το γεγονός αυτό είναι ευόιωνο, αφού η εμφάνιση των Μακεδόνων πληρεξουσίων στη Βουλή θα

²⁹⁹ Καστορία, Β, φ.56, 2.3.1924 ,σελ.1, *Το δις εξαμαρτείν είναι καταστροφή*

³⁰⁰ Καστορία, Β, φ.58, 16.3.1924,σελ.1, *Η νέα Κυβέρνησις*

είναι επιβλητικότερη, όταν ψηφίζονται νομοσχέδια που αφορούν τη Μακεδονία³⁰¹. Η ομάδα δεν επιδιώκει την εξυπηρέτηση προσωπικών συμφερόντων. Μετά το σχηματισμό της Κυβέρνησης Σοφούλη η Μακεδονική ομάδα καλείται να υπερασπιστεί τα Μακεδονικά συμφέροντα ενάντια στις τάσεις που εκδηλώνονται στην κυβέρνηση, για αναβολή και ματαίωση των μεγάλων έργων στη Μακεδονία. Η ομάδα των Μακεδόνων πληρεξουσίων θα επιμείνει να παραμείνει στη θέση του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας ο Ιω. Βαλαλάς. Ο Αλεξ. Ωρολογόπουλος όπως και ο Ιω. Βαλαλάς καταψηφίζουν τελικά την Κυβέρνηση του Θ. Σοφούλη³⁰².

Οι Μακεδόνες πληρεξούσιοι συνέρχονται στη Θεσσαλονίκη. Οι Κ. Κωνσταντινίδης, ο Γ. Χατζηκυριακού, Δ. Κύρου και ο Π. Γεωργιάδης έχοντας την εξουσιοδότηση των πληρεξουσίων Πέτσιου, Δώδου, Σαπουντζή, Χατζητάση Τζώρτζη, Π. Καλλιδοπούλου, Στ. Παπαναστασίου, Δ. Χατζόπουλου, Ι. Πλατσούκα, Ιασωνίδου, Θ. Ανδρεάδου, Ε. Γονατά, Ι. Παπαδάκη, Μάρκου, Τσακμάνη, Δημάδη, Μαυρουδή, Ματσώρη, Αγαπητού και Μέλφου προχωρούν στη λήψη αποφάσεων σε διάφορα Μακεδονικά ζητήματα που θα υποβληθούν στον πρωθυπουργό Θ. Σοφούλη κατά την επίσκεψή του στη Θεσσαλονίκη και θα ζητηθεί η εφαρμογή τους³⁰³.

Τα αιτήματα σχετίζονται με τα σχολικά κτίρια της Μακεδονίας και την πρόνοια για τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς που έρχονται από την υπόλοιπη Ελλάδα. Επίσης αντικείμενο συζήτησης θα αποτελέσει η δυσμενής στάση και οι ενέργειες της επιτροπής Οικονομικών απέναντι στη Μακεδονία. Ζητείται η άμεση έναρξη έργων αποξηράνσεως και οδοποιίας, η ατέλεια του νόμου περί αισχροκέρδειας, η ταχύτατη προμήθεια βαγονιών και ατμομηχανών. Λαμβάνονται αποφάσεις για τις διαβαθμίσεις στο μισθό των δημοσίων υπαλλήλων και αποφασίζεται η περικοπή της αποζημίωσης στους ανώτερους στρατιωτικούς για ενοίκιο και η απόδοση σε αυτούς οικημάτων του δημοσίου. Συζητούνται θέματα που αφορούν την ύδρευση της Θεσσαλονίκης και η άρση της επίταξης των υδάτων του συνοικισμού Χαριλάου. Για τη στέγαση του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης υποδεικνύεται η βίλλα Αλλατίνι³⁰⁴.

Οι πληρεξούσιοι αποστέλλουν τηλεγράφημα στον πρωθυπουργό και τον υπουργό Συγκοινωνιών για την ανεπάρκεια των υπαλλήλων της Τ.Τ.Τ. Επιπλέον επισημαίνουν την έλλειψη δασκάλων και απαιτούν την παραμονή του Γενικού Διοικητή Βαλαλά στη θέση του, δεδομένου ότι είναι γνώστης των αναγκών και των ζητημάτων της Μακεδονίας και επέδειξε καλή θέληση για την εξυπηρέτηση των ζητημάτων της Μακεδονίας. Αντίθετα, υπογραμμίζουν ότι ο νέος Γενικός Διοικητής θα χρειαστεί πολύμηνο διάστημα, για να λάβει γνώση των προσώπων και των πραγμάτων³⁰⁵.

³⁰¹ Καστορία, Β.φ.76, 20.7.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Μακεδονική ομάς*

³⁰² Καστορία, Β.φ.78, 3.8.1924,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησις: *Ο κ. Ιω. Βαλαλάς εις Αθήνας*

³⁰³ Καστορία, Β.φ.81, 24.8.1924,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησις: *Η Μακεδονική ομάς*

³⁰⁴ Ο .π.

³⁰⁵ Ο .π.

Σύμφωνα με την εφημερίδα «Καστορία» ο Μακεδονικός λαός οφείλει ευγνωμοσύνη στην Μακεδονική ομάδα, η οποία στο πρόσωπο του πληρεξουσίου Ιω. Βαλαλά βρήκε τον κατάλληλο υπουργό για την εξυπηρέτηση των Μακεδονικών συμφερόντων. Η σύμβαση που έχει υπογραφεί για την κατασκευή νέων σιδηροδρομικών γραμμών αποτελεί απόδειξη της θετικής εργασίας του πληρεξουσίου Ι. Βαλαλά ως υπουργού Μακεδονίας για την ανάπτυξη της Μακεδονίας. Με το νέο σιδηροδρομικό δίκτυο η Μακεδονία θα αναπτυχθεί και θα εξυπηρετηθεί ο πληθυσμός της³⁰⁶. Η σύμβαση αυτή αποτελεί μέρος του προγράμματος της Μακεδονικής ομάδας σύμφωνα με το οποίο τα νοτιότερα τμήματα του Κράτους έπρεπε να συνδεθούν με το δίκτυο των παραμεθορίων επαρχιών, ώστε σε καιρό ειρήνης να υπάρχει πλήρης οικονομική επικοινωνία των διαφόρων τμημάτων του Κράτους ενώ σε καιρό πολέμου να πραγματοποιούνται οι αναγκαίες μεταφορές μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα³⁰⁷.

Κατά τη διάρκεια του 1925 η εφημερίδα «Καστορία» σημειώνει ότι η Μακεδονική ομάδα παραμένει αδρανής στα διάφορα μακεδονικά ζητήματα και στις πολιτικές ζυμώσεις ενώ άλλες μικροομάδες προξενούν μεγαλύτερη εντύπωση και εξυπηρετούν με πιο πρακτικό τρόπο τα τοπικά ζητήματα. Της καταλογίζεται ότι παρέλειψε να προσλάβει πρόσφυγες Μακεδόνες ως πληρεξουσίου που αποτελούν ιδιαίτερη ομάδα σαν να δημιουργούνται δυο Μακεδονίες, μια προσφυγική και μια Παλαιομακεδονική. Άλλωστε, δεν είναι δύσκολο οι πληρεξούσιοι πρόσφυγες να πειστούν ότι η ένωση τους με τους υπόλοιπους Μακεδόνες πληρεξούσιους θα εξυπηρετήσει όχι μόνο τη Μακεδονία αλλά και τα συμφέροντά τους³⁰⁸.

Σε συνεντευξή του ο Ιω. Βαλαλάς δηλώνει ότι στόχος της Μακεδονικής ομάδας είναι η κυβερνητική ευστάθεια, αφού υπάρχει η πεποίθηση ότι οι κυβερνητικές μεταβολές δεν ωφελούν. Υποστηρίζει τη Δημοκρατική ένωση, την κυβέρνηση του Α. Μιχαλακόπουλου και τον Γ. Καφαντάρη ενώ διαφωνεί έντονα με την προσωρινότητα του Θ. Σοφούλη. Ο τρόπος με τον οποίο αποχωρεί η κυβέρνηση Μιχαλακόπουλου απογοητεύει τα μέλη της Μακεδονικής ομάδας. Η πλειοψηφία των μελών της ομάδας ασπάζεται την ιδέα της ίδρυσης του Ριζοσπαστικού δημοκρατικού κόμματος με ιδέες που επικρατούν στις νέες χώρες. Στην πραγματικότητα η ομάδα δεν αρνείται, αλλά επιδιώκει τη συνεργασία με τους πληρεξούσιους πρόσφυγες και βρίσκεται σε επαφή με το Μικρασιατικό κέντρο. Τα μέλη της Μακεδονικής Ομάδας ευελπιστούν να συγκεντρώσουν τα άριστα στοιχεία των νέων χωρών όπου οι ιδέες τους βρίσκουν θερμό ενδιαφέρον ενώ και πολλοί από την Π. Ελλάδα ασπάζονται αυτές τις ιδέες³⁰⁹.

Στα τέλη του 1925 οι Μακεδόνες πολιτευτές αποφασίζουν να δημιουργήσουν νέο κόμμα που θα φέρει το όνομα ριζοσπαστικό-δημοκρατικό. Είκοσι πολιτευόμενοι αποφασίζουν να εμφανιστούν στη συνέλευση ως κόμμα με πρόγραμμα λεπτομερώς καθορισμένο και σύμφωνο με τη χρηστή διοίκηση και τις αντιλήψεις των κατοίκων

³⁰⁶ Καστορία, Γ, φ.134, 13.9.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Οι σιδηρόδρομοι*

³⁰⁷ Καστορία, Γ, φ.134, 13.9.1925,σελ.1, *Τα μεγάλα έργα εν Μακεδονία. Αι νέαι σιδηρ.Γραμμαί. Μακεδονική Ανάπτυξις.. Τι λέγει ο Ιω. Βαλαλάς.*

³⁰⁸ Καστορία, Γ, φ.128, 2.8.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Η Μακεδονική ομάς*

³⁰⁹ Καστορία, Γ, φ.135, 20.9.1925,σελ.4, *Ίδρυσις νέου κόμματος. Η δύναμις των Μακεδόνων*

των νέων χωρών. Ο Ιω. Βαλαλάς επικοινωνεί με τους πολιτικούς του φίλους και τους συμπολίτες του, για να καθορίσουν τη στάση τους, χωρίς προκαταλήψεις και με αντικειμενικό σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της χώρας. Ο συνδυασμός των ριζοσπαστικών δημοκρατικών θα ζητήσει την ψήφο του λαού, έχοντας την πεποίθηση ότι το κράτος αποτελεί ευσταθή και κραταιό οργανισμό και επιδιώκοντας να δικαιώσει τις προσδοκίες του χειμαζόμενου ελληνικού λαού. Το ριζοσπαστικό κόμμα δεν θα επιδιώξει να οδηγήσει το λαό στις κάλπες υπό το κράτος του μίσους και του κομματικού φανατισμού. Όσοι επιμένουν στη διάκριση βενιζελικών-αντιβενιζελικών προφανώς επιδιώκουν την πολιτική τους επικράτηση, χωρίς να εξυπηρετούν τα αληθινά συμφέροντα του λαού. Είναι τίμιο και ειλικρινές κάθε οργανωμένο κόμμα αρχών να εκθέτει στο λαό το πρόγραμμά του και να υπόσχεται την ταχεία εφαρμογή του. Αφού ο Ε. Βενιζέλος αποσύρθηκε από την πολιτική σκηνή ο Αντιβενιζελισμός δεν έχει λόγο ύπαρξης και όσοι επιμένουν να τον έχουν σημαία θέλουν να καλύψουν την έλλειψη προγράμματός τους. Το πρώτο άρθρο του προγράμματος του ριζοσπαστικού κόμματος θα είναι η συμφιλίωση και ο συμβιβασμός των συμφερόντων των τάξεων. Ο πόλεμος των τάξεων είναι κατάσταση επιβλαβής και ανώφελη, γιατί τα συμφέροντα όλων των τάξεων μπορούν να συντονιστούν με το σωτήριο πνεύμα της κοινωνικής αλληλεγγύης³¹⁰.

Η ομάδα των Μακεδόνων θεωρεί ότι το Ελληνικό Κράτος εκτέλεσε ελάχιστα τις υποχρεώσεις του απέναντι στον Ελληνικό λαό. Παραμελήθηκε η υγεία, με αποτέλεσμα μεγάλη μάζα του λαού να κατατρώχεται από τους ελώδεις πυρετούς, τη φυματίωση και κάθε άλλου είδους νοσήματα. Η παιδεία βρίσκεται σε αξιοθρήνητη κατάσταση, στερείται στέγης, παραμελείται η επαγγελματική μόρφωση των τέκνων του λαού με την οποία θα μπορούσαν να καταστούν παραγωγικότερα και να εξυψωθεί το κοινωνικό τους επίπεδο. Τα οικονομικά του Κράτους κατακρημνίζονται, αφού τα διαχειρίζονται με αφάνταστη ασωτία, δεν δαπανάται τίποτα για παραγωγικά έργα, ενώ κολοσσιαία ποσά δαπανώνται για την ικανοποίηση δευτερευουσών αναγκών. Η νοικοκυροσύνη λείπει τελείως ενώ με αυτήν είναι δυνατό να συντελεστούν θαύματα μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα³¹¹.

Κάθε κόμμα οφείλει να αντιμετωπίσει την κατάσταση αυτή και με τέτοιο πρόγραμμα θα κατέλθει στην πολιτική μάχη το κόμμα των ριζοσπαστικών δημοκρατικών που θα παρέχει ευρεία αντιπροσωπεία στις λαϊκές τάξεις των αγροτών και των εργατών. Στις επιτροπές του κόμματος που θα καταρτισθούν στην περιφέρεια Καστοριάς οι αντιπρόσωποι του αγροτικού πληθυσμού θα κατέχουν εξέχουσα θέση, για να παρακολουθούν από κοντά τη δράση του κόμματος και να επιτυγχάνεται η λυσιτελέστερη εκτέλεση του προγράμματος. Το νέο κόμμα που προέρχεται από τη μακεδονική ομάδα μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα προβαίνει σε έργα και εμπνέει πλήρη εμπιστοσύνη³¹².

³¹⁰ Καστορία, Γ, φ.143, 15.11.1925,σελ.1, Νέα Ζύμωσις

³¹¹ Ο.π.

³¹² Ο.π.

Η ίδρυση του ριζοσπαστικού - δημοκρατικού κόμματος στη Μακεδονία γίνεται δεκτή με ανακούφιση. Το πρόγραμμα και οι αρχές του νέου κόμματος κρίνονται ορθές, χωρίς να είναι αυστηρά προσκολλημένες σε κομματικούς σκοπούς. Η εφημερίδα «Καστορία», στηρίζοντας αυτήν την πολιτική πρωτοβουλία διατυπώνει την ελπίδα ότι η επιδοκιμασία θα είναι γενική στη Μακεδονία, για να κατορθώσει να εμψυχήσει το πνεύμα του θετικισμού και να αποτινάξει τις κομματικές εμπάθειες³¹³.

9.5 Ο Κομμουνισμός

Η Κυβέρνηση Βενιζέλου έδωσε αποφασιστική ώθηση στην ίδρυση τόσο της ΓΣΕΕ όσο και του ΣΕΚΕ (μετέπειτα ΚΚΕ), για να εξασφαλίσει την προάσπιση των ελληνικών εθνικών ζητημάτων στο διεθνή εργατικό και σοσιαλιστικό χώρο. Η άμεση διάψευση αυτών των προσδοκιών και γενικότερα η απώλεια του εργατικού κινήματος χάρη στην αντιπολεμική προπαγάνδα των σοσιαλιστών και αντιβενιζελικών δεν είναι άσχετες με τη στροφή της βενιζελικής πολιτικής στο Ιδιώνυμο. Όπως δεν είναι άσχετοι με το Ιδιώνυμο οι δεσμοί του ΚΚΕ με ορισμένες ξένες μειονότητες και προπαντός η πολιτική του για «ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία» που υπαγορεύεται από την Κομμουνιστική Διεθνή (Μαυρογορδάτος Γ. , 1981).

Με αφορμή την εξέγερση των καπνεργατών στην Καβαλά στις 11 Νοεμβρίου του 1924 η τοπική εφημερίδα αναλύει το φαινόμενο του κομμουνισμού. Για τον αρθρογράφο ο κομμουνισμός υπήρξε αντίδραση μιας δράσης, η βιομηχανική ολιγαρχία προκάλεσε τη γέννηση του κομμουνισμού. Η ρωσική επανάσταση κατέλυσε στο πρόσωπο του Τσαρισμού την παντοδυναμία των μεγαλοβιομηχάνων εκμεταλλευτών. Ο κομμουνισμός δημιούργησε την κοινωνική και κρατική οικονομία, όπου ακούγεται η φωνή του εργάτη και του αγρότη όσο και η φωνή του αστικού κόσμου. Μοιραία η εξέλιξη του κομμουνισμού θα καταλήξει στην αναγνώριση της εργατικής τάξης με δικαιώματα και καθήκοντα, με απαιτήσεις και υποχρεώσεις, με νίκες και με υποχωρήσεις. Ωστόσο, οι ηγέτες της κομμουνιστικής κίνησης οδηγούν την ιδεολογία τους στον όλεθρο με τα αιματηρά επεισόδια που σημειώθηκαν στην Καβάλα. Οι δημεγέρτες αυτοί δεν είναι εμπνευσμένοι απόστολοι μιας ιδέας, αλλά εκμεταλλευτές του τίμιου εργατοαγροτικού ιδρώτα, που επιδιώκουν τον αναβρασμό, για να αντλήσουν υλικά παρά ηθικά οφέλη. Ευτυχώς το μεγαλύτερο μέρος των εργατών άρχισε να διακρίνει το συμφέρον του το οποίο έγκειται στην αρμονική συνεργασία με τον εργοδοτικό κόσμο, μετά τη θέσπιση ευεργετικών εργατικών νομοθετημάτων. Οι εργάτες αναγνωρίζουν το θανάσιμο σφάλμα της υποστήριξης των άκρων³¹⁴.

Η κομμουνιστική θεωρία κατάργησης των συνόρων δεν ευδοκίμησε ούτε στην πανίσχυρη Ρωσία, όπου ο κομμουνισμός υποσχέθηκε ειρήνη και αφοπλισμό. Όσοι φωνάζουν "κάτω ο στρατός" και "κάτω τα όπλα" δεν το κάνουν από ανόητο πιθηκισμό αλλά έχουν κακόπιστα ελατήρια και σε αυτούς πρέπει να στραφεί η προσοχή του ελληνικού εργατισμού. Εκείνο που δεν πέτυχαν οι Τούρκοι και οι Βούλγαροι με τα όπλα προσπαθούν να το πετύχουν με το Τουρκοβουλγαρικό κομμουνιστικό Κέντρο της

³¹³ Καστορία, Γ, φ.144, 22.11.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Το νέον κόμμα*

³¹⁴ Καστορία, Β, φ.94, 23.11.1924,σελ.1, *Ο Κομμουνισμός*

Αδριανούπολης που είναι εξάρτημα των υπουργείων εξωτερικών της Άγκυρας και της Σόφιας. Οι εργάτες πρέπει να προσέξουν, γιατί ούτε ο Κεμάλ ούτε ο Τσαγκάφ δεν θα διστάσουν να τους εκμεταλλευτούν³¹⁵.

Ειδικότερα, η είδηση της γενικής απεργίας των εργατών γουναρικής την 1η Φεβρουαρίου 1925, στη Νέα Υόρκη προκαλεί έκπληξη. Τα μέλη της Ένωσης συνεδριάζουν μέσα σε πολεμική ατμόσφαιρα, όπου οι διάφοροι ρήτορες τόσο των προοδευτικών και των φιλήσυχων εργατών, όσο και των κομμουνιστών αναπτύσσουν τη θλιβερή εργατική κατάσταση. Συγκεκριμένα διεκδικούν:

- α. 40 εργάσιμες εβδομαδιαίες ώρες ή 5 μέρες την εβδομάδα
 - β. 25% αύξηση μισθού - 3% από τα κέρδη των καταστηματαρχών
 - γ. κάθε δέρμα να διέρχεται δια της λογοκρισίας, δηλ. με τη σφραγίδα της Ενώσεως
 - δ. οι 4 ώρες του Σαββάτου να πληρώνονται με 24 δολάρια
 - ε. ο καταστηματάρχης να μην εργάζεται ούτε ο φόρμαν και σε κάθε παραδρομή η Ένωση θα ορίζει πρόστιμο που θα χρησιμεύει στους εργάτες του καταστήματος.
- Η «Καστορία» σχολιάζοντας το γεγονός, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι εργάτες επιδιώκουν να γίνουν κύριοι του καταστήματος. Φαίνεται ότι οι κομμουνιστές έχουν κερδίσει έδαφος στην Ένωση, πράγμα που αποδείχθηκε στην τελευταία χοροεσπερίδα που ήταν περισσότερο κομμουνιστική συγκέντρωση παρά χορός, αφού ο ύμνος της Κομμουνιστικής ιδέας προηγήθηκε του Εθνικού ύμνου³¹⁶.

Το ΚΚΕ ήταν οπωσδήποτε το μόνο καθαρά εργατικό κόμμα στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Ωστόσο, δεν κέρδισε παρά μόνο μια μικρή μειοψηφία εργατών. Η συνδικαλιστική οργάνωση παρέμενε περιορισμένη και ασταθής. Ήταν εμποτισμένη από την παραδοσιακή νοοτροπία της συντεχνίας και δέσμια μιας ολιγαρχίας «εργατοπατέρων», εγκλωβισμένων σε αέναες διενέξεις μεταξύ προσωπικών φατριών. Η συλλογική δράση έπαιρνε κατά κανόνα τη μορφή σποραδικών και αναρχικών εκρήξεων, χωρίς συνέχεια (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

Σύμφωνα με το ρεπορτάζ της εφημερίδας «Καστορία» στη Μακεδονική πρωτεύουσα χύθηκε αίμα αθώων εργατών που παρασύρθηκαν από αργυρώνητα όργανα της ξένης προπαγάνδας η οποία μέσω του κομμουνισμού προσπαθεί να δημιουργήσει ζήτημα ξένων μειονοτήτων στις ελληνικότατες βόρειες επαρχίες. Σκοπός είναι να αποσπάσουν από την ελληνική δημοκρατία τις πλουσιότερες και ευφορότερες περιοχές. Οι κύριοι αυτοί ενώ παρουσιάζονται με το ένδυμα του αγνού ιδεολόγου κομμουνιστή είναι μισθαρνά όργανα των τουρκικών και βουλγαρικών εθνικιστικών οργανώσεων. Πολλοί από αυτούς είναι Εβραίοι, άγριοι διώκτες του χριστιανικού στοιχείου που επιδιώκουν να ενσπείρουν στις χριστιανικές κοινωνίες το σπέρμα της αποσυνθέσεως, της διαφθοράς και του εκφυλισμού. Χρησιμοποιούν ως καταλληλότερο μέσο τη διάδοση του κομμουνισμού στους χριστιανικούς λαούς³¹⁷.

³¹⁵ Ο.π.

³¹⁶ Καστορία, Β, φ.103, 1.2.1925,σελ.4, Οι έξω Έλληνες: *Εκ νέας Υόρκης*, Α.Δ.Κίτσος

³¹⁷ Καστορία, Β, φ.106, 22.2.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Ο Κομμουνισμός*

Η τοπική εφημερίδα καταδικάζει τις ανατρεπτικές θεωρίες του «*ημιπαράφρονος Λένιν*» οι οποίες δεν βρίσκουν πολλούς θαυμαστές, παρά έχουν απήχηση μόνο σε ελάχιστους νεότερους που η θέληση και το ηθικό σθένος έχουν εξαντληθεί από τους μακροχρόνιους, συνεχείς και άγριους πολεμικούς αγώνες και τους λίγους εργάτες που νομίζουν ότι θα βελτιώσουν τη θέση τους με μια κομμουνιστική επαναστατική ενέργεια. Ο συμπαγής ελληνικός λαός, αγνός και εθνικόφρων, μένει πιστός στις παραδόσεις και στα έργα του έτοιμος να υπερασπιστεί την πατρίδα του με το αίμα του εναντίον κάθε εξωτερικού εχθρού και αποφασισμένος να πατάξει τους εσωτερικούς εχθρούς που υποστηρίζουν τον εμφύλιο σπαραγμό και την κατάργηση των συνόρων³¹⁸.

Σε πολιτικό επίπεδο, πέρα από τις πολιτικές/κομματικές αντιθέσεις μεταξύ βενιζελικών-αντιβενιζελικών, κοινό μέτωπο των κυρίαρχων πολιτικών δυνάμεων ήταν ο κομμουνιστικός κίνδυνος. (Καραμανωλάκης, 2013). Οι αστικές τάξεις που θεωρούσαν τον κομμουνιστικό κίνδυνο μηδαμινό αφυπνίζονται από το λήθαργο και άρχισαν να εναντιώνονται στο κομμουνιστικό κίνημα. Από όλα τα άκρα της Ελληνικής Δημοκρατίας καταφθάνουν στα κέντρα χιλιάδες τηλεγραφήματα, ψηφίσματα και αποδοκιμασίες των κομμουνιστικών ενεργειών από συλλόγους, σωματεία, οργανώσεις αστικές και μη. Ο ελληνικός λαός εξεγείρεται μετά από τις αλλεπάλληλες κομμουνιστικές απόπειρες με στόχο τη διατάραξη της τάξης και ζητά την πάταξη της κομμουνιστικής γάγγραινας εν τη γενέσει της³¹⁹. Το τηλεγράφημα των επαγγελματιών οργανώσεων της περιφέρειας υποβάλλεται στην Υποδιοίκηση Καστορίας, για να διαβιβαστεί στη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας, αποδοκιμάζοντας τις αντεθνικές ενέργειες των λίγων κομμουνιστών. Αποφασίζουν να διαδηλώσουν την ευγνωμοσύνη τους προς την Κυβέρνηση και να αποδοκιμάσουν τη στάση των Κομμουνιστών που άνανδρα συνεργάζονται με τους εχθρούς της πατρίδας³²⁰.

10. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

10.1 Πανηγυρικές εκδηλώσεις για την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών

Στο 14ο φύλλο της που κυκλοφορεί στις 2 Αυγούστου 1920, η εφημερίδα «Καστορία» πανηγυρίζει την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών με την οποία τερματίζεται η τουρκική βαρβαρότητα σε εδάφη αμιγώς Ελληνικά. Με την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης απελευθερώνονται εκατομμύρια Έλληνες που ήταν υποδουλωμένοι για 500 περίπου έτη στον τουρκικό ζυγό και επισφραγίζεται ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος που αναστάτωσε την ανθρωπότητα. Χάρη στη συνετή πολιτική του δοξασμένου Πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου, η Μεγάλη Ελλάδα καταλαμβάνει σεβαστή θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, αφού καταφέρνει να εξαπλωθεί από την Αδριατική μέχρι τη Μαύρη Θάλασσα, πολεμώντας ηρωικά. Αντίθετα, η Τουρκία εκδιώκεται από την Ευρώπη και οι κτήσεις της περιορίζονται στη Μ. Ασία. Οι εθνικές επιτυχίες οφείλονται στον ένδοξο στρατό, στην καρτερία και την

³¹⁸ Καστορία, Γ, φ.106, 22.2.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Ο Κομμουνισμός*

³¹⁹ Καστορία, Γ, φ.106, 22.2.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Και η αντίδρασις*

³²⁰ Καστορία, Γ, φ.106, 22.2.1925,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησις: *Αποδοκιμασία κατά κομμουνιστικών ενεργειών*, Αθ. Ζάχος

πίστη του Λαού και κυρίως στη σωτήρια πολιτική του εμπνευσμένου Κυβερνήτη, Ε. Βενιζέλου³²¹.

Η πόλη της Καστοριάς γιορτάζει με λαμπρές εκδηλώσεις την επιτυχία του Ε. Βενιζέλου στο Παρίσι. Η είδηση μεταδίδεται αστραπιαία μέχρι την άκρη της πόλης και όλοι προσπαθούν να εξακριβώσουν, αν αληθεύει. Τελικά το τηλεγράφημα προς την Υποδιοίκηση έρχεται να επιβεβαιώσει το τηλεγράφημα του ανταποκριτή της εφημερίδας στην Αθήνα, Σακελλαρόπουλου. Ακολουθούν πυροβολισμοί και κωδωνοκρουσίες. Όλη η πόλη παραδίδεται στους πανηγυρισμούς. Στα πρόσωπα σχηματίζονται δάκρυα χαράς και ενθουσιασμού. Στην πλατεία της Μητρόπολης αρχίζει η προσέλευση των επισήμων, μεταξύ των πρώτων καταφθάνουν ο Μουφτής και ο Ραβίνος. Μπροστά στην πόρτα της εκκλησίας παρατάσσονται οι χωροφύλακες της Μοιραρχίας Καστοριάς και γύρω οι πρόσκοποι, αποδίδοντας τιμές. Στη δοξολογία παρευρίσκονται και αντιβενιζελικοί που δεν είχαν παραστεί σε καμιά άλλη δοξολογία, ομολογώντας με αυτή την πράξη τους σιωπηρά την πλάνη τους. Στο γυναικωνίτη τα καπέλα των κυριών σχηματίζουν μια ανθοδέσμη με ωραία χρώματα. Στην κατάμεστη εκκλησία ο Μητροπολίτης Ιωακείμ τελεί επιβλητικότερη και μεγαλοπρεπή δοξολογία. Αμέσως μετά ο καθηγητής του γυμνασίου Κ. Πηχιών εκφωνεί το «Πολυχρόνιον», τον πανηγυρικό της ημέρας³²².

Μετά το πέρας της λειτουργίας δίνεται δεξίωση στο Δημαρχείο. Στους επισκέπτες προσφέρονται αναψυκτικά και γλυκίσματα. Διάφοροι όμιλοι διασχίζουν τους δρόμους της πόλης, τραγουδώντας και χορεύοντας. Ανάμεσα σε αυτούς που γιορτάζουν την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών είναι και η Συντεχνία των Κουρέων, οι οποίοι με επικεφαλής τον Γρ. Μπάκαρη περιδιαβαίνουν την πόλη με χορούς και τραγούδια. Ενώ ο Σύλλογος «Ομονοίας» διοργανώνει λαμπαδηδρομία στις 10:00 το βράδυ στην οποία ο πρόεδρος της Παντελής Σαμαράς κρατά μια πελώρια φωτεινή εικόνα του Βενιζέλου μαζί με το Δήμαρχο Γούση. Οι λαμπαδηδρομείς διασχίζουν όλη την πόλη, κραυγάζοντας «Βενιζέλαρος!» και διαλύεται τα μεσάνυχτα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η σκηνή που ένας στρατιώτης χορεύει ενθουσιασμένος, γιατί δεν πήγαν χαμένα τα χρόνια που υπηρέτησε³²³.

Το βράδυ προετοιμάζεται δείπνο στο δρόμο στο οποίο παρακάθονται οι Α. Ζαχαριάδης, οι αδελφοί Παπαχρήστου, Μαγαλιός, Πεκμεζάρης, Σιώτκας, Δ. Μαυροβίτης, Ν. Σαμαράς, Αδελφοί Κουτόπουλοι, Α. Γραμματικός, Ηλ. Δαής, Ι. Χαιρόπουλος, Θ. Σιστοβάρης, Γκαλιστινός και ο Διευθυντής της εφημερίδας, Θωμάς Βαλαλάς. Γίνονται προπόσεις υπέρ του Στρατού, του Βασιλιά και του Βενιζέλου και η

³²¹ Καστορία, Α, φ.14, 2.8.1920,σελ.1, *Ζήτω η Ελλάς*, Θ. Βαλαλάς

³²² Ο. π.

³²³ Καστορία, Α, φ.14, 2.8.1920,σελ.2,*Η Ειρήνη. Ο Συναγερμός της πόλεως μας. Γενικός ενθουσιασμός και εκδηλώσεις. Όλη η Καστορία στο πόδι.*

παρέα άρχίζει τα τραγούδια μέχρι το πρωί. Στο φαγοπότι συμμετέχει ο γνωστός ανιβενιζελικός γιατρός Φίλιος, φωνάζοντας: Ζήτω ο Βενιζέλος³²⁴.

Πανηγυρικές εκδηλώσεις με αφορμή την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών διοργανώνονται και στα χωριά, γύρω από την Καστοριά. Συγκεκριμένα, στο Βογατσικό τον πανηγυρικό διαβάσει ο διευθυντής των Σχολών Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης, ο οποίος εξαίρει τη μεγαλοφυή πολιτική του Βενιζέλου και τα ανδραγαθήματα του στρατού ενώ αργότερα στην αγορά μιλά ο ένθερμος φιλελεύθερος Γ. Πουζάρας, ο οποίος επαινεί τις πολιτικές αρετές του Βενιζέλου. Στο χωριό Καλεβίστα με πρωτοβουλία του ενωμοτάρχου Χριστοφόρου Σκύβαλου, ο οποίος καλεί τους προέδρους των χωριών Ρέβανης (Διποταμία), Γκέρλιανης (Χιονάτου), Βιδόβας, Πελκάτης (Μονόπουλο) και Ζελιγράδης (Μεσόβραχος) τελείται δοξολογία για την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης και τη διάσωση του Βενιζέλου. Ο Κων/νος Φισέας στολίζει το χωριό με σημαίες και επιγραφές υπέρ του Βενιζέλου. Ακολουθεί χορός, στον οποίο διακρίνεται ο πρόεδρος Ρέβανης Μεχμέτ Μπεκήρ, χορεύοντας Αρβανίτικο³²⁵.

Επίσης στο χωριό Στέντοσκο (Στενά), μετά το πέρας της δοξολογίας λόγο εκφωνούν οι παπά Μαδέλλας και ο Δημ. Χατζής από το Νεστράμιο (Νεστόριο). Στο χωριό Σίστεβο (Σιδηροχώρι), που βρίσκεται υπό την καταπίεση της τυραννίας και υποφέρει από την κοιματζήδικη βαρβαρότητα, γιορτάζεται με πατριωτικό ενθουσιασμό ο εθνικός θρίαμβος και διοργανώνονται πατριωτικές εκδηλώσεις στις οποίες παίρνουν μέρος χωρικοί, απολυθέντες έφεδροι και παραθερίζοντες Καστοριανοί. Στο Τσοτύλιον λόγο εκφωνεί ο διευθυντής του Ημιγυμνασίου Αρ. Π. Αγαθαγγελίδης, ο οποίος εγκωμιάζει το έργο του Βενιζέλου και αναπτύσσει τους κινδύνους στους οποίους θα ήταν δυνατό να εκτεθεί η Ελλάδα, αν πετύχαινε το σχέδιο των μισητών δολοφόνων.

Στο Ζέλενιτς (Σκλήθρο) ο πρόεδρος της κοινότητας Στέφανος Γραμμενόπουλος εκφράζει την αφοσίωση και την ευγνωμοσύνη των κατοίκων της κοινότητας στην Εθνική Κυβέρνηση. Οι κάτοικοι που συγκεντρώνονται στην οικία του προέδρου της κοινότητας υπογράφουν δήλωση υπέρ του φιλελευθερισμού. Εκ μέρους της Μουσουλμανικής κοινότητας μιλά ο Αβεδίν βέης Ουζούνης, γνωστός για τα ελληνοπρεπέστατα φρονήματά του και ευχαριστεί το Γεν. Διοικητή για το ενδιαφέρον που δείχνει, προσφέροντας 2.000 για τις ανάγκες του μουσουλμανικού τμήματος. Μετά τη δοξολογία μιλούν ο Γ. Επιθεωρητής των Προσκόπων Σ. Θαλασσινός και ο λόγιος αρχηγός προσκόπων Νεγοβάνης Στεργ. Τριανταφυλλίδης. Ακόμη και οι Μουσουλμάνοι Ζελενιτσιώται πραγματοποιούν δεήσεις για το μεγαλείο της Ελλάδας στο τέμενος³²⁶.

Παράλληλα, στο Λέχοβο και στη Μοκραΐνη (Βαρικό) λόγο εκφωνούν ο καθηγητής Γυμνασίου Εδέσσης Παπαστεργίου και ο Γενικός Επιθεωρητής

³²⁴ Καστοριά, Α, φ.14, 2.8.1920,σελ.2, *Η Ειρήνη. Ο Συναγερμός της πόλεως μας. Γενικός ενθουσιασμός και εκδηλώσεις. Όλη η Καστορία στο πόδι.*

³²⁵ Καστοριά, Α, φ.16, 16.8.1920,σελ.2, Από τα Πέριξ

³²⁶ Καστοριά, Α, φ.15, 9.8.1920,σελ.4, Από τα Πέριξ

Προσκόπων Δυτικής Μακεδονίας Θαλασσινός. Ενθουσιώδες ποίημα απαγγέλλει ο αρχηγός προσκόπων Νεγοβάνης (Φλάμπουρο) Τριανταφυλλίδης. Στην τελετή παρίσταται ο Αστυνομικός σταθμάρχης Κοντογιαννάκης. Το μεσημέρι προετοιμάζεται πλούσιο γεύμα στην αίθουσα του ξενοδοχείου «Νέα Κλεισούρα»³²⁷.

10.2 Οι αντιδράσεις για τη δολοφονική απόπειρα κατά του Βενιζέλου

Τη στιγμή που η πόλη πανηγυρίζει για την εκπλήρωση των εθνικών προσδοκιών καταφθάνει η είδηση της δολοφονικής απόπειρας κατά του Βενιζέλου. Στην εφημερίδα περιγράφεται με γλαφυρό τρόπο η απόπειρα δολοφονίας. Καθώς ο πρωθυπουργός ετοιμαζόταν να επιβιβαστεί στο τρένο, για να επιστρέψει στη Μεγάλη Ελλάδα, πέφτει θύμα απόπειρας δολοφονίας. Ο Απ. Τσερέπης, υπολοχαγός του μηχανικού και ο Γ. Κυριακού υπολοχαγός του πεζικού, απότακτοι αξιωματικοί του ελληνικού στρατού, πυροβολούν 8 φορές τον πρωθυπουργό. Δύο σφαίρες τον τραυματίζουν, η μια στην ωμοπλάτη και η δεύτερη στους ισχιακούς μύες. Ευτυχώς όμως η κατάσταση του δεν εμπνέει καμιά ανησυχία. Μεταφέρεται στην κλινική Κλεμανσώ, για να του παρασχεθεί ιατρική περίθαλψη³²⁸.

Οι δολοφόνοι συλλαμβάνονται, ομολογούν την πράξη τους και αμετανόητοι εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους, διότι δεν κατάφεραν να τον δολοφόνησαν. Ισχυρή αστυνομική δύναμη τους προστατεύει από το λιντσάρισμα. Από τις έρευνες αποκαλύπτεται απόπειρα συνωμοσίας κατά του Βενιζέλου. Σε τηλεγραφήματα αναφέρεται ότι οι δράστες είναι φανατικοί Κωνσταντινικοί. Υπήρχε σχέδιο, αν δεν πετύχει στο Παρίσι η απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου, να εκτελεστεί στην Αθήνα. Η είδηση της απόπειρας της δολοφονίας του Βενιζέλου προκαλεί έκπληξη και αγανάκτηση στους πολίτες. Η Κυβέρνηση λαμβάνει αυστηρά μέτρα, για να μην προκληθούν αιματηρά επεισόδια. Ανακρίνονται πολλοί γνωστοί για τα αντιβενιζελικά τους φρονήματα³²⁹.

Στην Κοζάνη πραγματοποιείται ογκώδης και μεγαλοπρεπής διαδήλωση υπέρ του Βενιζέλου και αποδοκιμάζονται οι πρωτεργάτες της συνωμοσίας. Ειδικότερα, στην περιφέρεια της Καστοριάς η είδηση της απόπειρας δολοφονίας του Βενιζέλου αφιρνδιάζει τους κατοίκους, κρίνεται όμως σκόπιμο να μην διακοπούν οι πανηγυρισμοί στον Άγιο Αθανάσιο για τη σύναψη της συνθήκης ειρήνης των Σεβρών. Στο Μητροπολιτικό ναό πραγματοποιείται δέηση υπέρ της υγείας του Βενιζέλου και ο δημοσιογράφος Βασιλειάδης εκφωνεί πατριωτικό λόγο, ενώ ο λαός αναφωνεί κάθε τόσο "Κατάρα", από αγανάκτηση. Επίσης διοργανώνεται πάνδημο συλλαλητήριο στο οποίο ο λαός αποδοκιμάζει τους δράστες της απόπειρας δολοφονίας του Βενιζέλου και διαδηλώνει τη χαρά του για τη σωτηρία του Βενιζέλου. Η ογκώδης διαδήλωση καταλήγει στην Υποδιοίκηση, όπου επιδίδεται ψήφισμα, για να αποσταλεί στον

³²⁷ Καστορία, Α, φ.15, 9.8.1920,σελ.4, Από τα Πέριξ

³²⁸ Καστορία,Α, φ.14, 2.8.1920,σελ.4,Δολοφονική απόπειρα κατά του Βενιζέλου. Είναι εκτός κινδύνου.

Όλοι αι λεπτομέρειαι.

³²⁹ Ο. π

Βενιζέλο. Ευτυχώς, στη διάρκεια του συλλαλητηρίου δεν σημειώνονται έκτροπα³³⁰. Στο ψήφισμα ο λαός της Καστοριάς τάσσεται στο πλευρό του Ηγέτη, ο οποίος μεταξύ των πόλεων που απελευθέρωσε συγκαταλέγεται από τις πρώτες η Καστοριά, τη στιγμή που η αντιπολίτευση δια στόματος Μπούσιου υποστηρίζει ότι το ελληνικό κράτος θα ήταν αρκετό να οριοθετείται μέχρι τα Γρεβενά. Συμπεραίνεται ότι η αντιπολίτευση ευχαρίστως θα παραχωρούσε στη Βουλγαρία την Καστοριά στην οποία επί Τουρκοκρατίας διεξήχθη μυστικός πόλεμος για την εξόντωση των Βουλγάρων³³¹.

Από τη Νέα Υόρκη, γνωστοποιείται ότι η Καστοριανή παροικία αναστατώθηκε από την είδηση της απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου, με αποτέλεσμα οι Καστοριείς να σπεύσουν στα γραφεία του "Εθνικού Κήρυκος", για να διαμαρτυρηθούν εναντίον των δολοφόνων του Βενιζέλου. Ο Σύλλογος Καστοριέων «Ομόνοια» στιγματίζει και αποδοκιμάζει την εγκληματική πράξη κατά του Βενιζέλου, εκφράζει συμπάθεια προς το πρόσωπό του, αλλά και τις ευχές του για ταχεία ανάρρωση. Επίσης, αποδοκιμάζει και στιγματίζει τη στάση του δημαγωγού και βασιλοδούλου και των ομοίων του που προσπαθεί να πλήξει την πατρίδα με ανόητα δημοσιεύματα στον ξένο τύπο και με κωμικά συλλαλητήρια προσπαθεί να δυσφημίσει τον Εθνάρχη και να ικανοποιήσει τον αρχιπροδότη και αρχιδολοφόνο Έκπτωτο πάτρωνά τους³³².

Σύμφωνα με τις ανταποκρίσεις από την Αθήνα οι ανακρίσεις δείχνουν ότι τα πλοκάμια της συνωμοσίας εις βάρος του Βενιζέλου απλώνονται και στην επαρχία, γι' αυτό διατάσσονται συλλήψεις, η Καστοριά όμως δεν φαίνεται να έχει καμιά συμμετοχή στη συνωμοσία. Το γεγονός αυτό θεωρείται φυσιολογικό, αφού μόνο δυο-τρεις δηλώνουν αντιπολιτευόμενοι και αυτοί είναι ανίκανοι να σχεδιάσουν συνωμοτικές πράξεις. Άλλωστε ο λαός της Καστοριάς δεν είναι δυνατό να παρασυρθεί από τους αντιπολιτευόμενους που δεν έχουν καμιά επιρροή. Υπογραμμίζεται ότι τα εξωφρενικά κείμενα της αντιπολίτευσης της Καστοριάς περισσότερο ωφελούν, παρά βλάπτουν το κόμμα των Φιλελευθέρων ενώ η αλληλογραφία του Σωτ. Τουτουντζή με τον Ίωνα Δραγούμη δεν μπορεί να συσχετιστεί με το γεγονός της δολοφονικής απόπειρας κατά του Βενιζέλου, αφού αναφέρεται αποκλειστικά στην υποψηφιότητα του τελευταίου στο νομό³³³.

10.3 Δολοφονία Ίωνος Δραγούμη

Μετά την απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου ακολουθεί η δολοφονία του Ίωνα Δραγούμη, γεγονός που φανερώνει το μέγεθος της έντασης που υπάρχει μεταξύ βενιζελικών-αντιβενιζελικών. Στην ανταπόκριση του Σακελλαρόπουλου περιγράφεται το συμβάν. Μεταξύ των 16 μελών της αντιπολίτευσης που κλήθηκαν για ανάκριση συμπεριλαμβανόταν και ο Ίωνας Δραγούμης, επειδή μέσα από τα δημοσιεύματά του, πρόσβαλε με υβριστικές φράσεις τον Πρόεδρο Ε. Βενιζέλο. Τη στιγμή της μετάβασης

³³⁰ Καστοριά, Α, φ.14, 2.8.1920, σελ.4, *Δολοφονική απόπειρα κατά του Βενιζέλου. Είνε εκτός κινδύνου. Όλοι αι λεπτομέρειαι.*

³³¹ Καστοριά, Α, φ.15, 9.8.1920, σελ.1, *Ζητήματα: Η Καστορία*

³³² Καστοριά Α, φ.18, 14.8.1920, σελ.4, *Οι Έξω Καστοριείς: Από την Αμερική*

³³³ Καστοριά Α, φ.15, 9.8.1920, σελ.2, *Η συνωμοσία κατά του καθεστώτος, Αναστάσεις της Δυτικής Μακεδονίας*

του στην οικία της ερωμένης του Μαρίκας Κοτοπούλη, ένας στρατιώτης τον παρακαλεί ευγενικά να τον ακολουθήσει. Ο Ι. Δραγούμης προσπαθεί να αποδράσει και με το περίστροφό του πυροβολεί το στρατιώτη, ο οποίος μόλις είχε επιστρέψει από το Θρακικό μέτωπο. Ο στρατιώτης, αμυνόμενος πλήττει θανάσιμα με τη λόγχη του το Δραγούμη³³⁴. Η ανταπόκριση αυτή είναι φανερό ότι αποδίδεται από βενιζελική σκοπιά, αφού αθώνει το στρατιώτη για την πράξη του και αποδίδει ευθύνες στο Δραγούμη τόσο για τη στάση που κράτησε ως αντίπαλος της βενιζελικής παράταξης όσο και για την αντίδρασή του τη στιγμή της σύλληψής του. Ενδεικτικό για τη σημασία που δίνεται στο γεγονός αυτό είναι και το μικρό μέγεθος της δημοσίευσης σε αντίθεση με τα ολοσέλιδα δημοσιεύματα που αναφέρονται στην απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου. Τα δυο αυτά γεγονότα αποδεικνύουν την όξυνση της αντιπαράθεσης μεταξύ βενιζελικών – αντιβενιζελικών που δεν περιορίζεται σε επίπεδο διαξιφισμών, αλλά φθάνει μέχρι και την αφαίρεση της ζωής ηγετικών στελεχών των δυο αντίπαλων παρατάξεων.

Με αφορμή το μνημόσυνο που πραγματοποιείται στη μνήμη του Ίωνα Δραγούμη στο Μητροπολιτικό ναό Καστοριάς, η εφημερίδα «Καστορία» βρίσκει την ευκαιρία να αποκαλύψει τους πρωταγωνιστές της αντιπολίτευσης που προσπαθούν, κατά τη γνώμη της, να εκμεταλλευτούν πολιτικά το μνημόσυνο. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τους Σωτήριο Τουτουτζή, Γεώργιο Τζιάτα, Δημήτριο Ράπη, Ιωάννη Ζωγράφο, Αλέξιο Παπαντίνα, Λεωνίδα Μαυροβίτη και Θεόδωρο Μπέντο³³⁵. Η δολοφονία του Ι. Δραγούμη του προσέδωσε διαστάσεις ήρωα στην εκλογική του περιφέρεια και τον κατέστησε σύμβολο της αντιβενιζελικής παράταξης. Υπό αυτές τις συνθήκες, δημιουργήθηκε ένα σταθερό ρεύμα ψηφοφόρων των Δραγούμηδων στην περιοχή Καστοριάς-Φλώρινας, ένα είδος περιφερειακής ελίτ που αναδείκνυε βουλευτές και δημάρχους στην περιοχή Φλώρινας-Καστοριάς φίλα προσκείμενους προς την οικογένεια και οπωσδήποτε εχθρούς των βενιζελικών. Τη σκυτάλη στην εκπροσώπηση της περιοχής πήρε ο αδερφός του Ίωνα, ο Φίλιππος Δραγούμης, ο οποίος αξιοποιώντας το ρεύμα υπέρ της οικογένειας πετύχαινε να εκλεγεί άλλοτε ως συνεργαζόμενος με αντιβενιζελικά κόμματα και άλλοτε ως ανεξάρτητος, σε μια σειρά διαδοχικών εκλογικών αναμετρήσεων (1926, 1932, 1933, 1935, 1946). Τα επόμενα χρόνια ο Φίλιππος Δραγούμης με τους σταθερούς προσωπικούς ψηφοφόρους του αναδείχτηκε σε ένα είδος «Μακεδονάρχη». Η αδιαμφισβήτητη πολιτική επικυριαρχία του είχε ως συνέπεια να του ανατεθούν άτυπα και για μακρά περίοδο οι επιλογές των υποψηφίων βουλευτών αλλά και των λοιπών τοπικών αρχόντων από τους αρχηγούς των κεντρικών πολιτικών κομμάτων (Α. Ανδρέου & Σ. Ηλιάδου-Τάχου, 2009).

10.4 Η ανακήρυξη της Δημοκρατίας

Η Δ' Εθνοσυνέλευση των Ελλήνων επιδοκιμάζει την πολιτική της Δημοκρατικής Κυβέρνησης στις 24 Μαρτίου 1924 παμψηφεί. Την 25η Μαρτίου συνέρχεται σε ιστορική συνεδρίαση, ψηφίζει την έκπτωση της Δυναστείας των

³³⁴ Καστορία, Α, φ.14, 2.8.1920,σελ.4, *Ο Ιω. Δραγούμης εφονεύθη*, Σακελλαρόπουλος

³³⁵ Καστορία, Α, φ.21, 2.9.1920,σελ.4, Οι πρωταγωνιστάι της αντιπολιτεύσεως

Γλυξβούργων και ανακηρύσσει την Ελληνική Δημοκρατία. Τις αποφάσεις αυτές θα επικυρώσει ο λαός με δημοψήφισμα που θα διενεργηθεί στις 13 Απριλίου 1924. Σύμφωνα με την «Καστορία», το Δημοψήφισμα της 13ης Απριλίου θα πείσει τη Δυναστεία και τους λιγοστούς Έλληνες που εθελοτυφλούν ότι δεν είναι διατεθειμένος να γίνει όργανο χάρη των βασιλικών θεσμών και να καταστρέψει την πατρίδα και τον εαυτό του³³⁶.

Η ανακήρυξη της Δημοκρατίας πραγματοποιείται στην πόλη με σεμνότητα, σωφροσύνη και ενθουσιασμό. Η πόλη σημαιοστολίζεται και πανηγυρίζει με χαρά την κατάλυση της Βασιλείας και την ανακήρυξη της Δημοκρατίας. Ιερή συγκίνηση καταλαμβάνει τον κόσμο που γιορτάζει τριπλή γιορτή: τον Ευαγγελισμό, την Εθνική Παλιγγενεσία και την Ελληνική Δημοκρατία. Η πόλη πλέει στο κυανόλευκο χρώμα και η ζοηρότατη κίνηση ξεκινά από το πρωί. Επικρατεί ειλικρινής ενθουσιασμός και λήθη για το παρελθόν, δεν συντελείται καμιά προκλητική ενέργεια στους παραπλανημένους αδελφούς. Δεν σημειώνεται καμιά ύβρις και καμιά ειρωνεία. Επικρατούν οι όροι της Δημοκρατίας : Ελευθερία, ισότητα και αδελφοσύνη³³⁷.

Ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Καστορίας Ιωακείμ αποστέλλει στους ιερείς και τους ψάλτες της περιφέρειας Καστοριάς την διαταγή του Υπουργού Εκκλησιαστικών, σύμφωνα με την οποία καταργείται η μνημόνευση του ονόματος των Βασιλέων και της Βασιλικής οικογένειας στην εκκλησία και ο πολυχρονισμός. Κανείς δεν περιμένει ότι η δοξολογία θα πραγματοποιηθεί υπέρ της Δημοκρατίας. Το πλήθος που έχει συγκεντρωθεί στην Μητρόπολη αντιλαμβάνεται την έκπτωση της Δημοκρατίας από την κατάργηση του Πολυχρονισμού. Ο Υποδιοικητής Αιγίδης απαγγέλλει τον πανηγυρικό της ημέρας, στον οποίο αναφέρεται στο Μικρασιατικό αίσχος και στην εθνική κατάπτωση, παράλληλα όμως αποτυπώνει και τις ελπίδες του Έθνους. Ο ρήτορας πληροφορεί το εκκλησίασμα ότι η Εθνική Συνέλευση στην Αθήνα ανακήρυξε τη Δημοκρατία. Ο λαός ζητωκραυγάζει: Ζήτω η Δημοκρατία, Ζήτω το Έθνος, Ζήτω ο Στρατός! Αμέσως μετά το λόγο παίρνει ο επιθεωρητής Γύπαρης. Ακολουθεί δεξίωση στο Δημαρχείο, πάνω από το τυπογραφείο της εφημερίδας «Καστορία». Ο πληρεξούσιος Αλεξ. Ωρολογόπουλος από τον εξώστη της Δημαρχίας περιγράφει τα αγαθά του νέου Πολιτεύματος μέσω του οποίου η Ελλάδα θα βρει τη γαλήνη της. Πολλοί αισθάνονται συγκίνηση και σκουπίζουν τα μάτια τους από δάκρυα χαράς. Όλοι εύχονται το Νέο Πολίτευμα να είναι ευτυχές και ακούγονται εμβατήρια³³⁸.

Στα γραφεία της εφημερίδας «Καστορία» τοιχοκολλάται το τηλεγράφημα του του πληρεξουσίου της περιφέρειας Δημ. Κύρου:

«Εθνική συνέλευσις κατιδούσα τας συμφοράς και τα δεινά τα οποία επήνεγκον εις το Ελληνικόν Έθνος η εγκληματική δυναστεία των Γλύξβουργ εκήρυξεν σήμερον αυτήν έκπτωτον του Ελληνικού θρόνου και υστέρησεν αυτήν παντός δικαιώματος και της

³³⁶ Καστορία, Β, φ.60, 30.3.1924 ,σελ.1, *Η Δημοκρατία μας*

³³⁷ Καστορία, Β, φ.60, 30.3.1924 ,σελ.1, *Ζητήματα: Ενθουσιασμός*

³³⁸ Καστορία, Β, φ.60, 30.3.1924 ,σελ.4, *Η κήρυξις της Δημοκρατίας εις την πόλη μας. Ο λαός εν φρενίτιδι εορτάζει την μεγάλην ημέραν. Από τα στήθη του λαού έφυγεν ο εφιιάλτης του*

Ελληνικής ιθαγένειας. Ωσαύτως εγκαθίδρυσε το δημοκρατικό πολίτευμα παραπέμπούσα την έγκρισιν εις δημοψήφισμα ορισθέν δια την 13 Απριλίου. Παμψηφεία καταπληκτική προς άπαντα τα ψηφίσματα. Λαός διατελεί υπό ακράτητον ενθουσιασμόν. Παρακαλώ διερμηνεύσατε προς άπασας τας κοινότητας της επαρχίας μας συγχαρητήρια και την ευγνωμοσύνη μου δια την συμβολήν του Μακεδονικού και προσφυγικού λαού δια την ευόδωσιν των γεγονότων υψίστης εθνικής σημασίας.³³⁹»

Σχεδόν ένα χρόνο μετά ο Θωμάς Βαλαλάς παρουσιάζει την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, δίνοντας συνέντευξη στην εφημερίδα της Νέας Υόρκης στον «Εθνικό Κήρυκα». Υποστηρίζει ότι οι φήμες που κυκλοφορούν στο εξωτερικό περί ανωμαλιών ή περί ανατροπής του καθεστώτος είναι ψευδείς και δημιουργούνται κυρίως από τον αντιπολιτευόμενο τύπο. Η ζωή στην Ελλάδα είναι τόσο ομαλή και ήρεμη, ώστε όλα τα ζητήματα λύνονται γρήγορα, γεγονός που μαρτυρεί ότι η Χώρα διοικείται από στιβαρά χέρια. Ο στρατός έπαψε να αναμειγνύεται στην πολιτική και επιδόθηκε σε καθαρά στρατιωτικά καθήκοντα. Το δημοψήφισμα που διενεργήθηκε αβίαστα και με ελευθερία συνειδήσεως απέδειξε ότι η Ελλάδα είναι μια δημοκρατική χώρα. Υπέρ της Δημοκρατίας ψήφισαν και πολλοί μη φιλελεύθεροι παράγοντες, επειδή πείστηκαν ότι ο Θεσμός της Βασιλείας είχε χρεοκοπήσει στις Μικρασιατικές μάχες. Η Δημοκρατία εξάλειψε πρόσωπα που δίχαζαν το λαό σε δυο στρατόπεδα και προκαλούσαν πάθος, μίσος και εκδίκηση. Στα καφενεία δεν ακούγονται πολιτικές συζητήσεις ούτε οξείς πολιτικοί λόγοι. Μόνο οι αντιπολιτευόμενες εφημερίδες ασχολούνται σαν τις καμήλες με παλιές ιστορίες 3 και 8 ετών, ελλείπει νωπών θεμάτων³⁴⁰.

Όλοι όσοι νόμιζαν ότι η Δημοκρατία δεν θα επιζήσει περισσότερο από μια σελήνη και έκαναν λάθος υπολογισμούς, άρχισαν να επιδίδονται σε βιοποριστικά επαγγέλματα, εγκαταλείποντας τα όνειρα τους και προσαρμόστηκαν στην πραγματικότητα. Οι πολιτευτές που απείχαν από τις εκλογές βρίσκονται εκτός Κοινοβουλίου και αντιδρούν κατά της Δημοκρατίας, αλλά η αντίδρασή τους θα εκλείψει, μόλις διενεργηθούν νέες εκλογές, από τις οποίες δεν υπάρχει πια λόγος να απέχουν. Ήδη οι βασιλόφρονες πολιτικοί δήλωσαν ότι εγκαταλείπουν τις λανθασμένες πολιτικές αρχές και είναι αποφασισμένοι να λησμονήσουν το παρελθόν και να αφοσιωθούν ως καλοί πατριώτες στην αναγέννηση της Ελλάδας που βαδίζει στην ευημερία και τη γαλήνη. Είναι δυνατό να υπάρξει βασιλόφρον κόμμα, όπως στη Γαλλία, αλλά αυτό θα συνιστά μια ασθενή αντιπολίτευση³⁴¹.

11. Πολιτικά Ζητήματα

11.1 Το Μακεδονικό ζήτημα

Το Μακεδονικό ζήτημα συνδέεται με τις αδυναμίες οριοθέτησης του γεωγραφικού και οικονομικού χώρου της Μακεδονίας, τον ανταγωνισμό των κατοίκων

³³⁹ Καστορία, Β, φ.60, 30.3.1924 ,σελ.4, *Η κήρυξις της Δημοκρατίας εις την πόλη μας. Ο λαός εν φρενίτιδι εορτάζει την μεγάλην ημέραν. Από τα στήθη του λαού έφυγεν ο εφιόλιτης του*

³⁴⁰ Καστορία, Γ,φ.109, 15.3.1925,σελ.1, *Ο Διευθυντής μας κ.Θ.Βαλαλάς εκθέτει στον "Εθνικό Κήρυκα" την εν Ελλάδι κατάστασιν*

³⁴¹ Καστορία, Γ,φ.109, 15.3.1925,σελ.1, *Ο Διευθυντής μας κ.Θ.Βαλαλάς εκθέτει στον "Εθνικό Κήρυκα" την εν Ελλάδι κατάστασιν*

της για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, τη συνακόλουθη πολιτισμική διαίρεση που ουσιαστικά μετέβαλε τους κοινωνικούς ανταγωνισμούς σε εθνικές διαμάχες και τα ποικίλα πρακτικά και ιδεολογικά προβλήματα της δόμησης και του εκσυγχρονισμού των βαλκανικών κρατών, συμπεριλαμβανομένης και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Όλοι αυτοί οι παράγοντες έδρασαν μαζί μέσα στο μακρύ διάστημα 4-5 γενεών που δημιούργησε η ίδια δαιδαλώδης διπλωματία για την εξισορρόπηση του διεθνούς συστήματος σε μια περιοχή που αποτελούσε και αποτελεί σύνορο: μεταξύ Οθωμανών και Ευρωπαίων, αυτοκρατοριών και εθνικών κρατών, των Κεντρικών Δυνάμεων και της Entente, του Κομμουνισμού και των δυτικών δημοκρατιών, του εκσυγχρονισμού και της παράδοσης, της σταθερότητας και της αστάθειας (Γούναρης, 2001).

Το Μακεδονικό ζήτημα επανέρχεται στο προσκήνιο με αφορμή το πρωτόκολλο της Γενεύης (1924 - 1925) που αναφέρεται στις υποχρεώσεις της Ελλάδας απέναντι στις βουλγαρικές μειονότητες στη Μακεδονία. Η εφημερίδα «Καστορία», επιχειρώντας έναν απολογισμό, επιρρίπτει ευθύνες στις εκάστοτε κυβερνήσεις. Το Μακεδονικό ζήτημα δημιουργήθηκε το τελευταίο τέταρτο του 19ου αι. και προσέλαβε τρομακτική οξύτητα τα πρώτα έτη του 20ου αι. Το σχίσμα, η προπαγάνδα, τα κομιτάτα και η τρομοκρατία, οι μεταρρυθμίσεις και οι συνθήκες της Μιρστέγης³⁴² και της Ρεβάλης, η άμυνα του ελληνικού και του σερβικού στοιχείου, ο πόλεμος του 1912-1913, η συνθήκη του Βουκουρεστίου, ο γενικός πόλεμος και οι συνθήκες ειρήνης υπήρξαν οι κρίκοι της μακράς ιστορικής αλυσίδας που απαρτίζουν το Μακεδονικό. Από το 1912 η Ελλάδα βρίσκεται στα πάτρια και πατρώα ελληνικά εδάφη, αλλά λησμόνησε την ιστορία της και επαναπαύτηκε. Επικράτησε η γνώμη ότι το Μακεδονικό ζήτημα υφίσταντο μέχρι τη στιγμή κατάλυσης της τουρκικής κυριαρχίας. Μετά την κατάλυση της τουρκικής κυριαρχίας θεωρήθηκε ότι δεν θα ήταν δυνατό η Βουλγαρία να το ανασκαλίσει, αφού οι Βούλγαροι της Μακεδονίας ανταλλάχθηκαν και αναχώρησαν από τη Μακεδονία. Οι πολιτικοί ιθύνοντες φαντάζονταν ότι οι παραμένοντες Σλαβόφωνοι Μακεδόνες δεν θα αποτελούσαν ευκαιρία πολιτικής εκμετάλλευσης του ζητήματος στη Βουλγαρία³⁴³.

Η Ελλάδα επιχείρησε να απαλλαγεί από τον βουλγαρικό πληθυσμό με τη Σύμβαση εθελοντικής ανταλλαγής που υπέγραψε με την ηττημένη Βουλγαρία στο Νεϊγύ το 1919, έπειτα από πρωτοβουλία του Βενιζέλου. Συμφωνήθηκε ακριβέστερα η αμοιβαία και εθελούσια μετανάστευση των Ελλήνων υπηκόων βουλγαρικής καταγωγής και των Βουλγάρων υπηκόων ελληνικής καταγωγής. Για την Ελλάδα, αυτή η ανταλλαγή πληθυσμών δεν είχε τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Παρά τις πιέσεις που αναμφίβολα ασκήθηκαν, δεν αναχώρησαν για την Βουλγαρία όλοι οι Σλαβόφωνοι που ταυτίζονταν μ' αυτήν. Για να μην φύγουν, ασκήθηκαν αντίρροπες και κάποτε δραστικότερες πιέσεις από την Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (ΕΜΕΟ) (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

³⁴² Σχέδιο ειρήνευσης στη Μακεδονία που προέβλεπε την αναμόρφωση των διοικητικών περιφερειών, ώστε να περικλείουν εθνολογικά ομοιογενείς πληθυσμούς (Γούναρης Β. Κ., 2013)

³⁴³ Καστορία, Β, φ.97, 14.12.1924,σελ.1, *Προσέξωμεν την Μακεδονίαν*

Η ΕΜΕΟ είχε επανασυσταθεί μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο θέτοντας ως στόχο την ενσωμάτωση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία. Η υπογραφή όμως της σύμβασης Νεϊγύ απομάκρυνε αυτή την προοπτική. Εναλλακτικά υιοθετήθηκε η επιδίωξη της αυτονομίας της Μακεδονίας ως λύση για την προάσπιση του «βουλγαρικού» πληθυσμού στη γιουγκοσλαβική και ελληνική Μακεδονία. Επανοργανώθηκαν σώματα ενόπλων (γνωστών με το όνομα «κομιτατζήδες») με σκοπό την ανάληψη δράσης στις παραπάνω περιοχές για την προστασία των «ομοεθνών» τους από τον εκσερβισμό ή εξελληνισμό αντίστοιχα. Ταυτόχρονα στην ελληνική Μακεδονία θα προέτρεπαν τον πληθυσμό αυτό να μην μεταναστεύσει στη Βουλγαρία, καθώς θα αποδυναμώνόταν κατ' αυτόν τον τρόπο η παρουσία του στην περιοχή. Τελικός σκοπός η δημιουργία συνθηκών τέτοιων που θα οδηγούσαν στην αναθεώρηση των συνθηκών ειρήνης. Το 1925 η ΕΜΕΟ παρουσίασε «την αναθεωρημένη θέση της για τη λύση του Μακεδονικού ζητήματος: ανάδειξη της Μακεδονίας σε ανεξάρτητο κράτος υπό την προστασία της Κοινωνίας των Εθνών ή σε μια αυτόνομη ισότιμη επαρχία στην Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία ή τελικά, στη Βαλκανική Ομοσπονδία» (Αθανασιάδης, 2017).

Στην «Καστορία» δημοσιεύονται πληροφορίες για τις επιθέσεις κομιτατζήδων που πραγματοποιούνται στη Δ. Μακεδονία. Σύμφωνα με το ρεπορτάζ της εφημερίδας η ρίψη χειροβομβίδων στο νεόδμητο ξενοδοχείο «Διεθνές» στη Φλώρινα του δημάρχου Σίμου αποδίδεται σε συμμορία κομιτατζήδων με αρχηγό τον Βούλγαρο ίλαρχο Πέτρο Γερόφσκυ. Στόχος τους ήταν η δυσφήμιση της ελληνικής διοίκησης. Το συμβάν γνωστοποιήθηκε από την κυβέρνηση στην επιτροπή της ΚΤΕ, για να γίνουν αντιληπτές οι επιθετικές διαθέσεις των Βουλγάρων. Παράλληλα, διατάχθηκε έρευνα για τη σύλληψη υπόπτων ενώ η αστυνομική διεύθυνση Καστορίας προχώρησε στην προσαγωγή υπόπτων τα ονόματα των οποίων αποσιωπώνται από την εφημερίδα³⁴⁴.

Στην τοπική εφημερίδα αναδημοσιεύεται μια προκήρυξη του Μακεδονικού Κομιτάτου με την οποία καλείται ο Μακεδονικός Λαός να επαναστατήσει, ώστε να κατακτήσει την ανεξαρτησία του από τα όμορα βαλκανικά κράτη, σχηματίζοντας ένα αυτόνομο κρατίδιο κατά το πρότυπο της Ιρλανδίας. Οι κατακτητές λεηλατούν την περιουσία των Μακεδόνων, αρπάζουν τις εκκλησίες, τα τζαμιά και τα σχολεία και επιβουλεύονται τη ζωή και την τιμή των Μακεδόνων. Γι' αυτό καλούνται οι Μακεδόνες να αγωνιστούν, για να αποτινάξουν το ζυγό και να μετατρέψουν τη Μακεδονία σε μian άλλη Ελβετία στη βαλκανική χερσόνησο. Την προκήρυξη αυτή η εφημερίδα περιορίζεται μόνο να τη σχολιάσει με τον τίτλο «Βουλγαρικά όνειρα»³⁴⁵.

Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας-Ελληνικό Τμήμα της Κομμουνιστικής Διεθνούς (ΚΚΕ-ΕΤΚΔ), αναζήτησε τους ταξικούς της συμμάχους στους σλαβόφωνους, αποδέχθηκε τον πληθυσμό αυτό ως «μακεδονική μειονότητα» και αναδείχθηκε σε θεματοφύλακα των «εθνικών δικαιωμάτων» τους, ενώ ταυτόχρονα υποχρεώθηκε, ως «Τμήμα» του διεθνούς και βαλκανικού κομμουνιστικού κινήματος που ήταν, να υποστηρίξει τη θέση περί «ενιαίας και ανεξάρτητης Μακεδονίας και

³⁴⁴ Καστορία, Β, φ.144, 22.11.1925,σελ.4, Μακεδονική Επιθεώρησης: *Άθλοι Κομιτατζήδων*

³⁴⁵ Καστορία, Β, φ.146, 7.12.1925,σελ.2, Ματαιοπονία κομιτάτου: *Βουλγαρικά όνειρα*

Θράκης». Μια θέση που επιβλήθηκε ως καθήκον στο Ελληνικό Τμήμα της Κομμουνιστικής Διεθνούς, προς χάριν του συμφέροντος του βαλκανικού και παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος (Αθανασιάδης, 2017).

Με το Πρωτόκολλο του Πολίτη-Καλφώφ³⁴⁶, όπως έμεινε γνωστό το ελληνοβουλγαρικό σύμφωνο του Σεπτεμβρίου του 1924, οι δυο χώρες ανέθεταν στην ΚτΕ την προστασία της «βουλγαρικής μειονότητας» στην Ελλάδα και της «ελληνικής μειονότητας» στη Βουλγαρία. Η αναγνώριση της «βουλγαρικής μειονότητας» θεωρήθηκε σοβαρό ολίστημα από ελληνικής πλευράς (Κολιόπουλος, 2006). Σε άρθρο της εφημερίδας «Καστορία» σχολιάζεται ότι οι Βούλγαροι δεν συμμερίζονται την ελληνική άποψη πως το πρωτόκολλο συνιστά μια απλή υποχρέωση της Ελλάδας απέναντι στην Κοινωνία των Εθνών και δεν αναγνωρίζει το δικαίωμα ανάμειξης της Βουλγαρίας στα εσωτερικά πράγματα της Ελλάδας. Αντίθετα οι Τσαγκόφ και Καλφώφ θεωρούν ότι το πρωτόκολλο αφορά και τα δυο κράτη, άποψη που συμμερίζονται όλα τα κόμματα της βουλγαρικής βουλής. Ωστόσο οι μυστικές βουλγαρικές οργανώσεις δεν έπαψαν να τρομοκρατούν τους ομογενείς της Βουλγαρίας, αντίθετα αύξησαν τους διωγμούς με απειλές, εκβιασμούς και φόνους. Σκοπός τους είναι η εκρίζωση και η εξόντωση των τελευταίων υπολειμμάτων του Ελληνισμού. Η ελληνική πολιτεία καλείται, όχι μόνο να προλάβει τα οδυνηρά επακόλουθα που θα προκύψουν από τη διείσδυση πρακτόρων και προπαγανδιστών κομιτατζήδικων οργανώσεων αλλά και να λάβει μέτρα, για να προασπίσει τη ζωή, την τιμή και την περιουσία των ομογενών που βρίσκονται στη Βουλγαρία, υπό την πίεση των βουλγαρικών μυστικών υπηρεσιών³⁴⁷.

Για την τοπική εφημερίδα τα γεγονότα αυτά αποδεικνύονται από τα στοιχεία που έδωσε ο υπουργός εξωτερικών της Βουλγαρίας Καλφώφ, δηλώνοντας ότι από τους 73.000 Έλληνες της Βουλγαρίας οι 70.000 υπέβαλαν αιτήσεις "εθελουσίας" μετανάστευσης και αναχώρησαν. Αντίθετα από το Σλαβόφωνο πληθυσμό της περιφέρειας Καστοριάς αναχώρησαν συνολικά 133 οικογένειες με 300 περίπου ψυχές. Συνολικά από τη Βουλγαρία έφυγε το 90% ενώ από την Ελλάδα το 30%. Παρατηρείται το οξύμωρο φαινόμενο, από τη μια πλευρά οι κυβερνώντες στη Σόφια να υποστηρίζουν ότι οι Έλληνες απολαμβάνουν πλήρη ελευθερία, ενώ στην Ελλάδα οι Σλαβόφωνοι πιέζονται με κάθε τρόπο, από την άλλη όμως θα έπρεπε να εξηγήσουν, γιατί οι Έλληνες φεύγουν από το βουλγαρικό παράδεισο, ενώ οι Σλαβόφωνοι δεν εννοούν να απομακρυνθούν από την ελληνική κόλαση³⁴⁸.

Οι Βούλγαροι επιδίωκαν να μην μετακινηθούν οι σλαβόφωνοι από την ελληνική Μακεδονία, πιστοί στην αναθεωρητική πολιτική τους που στηριζόταν στην ύπαρξη των «αλύτρωτων» αυτών «συμπατριωτών» τους στα βόρεια σύνορα της ελληνικής επικράτειας. Οι σλαβόφωνοι της Μακεδονίας αποτελούσαν «εθνικό κίνδυνο». Οι Βούλγαροι τους χρησιμοποιούσαν ανοιχτά, για να διατηρούν επίκαιρο το

³⁴⁶ Ελληνοβουλγαρική συμφωνία (Σεπτέμβριος 1924) που αναγνώριζε τους σλαβόφωνους της Ελλάδας ως πολίτες βουλγαρικής καταγωγής. Το πρωτόκολλο ακυρώθηκε το 1925, μετά από προσφυγή της Ελλάδας στην Κοινωνία των Εθνών· τις ελληνικές θέσεις υποστήριξε ο Βενιζέλος (Γαρδίκια-Κατσιαδάκη, 2010).

³⁴⁷ Καστορία, Β, φ.100, 11.1.1925,σελ.1, *Το πρωτόκολλο της Γενεύης*

³⁴⁸ Καστορία, Β, φ.102, 25.1.1925,σελ.1, *Ζητήματα: Μερικοί αριθμοί*

Μακεδονικό ζήτημα και οι Γιουγκοσλάβοι ως μέσο πίεσης σε περιόδους διεκδικήσεων έναντι του ελληνικού κράτους. Γι' αυτό την Ελλάδα, ως χώρα με μικτή εθνολογική σύνθεση, δεν την συνέφερε να ανακινεί μειονοτικά ζητήματα στα Βαλκάνια. Η εξωτερική της πολιτική προσανατολιζόταν στη δημιουργία και τη διατήρηση σχέσεων καλής γειτονίας και φιλίας με τους βαλκανικούς λαούς, σύμφωνα με το νέο πνεύμα που εισήγαγε η Κοινωνία των Εθνών (Αθανασιάδης, 2017).

Η «Καστορία» υποστηρίζει ότι η Ελλάδα ανέκαθεν τηρούσε άψογη στάση στην εξωτερική πολιτική, φοβούμενη τη διεθνή κοινή γνώμη από την εποχή του συνεδρίου του Βερολίνου μέχρι και το Κρητικό ζήτημα. Το αποτέλεσμα ήταν ο ελληνισμός να υποστεί μύρια όσα από τη Βουλγαρία και την Τουρκία, χωρίς οι διπλωμάτες της Δύσης να προλάβουν ένα από τα πολλά τερατουργήματα των φυλετικών εχθρών του. Οι ισχυροί της γης ελάχιστα συγκινούνται από τις ικεσίες και τις υποκλίσεις, μόνο η πυγμή και τα ακαταμάχητα επιχειρήματα προσελκύουν την προσοχή τους. Δεν αρκεί μόνο η αποκήρυξη του πρωτοκόλλου από την ελληνική Κυβέρνηση, το οποίο δεν είναι δυνατό να εφαρμοστεί μετά την ομόθυμη εξέγερση του ελληνικού λαού. Συστήνεται η άμεση εφαρμογή αντιποίνων εναντίον κάθε Βούλγαρου στην Ελλάδα μέχρι να συνετιστούν στη Σόφια και να σταματήσουν τους συστηματικούς διωγμούς των Ελλήνων ομογενών, όσο και αν η πολιτική αυτή προκαλεί την αγανάκτηση των σχολαστικών θεωριολογιών και των ουτοπιστών ειρηνομανών³⁴⁹. Μετά το 1923 αποκλειστικός στόχος της ελληνικής διπλωματίας είναι η διατήρηση της ασφάλειας και της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας. Αυτός ο βασικός προσανατολισμός της εξωτερικής πολιτικής, που αιτιολογείται από την ανάγκη της Ελλάδας να εξασφαλίσει τους απαραίτητους πόρους για την εγκατάσταση των προσφύγων και τη σταθεροποίηση της οικονομίας της, επιβάλλει την παθητική αποδοχή του καθεστώτος που όρισαν οι συνθήκες ειρήνης και οι κανόνες της ΚτΕ. Κατά τη διάρκεια των πέντε πρώτων ετών που ακολούθησαν τη συνθήκη της Λοζάνης, η ελληνική εξωτερική πολιτική καθορίζεται από την ανάγκη να εξασφαλίσει την έγκριση της ΚτΕ. Αυτό το γεγονός προκαλεί συχνά τις αντιδράσεις της αντιπολίτευσης, η οποία όμως αρκείται στην καταγγελία σφαλμάτων του παρελθόντος ή στην αναζήτηση ευθυνών, με επιθέσεις εναντίον κυρίως του Βενιζέλου και του Πολίτη, για εσωτερική κατανάλωση (Λούβη, 1988).

Για την «Καστορία», μια χώρα, όταν αποτελεί μέλος της έριδας για δεκαετηρίδες μεταξύ τόσων ετών, όταν συνιστά στίβο συγκρούσεων ποικιλόμορφων συμφερόντων και εδαφικών βλέψεων δεν αρκούν ούτε τα «κουρελόχαρτα» των συνθηκών, ούτε οι μεγαλαυχίες των νικητών, ούτε οι υποκρισίες των νικημένων, για να αποκαθάρουν τον πολιτικό ορίζοντα από τον κίνδυνο των εκπλήξεων. Μετά της απώλεια της Μ. Ασίας, της Κων/πολης και της Θράκης η προσοχή πρέπει να στραφεί στη Μακεδονία, για να περιφρουρηθεί. Είναι απαραίτητο να διαμορφωθεί ένα σύστημα διοίκησης τέτοιο, ώστε οι πληθυσμοί, ελληνόφωνοι και ξενόφωνοι να μην δυσανασχετούν και να μην στρέφουν τα μάτια τους σε άλλες κατευθύνσεις, εκτός των ελληνικών αρχών. Πάγια άποψη της εφημερίδας είναι ότι, χωρίς τη Μακεδονία, η χώρα

³⁴⁹ Καστορία, Β, φ.100, 11.1.1925,σελ.1, *Το πρωτόκολλο της Γενεύης*

δεν είναι δυνατό να υπάρξει, γι' αυτό χρειάζεται να μεριμνήσει ιδιαίτερα για την επίλυση του Μακεδονικού ζητήματος, αφού ποτέ η Ελλάδα δεν θα βρεθεί στη θέση να στερηθεί την Παλαιά Ελλάδα³⁵⁰.

Μετά τη συνθήκη του Νειγύ, η ελληνική πολιτική ηγεσία διαμόρφωσε την πεποίθηση ότι ήταν δυνατή από μέρους της η εφαρμογή μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής σε εθνικά ομοιογενείς πληθυσμούς, οι οποίοι επιθυμούσαν την παραμονή τους στην ελληνική επικράτεια. Ενισχύθηκε έτσι εκδοχή της ύπαρξης γλωσσικής και όχι εθνοτικής μειονότητας στη Μακεδονία. Μέσα σε αυτό το ιδεολογικό κλίμα θεωρήθηκε ότι στόχος της εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία προσέλαβε στη Μακεδονία τις διαστάσεις μιας ευρύτερης εθνικής στρατηγικής, ήταν ο γλωσσικός εξελληνισμός της μειονότητας «*διά ηπίων μεθόδων εκπαιδύσεως*». Για την επιτυχία του στόχου αυτού καθοριστική ήταν συμβολή του σχολείου, το οποίο έπρεπε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις γλωσσικού εξελληνισμού των ξενόφωνων. Εργαλείο για την προσέγγιση του στόχου αυτού ήταν ο εκπαιδευτικός. Επομένως, στο επίκεντρο των προβληματισμών βρέθηκε η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και η δυνατότητά της να παράγει αποτελεσματικούς για την πραγμάτωση του εθνικού έργου εκπαιδευτικούς (Ηλιάδου-Τάχου Σ. , 2003).

Στην αρθρογραφία που αναφέρεται στο Μακεδονικό ζήτημα παίρνουν θέση και οι πολίτες. Ο ομογενής Χριστ. Σκύβαλος από την Κορησό προτείνει ρεαλιστικές λύσεις για την αντιμετώπιση του. Κατά την άποψή του το κράτος οφείλει να προβεί στην εκκαθάριση των υπηρετούντων υπαλλήλων στη Μακεδονία όλων των κλάδων και να τοποθετήσει τους καλύτερους υπαλλήλους με διπλάσιο μισθό, λογαριάζοντας διπλό το χρόνο της υπηρεσίας τους, αντί να τοποθετεί υπαλλήλους που καταδιώκονται στην εξορία και δεν εργάζονται ευσυνείδητα και τίμια. Οι υπάλληλοι και οι δάσκαλοι θα πρέπει να απαλλαγούν από πρόσθετες υπηρεσίες, δηλ. στα Ταχ. Γραφεία ή στα γραφεία των Κοινοτήτων και να τους απαγορεύεται να δικολαβούν. Στη Μακεδονία είναι απαραίτητο να ιδρυθούν διδασκαλεία και Ορφανοτροφεία και στη Θεσσαλονίκη Πανεπιστήμιο. Αν τοποθετηθούν αρκετοί υπάλληλοι στα ταμεία και εισπράκτορες θα επιτευχθεί η ταχεία είσπραξη των φόρων, ώστε να μην μένουν ανείσπρακτοι για 2-3 χρόνια, με αποτέλεσμα οι χωρικοί να πληρώνουν πρόσθετα τέλη και πρόστιμα. Είναι ανάγκη να δοθεί το δικαίωμα στους χωρικούς να καταγγέλλουν τηλεγραφικώς και ατελώς τους υπαλλήλους που ολιγωρούν και συμπεριφέρονται περιφρονητικά. Η χρήση διαμεσολαβητών που λειτουργούν ως αιτία εκμετάλλευσης πρέπει να απαγορευτεί. Παράλληλα, η λέξη Βούλγαρος προτείνεται να απαγορευτεί και να θεωρηθεί υβριστική. Αν εφαρμοστεί ο νόμος για την Αγροτική Ασφάλεια, θα προστατευτεί η γεωργία. Ο κομμουνισμός πρέπει να παταχθεί. Απαραίτητο θεωρείται να ελαττωθούν οι φόροι του καπνού και των αμβύκων (κάδος αποστακτηρίου). Τέλος επιβάλλεται να εφαρμοστεί η αυτοδιοίκηση και να διεξαχθούν Κοινοτικές εκλογές³⁵¹.

Οι Παλαιοελλαδίτες υπάλληλοι αντιμετώπιζαν τους Έλληνες των Νέων Χωρών σαν κατακτημένο λαό, ενώ εκείνοι ήθελαν να πιστεύουν ότι απελευθερώθηκαν.

³⁵⁰ Καστορία, Β, φ.97, 14.12.1924,σελ.1, *Προσέζωμεν την Μακεδονίαν*

³⁵¹ Καστορία, Β, φ.101, 13.1.1925,σελ.4, Από τα Πέριξ: Κορησός, Χριστ. Σκύβαλος

Επιπλέον οι πρώτοι βίωναν την υπηρεσία τους στις Νέες Χώρες σαν άδικη, αλλά προσωρινή εξορία σε ξένο τόπο. Πράγματι, η τοποθέτησή τους σε παραμεθόριες περιοχές αποτελούσε «δυσμενή μετάθεση». Κατά συνέπεια, έκαναν τα πάντα, για να την αποφύγουν ή έστω να την ακυρώσουν με οποιοδήποτε πρόσχημα. Υπό αυτές τις συνθήκες, δημιουργήθηκε μία κατεξοχήν οξύμωρη και αδιέξοδη κατάσταση. Στις περιοχές ακριβώς όπου ήταν αναγκαία η παρουσία του ελληνικού κράτους και η εκπροσώπηση του από τα καλύτερα διαθέσιμα στελέχη του, οι θέσεις είτε έμεναν κενές είτε καταλαμβάνονταν από υπαλλήλους, χωρίς προσόντα ή χωρίς όρεξη για δουλειά, συχνά τιμωρημένους για την ανεπάρκειά τους (ή τα φρονήματά τους), που βιάζονταν να μετατεθούν (όταν δεν εκμεταλλεύονταν την εξουσία τους για ίδιο όφελος) (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

Σημαντικό αίτημα ήταν η έλευση ικανών υπαλλήλων στην περιοχή, αφού οι υπάρχοντες αποκαλούσαν τους κατοίκους της περιοχής Βούλγαρους (Αλβανός, 2005). Οι Μακεδόνες προτείνεται να δημιουργήσουν δικούς τους υπαλλήλους όλων των κλάδων. Αυτό θα επιτευχθεί, αν αντιμετωπιστεί σοβαρά το θέμα της Εκπαίδευσης, ώστε να μην παρατηρείται αποχή από τα γράμματα. Μόνο έτσι θα εκλείψουν οι μικροφιλοτιμίες από τα χωριά, ο κοτζαμπασισμός και η μονοπώληση του πατριωτισμού. Μέλη και σύμβουλοι της κοινότητας, των εκκλησιαστικών και των σχολικών επιτροπών είναι ανάγκη να διορίζονται πρόσωπα κατάλληλα, δραστήρια και όχι επιτήδριοι που είναι φίλοι του ενός ή του άλλου κόμματος. Ο αρθρογράφος τονίζει ότι οι Μακεδόνες είναι καιρός να αντιληφθούν ότι είναι ελεύθεροι και ίσοι απέναντι στους νόμους του Κράτους. Αν γίνουν όλα αυτά θα εκλείψει κάθε κίνδυνος για τη Μακεδονία η οποία δεν απόλαυσε ακόμη τα αγαθά της Ελευθερίας³⁵².

Στόχοι της βενιζελικής πολιτικής για τις εθνικές μειονότητες ήταν η αφομοίωση, η ενσωμάτωση τους και η ταυτόχρονη εξουδετέρωση κάθε ενδεχόμενης απειλής που αντιπροσώπευαν για την εθνική κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα του κράτους. Το ζήτημα της αφομοίωσης επικεντρώνεται συνήθως στο πεδίο της γλώσσας και της εκπαίδευσης. Στο στόχαστρο αυτής της εκπαιδευτικής εξόρμησης βρίσκονταν προπαντός οι Σλαβόφωνοι της Μακεδονίας. Η βενιζελική πολιτική για τις μειονότητες υπονομεύτηκε από τις αποκλίνουσες αντιλήψεις των διαφόρων κρατικών υπηρεσιών και τις αντίστοιχες συμπεριφορές των εκτελεστικών τους οργάνων (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

Η τοπική εφημερίδα υπογραμμίζει ότι όλοι οι Μακεδόνες έχουν ιερό καθήκον και απaráβατη υποχρέωση να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αν η Ελλάδα αναγκαστεί να εφαρμόσει το πρωτόκολλο. Δεν είναι δυνατό να θορυβηθούν περισσότερο οι κάτοικοι της Αργολιδοκορινθίας και της Κέρκυρας από τους κατοίκους της Καστορίας, Φλωρίνης και Έδεσσας. Δεν είναι φυσικό εκείνοι να σπεύσουν στην αντιμετώπιση του κινδύνου όσο χρόνο οι κάτοικοι της Μακεδονίας αρκούνται σε πλατωνικές διαμαρτυρίες. Πρώτοι αυτοί πρέπει να λάβουν μέτρα και μετά να επικαλεστούν την υποστήριξη της υπόλοιπης Ελλάδας. Για την «Καστορία», είναι

³⁵² Ο. π.

επιτακτική ανάγκη να οργανωθεί η άμυνα κατά των σατανικών σχεδίων που καταστρώνονται από τους κομιτατζήδες της Σόφιας, κατά της προπαγάνδας των Βουλγάρων, κατά του χρυσού που θα σκορπίσουν οι οργανώσεις των Βουλγαρομακεδόνων και του τεχνητού θορύβου που ετοιμάζονται να προετοιμάσουν. Τα πολιτικά σωματεία δεν είναι δυνατόν να ασχολούνται με τις εσωτερικές διαμάχες και την ικανοποίηση προσωπικών φιλοδοξιών αλλά με τη θετική προσφορά στο έθνος. Οι διάφοροι σύλλογοι που σκέφτονται την ανάδειξη του Α βουλευτή ή του Β δημάρχου οφείλουν να αναλογιστούν ότι αυτά προϋποθέτουν την αλώβητη διατήρηση της ελληνικής κυριαρχίας στη Μακεδονία και τη Θράκη. Συνεπώς η υποστήριξη της εθνικής κυριαρχίας συνιστά μέρος του κομματικού τους προγράμματος³⁵³.

Η Κυβέρνηση, ακολουθώντας την ομόθυμη λαϊκή θέληση, αποφάσισε να προχωρήσει στην ακύρωση του Πρωτοκόλλου της Γενεύης. Πρωταγωνιστικό ρόλο στην έκβαση αυτής της υπόθεσης έπαιξαν οι Μακεδόνες, με τους αντιπροσώπους τους στην Εθνοσυνέλευση, με τον τύπο και με τις οργανώσεις τους. Με αυτόν τον τρόπο κλείνει μια θλιβερή παρένθεση που κράτησε για δυο μήνες σε αδημονία την κοινή ελληνική γνώμη. Εξάλλου η Ελλάδα δεν έχει να φοβηθεί τίποτα από την παροχή δικαιωμάτων στις μειονότητες. Όπως παραχώρησε δικαιώματα στους Τούρκους και στους Κουτσοβλάχους δεν υπάρχει λόγος να μην παραχωρήσει και στις βουλγαρικές μειονότητες. Άλλωστε από τους Μακεδόνες που μιλούν τη Σλαβόφωνη διάλεκτο ελάχιστοι παρασύρθηκαν από τα δολώματα της παλαιάς προπαγάνδας και τις απειλές της τρομοκρατίας των κομιτατζήδων, έχοντας βουλγαρικό φρόνημα. Επιπρόσθετα, ο κίνδυνος των Βουλγάρων είναι τόσο απομακρυσμένος μετά την εγκατάσταση χιλιάδων ομογενών νέων στη Μακεδονία και τη Θράκη, ώστε θα ήταν ανόητο να προκαλέσει τη μήνι των ευρωπαϊκών κρατών με την αθέτηση των υποχρεώσεων που έχει αναλάβει η χώρα. Παρόλα αυτά η Ελλάδα δεν είναι δυνατό να επιτρέψει νέες αιματοχυσίες, νέα όργανα και νέες τρομοκρατίσεις, αλλά ούτε και το συμφέρον της Βαλκανικής επιτρέπει μια τέτοια αναστάτωση που μοιραία θα μπορούσε να αποτελέσει ένα νέο παγκόσμιο συναγερμό, νέο αλληλοσπαραγμό της ανθρωπότητας. Το Κράτος οφείλει να στρέψει την προσοχή του στη Βόρεια Ελλάδα και το πάθημα να γίνει μάθημα, για να απαλλαγεί η Μακεδονία και η Θράκη από τη βουλιμία των βόρειων γειτόνων του³⁵⁴.

Από τα τέλη του 1924 και αρχές του 1925, η κυριαρχία των σλαβόφωνων πληθυσμών στο βορειοδυτικό κομμάτι των «Νέων Χωρών» θα εντείνει τα φοβικά σύνδρομα της κεντρικής εξουσίας και θα αυξήσει την πίεση στους συγκεκριμένους πληθυσμούς των παραπάνω περιοχών. Στην ανασφάλεια θα συμβάλλουν αποφασιστικά παλινδρομούσες εθνικές πολιτικές (τα Πρωτόκολλα Πολίτη–Καλφώφ, 1924, με την αναγνώριση των σλαβόφωνων της Ελλάδας ως «βουλγαρικής μειονότητας», η απόρριψη του ελληνικού Πρωτοκόλλου από την εθνοσυνέλευση τον Φεβρουάριο του 1925, η έκδοση –και απόσυρση– του Abecedar, 1925-1926, η αναγνώριση από τον Πάγκαλο, τον Αύγουστο του 1926, των σλαβόφωνων ως «σερβικής μειονότητας», η αναγνώριση των σλαβόφωνων ως «σλαβικής» γλωσσικής

³⁵³ Καστορία, Β, φ.101, 18.1.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Η άμυνα*

³⁵⁴ Καστορία, Β, φ.102, 25.1.1925,σελ.1, *Το Πρωτόκολλον*

μειονότητας κατά τα έτη 1925 έως 1930 και η «απόπειρα» του Βενιζέλου –το 1929– να προχωρήσει στην ίδρυση μειονοτικών σχολείων για τους σλαβόφωνους), πολιτικές επιλογές κομμάτων (όπως η υιοθέτηση από το ΚΚΕ της θέσης περί «ενιαίας και ανεξάρτητης Μακεδονίας και Θράκης» ή η ανάδειξη από τους ανεξάρτητους τοπικούς αντιβενιζελικούς σχηματισμούς ενός «αδιαίτερου» τοπικισμού) και επικίνδυνα περιστατικά, όπως ήταν η «αυτονομιστική απόπειρα των Κομιτατζήδων εν τω εν Φλωρίνη καφεενείω “Διεθνές”», που πραγματοποιήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 1925 (Αθανασιάδης, 2017).

Οι βενιζελικοί και οι αντιβενιζελικοί σχηματισμοί διεξήγαγαν έναν ιδιότυπο ανταγωνισμό κομματικού προσεταιρισμού των σλαβοφώνων, ευρύτερα στην ελληνική Μακεδονία και ειδικότερα στη Φλώρινα, όπου οι παραπάνω πληθυσμοί υπερίσχυαν. Στην προσπάθειά τους να ενσωματώσουν τους σημαντικούς –τοπικά– ψήφους του αλλόγλωσσου αυτού πληθυσμού, δεν παρέλειπαν να τον κατατάσσουν σε μια κλίμακα «εθνικών φρονημάτων», που διαχώριζε τους «ακραιφνείς Έλληνες» σλαβόφωνους από τους «βουλγαρίζοντες» και τους αδιαφοροποίητους ή εθνικά απροσδιόριστους. Ως «εθνικές» παρατάξεις, οι βενιζελικοί και οι αντιβενιζελικοί, ισχυρίζονταν πως επέτρεπαν να εισέρχονται στα κόμματά τους μόνο σλαβόφωνοι της πρώτης κατηγορίας, ενώ «αντεθνικά» στοιχεία έβρισκαν καταφύγιο στους αντίπαλους συνδυασμούς (Αθανασιάδης, 2017).

Η σταθερή ταύτιση του Αντιβενιζελισμού με τις μειονότητες ασφαλώς δεν ήταν απόρροια κάποιας συγκροτημένης ιδεολογικής θέσης ή συγκεκριμένης μειονοτικής πολιτικής. Μόνο οι αντιβενιζελικοί πολιτευτές που στηρίζονταν στην ανάγκη της ψήφου των Σλαβοφώνων αισθάνονταν την ανάγκη να βεβαιώνουν ότι είχαν τάχα «σχεδόν όλοι» ελληνική εθνική συνείδηση. Η λογική του πελατειακού συστήματος, με την οποία ήταν διαποτισμένος ο Αντιβενιζελισμός, τον καθιστούσε πρόθυμο και ικανό να προσφέρει προστασία στις μειονότητες απέναντι στο ελληνικό κράτος, χωρίς προγραμματικούς ή άλλους περιορισμούς. Τη σύνδεση της παράταξης με τις μειονότητες εξασφάλιζαν τα προσωπικά πελατειακά δίκτυα των τοπικών πολιτευτών της (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

Η «Καστορία» επισημαίνει τον κίνδυνο που απορρέει από την άποψη των Βουλγάρων, των Σέρβων και των Ρουμάνων για την ύπαρξη μειονοτήτων τους στην Ελλάδα. Τελευταία, παρατηρείται ακόμη και οι Σέρβοι να καταλαμβάνονται από την ιδέα του ιμπεριαλισμού, ενώ παλιότερα δεν έκαναν λόγο για Σερβικές μειονότητες στην Ελλάδα. Κύριο και βασικό επιχείρημα που χρησιμοποιούν είναι η ύπαρξη του Σλαβικού ιδιώματος που αποτελεί κράμα τριών γλωσσών της ελληνικής της τουρκικής και της βουλγαρικής. Γι' αυτό οι Έλληνες καλούνται να μιλούν την ελληνική γλώσσα, για να πάψει να μιλιέται αυτή η κορακίστικη γλώσσα. Αυτό θα επιτευχθεί με το διορισμό δασκάλων στα ξενόφωνα σχολεία και με την ταυτόχρονη απαγόρευση της «ελεεινής αυτής γλώσσας». Ήδη στα βλαχόφωνα χωριά άρχισε να μιλιέται η ελληνική γλώσσα η οποία θεωρείται ίδιον των ευγενών ενώ πολλές βλάχικες λέξεις

αντικαθίστανται με ελληνικές. Ο αρθρογράφος υποστηρίζει ότι μόνο με συντονισμένη δράση η πολιτεία « θα κόψει μια για πάντα το βήχα των αλίμαργων ξένων». ³⁵⁵

Από τη μια πλευρά, μέσα από τα αποσπάσματα της εφημερίδας «Καστορία», προκύπτει το συμπέρασμα ότι η ελληνική πολιτεία είχε προκρίνει τη λύση να αντιμετωπίσει τη σλαβόφωνη μειονότητα ως ελληνική, ώστε να αφομοιωθεί στους κόλπους του κράτους. Από την άλλη πλευρά οι σλαβόφωνοι χωρικοί επίσης ήταν προσανατολισμένοι στην ειρηνική ενσωμάτωση τους στο ελληνικό κράτος, εκμεταλλεζόμενοι τόσο το διεθνές περιβάλλον (λόγω της ύπαρξης της Κ.Τ.Ε. και της «απειλής να αναλάβει η Βουλγαρία ή η Γιουγκοσλαβία την προστασία τους) όσο και το εσωτερικό πολιτικό σκηνικό (με το πελατειακό σύστημα και τον ανταγωνισμό των πολιτικών κομμάτων στον προσεταιρισμό των σλαβοφώνων), ώστε να αποκομίσουν τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη (Αλβανός, 2005).

10.2 Το προσφυγικό ζήτημα

Το προσφυγικό ζήτημα αποτελεί το σημαντικότερο κεφάλαιο της μεταπολεμικής υπόστασης του Κράτους. Με τη σύμβαση ανταλλαγής εκατοντάδες χιλιάδες ψυχές από τη Μ. Ασία, μέχρι τα πρόθυρα της Κων/πολης, της Ανατολής και της Θράκης εγκαταλείπουν τις εστίες τους. Οι φρικαλέες σκηνές εκτυλίσσονται τον Αύγουστο του 1922 και караβάνια γεμίζουν όλες τις γωνιές της Ελληνικής γης. Κανείς Έλληνας δεν παραμένει στην Τουρκία, με εξαίρεση αυτούς που ζουν στην Κων/πολη, γι' αυτούς αποφάνθηκε το διαιτητικό δικαστήριο της Χάγης. Σύμφωνα με το καθεστώς "Έταμπλί" δεν θα προκύψουν νέοι πρόσφυγες. Πολλές όμως εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες αναμένουν την εγκατάσταση και την περίθαλψή τους, για να μετριασθεί η οξύτητα της προσφυγικής κρίσης. Σε αυτό θα συμβάλλει η σύναψη προσφυγικού δανείου που είναι σημαντικό για την οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας. Στη διάθεση του Κράτους τίθενται 2 1/2 δισεκατομμύρια δραχμές που θα αποτελέσουν σωτήριο μέσο για τη θεραπεία της προσφυγικής πληγής, το ποσό αυτό θα έχει αντίκτυπο και σε άλλες πτυχές του δημόσιου και ιδιωτικού βίου και θα ωφελήσει την εθνική οικονομία ³⁵⁶.

Η προσωρινή εγκατάσταση των προσφύγων συντελείται με την φροντίδα του κράτους και την ανθρωπιστική βοήθεια ξένων οργανώσεων, κυρίως Αμερικανικών. Επιτυγχάνεται η προσωρινή εγκατάσταση του μεγαλύτερου μέρους των προσφύγων, μολονότι η Τουρκία συνεχίζει να στέλνει караβάνια προσφύγων. Την ίδια στιγμή η Ελλάδα δεν ανταποδίδει τα ίσα, αλλά επιδεικνύει ανεκτική στάση, παρά τους όρους της σύμβασης ανταλλαγής. Μόνο οι Τούρκοι των νησιών του Αιγαίου, της Κρήτης και της Δράμας αποστέλλονται στον Κεμάλ, ενώ η ανταλλαγή των υπολοίπων αναβάλλεται προσωρινά. Παρά τις προσπάθειες, πολλές χιλιάδες προσφύγων πεθαίνουν. Η Επιτροπή της Κοινωνίας των Εθνών αναλαμβάνει το έργο της αποκατάστασης των προσφύγων. Το προσφυγικό δάνειο των 6.000.000 στερλινών αναμένεται να καλύψει

³⁵⁵ Καστορία, Δ, φ.170, 30.5.1926,σελ.1, *Το κράτος και οι Ξενοφώνοι*, Κ. Σημονίστ

³⁵⁶ Καστορία, Β, φ.99, 1.1.1925,σελ.1, *Πολιτική ανασκόπηση του 1924*

τις ανάγκες των προσφύγων και να συμβάλλει στην ενίσχυση της εθνικής οικονομίας και στην προσπάθεια εθνικής ανασυγκρότησης³⁵⁷

Το 1923 από την πόλη της Καστοριάς αναχωρούν 1754 Τούρκοι με όλα τα μεταφορικά μέσα, ακόμη και με καμήλες. Η συγκίνηση τους είναι απερίγραπτη, κλαίνει και φιλούν το χώμα και τα σπίτια που εγκαταλείπουν. Στα τουρκικά σπίτια που έχουν εκκενωθεί υπολογίζεται ότι θα εγκατασταθούν ισάριθμοι πρόσφυγες³⁵⁸. Την ίδια στιγμή στο Μενδρεσέ εγκαθίστανται πρόσφυγες, ζώντας κάτω από άθλιες συνθήκες, αφού τα παράθυρα είναι σπασμένα, με αποτέλεσμα τα χιόνια να εισέρχονται εντός των οικιών. Η εφημερίδα «Καστορία» καταγγέλλει την αδιαφορία των αρμοδίων και τους συμβουλεύει: «*Αν δεν είσθε άγγελοι, τουλάχιστον μη γίνεσθε δαίμονες*»³⁵⁹.

Μια βασική πηγή της σύγκρουσης μεταξύ ντόπιων και προσφύγων στην περιοχή ήταν το γεγονός ότι πολλοί ντόπιοι είχαν αποκτήσει με ιδιωτικά συμφωνητικά τις περιουσίες των μουσουλμάνων που εγκατέλειπαν την Ελλάδα από το 1912 και μετά, συμφωνητικά τα οποία δεν αναγνώριζε το ελληνικό κράτος. Η σημαντικότερη συνέπεια του ζητήματος «των ατάκτων αγοραπωλησιών» ήταν η επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ ντόπιων και προσφύγων. Τα πρώην μουσουλμανικά κτήματα θεωρήθηκαν από τους πρόσφυγες ότι δικαιωματικά τους ανήκαν ως ανταλλάξιμη περιουσία. Το ζήτημα δεν λύθηκε οριστικά παρά μετά από πολλά χρόνια και βρέθηκε να είναι στο επίκεντρο των σχετικών διενέξεων, δηλητηριάζοντας για καιρό τις μεταξύ τους σχέσεις. Σύμφωνα με αρθρογράφο της τοπικής εφημερίδας το ζήτημα των «*ατάκτων αγοραπωλησιών είνε ζήτημα που θα φέρη δυσχερείας εις την εσωτερικήν ομαλότητα. Το περί ου πρόκειται ζήτημα δεν αντιπροσωπεύει παρά μίαν σταγόνα εν τω ωκεανώ. Στοιχίζει όμως περισσότερον εις τα διαμαχόμενα μέρη και ανεγείρει Σινικόν Τείχος μεταξύ γηγενών και προσφύγων*» (Αλβανός, 2003).

Εκτός όμως από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες που εγκαθίστανται στην περιοχή, καταγράφεται ταυτόχρονα και η προσπάθεια που καταβάλλεται τόσο από τους ίδιους όσο και από τους γηγενείς, ώστε να προσαρμοστούν στο νέο τρόπο ζωής. Η τοπική εφημερίδα θεωρεί ότι οι πρόσφυγες που ήρθαν στην πόλη της Καστοριάς είναι πιο τυχεροί από τους ομοιοπαθείς τους. Όλοι εγκλιματίστηκαν εύκολα και χαίρουν άκρας υγείας. Μετά από πρωτοβουλία του συνδέσμου γουνοποιών προσελήφθησαν 30 κορίτσια στα εργαστήρια γουνοποιίας τα οποία επέδειξαν εξαιρετική επίδοση στην εκμάθηση της τέχνης. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να νιώθουν ικανοποίηση, αφού έχουν εξασφαλίσει ένα αξιοπρεπή τρόπο διαβίωσης³⁶⁰.

Στην τοπική εφημερίδα επισημαίνεται ότι το προσφυγικό πρόβλημα αποτελεί το σημαντικότερο ζήτημα για την Ελλάδα και παρά την ελληνική μεμψιμοιρία προάγεται αργά, αλλά σταθερά. Αμβλύνονται οι διαφορές των πρώτων ημερών που

³⁵⁷ Καστορία, Α, φ.49, 13.1.1924,σελ.1&2, *Ανασκόπη του λήγοντος έτους*, Αίας

³⁵⁸ Καστορία, Α, 6.8.1923, σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησις: *Οι Τούρκοι έφυγαν*

³⁵⁹ Καστορία, Α, φ.47, 30.12.1923,σελ.1, Ζητήματα: *Οι πρόσφυγες*

³⁶⁰ Καστορία, Α, φ.34, 5.5.1923,σελ.4, Κοινωνική κίνησις: *Οι ενταύθα πρόσφυγες*

υπήρχαν μεταξύ των ντόπιων και των προσφύγων, με αποτέλεσμα να μην επισκιάζεται η αναγνώριση της ελληνικότητας της Μακεδονίας από την Κοινωνία των Εθνών. Άλλωστε ο μόνος λόγος που θεωρείται ότι μπορεί να πείσει τους ντόπιους και τους πρόσφυγες, για να προχωρήσουν σε αμοιβαίες υποχωρήσεις είναι η θυσία στο βωμό της πατρίδας και της ελληνικότητας της Μακεδονίας³⁶¹.

Ο Βενιζελισμός αποτέλεσε στην πράξη το μοναδικό φορέα της ενσωμάτωσης και της αποκατάστασης των προσφύγων και μοναδικό προστάτη τους απέναντι στην εχθρότητα των γηγενών. Αυτόν τον ιστορικό ρόλο τον ανέλαβε πρόθυμα και προσπάθησε να τον μονοπωλήσει όσο έμεινε εξουσία. Η αποκατάσταση και η αφομοίωση των προσφύγων αποτελεί το μεγαλύτερο ειρηνικό επίτευγμα του νεοελληνικού κράτους. Η έμπρακτη αλληλεγγύη μεταξύ ομοεθνών συνιστά την υπέρτατη επιβεβαίωση της εθνικής υπόστασης. Ποτέ άλλοτε ένα κράτος δεν δέχτηκε μονομιάς κύμα προσφύγων ίσο σχεδόν με το ένα τέταρτο του προηγούμενου πληθυσμού του. Επιπλέον η μοναδική ταχύτητα του εγχειρήματος συνέβαλε αποφασιστικά στη βιολογική επιβίωση του προσφυγικού πληθυσμού, που τον θέριζαν οι κακουχίες και οι επιδημίες. Μια ελκυστική επίσης πτυχή του εγχειρήματος είναι ότι πρώτη φορά στην ιστορία του νεοελληνικού κράτους επιδείχθηκε τόσο ρεαλισμός και τόσο ορθολογισμός. Σώθηκαν εκατοντάδες χιλιάδες υπάρξεις και τους δόθηκε η δυνατότητα να αρχίσουν μια νέα ζωή. Το μεγαλύτερο μέρος του Ελληνισμού συγκεντρώθηκε οριστικά μέσα στα ασφαλή σύνορα του εθνικού κράτους. Ειδικά στην ελληνική Μακεδονία και ειδικότερα στις παραμεθόριες περιοχές της, ο συστηματικός προσφυγικός εποικισμός της εξασφάλισε την απόκρουση των πολλαπλών απειλών στο μέλλον. Τέλος, η μεγάλη πλειονότητα των προσφύγων μετατράπηκαν σε ιδιοκτήτες μικροαστούς (της πόλης ή του χωριού) και αποτέλεσαν στηρίγματα του αστικού καθεστώτος και όχι προλετάριοι ανατροπείς του (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

12. Εκλογικές Αναμετρήσεις

Είναι αποδεκτό από τη νεότερη έρευνα πως η παγίωση των πολιτικών-παραταξιακών διαιρέσεων έχει ως αφετηρία της την περίοδο του Εθνικού Διχασμού και τη συνακόλουθη της Μικρασιατικής τραγωδίας. Στο πλαίσιο του Εθνικού Διχασμού καταλύθηκαν οι παραταξιακές διαιρέσεις του 19ου αιώνα και διαμορφώθηκε ένα νέο διπολικό πολιτικό σύμπαν. Μηχανισμοί έκφρασης αυτού του πολιτικού σύμπαντος ήταν οι δύο παρατάξεις, αυτή των βενιζελικών και εκείνη των αντιβενιζελικών, η οποία συσπείρωσε όλο το πολιτικό οικοδόμημα του 19ου αιώνα σε μια συντηρητική σύμπραξη συμφερόντων (Α.Ανδρέου & Σ. Ηλιάδου-Τάχου, 2009).

Η πόλωση αυτή είχε διαστάσεις γεωγραφικές και κοινωνικο-ταξικές. Οι γεωγραφικές ανταποκρίνονταν στη διαίρεση του ελληνικού κόσμου σε παλιές και νέες χώρες, ένα δίπολο που συμπεριφερόταν ανταγωνιστικά και αντανακλούσε τη διαπάλη εντός του ελληνικού κράτους και πάντα στα πλαίσια της διαδικασίας συγχώνευσης περιοχών με διαφορετική κουλτούρα, πολιτισμικές καταβολές και ταξική σύνθεση.

³⁶¹ Καστορία, Γ, φ.149, 3.2.1926,σελ.1, *Εν βλέμμα εις το λήξαν*

Θεωρημένη από τη σκοπιά αυτή είναι εύκολο να ερμηνευτεί η ταύτιση των Νέων Χωρών με το βενιζελισμό και η συμπόρευση των Παλιών Χωρών με τους αντιβενιζελικούς (Α.Ανδρέου & Σ. Ηλιάδου-Τάχου, 2009).

Η πόλωση όμως αυτή είχε και διαστάσεις ταξικές, αφού ο Βενιζελισμός ταυτίστηκε με τα συμφέροντα της ανερχόμενης αστικής τάξης η οποία στήριξε στο όραμα της εθνικής ολοκλήρωσης τη στρατηγική της για οικονομική ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό. Αντίθετα οι αντιβενιζελικοί ήταν η παράταξη της άρχουσας τάξης του 19ου αιώνα και είχε τα πολιτικά της ερείσματα στα μεσοαστικά στρώματα των νοικοκυραίων, τα οποία δεν επιθυμούσαν καμία μεταβολή στο πλαίσιο της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Στο πολιτικό τοπίο που προαναφέρθηκε η πόλωση ήταν δυνατή εξαιτίας της απουσίας της αριστεράς από το πολιτικό παιχνίδι τουλάχιστον ως τη Μικρασιατική καταστροφή (Α.Ανδρέου & Σ. Ηλιάδου-Τάχου, 2009).

Ειδικότερα η συγκρότηση και η παγίωση των παραταξιακών διαιρέσεων στη Δυτική Μακεδονία προϋποθέτει τη συνεξέταση δύο παραμέτρων: της πληθυσμιακής της ανομοιογένειας η οποία δυσχέραινε τη διαδικασία συγκρότησης του εθνικού κράτους και επομένως την επικυριαρχία της εθνικής ιδεολογίας, αλλά και την προσφυγική εγκατάσταση η οποία συντέλεσε στη διαμόρφωση της ταυτότητας του πρόσφυγα και του γηγενή και αποτέλεσε κριτήριο για την εκλογική συμπεριφορά των φυλετικών ομάδων (Α.Ανδρέου & Σ. Ηλιάδου-Τάχου, 2009).

Τόσο ο Βενιζέλος προσωπικά, όσο και τα διάφορα στελέχη των Φιλελευθέρων τάχθηκαν από την πρώτη στιγμή υπέρ της πλήρους αποκατάστασης των προσφυγικών πληθυσμών. Αντιδρώντας στη συγκεκριμένη θέση των Φιλελευθέρων, το Λαϊκό Κόμμα και γενικότερα η αντιβενιζελική πτέρυγα οικειοποιήθηκε την αντιπροσφυγική ιδεολογία των εντοπίων, κάνοντας λόγο ακόμα και για διακοπή προώθησης των προσφυγικών ζητημάτων σε περίπτωση που έρθουν στην εξουσία. Η πολιτική αυτή των αντιβενιζελικών αποτυπώθηκε ευκρινώς και στα εκλογικά αποτελέσματα του μεσοπολέμου, η μελέτη των οποίων απέδειξε πως η εκλογική περιφέρεια Φλώρινας - Καστοριάς πριμοδότησε τις αντιβενιζελικές δυνάμεις με ποσοστά κατά πολύ υψηλότερα από ότι το εθνικό μέσο όρο των σχηματισμών (Ζάγκος, 2010).

Οι εκλογικές διαδικασίες αποτέλεσαν στη Δυτική Μακεδονία παράλληλα με την εκπαίδευση μηχανισμούς ομογενοποίησης των εθνοτικών διαφορών, αφού μια από τις σημαντικότερες λειτουργίες τους ήταν το γεγονός ότι μετέθεσαν το επίπεδο της αντιπαράθεσης, από το πεδίο των πολιτισμικών διαφορών, σε εκείνο των πολιτικών παρατάξεων, επιταχύνοντας με τον τρόπο αυτό την αφομοίωση των αλλόγλωσσων πληθυσμών της Μακεδονίας στην κοίτη του έθνους-κράτους. Η παραταξιακή συνείδηση ή ο παραταξιακός πατριωτισμός διαμορφώθηκε, με την υποβολή που άσκησαν στους ψηφοφόρους τους τα πολιτικά κόμματα της περιόδου, μέσα από ένα πλασμένο φαντασιακό ιδεολογικό σύμπαν. Συστατικά στοιχεία αυτού του κόσμου ήταν ο χαρισματικός αρχηγός, τα παραταξιακά σύμβολα, οι αξίες της παράταξης, αλλά και οι πελατειακές σχέσεις που συνιστούσαν μηχανισμό πρόσβασης στο κράτος. Ενταγμένος μέσα σε αυτό το ιδεολογικό τοπίο ο αλλόγλωσσος ή ξενόφωνος ή ο

αλλοεθνής ψηφοφόρος ή οπαδός ένιωθε προστατευμένος, ισχυρός και αλληλέγγυος, με προσβάσεις στο κράτος και στην εξουσία. Αν μάλιστα η περιφερειακή ελίτ που τον προστάτευε είχε προσβάσεις στην κεντρική ελίτ, ο οπαδός ένιωθε πολίτης του κράτους. Σημαντικός, επομένως, προς την κατεύθυνση της ομογενοποίησης ήταν ο ρόλος των περιφερειακών πολιτικών τζακιών που λειτουργούσαν ως μηχανισμοί μύησης στην εθνική ιδεολογία και ως πρότυπα της μακροθυμίας του κράτους για τους λοιπούς πληθυσμούς της εκλογικής τους περιφέρειας (Α.Ανδρέου & Σ. Ηλιάδου-Τάχου, 2009).

12.1 Βουλευτικές εκλογές 1920

Προεκλογική περίοδος

Με τον ελληνικό στρατό να αποβιβάζεται στη Σμύρνη, τη διπλωματία του Βενιζέλου να θριαμβεύει με τη Συνθήκη των Σεβρών, αλλά και τον πόλεμο να συνεχίζεται στη Μ. Ασία, η Ελλάδα εισέρχεται το φθινόπωρο του 1920 σε προεκλογική περίοδο. Ο Εθνικός Διχασμός βρίσκεται στο απόγειό του, η δολοφονική απόπειρα εναντίον του Βενιζέλου, η δολοφονία του Ίωνα Δραγούμη και η άσκηση τρομοκρατίας από τα όργανα του κόμματος των Φιλελευθέρων εις βάρος των αντιφρονούντων, συνέθεταν το κλίμα πριν από τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1920, στις οποίες η αντιβενιζελική παράταξη συμμετείχε ως συνασπισμός κομμάτων υπό τον τίτλο «Ηνωμένη Αντιπολίτευσις» (Γκλαβίνας, 2014). Μετά την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών και την επιστροφή του Βενιζέλου στην Ελλάδα, η Αντιπολίτευση απαιτεί την παραίτηση του, λησμονώντας τις εθνικές επιτυχίες που έχει κατορθώσει. Ο συντάκτης του άρθρου «*Θα ομιλήσουν οι εκλογαί!...*» Θ. Βαλαλάς, συγκρίνοντας την Κυβέρνηση και την Αντιπολίτευση, διαπιστώνει ότι ο Βενιζέλος αποτελεί εγγύηση για το μέλλον της Ελλάδας ενώ αντίθετα, η Αντιπολίτευση δεν διαθέτει ανάλογους πολιτικούς που θα μπορούσαν να τον αντικαταστήσουν επάξια, γι' αυτό δεν μπορεί να κερδίσει την εμπιστοσύνη της Κοινής Γνώμης, με αποτέλεσμα να προβλέπεται η ήττα της στις προσεχείς εκλογές³⁶².

Οι αντιδραστικοί ζητούν επίμονα την άμεση προκήρυξη εκλογών, υποστηρίζοντας ότι, επειδή αποτελούν την πλειοψηφία του Ελληνικού λαού, δικαιούνται την εξουσία. Ο Βενιζέλος όμως δεν ήταν δυνατό να παραμελήσει τις διαπραγματεύσεις για την τουρκική συνθήκη, για να ασχοληθεί με τα εκλογικά ζητήματα. Ο αρθρογράφος αμφισβητεί την ικανότητα των αντιπολιτευόμενων να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις με τους συμμάχους, με την υπόληψη που διαθέτουν στη διεθνή κοινότητα. Μόλις προκηρύσσονται όμως οι εκλογές, σύμφωνα με την «Καστορία» αναζητούν επιχειρήματα, ώστε να δικαιολογήσουν την ήττα τους. Ισχυρίζονται ότι θα χάσουν, γιατί η Κυβέρνηση θα εκβιάσει το λαό.³⁶³

Το Κόμμα των Φιλελευθέρων

Οι εκλογές προκηρύσσονται, για να διενεργηθούν στις 25 Οκτωβρίου 1920, αλλά τελικά διεξάγονται την 1^η Νοεμβρίου 1920. Η εφημερίδα στο κύριο άρθρο της,

³⁶² Καστορία, Α, φ.18, 30.8.1920,σελ.1, Θα ομιλήσουν οι εκλογαί!...

³⁶³ Καστορία, Α, φ.20, 13.8.1920,σελ.1&2, Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός

στο πρωτοσέλιδο του 19^{ου} φύλλου κυκλοφορίας της, εκθέτει τα επιχειρήματα με τα οποία προσπαθεί να πείσει τους αναγνώστες να ψηφίσουν τον Ε. Βενιζέλο και την φιλελεύθερη παράταξη του. Το πρώτο και βασικό επιχείρημα που χρησιμοποιείται είναι ότι ο Βενιζέλος συνέβαλε αποφασιστικά με την πολιτική που ακολούθησε στην απελευθέρωση της περιοχής της Δ. Μακεδονίας, παγιώνοντας την ελληνικότητά της. Χωρίς το Βενιζέλο, η Δυτική Μακεδονία θα βρισκόταν υπό ξένο ζυγό, αφού οι φαύλοι πολιτικοί της Αντιπολίτευσης υποστήριζαν ότι η Ελλάδα είναι αρκετό φτάνει μέχρι τα Γρεβενά³⁶⁴.

Ένα άλλο επιχείρημα που παραθέτει ο συντάκτης του Θ. Βαλαλάς είναι ότι κατά την προεκλογική περίοδο θα βρεθούν άνθρωποι που θα θελήσουν να δηλητηριάσουν τη σκέψη των συμπολιτών με ψέματα, λέγοντας ότι ο στρατός αύξησε τα σύνορα της Ελλάδας. Αυτό όμως που πρέπει να τονιστεί είναι ότι αρχηγός αυτού του στρατού ήταν ο Βενιζέλος. Επιπλέον, οι αντιπολιτευόμενοι θα προσπαθήσουν να εξαγοράσουν συνειδήσεις με χρήματα, στην πραγματικότητα όμως σχεδιάζουν, όχι μόνο, να πάρουν αυτά τα χρήματα πίσω, αλλά και να αποσπάσουν και τα χρήματα των ψηφοφόρων, αν αναρριχηθούν στην εξουσία. Η τοπική εφημερίδα θεωρεί υποχρέωσή της να αφυπνίσει το λαό και να του υπενθυμίσει τα καθήκοντά του, όπως ο βασιλιάς Φίλιππος έβαζε έναν άνθρωπο κάθε πρωί να του υπενθυμίζει ότι είναι άνθρωπος. Στην συγκεκριμένη περίπτωση ο λαός έχει υποχρέωση να ψηφίσει τους υποψηφίους του συνδυασμού των Φιλελευθέρων³⁶⁵.

Στο ίδιο φύλλο (19^ο) ο αρθρογράφος με το ψευδώνυμο «Κολύβριον» στην εύθυμη στήλη του επιχειρεί αστεϊσμούς με τα σύμβολα των εκλογικών συνδυασμών. Η αντιπολίτευση στις εκλογές υιοθέτησε ως σύμβολο την ελιά, επιζητώντας το έλεος των ψηφοφόρων, τελικά όμως θα βγει από την εκλογική διαδικασία μαύρη σαν την ελιά. Σε ολόκληρη την προεκλογική περίοδο οι αντιβενιζελικοί θα έχουν σαρακοστή ενώ η τελευταία εβδομάδα θα είναι η εβδομάδα των παθών τους. Αντίθετα, οι Φιλελεύθεροι που επέλεξαν την άγκυρα, θα καταφέρουν να επεκτείνουν την Ελλάδα μέχρι την Άγκυρα, γι' αυτό ο Κεμάλ ετοιμάζεται να εκκενώσει την Άγκυρα και να αγκυροβολήσει στο Περσικό έδαφος³⁶⁶.

Σε προεκλογική συγκέντρωση ο Ι. Βαλαλάς ζητά από το λαό της Καστοριάς να δηλώσει στις επικείμενες εκλογές την εμπιστοσύνη του στο Μεγάλο Άνδρα που παρέλαβε την Ελλάδα μικρή και εξευτελισμένη και τη μετέβαλε σε μεγάλη και πλούσια και να γεμίσει τις κάλπες με το σήμα της "Άγκυρας" με λευκά σφαιρίδια. Ο Ι. Βαλαλάς υπενθυμίζει στο λόγο του τη ανακόλουθη στάση που κράτησαν οι αντιπολιτευόμενοι στις προηγούμενες εκλογές, εξαπατώντας το λαό. Αρχικά, στο πρόγραμμά τους υποστήριζαν την ουδετερότητα, μέχρι να βρεθεί η κατάλληλη στιγμή για την έξοδο της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, αφού η συνεργασία με τις Κεντρικές δυνάμεις δεν ήταν εφικτή, γιατί οι εχθροί συνεργάζονταν με αυτές. Άλλωστε, αν η

³⁶⁴ Καστορία, Α, φ.19, 6.9.1920,σελ.1, *Ουδεμία επέμβασις έγινε δια τα εκλογικά προς τον Λαό της Δυτικής Μακεδονίας*, Θ. Βαλαλάς

³⁶⁵ Ο.π.

³⁶⁶ Καστορία, Α, φ.19, 6.9.1920,σελ.1, Η Εβδομάς, Το Κολύβριον

Ελλάδα τάσσονταν στο πλευρό των εχθρών της Αντάντ μέσα σε 24 ώρες θα είχαν κατασχεθεί ο εμπορικός στόλος της και οι καταθέσεις στο εξωτερικό, ενώ η δραχμή θα είχε την αξία ενός λεπτού, αφού η ακεραιότητα του Κράτους και η οικονομική του υπόσταση εξαρτάται από την Αντάντ. Παρόλα αυτά βρισκόνταν σε επαφή με τους Γερμανούς, λειτουργώντας ως όργανά τους, με αποτέλεσμα το όνειρο της Μεγάλης Ελλάδας να κινδυνεύει να ματαιωθεί, αφού οι αντιπρόσωποι της αντίδρασης δε θα γίνονταν δεκτοί από τους μεγάλους συμμάχους, γιατί η Ελλάδα θα ήταν χώρα εχθρική προς αυτούς³⁶⁷.

Η Ηνωμένη Αντιπολίτευση

Ο ανταποκριτής της εφημερίδας "Καστορίας" από την Αθήνα υποστηρίζει ότι οι προβλέψεις του επαληθεύονται, καθώς η Ηνωμένη Αντιπολίτευση, αυτή η ανήθικη και μιαρή συμμορία, όπως την ονομάζει, που προσπαθεί να υπονομεύσει το έργο του μεγάλου εθνάρχη με σκοπό να δολοφονήσει τη Μεγάλη Ελλάδα και να ματαιώσει τα εθνικά όνειρα, διαλύθηκε. Η Ηνωμένη Αντιπολίτευση αποκαλείται πια «μαλωμένη Αντιπολίτευση». Με ψεύτικο προσωπίο προσπαθεί να υφαρπάξει την ψήφο του ελληνικού λαού και να ανατρέψει το κόμμα των Φιλελευθέρων. Είναι τραγικό αυτοί που παρέδωσαν τις μακεδονικές χώρες στο πυρ και τον όλεθρο να ζητούν την ψήφο του μακεδονικού λαού³⁶⁸.

Την ίδια στιγμή στην εφημερίδα «Καστορία» καταγράφεται σε όλη την Ελλάδα η δυσκολία της αντιπολίτευσης να σχηματίσει εκλογικούς συνδυασμούς που θα συμμετέχουν στην επικείμενη εκλογική αναμέτρηση. Οι Θρακικοί Σύλλογοι συμβουλεύουν την αντιπολίτευση να μην θέσει υποψηφιότητα στη Θράκη. Ενώ στην Ήπειρο, την Κρήτη και τα Επτάνησα δεν υπάρχουν υποψήφιοι, για να σχηματιστούν οι συνδυασμοί της αντιπολίτευσης, αλλά ούτε και εκλογείς, για να τους ψηφίσουν. Στην Καστορία μεταξύ σοβαρού και αστείου αναζητούνται υποψήφιοι του αντιβενιζελικού συνδυασμού, αφού χρειάζεται κάποιος «βλαξ» να διαθέσει πολλά χρήματα για τη σύνθεση του αντίστοιχου ψηφοδελτίου³⁶⁹.

Όσον αφορά τους αντιβενιζελικούς συνδυασμούς η εφημερίδα «Νέα Ημέρα» τονίζει ότι όσοι δεν δέχονται να συμμετέχουν στο συνασπισμό της Συνεργαζόμενης Αντιπολίτευσης θα θεωρηθούν προδότες του αντιβενιζελικού αγώνα. Ταυτόχρονα στις αντιδραστικές εφημερίδες αποκαλύπτονται σκέψεις σε κάθε νομό να σχηματιστούν διπλοί αντιπολιτευτικοί συνδυασμοί. Είναι φυσικό να εκλέξουν διπλούς βουλευτές σχολιάζει ειρωνικά η εφημερίδα «Καστορία», αφού έχουν εξασφαλίσει το 99% του ελληνικού λαού³⁷⁰.

Στη Δυτική Μακεδονία επικεφαλής του συνδυασμού της αντιπολίτευσης τίθεται ο Γ. Μπούσιος³⁷¹, ο οποίος έμεινε ασυγκίνητος στην επιδρομή των θανάσιμων

³⁶⁷ Ο.π.

³⁶⁸ Καστορία, Α, φ.20, 13.9.1920,σελ.1, *Η αντίδρασις υπό Μάσκαν*, Θ. Βαλαλάς

³⁶⁹ Καστορία, Α, φ.20, 13.9.1920,σελ.1, Ζητήματα: *Η πεποίθησις και Η Εβδομάς*, Το Κολύβριον

³⁷⁰ Καστορία, Α, φ.20, 13.9.1920,σελ.4, *Επίκαιρα: Γλέντια - Και Διπλούς*

³⁷¹ Ο Γ. Μπούσιος ο οποίος γεννήθηκε στα Γρεβενά, το 1875. Βουλευτής στο οθωμανικό κοινοβούλιο το 1908, μέλος της «Οργανώσεως Κωνσταντινουπόλεως», εκλέχτηκε για πρώτη φορά βουλευτής

εχθρών στις περιοχές της Μακεδονίας, υποστηρίζοντας την προδοτική πολιτική. Προκλητικός και ξεδιάντροπος διεκδικεί τον τίτλο του αρχηγού της αντιπολίτευσης ενώ θα έπρεπε να ντρέπεται να εμφανιστεί ακόμη και ως απλός υποψήφιος ενώπιον του μακεδονικού λαού, αφού έμεινε ασυγκίνητος μπροστά στο θάνατο 50.000 Μακεδόνων στην Ανατολική Μακεδονία. Γι' αυτό η τιμωρία του θα είναι παραδειγματική, αφού ο μακεδονικός λαός τιμά και ενισχύει μόνο εκείνους που αποδεικνύονται άξιοι και όχι αυτούς που δείχνουν σπουδαίοι³⁷². Ο Γούδας στη Θεσσαλονίκη και ο Μπούσιος στα Καϊλάρια αποδοκιμάζονται. Έχουν το θράσος να εμφανίζονται στη Μακεδονία που την πρόδωσαν και ήταν έτοιμοι να την παραδώσουν στους Βουλγάρους³⁷³.

Παρά την προκήρυξη των εκλογών και σχεδόν ένα μήνα πριν τη διεξαγωγή τους, η αντιπολιτευτική παράταξη αναζητά ηγετικό στέλεχος, για να την οδηγήσει στην εκλογική νίκη. Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα οι αντιπολιτευόμενοι απευθύνονται στο Γούναρη. Εκείνος όμως αρνείται να επιστρέψει στην Ελλάδα, διαπιστώνοντας, την αθλιότητα του κόμματος που σταδιακά αποσυντίθεται. Ο αυτοεξόριστος της Σιένας, επειδή διαισθάνεται την αποτυχία, περιορίζεται στο να κατηγορεί το Βενιζέλο ότι κυβερνά τυραννικά τον Ελληνικό Λαό και δηλώνει ότι θα παραιτηθεί από την πολιτική³⁷⁴. Την τελευταία στιγμή όμως, ο Γούναρης επιστρέφει από την Ζυρίχη, για να αναλάβει την ηγεσία της αντιπολίτευσης στις εκλογές και να συγκινήσει τον ελληνικό λαό, παρά το γεγονός ότι, όταν έφυγε, η Ελλάδα έφτανε μέχρι τη Θεσσαλονίκη και τώρα που επέστρεψε εκτείνεται μέχρι την Κωνσταντινούπολη. Σύμφωνα με την εφημερίδα θα οδηγήσει τη χώρα στον όλεθρο και στην πραγματική τυραννία³⁷⁵.

Η Κυβέρνηση είναι διατεθειμένη να παραχωρήσει στην αντιπολίτευση πλήρη ελευθερία κινήσεων, έχουν, όμως, δοθεί διαταγές στις αστυνομικές και διοικητικές αρχές να απαγορευτεί στις εκλογές η ανάμειξη του Έκπτωτου³⁷⁶. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου σημειώνονται έκτροπα, σύμφωνα με σχετικά δημοσιεύματα της εφημερίδας «Καστορία». Η αντίδρασις των Αθηνών άρχισε να χρησιμοποιεί φαυλοκρατικά μέσα, δηλαδή αναιδείς προκλήσεις και έντονες ύβρεις, προκαλώντας τους βενιζελικούς. Παρόλα αυτά η Κυβέρνηση έλαβε όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε η εκλογική αναμέτρηση να μην μοιάζει με παλαιότερες που ήταν αιματηρές. Οι αντιβενιζελικοί δε διστάζουν να εκμεταλλευτούν τη δολοφονία του Ίωνα Δραγούμη, για να επιτεθούν στο κόμμα των Φιλελευθέρων. Η εφημερίδα ο

Κοζάνης στο ελληνικό κοινοβούλιο το 1915, ως ηγετικό στέλεχος του ανεξάρτητου συνδυασμού του Ίωνα Δραγούμη. Μετά τη δολοφονία του Ίωνα ανέλαβε την ηγεσία του συνδυασμού. Υπήρξε βουλευτής την περίοδο 1915-1922, 1926-1928, ήταν φιλοβασιλικός αλλά αντίθετος του Γούναρη και αρνήθηκε την πρόταση να σχηματίσει κυβέρνηση το Μάρτιο του 1922. Ανέλαβε ωστόσο υπουργός εσωτερικών στην κυβέρνηση Τριανταφυλλάκου, μετά την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου (Ανδρέου Α.& Ηλιάδου-Τάχου Σ., 2009).

³⁷² Καστορία, Α, φ.20, 13.9.1920,σελ.1, *Η αντίδρασις υπό Μάσκαν*, Θ. Βαλαλάς

³⁷³ Καστορία, Α, φ.22, 27.9.1920,σελ.1, *Ζητήματα: Ορίστε!*

³⁷⁴ Καστορία, Α, φ.20, 13.9.1920,σελ.4, *Τα Τηλεγραφήματά μας: Ο Γούναρης δεν τολμά να πολιτευθή ένεκα μαυρίλας*

³⁷⁵ Καστορία, Α, φ.24, 10.10.1920,σελ.4, *Τα Τηλεγραφήματά μας:*

³⁷⁶ Ο.π.

"Ταχυδρόμος" της Θεσσαλονίκης γράφει ότι ο τάφος του Ι. Δραγούμη θα γίνει ο τάφος του Βενιζέλου, λησμονώντας, όμως, ότι, αν συμβεί αυτό, όλη η Ελλάδα, κατά την «Καστορία» θα τεθεί σε κίνδυνο³⁷⁷. Άλλωστε η πρώτη πολιτική εκδήλωση της αντιπολίτευσης στο νομό θεωρείται το μνημόσυνο του Ίωνα Δραγούμη στον Μητροπολιτικό ναό της πόλης στο οποίο όμως δεν διστάζει να δώσει το παρόν σύσσωμος ο φιλελεύθερος κόσμος της Καστοριάς³⁷⁸. Ένα άλλο επιχείρημα που χρησιμοποιούν οι αντιβενιζελικοί είναι ότι θα χάσουν λόγω των προσφύγων που πολιτογράφησε ο Βενιζέλος από τη Θράκη και τη Μικρά Ασία, για να τον ψηφίσουν³⁷⁹.

Η εφημερίδα προβλέπει ότι το κόμμα των Φιλελευθέρων θα θριαμβεύσει στις επικείμενες εκλογές ενώ η Αντιπολίτευση θα υποστεί πανωλεθρία. Ενώ σε άλλες χώρες τέτοιου είδους πολιτικοί δεν θα τολμούσαν να πάρουν μέρος στις εκλογές, εδώ εμφανίζονται με προκλητική αναίδεια και αδιαντροπιά, ζητώντας την ψήφο του ελληνικού λαού και αποδοκιμάζοντας τον άνδρα που εκπλήρωσε τα όνειρα της φυλής. Γεμάτοι φθόνο και μίσος, αντιδρούν με λύσσα στο μεγάλο εθνικό έργο από ευτελείς ατομικούς υπολογισμούς. Ο ελληνικός λαός όμως θα αποδειχθεί εξυπνότερος, αφήνοντας το Βενιζέλο να οδηγήσει το εθνικό σκάφος. Άλλωστε το δρόμο του Βενιζέλου προς την εθνική δόξα δεν κατάφεραν να τον κλείσουν ούτε ηγεμόνες, ούτε βασιλιάδες, ούτε ισχυρά και πελώρια κράτη, όπως η Βουλγαρία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Δεν είναι δυνατόν λοιπόν ο εθνικός αυτός ηγέτης να υποχωρήσει μπροστά σε ευτελείς ηττοπαθείς πολιτικούς που τρομαγμένοι τον κατηγορούν, τη στιγμή που κατάφερε να συγκροτήσει την Μεγάλη Ελλάδα μετά από πέντε αιώνες σκλαβιάς³⁸⁰.

Οι εκλογικοί συνδυασμοί

Στην περιφέρεια Καστοριάς ο Σ. Λιούμπης³⁸¹, θέτει υποψηφιότητα στο συνδυασμό της αντιπολίτευσης, παρουσιάζοντας στους ψηφοφόρους το αντιβενιζελικό πρόγραμμα. Σύμφωνα με δημοσιεύματα, υπόσχεται στους φίλους του παχιές αποζημιώσεις από το ταμείο του Κράτους για τις ζημιές που υπέστησαν από τον πόλεμο. Ωστόσο, η κίνηση αυτή αποδοκιμάζεται έντονα από τους κατοίκους της περιοχής. Η αντίδραση της Καστοριάς αποτελείται από τους Μ. Μπατρινό, Θ. Μπέντο και Γ. Τζιάτα. Οι Μουσουλμάνοι της Φλώρινας που είναι εξίσου Έλληνες κατακεραυνώνουν τους αντιβενιζελικούς. Δεν βρίσκεται ούτε ένας Τούρκος να θέσει υποψηφιότητα στο συνδυασμό της αντιπολίτευσης. Οι ελάχιστοι αντιδραστικοί εξαφανίζονται, γιατί εξανεμίζονται οι ελπίδες τους να νικήσουν στις εκλογές. Απελπισία προκαλεί η κατάσταση των ολιγάριθμων αντιπολιτευτικών³⁸². Κατά τις

³⁷⁷ Καστορία, Α, φ.21, 20.9.1920,σελ.1,Ζητήματα: Φαυλοκρατικά, Νέον όπλον

³⁷⁸ Καστορία, Α, φ.21, 20.9.1920,σελ.4, Μνημόσυνο υπέρ του Δραγούμη

³⁷⁹ Καστορία, Α, φ.21, 20.9.1920,σελ.1, Χρονογράφημα: Προφάσεις, Θ. Βαλαλάς και Αθηναϊκή ηχώ, Αττικός

³⁸⁰ Καστορία,Α, φ.22, 27.9.1920,σελ.1, Ζήτω ο Βενιζελισμός! Η εμφάνισις των βρυκολάκων, Θ. Βαλαλάς

³⁸¹ Πολιτευτής σε Φλώρινα και Καστορία, εκλέγεται το 1926 με το κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ιωάννη Μεταξά. Κατά πάσα πιθανότητα είναι αδερφός του μακεδονομάχου και συμπολεμιστή του Παύλου Μελά Λιούπτη από το Ανταρτικό Φλώρινας (Ανδρέου Α.& Ηλιάδου-Τάχου Σ., 2009).

³⁸² Καστορία, Α, φ.22, 27.9.1920,σελ.4, *Η προεκλογική κίνησις. Γενικός πανβενιζελισμός. Η γυμνότης της αντιδράσεως. Και αυτοί οι Τούρκοι τους αποδοκιμάζουν πανηγυρικώς*

προεκλογικές περιόδους, σύμφωνα με την εφημερίδα, διαπιστώνεται ότι οι αντιδραστικοί του Νομού όχι μόνο δεν θα βρουν ψηφοφόρους που θα τους δώσουν τη λευκή ψήφο, αλλά ούτε και αντιπροσώπους για τις κάλπες τους, όσο και αν είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν αδρά³⁸³. Οι αντιβενιζελικοί απογοητεύονται και αποθαρρύνονται από το ογκώδες ρεύμα των Φιλελευθέρων.

Ψηφοδέλτιο Ηνωμένης Αντιπολίτευσης
Φίλιππος Δραγούμης, ο μικρότερος αδερφός του Ίωνα, δικηγόρος
Ευάγγελος Φιλιππίδης (στη Φλώρινα)
Μιχαήλ Τυπάδης, ιατρός από τη Χρούπιστα
Μενέλαος Μπατρίνος (ιατρός και πρώην δήμαρχος της πόλης Καστοριάς)
Ι. Χατζής (Αμύνταιο)
Ιωάννης Χρηστάκης (νομογεωπόνος Φλωρίνης)
Ασμή Βέη Ιμβραήμ Βέην
Σίμος Λιούμπης
Παντελής Παπαθανασίου Παπαϊωάννου

Στις τάξεις των Φιλελευθέρων εντάσσονται οι πιο εκλεκτοί πολίτες, γι' αυτό είναι δύσκολη η επιλογή υποψηφίων. Για τη συγκρότηση του συνδυασμού παρακάμπτονται οι προσωπικές φιλοδοξίες, αφού υποχωρούν εκείνοι που δικαιούνται μια τιμητική θέση στον πίνακα των υποψηφίων. Οι υποψήφιοι στη Φλώρινα είναι τόσο πολλοί, ώστε δεν υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις για την ικανοποίηση των φιλοδοξιών. Όσοι όμως παραιτούνται από την υποψηφιότητά τους στο Κόμμα των Φιλελευθέρων στη Φλώρινα και στην Καστοριά θα αποτελέσουν επίλεκτα μέλη του. Οι αντιπρόσωποι των Φιλελευθέρων είναι πολίτες ευπόληπτοι, νοικοκυραίοι, εκλεκτοί και αισθάνονται ευτυχείς που υπηρετούν το Κόμμα των Φιλελευθέρων που επέκτεινε τα σύνορα της Ελλάδας μέχρι την Κων/πολη και έχει παγιώσει την κυριαρχία της στις νέες χώρες³⁸⁴.

Ψηφοδέλτιο Φιλελευθέρων³⁸⁵
Βαλαλάς Ιωάννης (δικηγόρος, τέως βουλευτής)
Γιουσούφ Ζαδέ Χακή (κτηματίας στην Φλώρινα)
Ισά Μεχμέτ Αλής (κτηματίας)
Καραβίτης Ιωάννης (έμπορος)
Μακρής Κωνσταντίνος (δικηγόρος, τέως νομάρχης)
Μόδης Γεώργιος (δικηγόρος)
Πούπης Κωνσταντίνος (δημοσιογράφος, εκδότης του περιοδικού "Εσπερία" του Λονδίνου)
Σαπουντζής Τέγος (Στέργιος) (βιομήχανος)
Αλεξ. Ωρολογόπουλος (δικηγόρος, τέως συμβολαιογράφος)

³⁸³ Καστοριά, Α, φ.24, 11.10.1920,σελ.4, *Η Αντίδρασις*

³⁸⁴ Καστοριά,Α, φ.26, 25.10.1920,σελ.4, *Η προεκλογική κίνησης. Ο Φιλελευθερισμός κυριαρχεί. Η ετυμωγία όλων των Μακεδόνων είναι υπέρ της Άγκυρας. Αι διοργανωτικά επιτροπαί.*

³⁸⁵ Καστοριά,Α, φ.23, 4.10.1920,σελ.4, *Η προεκλογική κίνησης. Αθρόαι εκδηλώσεις πανταχόθεν. Ο φιλελεύθερος συνδυασμός. Η οδύσσεια της αντιδράσεως και Έτος Α, φ.24, Ημερ. Έκδοσης: 11.10.1920,σελ.2.*

Ορφανές κάλπες
Μέλιος Παπατέρπος.
Α. Σκαπέρδας
Ν. Σπανός

Οι κάτοικοι σύσσωμοι δηλώνουν ότι θα ψηφίσουν τους Φιλελεύθερους υποψηφίους. Οι πρόεδροι των Κοινοτήτων φανερώνουν την αφοσίωσή τους στο Κόμμα των Φιλελευθέρων και ο Βενιζελισμός είναι απεριόριστος. Οι Φιλελεύθεροι είναι τόσο βέβαιοι για τη νίκη τους, ώστε μέσα από το πρόγραμμα τους υπόσχονται να συνεχίσουν τη αναδιοργάνωση της Μεγάλης Ελλάδας. Είναι τόσο σίγουρη η νίκη των Φιλελευθέρων, ώστε από αυτή την εκλογική αναμέτρηση δε λείπουν και τα στοιχήματα. Σύμφωνα με πληροφορίες της εφημερίδας «Καστορία» ένας πολίτης στοιχημάτισε 1.000 δρχ. στο γραφείο του δικηγόρου Τζήμα υπέρ της νίκης των Φιλελευθέρων, προκαλώντας όποιον έχει αντίθετη άποψη να χάσει μόνο 10 δρχ., σε περίπτωση που αποτύγχανε το Κόμμα των αντιδραστικών³⁸⁶. Από την άλλη πλευρά ο υποψήφιος της Αντιδράσεως Ε. Φιλίπιδης έβαλε στοίχημα 5.000 δρχ. στη νίκη των αντιπολιτευόμενων. Όταν όμως αντιπρόσωπος του Συλλόγου Φιλελευθέρων στοιχημάτισε άλλες 5.000 δρχ. ο Ε. Φιλίπιδης αποσύρθηκε ταπεινωμένος³⁸⁷.

Από την προεκλογική εκστρατεία δε λείπουν και οι προεκλογικές υποσχέσεις. Οι αντιδραστικοί επισημαίνεται ότι χρησιμοποιούν τα ιερά και τα όσια, θεμιτά και αθέμιτα μέσα, για να αλλοιώσουν το φιλελεύθερο φρόνημα των Μακεδόνων³⁸⁸. Σκορπίζουν άφθονο χρήμα, για να συγκαλύψουν τις αθέμιτες ενέργειές τους και κάνουν έκκληση για έρανο, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες του προεκλογικού αγώνα³⁸⁹. Συγκεκριμένα, στην «Καστορία» αναφέρεται ότι ο νομογεωπόνος Φλωρίνης Χρηστάκης συμμετέχει στο συνδυασμό της αντίδρασης Φλωρίνης, παρά το γεγονός ότι κατέχει δημόσια θέση. Όταν σύμφωνα με διαταγή της Κυβέρνησης διένειμε τα τσιφλίκια που απαλλοτριώθηκαν, αυτός υποστήριξε ότι τα μοιράζει ο ίδιος. Στους «δαχτυλομετρώμενους οπαδούς» τους υπόσχονται αποζημιώσεις, οι οποίες δεν υπάρχουν στα ταμεία του Κράτους³⁹⁰. Το μόνο όμως που καταφέρνουν οι 34 αντιδραστικοί στην Καστορία είναι να βρουν μερικούς δυσαρεστημένους συμπολίτες από τους Γάλλους και να τους υποσχεθούν δελεαστικές αποζημιώσεις 500 - 800.000 δρχ.³⁹¹. Ωστόσο, υπογραμμίζεται ότι θα περιφρονηθούν

³⁸⁶ Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ.1, Ζητήματα: *Η κοινή γνώμη - Στοιχήματα*

³⁸⁷ Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ.4, Η προεκλογική κίνησης. Αθρόαι εκδηλώσεις πανταχόθεν. Ο φιλελεύθερος συνδυασμός. Η οδύσσεια της αντιδράσεως

³⁸⁸ Καστορία, Α, φ.26, 25.10.1920,σελ.1, *Άσπρο στην Άγκυρα*

³⁸⁹ Καστορία, Α, φ.24, 11.10.1920,σελ.4, *Η Αντίδρασις*

³⁹⁰ Καστορία, Α, φ.26, 25.10.1920,σελ.1, *Εν μέσω αγωνίας*

³⁹¹ Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ.1, Ζητήματα: *Φείδι*

όλοι όσοι προσπαθήσουν να παρασύρουν τους συμπολίτες τους με μερικά ψυχία ανάξια λόγου³⁹².

Όσο πλησιάζουν οι εκλογές τα σχόλια στις στήλες της εφημερίδας «Καστορία» γίνονται καυστικότερα για την αντιπολίτευση. Στον "Ταχυδρόμο" της Θεσσαλονίκης ο Χ. γράφει ότι η Καστοριά είναι αντιβενιζελική, μάλλον θα πρόκειται για κάποιον χαμάλη διαπιστώνει το «Κολύβριον». Η πινακίδα που θα στηθεί στο κέντρο των αντιδραστικών πρέπει να γράφει «Φρενοκομείον Αντιπολιτεύσεως»³⁹³. Ο Μ. Τυπάδης θα θέσει υποψηφιότητα, όμως όπως και την προηγούμενη φορά θα βγει από την κάλπη κατάμαυρος, μάλιστα ένας φαρσέρ του έστειλε ταχυδρομικώς σαπούνι. Στην ίδια στήλη γράφεται ότι ούτε το αλφαβητάριο δεν γνωρίζουν οι αντιδραστικοί, αφού χρησιμοποιούν στη ρίζα της ελιάς τα κεφαλαία γράμματα Α,Β,Γ,Δ,Ε,Ζ,Η,Θ. Τα αρχικά αυτά γράμματα σημαίνουν: Αγράμματοι, Βλάκες, Γελοίοι, Δράστες Εθνικών Ζημιών, Θρασείς³⁹⁴.

Σε άλλο σημείο η εφημερίδα αποτυπώνει γεγονότα που δείχνουν την ένθερμη υποστήριξη του λαού στην φιλελεύθερη παράταξη. Για παράδειγμα, όταν ο Εμμ. Βέργουλας ρώτησε τον λοχία Γ. Κοντοδημητρίου τι φρονεί ο στρατός του μετώπου για το Βενιζέλο, ο λοχίας απάντησε ότι ο Βενιζέλος πρέπει να συνεχίσει να κυβερνά, για να μην πάνε οι κόποι των στρατιωτών χαμένοι³⁹⁵.

Οι διαξιφισμοί και οι αντιπαραθέσεις μεταξύ των υποψηφίων των αντίπαλων εκλογικών συνδυασμών όσο πλησιάζουν οι βουλευτικές εκλογές κορυφώνονται, σύμφωνα με το Θ. Βαλαλά. Έκπληξη προκαλούν τα μέσα που μετέρχεται η αντιπολίτευση. Η αντίδραση μέσω των εχθρικών ιταλικών εφημερίδων παρουσιάζει την Ελλάδα σαν αναρχούμενη χώρα, όπου δήθεν οι άνθρωποι σφάζονται στο δρόμο. Μολονότι δεν υπάρχει Έλληνας που να μην επιθυμεί την ασφάλεια της δραχμής, γιατί αν αυτή υποτιμηθεί οι περιουσίες θα γίνουν στάχτη, η αντιπολίτευση λυσσαλέα αγωνίζεται να πείσει την υφήλιο ότι η δραχμή δεν αξίζει καθόλου. Αν και οι Έλληνες ανησυχούν για την εξασφάλιση της εθνικής κληρονομιάς και τη στερέωση του κράτους, η αντίδραση επιδιώκει την αναρχία και συμπεριφέρεται με ασέβεια στους συμμάχους με την βοήθεια των οποίων ανακτήθηκε το προγονικό μεγαλείο³⁹⁶.

Στο ίδιο άρθρο ενώ οι Έλληνες φαίνεται να επιθυμούν την αποκατάσταση της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας, νιώθοντας ρίγος στο άκουσμα της είδησης ότι ο ελληνικός στρατός πήρε εντολή να βαδίσει στην Άγκυρα, με αντάλλαγμα την ηγεμονία της Κων/πολης και του νέου Ελληνικού κράτους του Πόντου, η αντίδραση απαξιώνει αυτές τις ειδήσεις, όπως και παλιότερα χλεύαζε την ανάκτηση της Θράκης και της Σμύρνης. Τη στιγμή που ο βασιλιάς Αλέξανδρος βρίσκεται εν ζωή, η αντίδραση δε διστάζει να εγείρει ζήτημα διαδοχής του θρόνου. Τελικά ο συντάκτης του άρθρου

³⁹² Καστορία, Α, φ.26, 25.10.1920,σελ.3, *Ανακoinωθέν του Συλλόγου Φιλελευθέρων Καστοριάς*

³⁹³ Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ.1, *Η Εβδομάς*, Το Κολύβριον

³⁹⁴ Καστορία, Α, φ.26, 25.10.1920,σελ.1, *Η Εβδομάς*, Το Κολύβριον

³⁹⁵ Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ.4, *Η προεκλογική κίνησης. Αθρόαι εκδηλώσεις πανταχόθεν. Ο φιλελεύθερος συνδυασμός. Η οδύσσεια της αντιδράσεως*

³⁹⁶ Καστορία, Α, φ.24, 11.10.1920,σελ.1, *Οι ψηφίζοντες το φιλελεύθερον συνδυασμόν ψηφίζουν Βενιζέλο. Ιδού οι άνθρωποι.*

συμπεραίνει ότι παρόλο που όλοι οι Έλληνες επιθυμούν την τάξη, την ησυχία, την ηρεμία και την ειρήνη, η αντιπολίτευση επιδιώκει να ανατρέψει το καθεστώς και να ωθήσει το λαό στον εμφύλιο σπαραγμό, για να επωφεληθούν οι συμμορίες που τη στελεχώνουν³⁹⁷.

Στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας μέσα από το κύριο άρθρο του ο Θ. Βαλαλάς προτρέπει το λαό της Καστοριάς να ρίξει λευκό στην Άγκυρα, γεγονός που θα αποτελεί ψήφο υπέρ της Μεγάλης Ελλάδας, ενώ το λευκό στις άλλες κάλπες θα λειτουργήσει υπέρ της κατεδάφισης της Μεγάλης Ελλάδας³⁹⁸. Το κόμμα των Φιλελευθέρων εκπροσωπεί το λαό, το Δίκαιο, το μεγαλείο της Μεγάλης Ελλάδας. Αντίθετα η αντίδραση έχει να επιδείξει τόσες συμφορές και προλέγει νέα δεινά για τη χώρα. Οι κάλπες των βενιζελικών πρέπει να γεμίσουν με λευκά σφαιρίδια ενώ οι φαύλοι που έφεραν την Ελλάδα στη Λαμία το 1997 και κατέστρεψαν το έθνος να καταμαυριστούν³⁹⁹. Η αντίδραση θα ενταφιαστεί στις επικείμενες εκλογές, ξένοι δημοσιογράφοι προβλέπουν ότι οι Φιλελεύθεροι στις εκλογές θα καταλάβουν 300 έδρες στη Βουλή.

Οι υποψήφιοι του Κόμματος των Φιλελευθέρων στις προεκλογικές τους περιόδους στην περιφέρεια, τυγχάνουν ενθουσιώδους υποδοχής. Στα χωριά της Καστοριάς και της Φλώρινας που επισκέπτονται οι υποψήφιοι των Φιλελευθέρων οι χωρικοί φανερώνουν τα αισθήματά τους προς το Μεγαλουργό Κυβερνήτη και το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Την τελευταία εβδομάδα στη Φλώρινα συνεχίζονται οι προεκλογικές περιόδους, ενώ στην Καστοριά ακυρώνονται λόγω της κακοκαιρίας. Στην περιοδεία τους ο Ι. Βαλαλάς και ο Α. Ωρολογόπουλος διαπιστώνουν ότι το Φιλελεύθερο κόμμα κυριαρχεί στο Βογατσικό. Οι κάτοικοι του Βογατσικού κατανοούν πόσο παράλογος είναι ο ισχυρισμός της αντιδράσεως ότι οι φιλελεύθεροι σκότωσαν τον Ι. Δραγούμη. Οι Α. Ωρολογόπουλος, Καλογιάννης και Παν. Ζησιάδης επισκέπτονται τη Δέμπνη (Δενδροχώρι), όπου οι κάτοικοι τους υποδέχονται με κωδωνοκρουσίες. Επιδοκιμάζουν το κόμμα των Φιλελευθέρων και διαβεβαιώνουν ότι δε θα υποπέσουν στο ίδιο λάθος που έκαναν το 1915, καταψηφίζοντας το Βενιζέλο. Ο Λάμπρος Παπαφιλίππου καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο λαός της Δεμπένης θα δώσει άσπρο στους Βενιζελικούς. Στο Νεστράμιον, όπου κυριαρχεί ο Φιλελευθερισμός, οι κάτοικοι περιμένουν εναγωνίως τους υποψηφίους του συνδυασμού των Φιλελευθέρων⁴⁰⁰.

Πρωτοφανής είναι ο Φιλελευθερισμός που διαπνέει τους κατοίκους των Ορεστείων, οι οποίοι δηλώνουν ότι δε θα στηρίζουν ούτε μισό αντιπρόσωπο του αντιδραστικού συνδυασμού, αφού έχουν καταλάβει τη διαφορά μεταξύ Φιλελευθέρων και αντιδραστικών. Χωρίς το Βενιζέλο στη Χρούπιστα, θα παρέμεναν ακόμη οι Βούλγαροι, αφού οι αντιπολιτευόμενοι πίστευαν ότι τα σύνορα της Ελλάδας θα έπρεπε

³⁹⁷ Ο. π.

³⁹⁸ Καστορία, Α, φ.26, 25.10.1920,σελ.1, *Άσπρο στην Άγκυρα*

³⁹⁹ Καστορία, Α, φ.26, 25.10.1920,σελ.4, *Η προεκλογική κίνησης. Ο Φιλελευθερισμός κυριαρχεί. Η ετυμολογία όλων των Μακεδόνων είναι υπέρ της Άγκυρας. Αι διοργανωτικά επιτροπαί.*

⁴⁰⁰ Καστορία, Α, φ.26, 25.10.1920,σελ.4, *Η προεκλογική κίνησης. Ο Φιλελευθερισμός κυριαρχεί. Η ετυμολογία όλων των Μακεδόνων είναι υπέρ της Άγκυρας. Αι διοργανωτικά επιτροπαί.*

να φτάνουν μέχρι τα Γρεβενά, γι' αυτό θα ψηφίσει μονοκούκι το Βενιζελικό συνδυασμό. Το ίδιο κλίμα επικρατεί και στο εξωτερικό, όπου οι πατριώτες εναντιώνονται κατά των Φαυλοκρατών και δηλώνουν ότι θα υποστηρίξουν το Βενιζέλο όχι μόνο από την Κων/πολη, αλλά και από την Αμερική. Ο Σύλλογος Βλατσιοτών στην Αμερική "Άγιος Μάρκος" σε επιστολή συμπαράστασης που δημοσιεύτηκε στην "Ηχώ" της Κοζάνης εξορκίζει το λαό της Βλάστης να ψηφίσει το Φιλελεύθερο συνδυασμό⁴⁰¹.

Αντίθετα, σύμφωνα με τα δημοσιεύματα της εφημερίδας, οι υποψήφιοι του αντιδραστικού συνδυασμού του νομού αντιλήφθηκαν ότι η επιτυχία τους είναι αδύνατη, το διέκριναν με τα μάτια τους και το άκουσαν με τα αυτιά τους, όπου κι αν πήγαν. Μόνο όσοι χρηματίστηκαν με ένα εκατοντάδραχμο και όσοι μισούν τους Φιλελεύθερους δεν βλέπουν καλά. Οι αντιβενιζελικοί παρέλυσαν μετά την απογοητευτική υποδοχή τους στη Φλώρινα ενώ στη Χρούπιστα, οι φήμες ότι είναι αντιβενιζελική δεν ευσταθούν⁴⁰². Άλλωστε, ο Σύλλογος των Φιλελευθέρων καταγγέλλει στο ανακοινωθέν που εξέδωσε τις ακρότητες της αντιπολίτευσης, η οποία στρατολογώντας άτακτα στοιχεία, όπως ο Μαυρομάτης από το Μαύροβο προκαλεί επιθέσεις εις βάρος των Φιλελευθέρων. Ενώ και στον Απόσκεπο οι αντιδραστικοί προέβησαν σε αντιπατριωτικές εκδηλώσεις, ψάλλοντας το Βουλγαρικό ύμνο και ρίχνοντας επιδεικτικούς πυροβολισμούς, για να παρασύρουν τους κατοίκους των Ορεστίων⁴⁰³.

Τα αποτελέσματα των εκλογών

Η εκλογική συμπεριφορά των κατοίκων στις περιοχές Φλώρινας, Καστοριάς και Κοζάνης την 1η Νοεμβρίου 1920 δεν διαφοροποιήθηκε από αυτήν της επικράτειας. Οι συγκυρίες και τα γεγονότα του πανελλήνιου κλίματος καθόρισαν τη δράση των υποψηφίων και τις επιλογές των ψηφοφόρων και σε αυτές τις περιοχές. Σύμφωνα με τα στοιχεία, το εκλογικό αποτέλεσμα στις περιοχές Φλώρινας, Καστοριάς, Κοζάνης οδήγησε στη νίκη των αντιβενιζελικών. Δεν εκλέχτηκε ούτε ένας υποψήφιος των Φιλελευθέρων. Στη Φλώρινα η Ηνωμένη Αντιπολίτευση κέρδισε εννιά βουλευτικές έδρες και στην Κοζάνη έντεκα (Α.Ανδρέου & Σ. Ηλιάδου-Τάχου, 2009). Στην ήττα των Φιλελευθέρων συνέβαλε η φιλοπόλεμη εξωτερική πολιτική του Βενιζέλου, που απειλούσε την ηρεμία της καθημερινότητας των κατοίκων της Μακεδονίας, οι οποίοι μόλις είχαν εξέλθει από μία μακροχρόνια περίοδο συγκρούσεων και βιαιοπραγιών, σαφέστατα επηρέασε την εκλογική συμπεριφορά των μακεδόνων ψηφοφόρων (Γκλαβίνας, 2014).

Η εκλογική διαδικασία στα τρία εκλογικά τμήματα ξεκίνησε από νωρίς το πρωί με την αθρόα προσέλευση των ψηφοφόρων. Οι Ισραηλίτες μετέβησαν στο τμήμα Δραγώτα και μαύρισαν τον Βενιζέλο, ως αντάλλαγμα στην Ισραηλίτικη υπόθεση. Οι Τούρκοι που έφεραν την εικόνα και τη σημαία του Βενιζέλου μαύρισαν το Φιλελεύθερο συνδυασμό. Η στάση των Τούρκων και των Εβραίων προκάλεσε

⁴⁰¹ Καστορία, Α, φ.21, 17.9.1920,σελ.4, Από τα Πέριξ: Χρούπιστα

⁴⁰² Καστορία, Α, φ.22, 27.9.1920,σελ.4, *Η προεκλογική κίνησης. Γενικός πανβενιζελισμός. Η γυμνότης της αντιδράσεως. Και αυτοί οι Τούρκοι τους αποδοκιμάζουν πανηγυρικός.*

⁴⁰³ Καστορία, Α, φ.26, 25.10.1920,σελ.3, *Ανακοινωθέν του Συλλόγου Φιλελευθέρων Καστοριάς*

κατάπληξη. Στο καθαρά Ελληνικό τμήμα της άνω σχολής οι ψηφοφόροι ψήφισαν γραμμή το Φιλελεύθερο συνδυασμό, γεγονός που προκάλεσε ανακούφιση στον ελληνικό κόσμο. Από τους 200 ψηφοφόρους το Κόμμα των Φιλελευθέρων έλαβε 146 ψήφους. Ωστόσο η Καστοριά κατά την τοπική εφημερίδα παραμένει βενιζελική. Φημολογείται ότι η διαφορά μεταξύ των δυο συνδυασμών είναι 2000 ψήφοι⁴⁰⁴.

Στις εκλογές, παρά τις ευνοϊκές προϋποθέσεις που υπήρχαν κατά την «Καστορία», οι Φιλελεύθεροι ηττήθηκαν. Ο αρχισυντάκτης της εφημερίδας Θ. Βαλαλάς σε μια προσπάθεια δικαιολόγησης του εκλογικού αποτελέσματος υποστηρίζει ότι η Νίκη και η Ήττα είναι άμεσα συνυφασμένες, αφού μετά την νίκη έπεται η ήττα, η οποία αποτελεί εξέλιξη και συνιστά επανάληψη της ιστορίας. Οι Φιλελεύθεροι για μια ολόκληρη δεκαετία νικούσαν μόνο και δεν είχαν δοκιμάσει καμιά ήττα. Ωστόσο είναι αποφασισμένοι να στηρίξουν το έργο της νέας Κυβέρνησης, πιστοί στα εξωτερικά και τα εσωτερικά συμφέροντα της χώρας και στις τελευταίες συμβουλές του Μεγάλου Αρχηγού τους του Ε. Βενιζέλου. Εξάλλου είναι καθήκον τους η επίτευξη της ενότητας της Φυλής και η αποτροπή του εμφύλιου σπαραγμού. Ο Βενιζέλος, αναχωρώντας, έκλαψε, γιατί αφήνει ελλιπές το οικοδόμημα της Μεγάλης Ελλάδας και γιατί η πατρίδα του, για την οποία μόχθησε τόσο πολύ δεν του πρόσφερε ούτε την έδρα του βουλευτή. Ωστόσο δηλώνει ότι δεν αισθάνεται καμιά πικρία. Κατά την αποχώρησή του συμβουλεύει τους πολιτικούς του φίλους και το Στρατό να βοηθήσουν το νέο καθεστώς που προέκυψε από την ετυμηγορία του λαού. Η "Καστορία", ασθενές επαρχιακό φύλλο που πια ανήκει στον αντιπολιτευόμενο τύπο εύχεται να γίνει αντιληπτή η έλλειψη ενός μεγάλου πολιτικού, όπως ο Βενιζέλος. Καταλήγει ότι είναι ευτύχημα που η νέα Κυβέρνηση δήλωσε ότι θα ακολουθήσει την ίδια εξωτερική πολιτική, ώστε να παγιωθεί η Μεγάλη Ελλάδα και να εκπληρωθούν στο έπακρο τα εθνικά όνειρα⁴⁰⁵.

Σύμφωνα με την «Καστορία», στη Φλώρινα οι Τούρκοι και οι Βούλγαροι μέχρι την παραμονή των εκλογών επιδείκνυαν τα Φιλελεύθερα συναισθήματά τους. Την ημέρα όμως των εκλογών καταψήφισαν το Φιλελεύθερο συνδυασμό, γιατί τέτοιες οδηγίες πήραν από το Κέντρο. Την ίδια τύχη είχε ο Φιλελεύθερος συνδυασμός και στα χωριά της Φλώρινας, όπου υπερτερούσε το μουσουλμανικό στοιχείο. Μόνο η Χρούπιστα υπερψήφισε το Φιλελεύθερο συνδυασμό. Από τους 450 συνολικά ψηφοφόρους, οι 350 ψήφισαν τους Φιλελεύθερους. Ακόμη και τα χωριά που ευεργετήθηκαν από την Κυβέρνηση των Φιλελευθέρων, όπως το Πατέλι, η Σλίμιστα και το Νεστράμιο δεν έδειξαν την ευγνωμοσύνη τους⁴⁰⁶.

Σε μια προσπάθεια ερμηνείας της ήττας των βενιζελικών η εφημερίδα διαπιστώνει ότι για την ήττα δεν ευθύνονται οι Χριστιανοί, αλλά οι Τούρκοι που δεν τήρησαν το λόγο τους. Οι μεγάλες μειονότητες των Νέων Χωρών στις οποίες περιλαμβάνονταν οι μουσουλμάνοι, οι σλαβόφωνοι και οι Εβραίοι υποστήριξαν

⁴⁰⁴ Καστορία, Α, φ.28, 8.11.1920,σελ.2, *Αι εκλογαί του νομού, Απετύχαμεν επειδή οι Τούρκοι παρεσπόνδησαν απατηλώς*

⁴⁰⁵Καστορία, Α, φ.28, 8.11.1920,σελ.1, *Μετά την Ήτταν*

⁴⁰⁶ Καστορία, Α, φ.28, 8.11.1920,σελ.2, *Αι εκλογαί του νομού, Απετύχαμεν επειδή οι Τούρκοι παρεσπόνδησαν απατηλώς*

συντριπτικά τους φιλοβασιλικούς υπογήφιους (Καλύβας, 2015). Σύμφωνα με τον Ηλία Νικολακόπουλο η σταθερά αντιβενιζελική στάση των εθνικών μειονοτήτων στη Μακεδονία (ήδη διαπιστωμένη από το 1915) πρόσφερε στην Ηνωμένη Αντιπολίτευση μια εντυπωσιακή νίκη⁴⁰⁷. Παρά τις αισιόδοξες προβλέψεις του τοπικού τύπου, επειδή οι βενιζελικοί της περιοχής πίστευαν ότι είχαν εξασφαλίσει την υποστήριξη των Τούρκων και των αμόρφωτων ξενόφωνων αγροτικών πληθυσμών, τόσο στη Φλώρινα όσο και στην περιφέρεια της Καστοριάς, οι Ισραηλίτες και οι Τούρκοι καταψήφισαν το Φιλελεύθερο συνδυασμό (Α.Ανδρέου & Σ. Ηλιάδου-Τάχου, 2009).

Φαίνεται ότι η αντιβενιζελική εκλογική συμπεριφορά των μουσουλμάνων επηρεάστηκε από τους Κεμαλικούς, που επιθυμούσαν την ανατροπή της κυβέρνησης Βενιζέλου, είτε για να κερδίσουν οι Γερμανοί και οι σύμμαχοί τους στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, είτε για να ακυρωθεί η Συνθήκη των Σεβρών. Οι μουσουλμάνοι των Νέων Χωρών είχαν επιπλέον λόγους να μην επιθυμούν τη σύγκρουση με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, με την οποία ήταν συνδεδεμένοι με εθνικούς, θρησκευτικούς και συναισθηματικούς δεσμούς, οι οποίοι για κάποιους ήταν ισχυρότεροι από τους δεσμούς που τους συνέδεαν με το ελληνικό κράτος. Στην αρνητική στάση του μουσουλμανικού στοιχείου απέναντι στους Φιλελευθέρους σε μεγάλο βαθμό συνέβαλε η πολιτική των βενιζελικών κυβερνήσεων στο ζήτημα των μεγάλων ιδιοκτησιών της Μακεδονίας, αφού οι εχθρικοί για τη μουσουλμανική γαιοκτησία βενιζελικοί νόμοι απέτρεψαν την ένταξη στο κόμμα των Φιλελευθέρων των μουσουλμάνων κομματαρχών, που στην πλειονότητά τους ήταν τσιφλικάδες (Γκλαβίνας, 2014).

Αμέσως μετά το εκλογικό αποτέλεσμα οι αντιβενιζελικοί ζητωκραυγάζουν υπέρ του Κων/νου και να υβρίζουν το Βενιζέλο. Συναθροίζονται στο καφενείο της Άνω Αγοράς και τραγουδούν τον "Αητού τον Γυιο"⁴⁰⁸. Οι πολιτικοί αντίπαλοι της εφημερίδας αποτολμούν να κατεβάσουν την επιγραφή της, δίνονται όμως διαβεβαιώσεις ότι η έκδοση της εφημερίδας θα συνεχιστεί και η επιγραφή θα αναρτηθεί πάλι⁴⁰⁹. Ενώ στα δημόσια γραφεία αναρτώνται οι εικόνες του Κων/νου και της Σοφίας, άγνωστοι διέρρηξαν την Δημαρχία και κατέβασαν τη νύχτα την εικόνα του Βενιζέλου. Ταυτόχρονα στη Χρούπιστα μερικοί αντιβενιζελικοί, εξαιτίας της νίκης της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης προέβησαν σε τρομοκρατικές ενέργειες. Συγκεκριμένα, ένας αγωγιάτης τόλμησε να χτυπήσει τον σταθμάρχη Δημητρακόπουλο, ενώ μια ομάδα κατέλαβε αυθαίρετα τη Δημαρχία Χρουπίστης. Η αυθαιρεσία αυτή στρεφόταν κατά του Δημάρχου Φωτίου που είναι άνθρωπος σπουδαίος και δραστήριος, γι' αυτό κατακρίθηκε από τους κατοίκους της κωμόπολης⁴¹⁰.

⁴⁰⁷ Νικολακόπουλος, Η. (2003). «Οι εκλογές 1910 – 1920. Ελευθέριος Βενιζέλος: από το θρίαμβο στην ήττα». Στο Π. Β. (επιμ), Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000: Η Εθνική Ολοκλήρωση, 1909 – 1922. (Από το κίνημα στο Γουδί ως τη Μικρασιατική Καταστροφή), τόμος 6ος (σσ. σ. 31-40). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

⁴⁰⁸ Καστορία, Α, φ.28, 8.11.1920,σελ.2, *Αι εκλογαί του νομού, Απετύχαμεν επειδή οι Τούρκοι παρεσπόνδησαν απατηλώς*

⁴⁰⁹ Καστορία, Α, φ.29, 13.11.1920,σελ.1, *Η Εβδομάς, Το Κολύβριον*

⁴¹⁰ Καστορία, Α, φ.29, 13.11.1920,σελ.2, *Μακεδονική επιθεώρησις: Τα έκτροπα Χρουπίστης*

Μετά τον εκλογικό σάλο η νηφαλιότητα σταδιακά αποκαθίσταται. Ο Βενιζέλος, μόλις κατάλαβε ότι η πλειονότητα του Ελληνικού λαού ήθελε τον Κων/νο, φόρεσε τη ρεπούμπλικά του και άφησε την εξουσία, συστήνοντας στους αφοσιωμένους οπαδούς του να μην προβούν σε οποιαδήποτε ενέργεια που θα εκθέσει τα εθνικά συμφέροντα⁴¹¹. Από τη στιγμή όμως που ακόμη και ο βασιλιάς Κων/νος παραδέχεται την ορθότητα της πολιτικής του Βενιζέλου, επιβάλλεται οι αντιβενιζελικοί ιθύνοντες της πόλεως να συστήσουν στους ομοϊδεάτες τους να μην εκφράζονται προσβλητικά για το πρόσωπο του Αρχηγού των Φιλελευθέρων⁴¹².

Βουλευτής εξελέγη ο Μενέλαος Μπατρινός από τον οποίο αναμένεται να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες, για να συνεχίσει το έργο του Ι. Βαλαλά, αν και προβλέπεται άδοξη η δράση του⁴¹³. Ακόμα και οι αντιβενιζελικοί εκφράζουν τη δυσφορία τους για τον επιτυχόντα υποψήφιο του αντιβενιζελικού συνδυασμού του Νομού μας. Εκτός από το Σίμο Λιούμπη όλοι οι υποψήφιοι του αντιβενιζελικού συνδυασμού είναι εντελώς ακατάλληλοι να αντιπροσωπεύσουν τον τόπο στη Βουλή⁴¹⁴.

Η Κυβέρνηση αποφασίζει να διενεργήσει δημοψήφισμα για την επάνοδο του βασιλιά Κων/νου. Ο Φιλελεύθερος Αθηναϊκός Τύπος όμως υποστηρίζει ότι είναι αρκετό το εκλογικό αποτέλεσμα της 1ης Νοεμβρίου για την επάνοδο του βασιλιά, γιατί φρονεί ότι με το δημοψήφισμα η Κυβέρνηση θα μεταθέσει τις ευθύνες στο Λαό για όσα εθνικά ατυχήματα θα συμβούν⁴¹⁵. Με την άποψη αυτή συμφωνεί ο Σύλλογος Φιλελευθέρων Καστοριάς. Στο ανακοινωθέν του υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με το τελευταίο εκλογικό αποτέλεσμα, το 40% των εκλογέων διαφωνεί με την παλινόρθωση του Βασιλιά Κων/νου. Ο λαός καλείται σε δημοψήφισμα, εν αγνοία των ενδεχόμενων ζημιών, για τις οποίες η Κυβέρνηση αποφεύγει να τον ενημερώσει. Η Κυβέρνηση είναι υπεύθυνη για πράξεις επιζήμιες προς τα εθνικά συμφέροντα, αδιαφορώντας για τον αντίκτυπο που θα έχει η επιστροφή του βασιλιά στην εξωτερική πολιτική. Γι' αυτούς τους λόγους το κόμμα των Φιλελευθέρων θα θεωρήσει το δημοψήφισμα προϊόν νοθείας και αποτέλεσμα ψυχολογικής βίας⁴¹⁶.

Ο Θ. Βαλαλάς αναλύοντας σε άρθρο του τις συνέπειες του εκλογικού αποτελέσματος επισημαίνει ότι η Κυβέρνηση Ράλλη δεν πραγματοποίησε τίποτα από όσα υποσχέθηκε και κρατά τη χώρα σε εκκρεμότητα η οποία τη ζημιώνει εσωτερικά και εξωτερικά. Το δυναστικό ζήτημα θα μπορούσε να λυθεί με ένα απλό τηλεγράφημα "*Μεγαλειότατε, ελθέ!*" αντί της πραγματοποίησης δημοψηφίσματος. Με το πρόσχημα της αποκατάστασης της ελευθερίας αναστάτωσε την αστυνομία, τα δικαστήρια, τον κλήρο, τους δημόσιους υπαλλήλους. Άμεση συνέπεια του αποτελέσματος των εκλογών είναι η ραγδαία η πτώση της δραχμής αλλά και η ακρίβεια η οποία θα προκαλέσει

⁴¹¹ Καστορία, Α, φ.29, 13.11.1920,σελ.1, *Επί της καταστάσεως*, Θ. Βαλαλάς

⁴¹² Καστορία, Α, φ.29, 13.11.1920,σελ.1, *Ζητήματα: Ολίγη Αιδώ*

⁴¹³ Καστορία, Α, φ.28, 8.11.1920,σελ.1, *Ζητήματα: Ο Βουλευτής*

⁴¹⁴ Καστορία, Α, φ.28, 8.11.1920,σελ.2, *Αι εκλογαί του νομού, Απετύχαμεν επειδή οι Τούρκοι παρεσπόνδησαν απατηλώς*

⁴¹⁵ Καστορία, Α, φ.29, 13.11.1920,σελ.1, *Επί της καταστάσεως*, Θ. Βαλαλάς

⁴¹⁶ Καστορία, Α, φ.29, 13.11.1920,σελ.2, *Ανακοινωθέν του Φιλελεύθερου κόμματος*

σοβαρά προβλήματα στην καθημερινότητα. Για παράδειγμα η τιμή του άρτου υπερτιμήθηκε. Στο εξωτερικό πεδίο οι Σύμμαχοι απειλούν με αναθεώρηση των συνθηκών που οι οποίες επιτεύχθηκαν με πολύ αίμα και χρέη. Το κόμμα των Φιλελευθέρων με ψυχική αγωνία, έχοντας ως ελατήριο τη φιλοπατρία και για χάρη των εθνικών συμφερόντων, αποφάσισε να ταχθεί στο πλευρό του επανερχόμενου βασιλιά, γιατί μόνο έτσι το Έθνος θα βαδίσει την Εθνική Οδό που χάραξε ο Βενιζέλος, που υποσχέθηκε ότι θα την ακολουθήσει και η Αυτού Μεγαλειότης⁴¹⁷.

Εκλογές 1/11/1920: Εκλογική περιφέρεια Φλώρινας – Καστοριάς (Περιβολάρης, 2012)
Ασμή Βέης Ιμβραήμ Βέης
Φίλιππος Δραγούμης
Σίμος Λιούμπης
Μενέλαος Μπατρινός
Παντελής Παπαθανασίου
Μ. Τυπάδης
Ευάγγελος Φιλιππίδης
Ιωάννης Χατζής
Ιωάννης Χρηστάκης

12.2 Οι εκλογές του 1923

Μετά την πανωλεθρία του ελληνικού στρατεύματος στη Μικρά Ασία το πολιτικό σκηνικό αντιστράφηκε. Οι εκλογές της 16ης Δεκεμβρίου του 1923 για την Δ' Εθνοσυνέλευση υπήρξαν μονόπλευρες, μια και ο κύριος σχηματισμός των αντιβενιζελικών η Ηνωμένη Αντιπολίτευσις (Λαϊκό Κόμμα και σύμμαχοι) επέλεξε το δρόμο της αποχής δεκαπέντε μέρες, πριν την διεξαγωγή τους. Στις εκλογές αυτές ψήφισαν περίπου 700.000 ψηφοφόροι (αντί των τουλάχιστον 900.000 που φυσιολογικά θα συμμετείχαν), γεγονός που προσδιορίζει το ποσοστό της πολιτικής αποχής στα επίπεδα του 20% με 25%. Στις εκλογές του 1923 η χώρα χωρίστηκε σε δύο ζώνες, σε εκείνη του ψηφοδελτίου (Αθήνα-Πειραιάς και Νέες Χώρες) και σε εκείνο του σφαιριδίου (υπόλοιπες Παλαιές Χώρες). Τα μέσα ψηφοφορίας (σφαιρίδιο και χειρόγραφα ψηφοδέλτια) που χρησιμοποιήθηκαν και η ύπαρξη κοινών συνδυασμών αποκλείουν τον υπολογισμό της εκλογικής δύναμης σε ψήφους ή σε ποσοστά των διαφόρων βενιζελογενών κυρίως, πολιτικών μορφωμάτων που έλαβαν μέρος στις εκλογές αυτές (Οικονόμου, 2003).

Σε επίπεδο εδρών, πρωταγωνιστές υπήρξαν η δεξιά πτέρυγα του Βενιζελισμού, το Κόμμα Φιλελευθέρων με περίπου 200 έδρες σε σύνολο 398 και η αριστερή πτέρυγα, η συμμαχία της Δημοκρατικής Ένωσης του Αλ. Παπαναστασίου και των λεγόμενων Δημοκρατικών Φιλελευθέρων, που κατέλαβε περίπου 120 έδρες. Σε κοινούς συνδυασμούς με το τελευταίο αυτό μόρφωμα εκλέχτηκε ένας Σοσιαλιστής, ο Ι.

⁴¹⁷ Καστορία, Α, φ.32, 6.12.1920,σελ.1, *Η ευθύνη της Κυβέρνησης*, Θ. Βαλαλάς

Πασαλίδης, στη Θεσσαλονίκη ενώ 3 έδρες της Μεγαρίδας κατέλαβε το νεοσύστατο Αγροτικό Κόμμα, σε κοινό συνδυασμό με τον ισχυρό Δημοκρατικό Φιλελεύθερο, τότε, στρατηγό Θ. Πάγκαλο. Αντίθετα το ΚΚΕ που κατάρτισε συνδυασμούς σε πολλές περιφέρειες δεν κατόρθωσε να εκλέξει βουλευτές. Η σύνθεση της Εθνοσυνέλευσης συμπληρώθηκε με 18 Ανεξάρτητους (από τους οποίους οι 7 Βενιζελικοί και οι 7 Αντιβενιζελικοί που δεν πειθάρχησαν στην απόφαση της αποχής), 3 Εβραίους της Θεσσαλονίκης και 3 μουσουλμάνους της δυτικής Θράκης (Οικονόμου, 2003).

Στην «Καστορία» γράφεται ότι οι πυρήνες του παλαιοκομματισμού, οι μέχρι χθες αντιβενιζελικοί, όσοι αντιμετώπιζουν το Κόμμα σαν επάγγελμα δεν παραδέχτηκαν τα σφάλματά τους. Συμβούλευσαν τους οπαδούς τους να μην ψηφίσουν στις εκλογές. Ο λόγος που οι αντιδραστικοί επικαλούνται την αποχή είναι ότι επιθυμούν να ψηφίσουν οι πρόσφυγες χωριστά. Αυτοί όμως δεν είναι υποδεέστεροι των Τούρκων που ψήφισαν μαζί με τους Έλληνες τον Νοέμβριο του 1920⁴¹⁸.

Σύμφωνα με την εφημερίδα οι Παλαιοκομματικοί υποστηρίζουν ότι αιτία της αποχής τους από τις εκλογές είναι το εκλογικό σύστημα με ψηφοδέλτιο. Αυτή όμως η δικαιολογία θεωρείται πρόφαση, γιατί γνώριζαν εκ των προτέρων το εκλογικό σύστημα. Η πραγματική αιτία αποδίδεται στο γεγονός ότι είναι πεπεισμένοι για την αποτυχία τους. Αν και ο νόμος ορίζει ότι η ψηφοφορία είναι καθήκον κάθε πολίτη, ο παλαιοκομματισμός δεν υπολογίζει τους νόμους, εξυπηρετώντας τα συμφέροντά του και προτρέπει το λαό να μην κάνει το καθήκον του για αντιδραστικούς λόγους⁴¹⁹.

Τα εκλογικά αποτελέσματα

Η ημέρα των εκλογών της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923 ανέτειλε ηλιόλουστη, γεγονός που ευνόησε την ομαλή διεξαγωγή τους. Κατά τη διάρκεια της ψηφοφορίας επικράτησε παραδειγματική τάξη και ησυχία. Οι ψηφοφόροι προσέρχονταν με χαρά στα δύο εκλογικά τμήματα της πόλης, μην λαμβάνοντας υπόψη τη σύσταση της αντιδράσεως για αποχή. Παρά τις αντίθετες ενέργειες του Παλαιοκομματισμού που επιδίωκε την αποχή, ο κόσμος προσήλθε με ενθουσιασμό στις κάλπες. Τάξη επικράτησε και στα άλλα 13 εκλογικά τμήματα, παρά τις προσπάθειες των αντιδραστικών να επιβάλουν την αποχή με βίαια μέσα. Ο αριθμός των ψηφοφόρων ξεπέρασε το 30%, γεγονός που αποδεικνύει ότι ο λαός κατάλαβε το λάθος της 1ης Νοεμβρίου 1920. Ειδικότερα, το 1920 είχαν ψηφίσει 6.000 εκλογείς μαζί με 2.500 Τούρκους οι οποίοι δεν είχαν δικαίωμα ψήφου. Στις εκλογές του 1923 ψήφισαν 5.680 Έλληνες, από τους οποίους οι 600 ήταν πρόσφυγες⁴²⁰. Στη μεγάλη τους πλειονότητα οι πρόσφυγες υπήρξαν ένθερμοι υποστηρικτές του βενιζελικού στρατοπέδου, θεωρώντας τη βασιλική παράταξη υπεύθυνη για την καταστροφή και τον ξεριζωμό τους (Καλύβας, 2015).

Στην Καλεβίστη (Καλή Βρύση - Δήμος Ακριτών) ο ενωμοτάρχης Δρακούλης απειλούσε τους χωρικούς, για να ψηφίσουν αποχή. Ο αποσπασματάρχης οπλαρχηγός

⁴¹⁸ Καστορία, Α, φ.44, 4.12.1923,σελ.2, Αθηναϊκή Ζωή, Ο Αττικός

⁴¹⁹ Καστορία, Α, φ.46, 9.12.1923,σελ.1, Ζητήματα: *Αδικαιολόγητα, Καθήκον*

⁴²⁰ Καστορία, Α, φ.46, 23.12.1923,σελ.4, *Ο προχθεσινός λαϊκός θρίαμβος. Λεπτομερής περιγραφή των βουλευτικών εκλογών. Ο λαός καταδίκασε τα παλαιά κόμματα. Οι δημοκρατικοί επέτυχαν πανηγυρικός.*

Χριστόπουλος τον διέταξε να περιοριστεί στο αστυνομικό τμήμα, αλλά αυτός απείλησε τους στρατιώτες με το περίστροφό του, γι' αυτό οδηγήθηκε στην Εισαγγελία. Ο δασάρχης Κονομπλατίου (Μακροχώρι) μετατράπηκε σε κομματάρχη, απειλώντας τους χωρικούς, για να απέχουν από τις εκλογές. Στην περιφέρεια Λιτσίστης (Πολυκάρπη) 400 εκλογείς δεν ήταν σωστά εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους, γι' αυτό δεν ψήφισαν. Οι 150 κάτοικοι της Μοκραίνης (Βαρικό) μετέβησαν Λέχοβο, για να ψηφίσουν, αλλά τελικά δεν ψήφισαν, γιατί ήρθαν σε προστριβή με τον δικαστικό αντιπρόσωπο. Στο εκλογικό τμήμα Ποδιβίστης (Χαλάρας) βρέθηκαν δυο λευκά ψηφοδέλτια. Στο ίδιο χωριό το 1920 οι κάτοικοι ψήφισαν πανηγυρικά τους Φιλελευθέρους, μολονότι οι εκλογές διενεργήθηκαν ένα μήνα μετά την 1η Νοεμβρίου, όποτε ήταν γνωστή η ήττα που υπέστησαν οι Φιλελεύθεροι. Οι κάτοικοι των χωριών του Αλιάκμονα ψήφισαν με φανατισμό. Στη Λάγγα, το Βορβοτσικό (Επταχώρι), το Κοτέλτσι (Κοτύλι), το Δρυάνοβο ψήφισαν όλοι, δείχνοντας πατριωτικό ενδιαφέρον. Οι επίστρατοι της Ζαγορίτσανης ψήφισαν στην Κορησό, εκδηλώνοντας τις κομμουνιστικές τους τάσεις και μαύρισαν τον συνδυασμό των Φιλελευθέρων, βασιζόμενοι στις διαδόσεις των απέχθων ότι το Δημοκρατικό κόμμα θα αποδοκιμαζόταν σε όλη την Ελλάδα. Την επόμενη μέρα, όταν είδαν τα αποτελέσματα, το μετάνιωσαν. Στο Βογατσικό, εκτός από τους λιγοστούς οπαδούς του Δραγούμη, οι υπόλοιποι ψήφισαν το συνδυασμό των Φιλελευθέρων. Στη Χρούπιστα η ψηφοφορία εξελίχθηκε ομαλά⁴²¹.

Από το μεσημέρι της Κυριακής η εκλογή είχε κριθεί. Μετά τη δύση του ηλίου άρχισε η διαλογή των ψηφοδελτίων και μέχρι την 11η νυχτερινή συγκεντρώθηκαν τα αποτελέσματα στην Υποδιοίκηση. Η μεγάλη αίθουσα και τα γραφεία του συνδέσμου των Φιλελευθέρων ήταν κατάμεστη από κόσμο που ανέμεναν τα εκλογικά αποτελέσματα, τα οποία προκάλεσαν την χαρά όλων. Φρενίτιδα ενθουσιασμού προξένησαν οι κολοσσιαίοι αριθμοί ψηφοφόρων στην Αθήνα και τον Πειραιά. Μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων, ο Λαός επιδόθηκε στο εορτασμό των επινικίων. Όμιλοι με τύμπανα, ζουρνάδες και άλλα μουσικά όργανα περιέρχονταν την πόλη, ζητωκραυγάζοντας: Ζήτω η Επανάσταση, η Δημοκρατία και ο Βενιζέλος. Οι όμιλοι επισκέφθηκαν τα σπίτια των βουλευτών Ι. Βαλαλά και Α. Ωρολογόπουλου. Ο Ι. Βαλαλάς μίλησε στο Λαό, εξαιρώντας τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας. Διαδήλωση διοργάνωσαν οι πρόσφυγες, στην οποία μίλησαν οι Χατζής και Ωρολογόπουλος. Στο τέλος απέστειλαν το ψήφισμά τους στην Επανάσταση και στην Κυβέρνηση⁴²². Στο γλέντι συμμετείχε και ο μπράβος της Αντιπολίτευσης, Σταύρος Καλλίνικος.⁴²³

Στην Καστοριά εξελέγησαν μόνο οι φιλελεύθεροι βουλευτές Ι. Βαλαλάς, που στο μεταξύ είχε αλλάξει πολιτική παράταξη, Δημήτριος Κύρου, Ιωάννης Ζάχος⁴²⁴ και Αλέξανδρος Ωρολογόπουλος (Κωστόπουλος, Ιστορικά Καστοριάς, 2015).

⁴²¹ Ο. π.

⁴²² Καστοριά, Α, φ.46, 23.12.1923,σελ.4, *Ο προχθεσινός λαϊκός θρίαμβος. Λεπτομερής περιγραφή των βουλευτικών εκλογών. Ο λαός καταδίκασε τα παλαιά κόμματα. Οι δημοκρατικοί επέτυχαν πανηγυρικά.*

⁴²³ Καστοριά, Α, φ.45, 16.12.1923,σελ 3, Από την ζωή της Καστοριάς, Διομήδης

⁴²⁴ Ο Ιωάννης Ζάχος (1887-1964) γεννήθηκε στο Δίλοφο Βοΐου και σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιον Αθηνών, όπου και αναγορεύθηκε διδάκτωρ. Εγκαταστάθηκε στο Άργος Ορεστικό και

Εκλογική περιφέρεια Καστοριάς (Ρακτιβάν, 1924)
I. Βαλαλάς
Δημήτριος Κύρου
Ιωάννης Ζάχος
Αλέξανδρος Ωρολογόπουλος

Οι άνθρωποι του αντίθετου πολιτικού κόσμου διακρίνονται για την έλλειψη αιδούς. Ενώ θα έπρεπε να κρυφτούν στα σπίτια τους, ισχυρίζονται ότι η πολιτική της αποχής πέτυχε. Δεν διακρίνουν τους κολοσσιαίους αριθμούς των ψηφισάντων, ούτε τη λαϊκή θύελλα που ενέσκηψε. Όχι μόνο δεν έχουν αιδώ, αλλά έχουν χάσει και την όρασή τους⁴²⁵.

Σε ένα ευθυμογράφημα της εφημερίδας στη στήλη «Πανελλήνια» που γράφει ο «Ξενύχτης» καταγράφεται η στάση που τήρησαν οι Εβραίοι στις εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923. Αποφάσισαν να μην ψηφίσουν, γιατί η Επανάσταση θεωρεί ότι δεν είναι Έλληνες και πρέπει να ψηφίζουν χωριστά από τους Έλληνες. Είναι προσβλητικό οι Εβραίοι να θεωρούνται αμαρτωλοί, γιατί στις προηγούμενες εκλογές «τα 'καναν θάλασσα». Τότε ξεγελάστηκαν από τον Δ. Γούναρη και τον Μ. Γούδα. Διαδόθηκε ότι θα ψηφίσουν τον Ε. Βενιζέλο, αλλά ο Πάγκαλος δεν τους θέλει, γι' αυτό θα κάνουν αυτό που λένε οι εφημερίδες: «Αποχή!»⁴²⁶. Για τους μουσουλμάνους και τους Ισπανοεβραίους της Θεσσαλονίκης θεσπίστηκαν ιδιαίτεροι «εκλογικοί κατάλογοι» που τους αποσπούσαν από τις αντίστοιχες εκλογικές περιφέρειες με στόχο να ευνοηθεί ο Βενιζελισμός (Μαυρογορδάτος, 2003).

Στην εφημερίδα «Καστορία» περιγράφεται ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα κατάχρησης εξουσίας ενός αστυνομικού με αφορμή τις πολιτικές πεποιθήσεις των πολιτών. Μετά την γνωστοποίηση των εκλογικών αποτελεσμάτων πέντε πολίτες: ο Λουκάς Χατζής, ο Σωτ. Πάτσης, ο Παπαρίζος, ο Θ. Καρακάσης και ένας ακόμη κατέβηκαν από το Νεστράμι στην Καστορία, για να γιορτάσουν. Συγκεντρώθηκαν στο Κέντρο των Φιλελευθέρων, εξυμνώντας τα αγαθά της Δημοκρατίας. Ανύποπτοι αποχώρησαν για το ξενοδοχείο, οι αστυνομικοί όμως προόριζαν για αυτούς τα καλύτερα κρεβάτια στο Αστυνομικό Κατάστημα. Ένας χωροφύλακας, παρακολουθώντας τη συζήτησή τους για τη δημοκρατία, θεώρησε καλό να μάθει στον Λουκά Χατζή άγνωστες διατάξεις του νόμου. Στόλισε τους πολίτες και τη Δημοκρατία με κοσμητικά επίθετα και δίδαξε στον Λ. Χατζή το περί αδίκου επιθέσεως και αικιών άρθρο του Ποινικού νόμου. Η φρουρά τους οδήγησε στο μουντρούμι σε αντίθεση με μερικούς αγάδες που φιλοξενήθηκαν στο θάλαμο των χωροφυλάκων. Οι διαμαρτυρίες τους οδήγησαν τον κοιμώμενο χωροφύλακα να τους προειδοποιήσει ότι για χατίρι της δημοκρατίας το βράδυ ήταν πιθανό να χειροτονηθούν. Ξαπλωμένοι στο υγρό χώμα,

το 1920 ίδρυσε την πρώτη ιδιωτική κλινική στη Δυτική Μακεδονία. Εκλέχθηκε βουλευτής με τους Φιλελεύθερους τις περιόδους 1923-26 και 1928-32, ενώ διετέλεσε πρόεδρος (δήμαρχος μετά το 1946) Άργους Ορεστικού τα διαστήματα 1932-41, 1945-47 και 1950-53 (Αλβανός Ρ. , Κωστόπουλος Β., 2016).

⁴²⁵ Καστορία, Α, φ.47, 30.12.1923,σελ.1, Ζητήματα: Ομιλούν

⁴²⁶ Καστορία, Α, φ.47, 30.12.1923,σελ.2, Πανελλήνια: Οι Ισραηλίται, Ο Ξενύχτης

πότε εκδήλωναν την απογοήτευση τους και τότε με ευφυολογήματα γέμιζαν ανακούφιση, την ώρα που το σαγόνι τους έτρεμε σαν αλωνιστική μηχανή⁴²⁷.

Το πρωί, μόλις η είδηση διαδόθηκε, ο λαός αναστατώθηκε και συγκεντρώθηκε στην αστυνομία, για να εκφράσει τη δυσφορία του για τη μεροληπτική συμπεριφορά των αστυνομικών. Θα σημειώνονταν έκτροπα, αν δεν παρενέβαιναν ο βουλευτής Ιω. Βαλαλάς και ο Εισαγγελέας Παπανικολάου. Οι συλληφθέντες αποφυλακίστηκαν πανηγυρικά⁴²⁸. Ο μοίραρχος Παραβραμόπουλος διενήργησε τέσσερις μέρες ανακρίσεις για την παράνομη σύλληψη και κράτηση Νεστραμίων που φώναζαν υπέρ της Δημοκρατίας. Ζήτησε τις μεταθέσεις του διευθυντή της Αστυνομίας Τζένου και του ανθυπομοίραρχου Παπακαραμάνη. Ο δράστης χωροφύλακας Βαβαρούτσος μετατέθηκε στην Κρήτη και παραπέμφθηκε από τον εισαγγελέα Παπανικολάου στο Πλημμελειοδικείο για το αδίκημα της παράνομης κράτησης⁴²⁹.

12.3 Το Δημοψήφισμα (1924)

Στις 11 Ιανουαρίου 1924, με την εμφάνιση της Κυβέρνησης Βενιζέλου προκύπτει η πολιτική συζήτηση για το Δυναστικό και το Πολιτειακό ζήτημα. Στις προγραμματικές δηλώσεις του ο Ελ. Βενιζέλος δηλώνει ότι το πολιτειακό θα πρέπει να ρυθμιστεί με δημοψήφισμα (Δημητρόπουλος, 2004). Στην αποκατάσταση της Δημοκρατίας συνέβαλε το γεγονός ότι οι παραγωγικές γαίες ανήκαν σε μουσουλμάνους που εκδιώχθηκαν και μετά την απαλλοτρίωση τους διανεμήθηκαν σε άκληρους αγρότες, σε γηγενείς ή πρόσφυγες (Καλύβας, 2015). Όλα τα βενιζελικά κόμματα αγωνίζονται για την υπερψήφιση της Αβασίλευτης δημοκρατίας και όλα τα αντιβενιζελικά κόμματα για την υπερψήφιση της Βασιλείας (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

Σύμφωνα με πληροφορίες της εφημερίδας «Καστορία» στη Βουλή οι Δημοκρατικοί καταθέτουν πρόταση σχετικά με την έκπτωση της Δυναστείας. Από τη μια πλευρά, οι αδιάλλακτοι βουλευτές της Δημοκρατικής ομάδας επιδιώκουν την ανατροπή της Δυναστείας, επειδή θεωρούν ότι είναι η αιτία όλων των εθνικών συμφορών και πρόσκομμα της εθνικής συμφιλίωσης⁴³⁰. Από την άλλη πλευρά οι Δημοκρατικοί και οι Δημοκρατικοί Φιλελεύθεροι συμφωνούν με τους Φιλελεύθερους στη διενέργεια δημοψηφίσματος για το Διακανονισμό του Πολιτειακού ζητήματος. Επιθυμούν την άμεση επίλυση του Δυναστικού ζητήματος και θεωρούν ότι η έκπτωση της Δυναστείας των Γλύξμπουργκ θα οδηγήσει στη σωτηρία της Πατρίδας⁴³¹. Επισημαίνεται ότι, είτε η έκπτωση πραγματοποιηθεί από τη Βουλή, είτε με το

⁴²⁷ Καστορία, Α, φ.47, 24.12.1923,σελ.4, Από τα Πέριξ, Νεστράμιον, Πέντε

⁴²⁸ Καστορία, Α, φ.45, 16.12.1923,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησης:Σύλληψις Δημοκρατικών

⁴²⁹ Ο. π.

⁴³⁰ Καστορία, Β, φ.52, 3.2.1924,σελ.1, Η Κυβερνητική κρίση απεσοβήθη οριστικώς.Ο κατά της δυναστείας αγών

⁴³¹ Καστορία, Β, φ.53, 10.2.1924,σελ.1, Εσχηματίσθη η νέα κυβέρνηση Καφαντάρη αλλά κρίνεται βραχύχρονιος η θητεία της. Βαίνωμεν ολοταχώς προς την έκπτωσιν της Δυναστείας μας;

δημοψήφισμα οι υπεύθυνοι πρέπει να υπολογίζουν ότι οποιαδήποτε καθυστέρηση προκαλεί εθνική φθορά⁴³².

Για την εφημερίδα «Καστορία» κρίνεται ορθότερη η αντίληψη του Βενιζέλου που πιστεύει ότι το ζήτημα της Δυναστείας χρειάζεται να επιλυθεί με ασφαλέστερο, λογικότερο και νομιμότερο τρόπο. Ο λαός θεωρείται αρμόδιος να αποφανθεί για το Δυναστικό και το Πολιτειακό ζήτημα, αφού με την ψήφο του θα εκλέξει τη Δημοκρατία ή την Βασιλευομένη Δημοκρατία. Αν όλα έβαιναν σύμφωνα με τις αντιλήψεις του Βενιζέλου, δεν θα προκαλούνταν κυβερνητική κρίση, μόλις ένα μήνα μετά τη συγκρότηση της Κυβέρνησης. Άλλωστε, η πλειοψηφία των βουλευτών είχε εκλεγεί από το Λαό, με στόχο την εφαρμογή ενός Δημοκρατικού προγράμματος, ώστε να βρει η χώρα τους κανονικούς της ρυθμούς και ο Λαός να οδηγηθεί στην ευημερία⁴³³.

Η παραίτηση της κυβέρνησης Βενιζέλου αποδίδεται σε πρόβλημα υγείας που αντιμετώπιζει ο Ε. Βενιζέλος. Στις 6 Φεβρουαρίου κυβέρνηση σχηματίζει ο υπουργός Δικαιοσύνης της κυβέρνησης Βενιζέλου Γ. Καφαντάρης. Η κυβέρνηση Καφαντάρη διατηρεί την ίδια σύνθεση, για να συνεχίσει το έργο του Βενιζέλου. Οι μόνοι που δεν συμμετέχουν είναι οι Ανδρ. Μιχαλόπουλος, Γ. Ρούσσοι και Ι. Βαλαλάς, οι οποίοι τάσσονται με την άποψη της Δημοκρατικής Ένωσης. Στις 26 Φεβρουαρίου η κυβέρνηση Καφαντάρη παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης και διατηρείται για 33 μέρες (Δημητρόπουλος, 2004). Στις προγραμματικές της δηλώσεις στην Εθνοσυνέλευση καταθέτει ψήφισμα κατά της Δυναστείας, απαριθμώντας τις συμφορές που επέφερε⁴³⁴.

Η διεξαγωγή του δημοψηφίσματος

Στην «Καστορία» δημοσιεύονται οι λεπτομέρειες διεξαγωγής του δημοψηφίσματος. Το Υπουργείο Εσωτερικών διαβιβάζει προς τις διοικητικές αρχές οδηγίες για την αποφυγή αναμιξέως ή νοθείας. Εκτός από τους εγγεγραμμένους στους εκλογικούς καταλόγους θα ψηφίσουν οι έφεδροι όπως ψηφισαν και στις εκλογές της 16ης Δεκεμβρίου με τη θεώρηση του Νομάρχη ή του υποδιοικητού. Οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι υπηρέτες και οι πρόσφυγες θα ψηφίσουν, μετά από δήλωση τους, στις Εφορευτικές Επιτροπές ότι είναι εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους άλλης περιφέρειας. Όλοι οι οπλίτες ξηράς και θαλάσσης, ακόμη και αν δεν είναι εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους, θα ψηφίσουν σε ειδικά τμήματα που έχουν οριστεί από τον Νομάρχη ή τον Υποδιοικητή⁴³⁵. Η συμμετοχή του στρατού και των προσφύγων, χωρίς να εγγραφούν στους εκλογικούς καταλόγους διευκόλυνε τις διπλοψηφίες, ώστε να μεγαλώσει η διαφορά υπέρ της Δημοκρατίας (Μαυρογορδάτος, 2003).

Ο υποδιοικητής Καστοριάς έχει ορίσει όλα τα τμήματα της περιφέρειας για τη διευκόλυνση των δημοσίων υπαλλήλων, των οπλιτών και των προσφύγων, ώστε να μην αναγκάζονται να μετακινηθούν σε ειδικά τμήματα. Οι Εφορευτικές επιτροπές είναι

⁴³² Καστορία, Β, φ.55, Ημερ. Έκδοσης: 24.2.1924 ,σελ.1, *Το Δυναστικόν και το Πολιτειακόν πρέπει να λυθούν συντομώτατα, γιατί ο λαός θέλει γαλήνη*

⁴³³ Ο. π.

⁴³⁴ Καστορία, Β, φ.54, 17.2.1924 ,σελ.1, *Η Κυβέρνησις και το Δυναστικόν*

⁴³⁵ Καστορία, Β, φ.61, 6.4.1924,σελ.4, *Το Δημοψήφισμα. Που,πως και ποιοι θα ψηφίσουν*

οι ίδιες με αυτές των εκλογών της 16ης Δεκεμβρίου οι οποίες θα ειδοποιηθούν από τους προέδρους των κοινοτήτων. Τα ψηφοδέλτια θα είναι Κρατικά, λευκά για το ΝΑΙ και κίτρινα για το ΟΧΙ. Η προσθήκη άλλης λέξης ή άλλου χρώματος θα τα καθιστά άκυρα. Οι ψηφοφόροι θα κλείνουν μυστικά στο φάκελο το ψηφοδέλτιο σε ξεχωριστό μέρος του τμήματος, για να μην εκβιάζονται από τα μέλη της μιας ή της άλλης παρατάξεως. Στα εκλογικά τμήματα θα παρίστανται αντιπρόσωποι της κάθε παρατάξης.

Τα επιχειρήματα υπέρ του ΝΑΙ

Η εφημερίδα «Καστορία» ανακοινώνει ότι την Κυριακή 13 Απριλίου 1924 ο Ελληνικός λαός καλείται να επιδοκιμάσει την απόφαση της Εθνοσυνέλευσης, αν η Ελλάδα θα συνταχθεί στο Δημοκρατικό πολίτευμα. Ο πληρεξούσιος Ιω. Ζάχος εκφράζει την αισιοδοξία του για τη θετική έκβαση του δημοψηφίσματος, αφού το νέο Πολίτευμα είναι απαίτηση της κυρίαρχης θέλησης του λαού που δεν στρέφεται μόνο εναντίον του θρόνου αλλά και εναντίον κάθε κεφαλαιοκρατικής ολιγαρχίας. Υποστηρίζει ότι οι λαοί οδηγήθηκαν στον παγκόσμιο πόλεμο από μερικούς παράφρονες φιλόδοξους και ανήθικους κεφαλαιοκράτες. Ο αγρότης και ο εργάτης χειραφετήθηκαν, αποτινάζοντας τη μακραιώνη δουλεία. Γύρω μας συντελείται κοινωνική ζύμωση και διεξάγεται τρομερός αγώνας μεταξύ των κοινωνικών τάξεων ενώ η κοσμοκράτειρα Αγγλία εργατοκρατείται⁴³⁶.

Επιχειρηματολογώντας ο πληρεξούσιος Ιω. Ζάχος υπέρ του Δημοκρατικού πολιτεύματος, επισημαίνει ότι, αν ο ελληνικός λαός αντιταχθεί στο Δημοκρατικό ρεύμα, θα φανεί όχι μόνο οπισθοδρομικός και ανακόλουθος απέναντι στην ένδοξη ιστορία του, αλλά και αγνώμων προς τους προγόνους του που ίδρυσαν το Δημοκρατικό πολίτευμα. Ταυτόχρονα εκφράζει την πεποίθησή του ότι το νέο Πολίτευμα θα λειτουργήσει ως μέσο κατάπαυσης των πολιτικών αντιθέσεων. Ο Λαός λάτρεψε και μίσησε δυο πρόσωπα τον Βενιζέλο και τον Κων/νο τα οποία αποτέλεσαν αίτια της κακοδαιμονίας και των εθνικών συμφορών της τελευταίας δεκαετίας. Αν εκλείψουν αυτά τα πρόσωπα από την πολιτική σκηνή θα υποχωρήσει η οξύτητα των πολιτικών αντιθέσεων. Αν με τις εκλογές της 16ης Δεκεμβρίου ο λαός διόρθωσε το λάθος της 1ης Νοεμβρίου 1920, με το δημοψήφισμα θα ξαναβρεί την Εθνική θέση του⁴³⁷.

Ο Ιω. Ζάχος παροτρύνει τους ψηφοφόρους να ρίξουν το λευκό ψηφοδέλτιο, αν επιθυμούν την ησυχία, την ευημερία και την ασφάλειά τους. Το ψηφοδέλτιο είναι λευκό όπως λευκή παρθένος είναι και η Δημοκρατία. Η Δημοκρατία θέλει τον κόσμο ίσο, ελεύθερο, αδελφωμένο. Οι εργάτες, οι αγρότες, οι επαγγελματίες επιβάλλεται να ψηφίσουν το Δημοκρατικό πολίτευμα. Στη Δημοκρατική παράταξη βρίσκονται τα υγιή, τα τίμια, τα πατριωτικά, τα προοδευτικά και τα σύγχρονα στοιχεία. Με το λευκό ψηφοδέλτιο που δείχνει τη λευκότητα της ψυχής όλοι θα ζητωκραυγάσουν υπέρ της Δημοκρατίας⁴³⁸.

⁴³⁶ Καστορία, Β, φ.61, 6.4.1924,σελ.1, *Το δημοψήφισμα της Κυριακής θα ήνε δημοκρατική εκδήλωσις*

⁴³⁷ Ο. π.

⁴³⁸ Καστορία, Β,φ.62, 13.4.1924,σελ.1, *Προς τον Λαόν, Ιω. Ζάχος*

Στην «Καστορία» αρθρογραφεί και ο πληρεξούσιος Δημ. Κύρου, καλώντας το λαό να επιδοκιμάσει την απόφαση της Εθνοσυνελεύσεως σχετικά με την έκπτωση της Δυναστείας. Συνιστά να σπεύσουν όλοι στις κάλπες φανατικά, ακόμη και οι ασθενείς, γιατί αυτός που αποφεύγει να μεταβεί στις κάλπες δεν είναι καλός Έλληνας. Όσο πιο μεγάλος είναι ο αριθμός των ψηφοδελτίων, τόσο πιο μεγάλος θα είναι ο βαθμός της εθνικής αφύπνισης. Με αυτόν τον τρόπο η ομάδα των συμφεροντολόγων Βασιλοφρόνων θα πειστεί ότι ο λαός καταδικάζει τη Δυναστεία των Γλυξβούργων, γιατί δεν υπήρξε ποτέ ελληνική. Άλλωστε, λίγοι είναι εκείνοι που θα καταφέρουν να εξαπατήσουν το λαό, λέγοντας ότι είναι πολλοί. Όσοι επιθυμούν την ησυχία, τη συμφιλίωση και την οικονομική ευρωστία πρέπει να ρίξουν το ΝΑΙ ενώ ψηφίζοντας ΟΧΙ, η χώρα θα εισέλθει σε νέες περιπέτειες, καταστροφές, εμφύλιους σπαραγμούς και οικονομικό ξεχαρβάλωμα⁴³⁹.

Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκεται και ο Α. Ωρολογόπουλος, υποστηρίζοντας ότι ο Ελληνικός λαός θα διατρανώσει τη θέληση του να συνταχθεί με το πολίτευμα της Δημοκρατίας που ταιριάζει στο χαρακτήρα και τις παραδόσεις του. Με τη Δημοκρατία θα επανέλθει στη δυστυχημένη πατρίδα η ομόνοια, η αγάπη, η ησυχία, η γαλήνη, η τάξη, η ασφάλεια, η ευημερία και η βελτίωση των όρων ζωής. Όλα αυτά έλειπαν από την Ελλάδα, εξαιτίας του αιματοβαφούς θρόνου και της μισητής και κακούργας δυναστείας. Έτσι οι τελευταίες ελπίδες του αντιδραστικού πολιτικού κόσμου για την επαναφορά της δυναστείας θα διαλυθούν. Οι αντιδραστικοί ενδιαφέρονται περισσότερο για την κατάληψη της εξουσίας, για να ικανοποιήσουν τα πάθη τους, να λεηλατήσουν το Δημόσιο Ταμείο και να ενσπεύρουν τον όλεθρο και τη δυστυχία στη πατρίδα. Με το Δημοψήφισμα ο λαός θα αποδείξει την πίστη του και την ασάλευτη πεποίθησή του στη Δημοκρατία στην οποία θα βρει τη σωτηρία του. Με αυτόν τον τρόπο θα εξαγνιστεί από το σφάλμα της 1ης Νοεμβρίου 1920 και θα σημάνει το σάλπισμα μιας νέας εθνικής και κοινωνικής ζωής, μιας ηθικής, πολιτικής και πολιτειακής αναπλάσεως⁴⁴⁰.

Η Δημοκρατία θα νικήσει στο δημοψήφισμα, γιατί έχει με το μέρος της το μεγαλύτερο κομμάτι του ελληνικού λαού καθώς και την ολότητα του στρατού και του στόλου. Είναι φυσικώς αδύνατο να επιστρέψει ο Γεώργιος και η Δυναστεία του, ακόμα και στην περίπτωση που το δημοψήφισμα αποβεί υπέρ της Βασιλείας. Ο Βασιλιάς πρέπει να εκλεγεί παμψηφεί, για να επιστρέψει, διαφορετικά δεν μπορεί να σταθεί, όντας μισητός στο μεγαλύτερο μέρος του Ελληνικού λαού. Αν με την επιστροφή του Βασιλιά, φύγουν οι αξιωματικοί του στρατού και του στόλου, άραγε ποιοι θα φυλάξουν τα σύνορα. Οι φίλοι της Ελλάδας στην Ευρώπη συνιστούν την ύπαρξη ενός σταθερού πολιτεύματος, γιατί η πολιτική αστάθεια θα οδηγήσει την Ελλάδα στην καταστροφή. Μόνο με την εκλογή της Δημοκρατίας παμψηφεί θα εξασφαλιστεί η εμπιστοσύνη των ξένων για την επένδυση κεφαλαίων, την πτώση του συναλλάγματος, την υπερτίμηση της ελληνικής δραχμής και την οικονομική ανακούφιση. Τη στιγμή που όλοι οι λαοί τείνουν το χέρι τους στην Δημοκρατική πρόοδο, η Ελλάδα δεν είναι δυνατόν να μείνει

⁴³⁹ Καστορία, Β, φ.62, 13.4.1924,σελ.1, *Η μεγάλη ημέρα*, Δημ. Κύρου

⁴⁴⁰ Καστορία, Β,φ.62, 13.4.1924,σελ.4,*Ο Εξαγνισμός*, Αλέξανδρος Β. Ωρολογόπουλος

υπόδουλη ενός αναχρονιστικού θεσμού που είναι ανάξιος για έναν ελεύθερο και πολιτισμένο λαό⁴⁴¹.

Η ιδέα της Δημοκρατίας ωρίμασε στην ψυχή του λαού μετά από μακρά και σκληρή πείρα. Ανέκαθεν ο λαός εμφορείται από την ιδέα της Δημοκρατίας, ποθεί να απαλλαγεί από πολιτικούς που δεν γνωρίζουν τις σκέψεις του και να κυβερνήσει μόνος του, σύμφωνα με τα συμφέροντά του. Δημοκρατία για το λαό σημαίνει κατάλυση της σκουριασμένης μηχανής, των τοπικών κομματαρχίσκων, των πολιτικών τζακιών, των αρχόντων που αγνοούν τα συμφέροντά του και αδιαφορούν για τον πόνο του. Με το δημοψήφισμα θα κλείσει οριστικά η περίοδος της διαμάχης και ο λαός ελεύθερος προσωπολατριών, απαλλαγμένος από μίση και πάθη και ενωμένος θα προχωρήσει το δρόμο της ευημερίας και της δημιουργικής εργασίας⁴⁴².

Πράγματι, από την μια πλευρά η απουσία μιας ισχυρής και συνεκτικής ελίτ που θα μπορούσε να επιβάλλει απολυταρχικές λύσεις και από την άλλη η παρουσία μιας κατακερματισμένης ελίτ με προνομιακή πρόσβαση στον αγροτικό πληθυσμό επέτρεψαν την επέκταση των δημοκρατικών θεσμών, αν και ταυτόχρονα τους νόθεψε διαμέσου της πρακτικής των πελατειακών σχέσεων. Αξίζει να σημειωθεί όμως ότι η άσκηση της δημοκρατίας απέκλινε σημαντικά από την ιδανική μορφή της και συμπεριέλαβε πρακτικές βίας και νοθείας (Καλύβας, 2015).

Τα επιχειρήματα κατά του ΟΧΙ

Ελάχιστα κίτρινα ψηφοδέλτια θα ριχτούν στην κάλπη την ημέρα του δημοψηφίσματος. Για τον Ιω. Ζάχο οι λίγοι αδιάλλακτοι αντίπαλοι που θέλουν τον Βασιλιά θα ρίξουν κίτρινο ψηφοδέλτιο, όπως η κίτρινη ψυχή τους. Τα κίτρινα ψηφοδέλτια είναι χολέρα, πανώλη, κίτρινος πυρετός για την Ελλάδα. Προσπαθούν να εξαπατήσουν το λαό με ψεύτικες υποσχέσεις, όπως την 1η Νοεμβρίου 1920. Η Βασιλεία είναι Μεσαιωνικό, αναχρονιστικό πολίτευμα που αναγκάζει τους πολλούς να δουλεύουν για τους λίγους. Στο στρατόπεδο των Βασιλικών υπάρχει ό,τι πιο φαύλο, ολιγαρχικό και αντιπατριωτικό. Ο παλαιός κόσμος είναι αμαρτωλός που κρατά το λαό σε διαρκή διάσταση και τον εκμεταλλεύεται με τον ποταπότερο τρόπο⁴⁴³.

Σύμφωνα με την «Καστορία» την περίοδο της βασιλείας του Γεωργίου Α΄ η Ελλάδα είχε εξαχρειωθεί και οι πολιτικοί διαιρέθηκαν από την Αυλή, για να βασιλεύει αυτός. Δεν ανεχόταν κανέναν ισχυρό πολιτικό, γι' αυτό μόλις παρουσιαζόταν μια ισχυρή διάνοια, αντί να την ενισχύει, την υπονόμει. Ενθάρρυνε όλα τα φαύλα στοιχεία, πολλαπλασίασε τα κόμματα και διέφθειρε τους χαρακτήρες. Επί των ημερών του συντελέστηκε το επαίσχυντο 97 και η Επανάσταση του 1900 από την οποία αρχίζει μια νέα περίοδος της πολιτικής ζωής του τόπου⁴⁴⁴.

Η τοπική εφημερίδα γράφει ότι ο διάδοχος Κωνσταντίνος με τη βοήθεια του Βενιζέλου ξεπέρασε την ατίμωση στην οποία τον καταδίκασε ο Στρατός και ο Στόλος

⁴⁴¹ Καστορία, Β.φ.62, 13.4.1924,σελ.1, *Διατί πρέπει να ψηφισθή η Δημοκρατία*, Μακεδών

⁴⁴² Καστορία, Β.φ.62, 13.4.1924,σελ.3, *Τι θέλει ο λαός*

⁴⁴³ Καστορία, Β.φ.62, 13.4.1924,σελ.1, *Προς τον Λαόν*, Ιω. Ζάχος

⁴⁴⁴ Καστορία, φ.62, 13.4.1924,σελ.2, *Τα κίτρινα και τα λευκά*

το 1909. Η αχαριστία του όμως τον έκανε να ξεχάσει τον ευεργέτη του. Ο Κων/νος, ο γιος του αητού, όταν προχωρούσε στο Μοναστήρι, λίγο πριν εισέλθουν οι Βούλγαροι στη Θεσσαλονίκη σώθηκε για δεύτερη φορά από τον Βενιζέλο. Η αυλή βλέποντας το κύρος και τη δημοτικότητα του Βενιζέλου που έτεινε να επισκιάσει το θρόνο, ξεκίνησε μια ύπουλη και άτιμη πολιτική εναντίον του. Η Βασιλεία του Κων/νου άρχισε με μίσος, για να τελειώσει με την έκπτωση, τον εξευτελισμό και την ατίμωση. Το Έθνος πλήρωσε με οικονομική χρεωκοπία, με 60.000 Ελληνόπουλα στο Σαγγάριο, με την απώλεια της Σμύρνης, της Αδριανούπολης και όλης της Ανατολικής Θράκης, χάνοντας καθετί που είχε κερδίσει με την ανδρεία και το αίμα των παιδιών του⁴⁴⁵.

Έπειτα ανήλθε στον θρόνο ο γιος του γιου του αητού, ο Γεώργιος ο Β΄, ο οποίος χαρακτηρίζεται ύπουλος σαν αλεπού και ανίσχυρος. Η Επανάσταση του 1922 τον κατέστησε αβλαβή αυτός όμως περίμενε ότι θα έρθει η κατάλληλη στιγμή να εκδικηθεί για την εκδίωξη του πατέρα του. Φανταζόταν ότι θα αποκτούσε και αυτός την κλίκα του. Τώρα που ο λαός έχει την ευκαιρία να απαλλαγεί από τον επικίνδυνο βασιλικό θεσμό, θα ήταν αληθινή πανώλη για τον τόπο, αν άπλωνε τα χέρια του στα κίτρινα ψηφοδέλτια. Για την «Καστορία» όσοι γνωρίζουν την ιστορία του τόπου έχουν ιερή υποχρέωση να τον προφυλάξουν από την καταστροφή⁴⁴⁶.

Ο προεκλογικός αγώνας

Πληροφορίες αναφέρουν ότι οι συνταγματικοί της πόλης της Καστοριάς σε μια πολιτική εκδρομή που επιχείρησαν στο Μαύροβο και την Κορησό υπέστησαν "ψυχρολουσία". Στο Μαύροβο τους υποδέχθηκαν με οίκτο μειδιαμάτων ενώ στην Κορησό όχι μόνο δεν τους υποδέχθηκαν, αλλά τους προειδοποίησαν να φύγουν. Ήδη ο Φιλ. Δραγούμης⁴⁴⁷ που είχε επισκεφθεί την πόλη στις προηγούμενες εκλογές, για να συστήσει αποχή, δημοσίευσε μια επιστολή στην εφημερίδα "Πολιτεία", ομολογώντας ότι ο Μακεδονικός λαός άλλαξε φρόνημα. Γι' αυτό δεν ήρθε να αντιπροσωπεύσει τη Συνταγματική Παράταξη στον αγώνα του Δημοψηφίσματος⁴⁴⁸. Από τη μια πλευρά οι άνθρωποι του παλαιοκομματισμού αναφέρεται ότι προσπαθούν να εξαπατήσουν τους χωρικούς, υποστηρίζοντας πως θα διώξουν τους πρόσφυγες, αν υπερισχύσουν αυτοί. Από την άλλη εξαπατούν τους πρόσφυγες, λέγοντας ότι με την επάνοδο του Βασιλιά θα διανείμουν σε αυτούς τα βασιλικά κτήματα. Η «Καστορία» διαπιστώνει ότι οι Βασιλείς μόνο παίρνουν εκατομμύρια και ποτέ δεν δίνουν⁴⁴⁹.

⁴⁴⁵ Ο. π.

⁴⁴⁶ Ο. π.

⁴⁴⁷ Αδερφός του Ίωνα Δραγούμη, από το Βογατσικό Καστοριάς και γιος του Στέφανου Δραγούμη. Εκλέγεται πρώτη φορά ως ανεξάρτητος πολιτευτής, συνεργαζόμενος με την Ενωμένη Αντιπολίτευση το 1920 και στη συνέχεια ως ανεξάρτητος φιλοαγροτικός βουλευτής το 1926, ως συνεργαζόμενος με το λαϊκό κόμμα το 1932 και το 1933, ως ανεξάρτητος πληρεξούσιος Φλώρινας στην Ε΄ Εθνική Συνέλευση το 1935 και ως βουλευτής με το Λαϊκό κόμμα το 1946. Το 1952 αποχώρησε από την πολιτική. Διετέλεσε κατ' επανάληψη υπουργός των Εξωτερικών και υπουργός Στρατιωτικών. Διετέλεσε επίσης υπαρχηγός της αντιπροσωπείας στη διάσκεψη ειρήνης στο Παρίσι το 1946. Διετέλεσε Υπουργός Βορείου Ελλάδος (1932-1933) και (1933-1934) (Ανδρέου Α. & Ηλιάδου-Τάχου Σ., 2009).

⁴⁴⁸ Καστορία, Β.φ.62, 13.4.1924,σελ.4, Ζητήματα: *Ψυχρολουσία*

⁴⁴⁹ Καστορία, Β.φ.62, 13.4.1924,σελ.4, Ζητήματα: *Απάτη*

Οι πληρεξούσιοι Καστοριάς πραγματοποιούν περιοδεία στην ύπαιθρο χώρα, για να διαφωτίσουν το λαό. Ο Δ. Κύρου γνωστοποιεί ότι στο τμήμα των Ορεσטיών επικρατεί φρενιτίδα ενθουσιασμού υπέρ της Δημοκρατίας. Ο Δ. Ζάχος από τα Καστανοχώρια ενημερώνει ότι ο Μακεδονικός Λαός βρίσκεται σε αξιοθαύμαστη ψυχολογική κατάσταση. Ο Αλ. Ωρολογόπουλος από το Ζέλοβο περιγράφει τον ενθουσιασμό των κατοίκων και ζωγραφίζει με τα ζωηρότερα χρώματα τη Δημοκρατική χειραφέτηση του λαού⁴⁵⁰.

Ειδικότερα, ο ανταποκριτής του Νεστραμίου περιγράφει με λεπτομέρειες τον προεκλογικό αγώνα. Το ξενοδοχείο του Παπαρίζου Δ., το καφενείο του Παπαρίζου Λ., το γραφείο του Λ. Χατζή (κέντρο των Δημοκρατικών) και το κατάστημα του Καρακάση διακοσμούνται με ψηφοδέλτια και επιγραφές υπέρ της Δημοκρατίας. Ο πληρεξούσιος Δ. Κύρου, σε επίσκεψή του, το απόγευμα της Παρασκευής διεγείρει τον ενθουσιασμό ενώ το Σάββατο στα εκλογικά τμήματα της Λάγγας και της Καλεβίστης, προκαλεί σε όλους άριστες εντυπώσεις. Το απόγευμα του Σαββάτου πραγματοποιείται συγκέντρωση της Δημοκρατικής παράταξης στο γραφείο του Λουκά Χατζή και οι δημοκρατικοί δηλώνουν ότι θα εργαστούν με όλες τους τις δυνάμεις υπέρ της δημοκρατικής ιδέας. Ακόμη και οι αντίθετοι ομολογούν ότι το Νεστράμιο πρέπει να τεθεί στην υπηρεσία του Ι. Βαλαλά. Οι οικογένειες των Χατζή, Καρακάσηδων, Παπαρίζων, Μαλεμπέγηδων, Καραμπίνα, Βόλτσιου, Κατσιούνη αποτελούν πρόχωμα της Δημοκρατίας⁴⁵¹.

Μετά από όλη αυτή τη συλλογική προσπάθεια, οι συνταγματικοί κατορθώνουν να πάρουν μόνο 20 ψήφους σε σύνολο 180. Έτσι, οι εκπροσωπώντας τη συνταγματική παράταξη ξενοδόχοι Καστοριάς Ντουφόπουλοι, ο βενιζελομεταξικός Τ. Ζιώπουλος και ο απολυθείς δασοφύλακας Βασίλειος Οικονόμου απογουμνώθηκαν από κάθε δύναμη. Μετά την καταμέτρηση των ψήφων, ο πολιτικός νους του Νεστραμίου Ζιώπουλος έγινε Δημοκρατικότερος του Χατζή. Τα επινίκια εορτάστηκαν μεγαλειωδώς, οι διαδηλωτές παρέλασαν με μουσικά όργανα από τους δρόμους των συνοικιών ενώ όμιλος καλλίφωνων υπό την ηγεσία του Νολλίδη τραγουδούσε διάφορα άσματα. Στους διασκεδάζοντες προσκολλήθηκε και ο μετανοήσας υιός του Οικονόμου Μιχαήλ⁴⁵².

Πρωτοφανής τάξη επικράτησε και στην Κορησό σύμφωνα με τον ανταποκριτή της εφημερίδας «Καστορία» κατά τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος. Ένας μόνο Συνταγματικός ο Νίκος Παπαδιάς εμφανίστηκε έξω από το εκλογικό τμήμα, για να προπαγανδίσει. Εξαφανίστηκε όμως, μόλις είδε τις ογκώδεις μάζες να ψηφίζουν υπέρ της Δημοκρατίας και δεν παρευρέθηκε ούτε στη διαλογή των ψηφοδελτίων, αν και ήταν επίσημος αντιπρόσωπος της Συνταγματικής παράταξης. Την ίδια τύχη είχε και ο Θεόδ. Μπέντος, μόλις είδε τα κίτρινα ψηφοδέλτια σχισμένα στην αίθουσα της ψηφοφορίας. Το αποτέλεσμα ήταν 92% υπέρ της δημοκρατίας και θα έφτανε το 98%,

⁴⁵⁰ Καστορία, Β.φ.62, 13.4.1924,σελ.4, Ζητήματα: *Ενθουσιασμός*

⁴⁵¹ Καστορία, Β.φ.64, 15.4.1924,σελ.4, Από τα Πέριξ: *Νεστράμιον*

⁴⁵² Καστορία, Β.φ.64, 15.4.1924,σελ.4, Από τα Πέριξ: *Νεστράμιον*

αν δεν ψήφισαν 150 έφεδροι στην Κορησό. Η Κορησός μπορεί να καυχηθεί ότι έλαβε το ρεκόρ όλης της επαρχίας Καστοριάς⁴⁵³.

Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος

Ενθουσιασμό προκάλεσε στο εξωτερικό η πανηγυρική ανακήρυξη της Δημοκρατίας στην Ελλάδα. Τα κράτη που ήταν εχθρικά προς την Ελλάδα αναγνώρισαν ότι θα την περιβάλλουν με τα πιο ειλικρινή φιλικά αισθήματα. Όλος ο τύπος εξαίρει την ωριμότητα του Ελληνικού πολιτικού πνεύματος και προοιωνίζει το ρόδινο μέλλον της Ελληνικής φυλής. Άμεσος αντίκτυπος είναι η υποτίμηση του ξένου συναλλάγματος και η υπερτίμηση της δραχμής⁴⁵⁴.

Οι ηγέτες του κίτρινου ψηφοδελτίου δήλωσαν προκαταβολικά ότι θα σεβαστούν την ετυμηγορία του Ελληνικού λαού. Αφού ηττήθηκαν πανηγυρικά, διαβεβαίωσαν ότι δεν θα αντιπροσωπεύουν πλέον τον Ελληνικό λαό, αλλά εξακολουθούν να ασκούν το έργο της αντιδράσεως, ευτυχώς ακίνδυνα. Άλλωστε θεωρείται ότι οι άνθρωποι αυτοί είναι αδύνατο να ησυχάσουν. Ακόμη και όταν αποδεικνύονται ανάξιοι να κυβερνήσουν, καταγίνονται με πράγματα που φανερώνουν τη νοσηρή πνευματική τους κατάσταση. Οι εξωφρενικές τους δηλώσεις ότι απέχουν από την πολιτική αποτελούν κωμικό θέαμα, σαν να τους έχουν παρακαλέσει να πολιτευτούν. Θα ήταν παρήγορο, αν η απόφασή τους να αποσυρθούν από την πολιτική ήταν ειλικρινής, γιατί θα είχαν επίγνωση της αποδοκιμασίας του Ελληνικού λαού. Η γελοία όμως επαπειλούμενη αποχή από την πολιτική αποσκοπεί στο να προκαλέσει άσκοπο θόρυβο. Όλα αυτά αποκαλύπτουν ότι οι άνθρωποι του παλαιοκομματισμού εξακολουθούν να εφαρμόζουν το σύστημα της πολιτικής τους, πάρα το αποτέλεσμα του Δημοψηφίσματος⁴⁵⁵.

Ωστόσο δεν έλειψαν και τα έκτροπα. Στη στήλη «Ζητήματα» αναφέρεται ότι την δεύτερη ημέρα του Πάσχα τέσσερις χωροφύλακες: οι Ανδριάκος, Λεβέντης, Τσιτσός και Περγίκης συνελήφθησαν, επειδή διατάραξαν την τάξη, θέλοντας να φανερώσουν τα βασιλόφρονα αισθήματά τους. Συγκεκριμένα, πήγαν στη ροδάνη του Τσενά, για να διασκεδάσουν, διατάζοντας τους γύφτους να παίξουν "Του αητού το γιο". Επειδή οι οργανοπαίχτες τους αρνήθηκαν, τους έσπασαν τα νταούλια και κραύγαζαν κατά της Δημοκρατίας. Η κοινή γνώμη αντέδρασε έντονα και θα κατέληγαν στο νοσοκομείο, αν δεν φυλακίζονταν. Οι θρασεείς χωροφύλακες τέθηκαν υπό κράτηση και θα παραπεμφθούν στο στρατοδικείο, για να λογοδοτήσουν για τις πράξεις τους⁴⁵⁶. Η τιμωρία τους απαιτείται να είναι παραδειγματική, για να καταλάβουν όσοι δεν αναγνωρίζουν τη λαϊκή θέληση ότι καθετί άτοπο έχει και τα όρια του. Ο διευθυντής της αστυνομίας πρέπει να ζητήσει την μετάθεση των ταραξιών⁴⁵⁷.

⁴⁵³ Καστορία, Β.φ.65, 4.5.1924,σελ.4, Από τα Πέριξ: Κορησός, Χ. Σκύβαλος

⁴⁵⁴ Καστορία, Β.φ.64, 27.4.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Αι αντιλήψεις των*

⁴⁵⁵ Καστορία, Β.φ.64, 27.4.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Η Δημοκρατία*

⁴⁵⁶ Καστορία, Β.φ.65, 5.1924,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησης: *Θρασύτης Χωροφυλάκων*

⁴⁵⁷ Καστορία, Β.φ.65, 4.5.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Παραδειγματική*

Σύμφωνα με πληροφορίες της εφημερίδας «Καστορία», αμέσως μετά το δημοψήφισμα την 1^η Μαΐου 1924 οι δημόσιοι υπάλληλοι, έμμισθοι και άμισθοι, ορκίστηκαν στο όνομα της δημοκρατίας. Η ορκωμοσία υπήρξε εγκάρδια ειλικρινής. Ειδικότερα, στην ορκωμοσία συμμετείχαν οι πολιτικοί, δικαστικοί, στρατιωτικοί, κοινοτικοί, εκπαιδευτικοί, οι ταμειακοί υπάλληλοι και οι δικηγόροι. Μετά το πέρας της δοξολογίας αναγνώσθηκε ο όρκος υπέρ περιφρουρήσεως και περί πίστεως στη Δημοκρατία. Οι παριστάμενοι υπάλληλοι ορκίστηκαν, υψώνοντας τη δεξιά χείρα και υπέγραψαν άπαντες το σχετικό πρωτόκολλο. Στον αυλόγυρο της Μητροπόλεως ο φρούραχος Αρβανίτης είχε παρατάξει τον στρατό, όπου έγινε η ορκωμοσία των στρατιωτών και κατόπιν μίλησε για τη σημασία του όρκου. Αμέσως μετά το εκκλησίασμα συνόδευσε σε παρέλαση το στρατό μέχρι το ναό του Αγίου Αθανασίου⁴⁵⁸.

Ο ανταποκριτής της εφημερίδας ενημερώνει ότι στον εξοχικό ναό του Αγίου Μηνά, οι κάτοικοι Άνω και Κάτω Νεστραμίου μετά τη θεία λειτουργία, τέλεσαν δοξολογία, εορτάζοντας τη Δημοκρατία. Αμέσως μετά όλοι συνόδευσαν τους κοινοτικούς άρχοντες, τους δασκάλους, τους αγροφύλακες και τους υπόλοιπους υπαλλήλους καθώς και τους χωροφύλακες και τους αξιωματικούς στον κεντρικό ναό του Νεστραμίου. Εκεί με μεγάλη επισημότητα ορκίστηκαν πίστη στο Δημοκρατικό πολίτευμα. Ακολούθησε διασκέδαση στα γραφεία της ένωσης Πολεμιστών. Κατάλληλο και εμπνευσμένο λόγο εκφώνησε ο δικηγόρος Λουκάς Χατζής⁴⁵⁹.

Σύμφωνα με την εφημερίδα η ορκωμοσία φανερώνει ότι ο κόσμος των κρατικών υπαλλήλων που αποτελούν την κρατική μηχανή είναι αποφασισμένος να συντελέσει στην επαναφορά της γαλήνης. Άλλωστε τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε το παράδοξο γεγονός οι υπάλληλοι να λησμονούν την αμεροληψία τους και να έχουν προσδεθεί στο άρμα των κομμάτων, παρασυρόμενοι από τον κομματικό αγώνα που οδήγησε στην προδημοκρατική κατάσταση. Οι δημόσιοι υπάλληλοι πείστηκαν ότι δεν θα είναι ευτυχείς με τη διαίωση μιας ανώμαλης κατάστασης. Μόνο με την εσωτερική γαλήνη μπορεί να βελτιωθεί η οικονομική τους κατάσταση και μόνο με την ησυχία μπορούν να βρουν την ευτυχία τους⁴⁶⁰.

Το πολιτικό και ιδεολογικό επίτευγμα της κατάργησης της μοναρχίας αποτέλεσε σημαντική εξέλιξη στη διαμόρφωση της νεότερης Ελλάδας. Αποδείχθηκε όμως εξαιρετικά ασθενές και βραχύβιο ιστορικό εγχείρημα που απέτυχε λόγω της πολιτικής αστάθειας των δυνάμεων που το υποστήριζαν (Παπαχρήστος, 2001).

12.4 Κοινοτικές εκλογές 1924 – 1925

Για πρώτη φορά από την απελευθέρωση της η Μακεδονία καλείται να εκλέξει τους άρχοντες του τόπου, επιλέγοντας τους εκλεκτούς που θα εργαστούν για την προαγωγή των τοπικών ζητημάτων και τη θεραπεία των αναγκών των πόλεων, των κομποπόλεων, των χωριών. Για 13 έτη οι κοινοτικοί άρχοντες αντί να εκλέγονται,

⁴⁵⁸ Καστορία, Β,φ.65, 4.5.1924,σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησης: *Η ορκωμοσία*

⁴⁵⁹ Καστορία, Β,φ.65, 4.5.1924,σελ.4, Από τα Πέριξ: *Νεστράμιον, Δημοκρατικός*

⁴⁶⁰ Καστορία, Β,φ.65, 4.5.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Ορκωμοσία*

διορίζονταν, με αποτέλεσμα να μην τοποθετούνται οι καταλληλότεροι. Όσοι έχουν δικαίωμα ψήφου πρέπει να ψηφίσουν τους άξιους πολίτες κατά συνείδηση και να αναλογιστούν την ευθύνη που φέρουν απέναντι στον τόπο από την καλή ή κακή εκλογή των κοινοτικών αρχόντων που θα αναδειχθούν. Εκφράζεται η άποψη ότι στην επαρχία συντελείται μια πραγματική κοσμογονία σε δημόσια και κοινοτικά έργα, γι' αυτό από τις επιλογές των πολιτών θα εξαρτηθεί η πρόοδος ή η καταβαράθρωση του τόπου⁴⁶¹.

Στην εφημερίδα «Καστορία» το Σεπτέμβριο του 1924 αποτυπώνονται οι προσπάθειες κατάρτισης συνδυασμών στην περιφέρεια για τις κοινοτικές εκλογές τόσο από τη δημοκρατική παράταξη όσο και από την αντιδημοκρατική παράταξη. Η εφημερίδα αναφέρει ότι δεν έχει ανακοινωθεί καμιά υποψηφιότητα, σε αντίθεση με τις άλλες Μακεδονικές πόλεις, όπου παρατηρείται πληθώρα υποψηφιοτήτων⁴⁶². Από τις κοινότητες ελάχιστοι έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον, γιατί υπάρχει κομματική διάσταση μεταξύ των προσώπων. Πολλοί πιστεύουν ότι θα αναβληθούν εκ νέου οι εκλογές. Στην υποδιοίκηση φτάνει τηλεγράφημα του υπουργού εσωτερικών που διαψεύδει τις φημολογίες περί αναβολής των εκλογών και συνιστάται να συνεχιστεί η προεργασία τους⁴⁶³. Πράγματι, οι δημοτικές και κοινοτικές εκλογές αναβάλλονται για την Κυριακή 26 Οκτωβρίου, λόγω της παραίτησης της Κυβέρνησης Σοφούλη. Η προθεσμία υποβολής υποψηφιοτήτων λήγει την 25η Σεπτεμβρίου⁴⁶⁴.

Στην εφημερίδα περιγράφεται αναλυτικά η διαδικασία υποβολής υποψηφιοτήτων για τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές. Οι υποψήφιοι κοινοτικοί σύμβουλοι πρέπει να προταθούν από τρεις εκλογείς στον αρμόδιο Ειρηνοδίκη. Για τις κοινότητες κάτω των 1000 κατοίκων δεν απαιτείται παράβολο. Για τις κοινότητες 1001-3000 κατοίκους ορίζεται παράβολο 50 δρχ. Για τις κοινότητες πάνω από 3000 κατοίκους ορίζεται παράβολο 1000 δραχμών. Για τους νομαρχιακούς συμβούλους ορίζεται παράβολο 200 δρχ. Οι προτάσεις υποψηφιότητας των νομαρχιακών συμβούλων επιδίδονται στο πρωτοδικείο της έδρας του νομού. Κάθε υποψήφιος πρέπει να προσκομίσει πιστοποιητικό του αρμόδιου εκπαιδευτικού λειτουργού για ανάγνωση και γραφή⁴⁶⁵. Η υποδιοίκηση αποστέλλει έγγραφα στα ειρηνοδικεία για την υπόδειξη μελών των εφορευτικών επιτροπών και στις κοινότητες αντίτυπο των διατάξεων του νόμου για τη διεξαγωγή των εκλογών. Η επαρχία Καστορίας θα εκλέξει 7 νομαρχιακούς συμβούλους των οποίων η υποψηφιότητα θα πρέπει να κατατεθεί στο Πρωτοδικείο Φλωρίνης⁴⁶⁶.

Στην «Καστορία» διατυπώνονται διαμαρτυρίες σχετικά με τον αριθμό των νομαρχιακών συμβούλων. Υποστηρίζεται ότι για δεύτερη φορά η επαρχία Καστορίας αδικείται στον καθορισμό του αριθμού των αντιπροσώπων της. Στις βουλευτικές εκλογές καθορίστηκε ο αριθμός των 4 θέσεων ενώ δικαιούνταν 5. Το ίδιο συμβαίνει

⁴⁶¹ Καστορία, Γ, φ.140, 25.10.1925,σελ.1, *Η σημερινή εκλογή*

⁴⁶² Καστορία, Β, φ.84, 14.9.1924,σελ.1, *Ζητήματα: Ζητείται*

⁴⁶³ Καστορία, Β,φ.84,; 14.9.1924,σελ.2, *Αι εκλογαί Δημαρχ. και Κοινोट. Συμβούλων*

⁴⁶⁴Καστορία, Β, φ.83, 6.9.1924,σελ.4, *Μακεδονική επιθεώρησις: Αι Δημοτικά Εκλογαί*

⁴⁶⁵ Ο.π.

⁴⁶⁶ Καστορία, Β,φ.84, 14.9.1924,σελ.2, *Αι εκλογαί Δημαρχ. και Κοινोट. Συμβούλων*

και με τις νομαρχιακές εκλογές στις οποίες έχει οριστεί η εκλογή 7 νομαρχιακών συμβούλων. Σύμφωνα με το σχετικό νόμο σε 8.000 κατοίκους αντιστοιχεί ένας νομαρχιακός σύμβουλος. Το υπουργείο εσωτερικών στηρίχθηκε στην παλιά απογραφή, σύμφωνα με την οποία ο πληθυσμός αριθμεί 56.000 γηγενείς και 1.500 πρόσφυγες. Ενώ με την απογραφή του 1920 ο πληθυσμός της επαρχίας ανέρχεται στους 61.031, ενώ οι 7.500 πρόσφυγες που διαβιούν στην περιοχή δεν λαμβάνονται υπόψη, γιατί δεν έχει πραγματοποιηθεί νέα απογραφή. Με βάση τα παραπάνω στοιχεία θα έπρεπε να εκλεγούν 9 σύμβουλοι. Ο αριθμός 62.531 γηγενών κατοίκων και προσφύγων δικαιολογεί την εκλογή 8 νομαρχιακών συμβούλων, επειδή το υπόλοιπο υπερβαίνει τους 2.500 κατοίκους, γεγονός που δικαιολογεί έναν ακόμη νομαρχιακό σύμβουλο. Η υποδιοίκηση γνωστοποίησε τα στοιχεία αυτά στην Κυβέρνηση, ζητώντας την αποκατάσταση της αδικίας, με την ελπίδα ότι το υπουργείο εσωτερικών θα διορθώσει το λάθος του⁴⁶⁷.

Μετά την παραίτηση της Κυβέρνησης Σοφούλη συνήλθαν οι αρχηγοί των κομμάτων και αποφάσισαν την αναβολή των κοινοτικών εκλογών. Η εφημερίδα επανέρχεται στο θέμα της προκήρυξης των δημοτικών και κοινοτικών εκλογών, μετά την αναβολή τους, λόγω των πολιτικών εξελίξεων. Οι εκλογές τελικά αποφασίζεται να διενεργηθούν την 25 Οκτωβρίου 1925. Ανακοινώνεται ότι θα διεξαχθούν με βάση τους παλαιούς εκλογικούς καταλόγους, με αποτέλεσμα να ανασταλεί η διαδικασία αναθεώρησης τους. Για το σκοπό αυτό εκδίδονται οδηγίες στις διοικητικές αρχές και αποστέλλεται διευκρινιστική εγκύκλιος στην υποδιοίκησή Καστορίας. Οι μέλλοντες υποψήφιοι δήμαρχοι και κοινοτικοί πρόεδροι είναι υποχρεωμένοι να υποβάλλουν 20 μέρες πριν δηλ. μέχρι τις 5 Οκτωβρίου τις αιτήσεις τους στο Πρωτοδικείο της Περιφέρειας⁴⁶⁸. Σε εφημερίδες της Θεσσαλονίκης δημοσιεύεται η παράταση της προθεσμίας υποβολής υποψηφιοτήτων μέχρι τις 9 Οκτωβρίου 1925⁴⁶⁹.

Ειδικότερα, οι εκλογείς με τα αρχικά Α-Κ θα ψηφίσουν στο σχολείο (πρώην κατοικία Σελήμ βέη), όπου θα ψηφίσουν και οι κάτοικοι του Αποσκέπου, ενώ με τα αρχικά Λ-Ω θα ψηφίσουν στο παλαιό νηπιαγωγείο, όπως και οι κάτοικοι Δουπιάκων, Σετόμου (Κεφαλαρίου) και Παλαιού Τσιφλικίου. Στην πόλη φτάνει δύναμη λόχου υπό την διοίκηση του υπολοχαγού Στ. Κουτσάγια που διαμοιράζεται στα εκλογικά κέντρα της περιφέρειάς μας⁴⁷⁰.

Οι εκλογικοί κατάλογοι

Ένα ζήτημα που ανακύπτει κατά την προκήρυξη των δημοτικών και κοινοτικών εκλογών είναι η αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων. Τα μέλη της Δημοκρατικής Ένωσης υποστηρίζουν ότι η Κυβέρνηση δεν πρέπει να επαναπαυτεί στους εκλογικούς καταλόγους που έχουν καταρτιστεί από την Κυβέρνηση Γούναρη (1921) και από τον υπουργό Σπ. Στάη, καθώς η συγκεκριμένη εκκαθάριση δεν χαρακτηρίζεται από

⁴⁶⁷ Καστορία, Β, φ.84, 14.9.1924, σελ.4, Μακεδονική επιθεώρησης: *Ο αριθμός των νομαρχιακών συμβούλων*

⁴⁶⁸ Καστορία, Γ, φ.133, 6.9.1925, σελ.4, Επιθεώρησης: *Κοινοτικά εκλογαί*

⁴⁶⁹ Καστορία, Γ, φ.137, 4.10.1925, σελ.4, Επιθεώρησης: *Προεκλογική κίνησις*

⁴⁷⁰ Καστορία, Γ, φ.140, 25.10.1925, σελ.4, *Αι εκλογαί*

φερεγγυότητα, αλλά κρίνεται σκόπιμα κομματική. Οι εκλογές θα πρέπει να διεξαχθούν μετά την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων⁴⁷¹.

Όλοι οι κύκλοι συγκλίνουν στην αναγκαιότητα της αναθεώρησης των εκλογικών καταλόγων, πράγμα το οποίο δεν αρνείται η Κυβέρνηση Μιχαλακόπουλου δια του υπουργού Δικαιοσύνης Π. Τσιτσεκλή, προκειμένου να επιτευχθεί η συμφιλίωση των κομμάτων. Με την απόφαση αυτή συμφωνούν οι εξωκοινοβουλευτικοί αντιπολιτευόμενοι κύκλοι. Ωστόσο, διατυπώνονται επιφυλάξεις για την ειλικρίνεια των δηλώσεων των Παλαιοκομματικών κύκλων που υποστηρίζουν ότι θα αρθεί κάθε λόγος αντίδρασης και ο τόπος θα επανέλθει στην κανονική ζωή. Υπάρχει η πεποίθηση ότι σε περίπτωση αρνητικής έκβασης του εκλογικού αποτελέσματος δεν θα ησυχάσουν παρά μόνο, αν καταλάβουν την εξουσία. Με την κατάληψη της εξουσίας από αυτούς υπάρχει ο κίνδυνος να επανέλθουν στις παλιές τακτικές, όπως η μεταβολή του καθεστώτος, η επαναφορά των βασιλικών θεσμών, εκδικήσεις, αποζημιώσεις και λεηλασίες του εθνικού πλούτου, με αποτέλεσμα ο λαός να οδηγηθεί σε νέες περιπέτειες και νέους αγώνες. Επισημαίνεται ότι με την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων οι εξωκοινοβουλευτικοί πολιτευτές θα κατανοήσουν ότι μπορούν να πολιτεύονται στην αντιπολίτευση, όχι όμως να κυβερνήσουν τη χώρα, την οποία καταβράθρωσαν είτε από ατύχημα είτε από αδεξιότητα, όσες φορές είχαν την ευκαιρία να κυβερνήσουν την τελευταία δεκαετία. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι είναι ευοίονο σημάδι η συνεργασία των παλαιοκομματικών με την Κυβέρνηση στο ζήτημα των εκλογικών καταλόγων⁴⁷².

Παρά το γεγονός ότι η αντιπολίτευση εκτός του Κοινοβουλίου συμφωνεί με την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων, αξιώνει τη διενέργεια κοινοτικών και δημοτικών εκλογών υπό τον όρο να μην ψηφίσουν οι πρόσφυγες. Ωστόσο θεωρείται παράλογη αυτή η στάση από την «Καστορία», αφού οι πρόσφυγες κατέληξαν στην Ελλάδα λόγω της επικατάρατης πολιτικής των πολιτικών της αντιπολίτευσης και δικαιούνται να ψηφίσουν περισσότερο από τους ανθρώπους του Παλαιοκομματισμού, αφού η ψήφος αυτών τους κατέστρεψε. Εξάλλου, οι πρόσφυγες συνιστούν όχι μόνο ηθική δύναμη του τόπου αλλά αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του πληθυσμού της Ελληνικής Δημοκρατίας⁴⁷³. Η αντιπαράθεση αυτή μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών, εντάσσεται στην προσπάθεια αξιοποίησης της προσφυγικής ψήφου.

Η αντιφατική συμπεριφορά των παλαιοκομματικών αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι ο Ι. Μεταξάς στην περιοδεία του εκδήλωσε το ενδιαφέρον του για τους πρόσφυγες, το κόμμα του όμως επιδιώκει να τους αποκλείσει από τις εκλογές, γιατί κατάλαβε τα φρονήματα τους. Από αυτά τα περιστατικά, οι πρόσφυγες μπορούν να εκτιμήσουν την ειλικρίνεια των ανθρώπων του παλαιοκομματισμού. Υπογραμμίζεται ότι οι πρόσφυγες είναι περισσότεροι από τη μερίδα που φωνάζει για την αναβολή των εκλογών, γι' αυτό οι εκλογές θα πραγματοποιηθούν οπωσδήποτε και αυτοί που τις

⁴⁷¹ Καστορία, Β, φ.88, 12.10.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Η Αναθώρησις*

⁴⁷² Καστορία, Β, φ.90, 26.10.1924,σελ.1, *Οι εκλογικοί κατάλογοι*

⁴⁷³ Καστορία, Β, φ.90, 26.10.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Ιδέ οι άνθρωποι*

αποδοκιμάζουν μπορούν να απέχουν, όπως απέιχαν και στις δυο προηγούμενες ψηφοφορίες⁴⁷⁴.

Το Κολύβριον με τη σειρά του καυτηριάζει σε ένα ακόμη δημοσίευμα τη στάση των παλαιοκομματικών που αντιδρούν στις δημοτικές εκλογές. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι ο παλαιοκομματικός τύπος είναι ανάστατος με την προκήρυξη δημοτικών εκλογών. Όταν δε γίνονται εκλογές φωνάζει και όταν γίνονται πάλι φωνάζει. Δέχονται όμως να πραγματοποιηθούν, υπό την προϋπόθεση να τους επιτραπεί να ψηφίσουν τρεις φορές, επειδή δεν ψήφισαν στις βουλευτικές εκλογές και στο δημοψήφισμα⁴⁷⁵. Ειδικότερα, ο παλαιοκομματισμός της πόλης της Καστοριάς θα λάβει μέρος στις δημοτικές εκλογές με τον όρο να συνταχθούν οι εκλογικοί κατάλογοι υπό το Σύλλογο "Νεολαίας"⁴⁷⁶.

Τελικά, οι δημοτικές και κοινοτικές εκλογές πραγματοποιούνται με τους παλαιούς εκλογικούς καταλόγους ενώ η αναθεώρησή τους αναβάλλεται. Δημοσίευση της υποδιοίκησης Καστοριάς αναφέρει ότι, σύμφωνα με Ν. Διάταγμα, νέα αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων θα πραγματοποιηθεί από την 1η Νοεμβρίου μέχρι τις 15 Δεκεμβρίου 1925. Οι Ειρηνοδίκες θα δέχονται αιτήσεις εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους, ενώ οι πρόεδροι κοινοτήτων θα υποβάλλουν προτάσεις διαγραφής των αποβιωσάντων και των απωλεσάντων των πολιτικών δικαιωμάτων. Καλούνται οι έφεδροι και κάθε μη εγγεγραμμένος να υποβάλλουν τις αιτήσεις τους στον Ειρηνοδίκη εντός της προθεσμίας, για να μην παραπονιούνται ότι δεν μπορούν να ψηφίσουν στις εκλογές των Βουλευτών και των Νομαρχιακών Συμβουλίων⁴⁷⁷.

Προεκλογική περίοδος

Μετά από αναβολή ενός χρόνου αρχίζει εκ νέου η προεκλογική περίοδος για τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές. Προβληματισμό προκαλεί το γεγονός ότι τέσσερις μέρες πριν εκπνεύσει η προθεσμία υποβολής αιτήσεων υποψηφιοτήτων για τις κοινοτικές εκλογές στην Καστοριά δεν εκδηλώνεται καμιά προθυμία από εκείνους που μπορούν να εξυπηρετήσουν τον τόπο. Η εφημερίδα «Καστορία» επισημαίνει ότι είναι ανάγκη να σπεύσουν οι καλύτεροι με αυταπάρνηση, για να μην βρεθεί η επαρχία σε αξιοθρήνητη κατάσταση. Επιπρόσθετα, αποκαλύπτεται η εγκληματική αδιαφορία του επιστημονικού κόσμου. Τονίζεται ότι οι επιστήμονες της πόλης είναι ανάγκη να συνειδητοποιήσουν ότι η ανάμιξη τους στα κοινοτικά πράγματα δεν είναι αγγαρεία, όπως νομίζουν, αλλά εκπλήρωση του καθήκοντος προς την πόλη⁴⁷⁸.

Η εφημερίδα «Καστορία» επί τη ευκαιρία της εκλογής των κοινοτικών αρχόντων συστήνει να εκλεγούν οι καταλληλότεροι, ανεξαρτήτως κομματικών φρονημάτων. Οι συνδυασμοί θα πρέπει να καταρτίζονται από πρόσωπα ικανά για το αξίωμα του προέδρου της Κοινότητας που μπορούν να θυσιάσουν χρόνο και να

⁴⁷⁴ Καστορία, Β, φ.80, 17.8.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Αστειότητες & Το ενδιαφέρον των*

⁴⁷⁵ Καστορία, Β, φ.80, 17.8.1924,σελ.1, Ο ασύρματός μας, Το Κολύβριον

⁴⁷⁶ Καστορία, Β, φ.79, 10.8.1924,σελ.1, Ο ασύρματός μας, Το Κολύβριον

⁴⁷⁷ Καστορία, Γ, φ.143, 15.11.1925,σελ.4, Επιθεώρησις: *Εγγραφή εις καταλόγους*

⁴⁷⁸ Καστορία, Γ, φ.137, 4.10.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Οι καλλίτεροι*

εμπνέονται από ζήλο για την εξυπηρέτηση του τόπου. Ασκώντας κριτική, επισημαίνει ότι από τις υποψηφιότητες μαντεύει κανείς ότι το αποτέλεσμα δεν θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες του τόπου. Ο συντάκτης του άρθρου υποστηρίζει ότι δεν επιτρέπεται κομματισμός στα τοπικά συμφέροντα⁴⁷⁹.

Η «Καστορία» υπογραμμίζει ότι στις περισσότερες πόλεις της Ελλάδας καταρτίζονται οι εκλογικοί συνδυασμοί, χωρίς κομματικούς υπολογισμούς. Μετέχουν σε αυτούς υγιή στοιχεία του τόπου, γιατί σκοπός της εκλογής δεν είναι κομματικός, αλλά η πρόοδος του τόπου. Δυστυχώς, όμως στην Καστορία, όπου οι μελλοντικοί κοινοτικοί άρχοντες θα έπρεπε να ήταν οι καλύτεροι και οι προοδευτικότεροι πολίτες δεν επιτεύχθηκε αυτό. Ο Σίμος Λιούμπης επικρίνεται, επειδή προσπαθεί να δώσει κομματική χροιά στις εκλογές και κατηγορείται ότι ακολουθεί την πολιτική των μικρών πολιτικών. Παρατηρείται το αξιοθρήνητο γεγονός να καταρτιστούν 4-5 κομματικοί συνδυασμοί, παρά τη λειψανδρία που υπάρχει, αφού αυτό επιβάλλει το συμφέρον των κομμάτων. Είναι προτιμότερο, σύμφωνα με την εφημερίδα να σχηματιστούν δυο συνδυασμοί με τοπικό χαρακτήρα με πρόσωπα που να είναι όλα κατάλληλα για το αξίωμα του προέδρου⁴⁸⁰.

Για την «Καστορία» οι δημοτικές και κοινοτικές εκλογές θεωρούνται τοπικού ενδιαφέροντος, γι' αυτό δεν πρέπει να έχουν κομματική χροιά. Οι πολιτευτές που επισκέπτονται τον τόπο μια φορά την πενταετία δεν τον αγαπούν ειλικρινά, γι' αυτό προσπαθούν να δώσουν στην εκλογική διαδικασία πολιτικό χαρακτήρα. Οι άνθρωποι αυτοί έχουν υπόψη μόνο το κόμμα και θυσιάζουν στον κομματικό βωμό τα τοπικά συμφέροντα για τα οποία στην πραγματικότητα αδιαφορούν. Ο λαός οφείλει να σταθεί στο ύψος της αποστολής του και να εκλέξει κατά συνείδηση τους εκλεκτούς που προάγουν τον τόπο και μπορούν να ανυψώσουν το γόητρο της πόλης, να εκτελέσουν έργα, καθιστώντας την ωραία πατρίδα ομορφότερη. Ο λαός της Καστορίας θα διδάξει για μια ακόμη φορά στους εμφανιζόμενους λαμπρούς συμπολίτες ότι αντιλαμβάνονται κακώς την πραγματικότητα και εσφαλμένα υπολόγισαν, ελπίζοντας σε ψήφους⁴⁸¹.

Την πολιτική αυτή υποστηρίζει και ο Ιω. Βαλαλάς ο οποίος αναφέρει ότι ήδη από το 1919, όταν συζητούσαν το ζήτημα των εκλογών των τοπικών αρχών της κοινότητας και της νομαρχιακής αυτοδιοικήσεως, υποστήριξε ότι δεν θα πρέπει να έχουν κομματικό χαρακτήρα και ότι χρειάζεται να εκλέγονται άτομα ανάλογα με την ικανότητά τους. Δηλώνει ότι δεν επιθυμεί να επηρεάσει τους συμπολίτες που τον ακολουθούν στα πολιτικά ζητήματα. Μόνο, αν υπήρχε ο κίνδυνος να επικρατήσουν πρόσωπα ύποπτα για τα αντιδημοκρατικά τους φρονήματα που θα μπορούσαν να δώσουν στην επιτυχία τους πολιτικό χαρακτήρα, θα παρέκκλινε αυτής της αρχής.

Το κλίμα των εκλογών μεταφέρει σε χρονογράφημά του «Εκλογαί» ο Θ. Βαλαλάς, σχολιάζοντας τις αλλαγές που χαρακτηρίζουν στην προεκλογική περίοδο των δημοτικών και κοινοτικών εκλογών. Πιστεύει ότι οι εκλογές έχουν εκφυλιστεί, τα

⁴⁷⁹ Καστορία, Γ, φ.139,18.10.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Δια την εκλογήν*

⁴⁸⁰ Καστορία, Β, φ.87, 5.10.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Αι εκλογαί*

⁴⁸¹ Καστορία, Γ, φ.140, 25.10.1925,σελ.1, *Η σημερινή εκλογή*

παλιά μεγαλεία έχουν παρέλθει ανεπιστρεπτί. Χάθηκαν οι σχετικές φωτογραφίες με τον υποψήφιο στο μέσο, οι περιοδείες, οι ρητορισμοί, οι προεκλογικές συγκινήσεις, τα κεράσματα των υποψηφίων που προπαγάνδιζαν για την επιτυχία τους, οι διαδηλώσεις και οι ζητωκραυγές. Όλα υπέκυψαν στον εκφυλισμό, ούτε έντονη προεκλογική κίνηση παρατηρείται, ούτε εκτύπωση προγραμμάτων, ούτε σπατάλη χρημάτων, ούτε εκδηλώσεις προσώπων και κομμάτων, ούτε τίποτα από εκείνα που αναστατώνουν τον κόσμο. Τα πράγματα άλλαξαν, οι υποψήφιοι μεταβαίνουν στις εκλογές σαν αγγαρεία και μερικά μέρη έμειναν, χωρίς υποψηφίους. Όλα αυτά οφείλονται στη μεταβολή της κοινωνικής ζωής, αφού άλλοτε οι δημοτικοί άρχοντες ήταν πραγματικά άρχοντες και θεωρούνταν πρώτοι των πολιτών. Τώρα οι άρχοντες μετατράπηκαν σε δούλους του κέντρου ή του νομού και γίνονται όργανα αγγαρείας. Τα εκλογικά προγράμματα περιήλθαν σε χρεωκοπία, γιατί οι υποψήφιοι του παλιού καιρού δεν τα εφάρμοσαν. Επιπλέον έχουν να αντιπαλέψουν τον τύπο που όπως είναι φυσικό μεγαλοποιεί τα πράγματα και ποτίζει τους άρχοντες με δηλητήριο. Οι δυσχέρειες της ζωής, οι πολλαπλές υποχρεώσεις και οι ευθύνες των δημοτικών αρχόντων επέφεραν τον εκφυλισμό της παλαιάς προεκλογικής κίνησης⁴⁸².

Η εφημερίδα «Καστορία» υποστηρίζει ανοιχτά τον εκλογικό συνδυασμό που περιέχει υποψηφίους που πρόσκεινται στο Φιλελεύθερο Κόμμα, χωρίς να αποκρύπτει ότι και τα συμφέροντα της εφημερίδας εξυπηρετούνται από τον συγκεκριμένο πολιτικό φορέα. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι η πόλη της Καστοριάς έχει τα πρωτεία από όλες τις πόλεις της Ελλάδας στις ευεργεσίες από τις εκάστοτε Φιλελεύθερες Κυβερνήσεις: ταμεία ειδικά, οικοτροφεία, τρία διδασκαλεία, γέφυρες, σχέδιο πόλεως, το νομοσχέδιο για την ύδρευση. Αντίθετα, οι άνθρωποι της αρνήσεως λέγεται ότι εμφανίζονται αφηνδιαστικά ως κοχλίες και ζητούν την ψήφο του Καστοριέως, ενώ δεν έχουν να παρουσιάσουν ούτε 100 δρχ. θυσία του κόμματος υπέρ της Καστοριάς. Το μόνο για το οποίο μπορούν να περηφανεύονται είναι η φυγάδευση του πρώτου τυπογραφείου στο Βόλο, που η πατριωτική Ένωση το παραχώρησε στην πόλη, κατεστραμμένο και το οποίο επισκευάστηκε, χωρίς καμιά δαπάνη από το Κράτος⁴⁸³.

Οι εκλογικοί Συνδυασμοί

Η εφημερίδα «Καστορία» καταγράφει τις διαδικασίες συγκρότησης εκλογικών συνδυασμών. Στη γενική Συνέλευση της Δημοκρατικής παράταξης αναζητούνται τα ονόματα των άριστων πολιτών που θα λάβουν μέρος στο ψηφοδέλτιο. Τις προτάσεις τους καταθέτουν ο συνεργαζόμενος Εργατικός Συνδυασμός και οι πρόσφυγες. Παράλληλα, η συνέλευση εκλέγει τα πρόσωπα που θα αποτελέσουν την εκλογική επιτροπή η οποία θα συντονίσει τον προεκλογικό αγώνα. Ακολουθούν και άλλες συσκέψεις μέχρι την λήψη των οριστικών αποφάσεων για τον καταρτισμό του συνδυασμού. Οι προτεινόμενοι για το Νομαρχιακό Συμβούλιο Ν. Παπάζογλου, Ζαχ. Σκαπέρδας και Σ. Τσιμάνης δεν αποδέχονται την υποψηφιότητα⁴⁸⁴.

⁴⁸² Καστορία, Γ, φ.139, 18.10.1925,σελ.1, Χρονογραφήματα: *Εκλογαί*, Θ. Βαλαλάς

⁴⁸³ Καστορία, Γ, φ.140, 25.10.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Σκόπιμον*

⁴⁸⁴ Καστορία, Β, φ.ι., 17.8.1924,σελ.4, *Αι Κοινοτικά Εκλογαί*

Εκλογική επιτροπή Δημοκρατικής παράταξης
Π. Σαμαράς
Π. Ζησιάδης
Αντ. Αθανασίου
Λ. Τενεκεντζής

Στη Δημοκρατική ένωση μετά από πρόσκληση του πληρεξουσίου Αλεξ. Ωρολογόπουλου συγκεντρώνονται πάνω από 100 πολίτες και πραγματοποιούν μυστική ψηφοφορία για την εκλογή υποψήφιων κοινοτικών συμβούλων και 3 αναπληρωματικών. Εκλέγονται οι Θεοδ. Γουλιωτίδης, Αργ. Ζαχαριάδης, Απόστολος Δούκης, Γεωργ. Οικονομίδης, Λεωνίδα Χάρισης και Ν. Παπαθανασίου. Αναπληρωματικοί αναδεικνύονται οι Αθαν Κάλλιαρης, Ιω. Ζωγράφος και Γ. Ωρολογόπουλος. Ο συνδυασμός της Δημοκρατικής παράταξης θα συμπληρωθεί από 2 υποψήφιους του εργατικού συλλόγου, από τον Κων/νο Γούση που ήρθε από τη Θεσσαλονίκη και τον Ιω. Ρούμπα καθώς και από έναν πρόσφυγα τον Αναστ. Χαρατσιδίδη και έναν Ισραηλίτη που θα υποδείκνυε η Ισραηλιτική κοινότητα⁴⁸⁵.

Στην αντίπαλη παράταξη οι πληροφορίες αναφέρουν ότι ξεσπούν αντιπαραθέσεις, επειδή κατατίθενται άφθονες υποψηφιότητες. Η Μακεδονική Νεολαία συγκαλεί τους οπαδούς της σε σύσκεψη για τις εκλογές, προσέρχονται όμως σε αυτή μόνον επτά άτομα⁴⁸⁶. Την προεδρεία διεκδικούν οι Αθ. Χαρισιάδης και Φιλ. Πηχιών, οι οποίοι προσπαθούν να καταρτίσουν συνδυασμό και αναζητούν υποψηφίους τόσο στο εργατικό κέντρο όσο και στους πρόσφυγες⁴⁸⁷. Αρχικά, η αντιδημοκρατική παράταξη καταρτίζει τον εξής συνδυασμό: Φιλ. Πηχιών, Αριστ. Χαρισιάδη, Κωνστ. Τσονά, Παναγ. Σίσκου, Δημ. Μυλωνά, Πέτρου Καραμπίνα, Φωτ. Παπαμαντζάρη, Αργ. Παπαγεωργίου, Παντελή Σιάνου, Πέτρου Μπακάλη, Κων. Ορφανίδη, Ιωαν. Αϊβάζη, Θωμ. Τσιαμίση, Δημ. Τζήμα, Κ.Φίλιου, Θωμά Ζάχου, Ηλ. Χαλάτση, και Γεωργ. Μαυροβίτη⁴⁸⁸.

Ωστόσο διαπιστώνεται ότι ο συνδυασμός της αντιφιλελεύθερης παράταξης συμπεριλαμβάνει πρόσωπα, χωρίς να ζητήσει την συγκατάθεση τους. Οι Ηλίας Χαλάτσης και Θωμάς Ζάχος προσέρχονται στα γραφεία της εφημερίδας και διαψεύδουν ότι είναι υποψήφιοι της αντιφιλελεύθερης παράταξης. Το ίδιο συμβαίνει και με τον δικηγόρο Δημ. Τζήμα. Το γεγονός αυτό είναι παράξενο, γιατί στα γραφεία της Κοινότητας εκδόθηκαν πιστοποιητικά υποψηφιότητας για τους προαναφερόμενους πολίτες. Η εφημερίδα σχολιάζει ότι οι πολίτες έχουν δίκιο να αντιδρούν, θα έπρεπε όμως πρώτα να διαμαρτυρηθούν σε εκείνους που τους συμπεριέλαβαν στον συνδυασμό τους, παρά τα δεδηλωμένα φρονήματά τους⁴⁸⁹.

⁴⁸⁵ Καστορία, Β, φ.87, 5.10.1924,σελ.4, *Αι Κοινοτικά εκλογαί*

⁴⁸⁶ Καστορία, Β,φ.84, 14.9.1924,σελ.2,*Αι εκλογαί Δημάρχ. και Κοινот. Συμβούλων*

⁴⁸⁷ Καστορία, Β, φ; 17.8.1924,σελ.4, *Αι Κοινοτικά Εκλογαί*

⁴⁸⁸ Καστορία, Β, φ.87, 5.10.1924,σελ.4, *Αι Κοινοτικά εκλογαί*

⁴⁸⁹ Καστορία, Β, φ.88, 12.10.1924,σελ.1, *Ζητήματα:Εξηγήσεις*

Καταβάλλεται προσπάθεια από την αντιδημοκρατική παράταξη να συμπεριληφθούν στο συνδυασμό της πρόσφυγες υποψήφιοι για την εξασφάλιση προσφυγικών ψήφων. Οι πρόσφυγες όμως είναι δυσαρεστημένοι, με αποτέλεσμα, κατά την εφημερίδα, η προσπάθεια να μην αποφέρει καρπούς. Διατυπώνεται ο προβληματισμός ποιος εχέφρων πρόσφυγας θα ενισχύσει με την ψήφο του την κομματική εμπάθεια και την έξαψη του μίσους των ανθρώπων εκείνων, ενώ έχει νωπό το όνειδος της εθνικής συμφοράς. Η τοπική εφημερίδα εκφράζει την πεποίθηση ότι ματαιοπονούν οι αντίπαλοι, προσδοκώντας στη βοήθεια των Νεομακεδόνων, των προσφύγων. Μοιραία ο αντιδημοκρατικός κόσμος θα διδαχθεί για τρίτη φορά ότι οι υποσχέσεις του δεν μπορούν να βρουν απήχηση⁴⁹⁰.

Τελικά, καταρτίζονται τέσσερις συνδυασμοί στην πόλη της Καστοριάς από τον πρόεδρο της κοινότητας Γ. Ωρολογόπουλο, από τον άλλοτε δήμαρχο Κων/νο Γούση, από τον Φιλ. Πηχιών και από τον Αριστ. Χαρισιάδη. Σύμφωνα με την «Καστορία», τα πιο υγιή στοιχεία συμπεριλαμβάνονται στους συνδυασμούς του Κ. Γούση και του Γ. Ωρολογόπουλου. Ο αγώνας ουσιαστικά θα διεξαχθεί μεταξύ των Κ. Γούση και Γ. Ωρολογόπουλου και των υπόλοιπων που είναι καταδικασμένοι από τους προηγούμενους σχηματισμούς, γεγονός που μαρτυρεί την κομματική τους αδιαλλαξία. Οι δυο πρώτοι συνδυασμοί σχηματίστηκαν αμιγώς ενώ οι υπόλοιποι προσέλαβαν άτομα και από τα δυο κόμματα.⁴⁹¹ Σύμφωνα με την εφημερίδα «Καστορία» στους συνδυασμούς διακρίνει κανείς ευτυχώς λίγα πρόσωπα που προξενούν αποκρουστικό θέαμα, γεγονός ελάχιστα κολακευτικό για την ανοχή της πόλης και κακό παράδειγμα. Οι χαρακτήρες αυτοί εμφανίζονται τότε με το ένα κόμμα και τότε με το άλλο και κάποτε και με τα δυο, γι' αυτό συστήνεται οι άνθρωποι αυτοί να παταχθούν .

Η εφημερίδα προβλέπει ότι στην Καστοριά η μάχη θα διεξαχθεί μεταξύ των συνδυασμών Γ. Ωρολογόπουλου και Κ. Γούση και ότι το μεταξύ τους αποτέλεσμα θα έχει μικρή διαφορά. Οι γουνέμποροι και η πλειοψηφία των προσφύγων θα ψηφίσουν τον Γ. Ωρολογόπουλο, ενώ οι εργατικοί και οι περισσότεροι Ισραηλίτες τον Κ. Γούση. Ο συνδυασμός του Αρ. Χαρισιάδη κατελήφθη από πανικό και ένα μέλος ομολόγησε ότι πρόκειται για ματαιοπονία.

1924	1^{ος} Συνδυασμός⁴⁹²
Γ. Ωρολογόπουλος	Λαζ. Δόλγος
Χρ. Παπαχρήστος	Δημ. Τζήμας
Κοσμ. Χερόπουλος	Κοσμ. Πασχάλης
Σίμος Χαρίτος	Ιω. Ζωγράφος
Ευστ. Καρόγλου	Θεόδ. Νατζής
Αναστ. Χαρατσιδής	Θεμιστοκλής Τζώτζας
Σταυρ. Σκαπέρδας	Ιακώβ Ελιάου
Δημ. Μαυροβίτης	

⁴⁹⁰ Καστορία, Β, φ.87, 5.10.1924,σελ.1, Ζητήματα: *Μάταια προσπάθεια*

⁴⁹¹ Καστορία, Γ, φ.137,4.10.1925,σελ.4, Επιθεώρησης: *Η προεκλογική κίνησης*

⁴⁹² Καστορία, Β, φ.83, 6.9.1924,σελ.4, *Προεκλογική κίνησης*

1924	2ος Συνδυασμός⁴⁹³
Κωνστ. Γούσης	Ιω. Ρούμπας
Αντ. Καλιόρης	Βασ. Κοβάτσης
Π. Σταυρονούδης	Αβραάμ Δ. Μάγιου
Βασ. Γάκης	Απ. Δούκης
Νικ. Παπαθανασίου	Θεόδ. Γουλιωτίδης
Λεωνίδας Χαρίσης	Νικ. Αλεξιάδης
Νικ. Γκολογκίνας	Αθ. Κρίκης
	Λαζ. Γιαννάκης

1924	3ος Συνδυασμός⁴⁹⁴
Φιλ.Πηχιών	Νικ. Αλεξιάδης
Πέτρος Καραμπίνας	Εμμ. Βέργος
Παντελής Σιάνος	Δημ. Μαυροβίτης
Πέτρος Μπακάλης	Ζάχος Κυρόπουλος
Ιω. Μπαρμπατσούλης	Χρ. Φίλιος
Βασ. Γάκης	Κ. Γκέρος
Νικ. Δάλλας	Ευστρ. Παπαθεοδοσίου
	Παν. Μεγγούδης

1924	4ος Συνδυασμός⁴⁹⁵
Αρ. Χαρισιάδης	Θωμάς Ζάχος
Νικ. Δόϊκος	Ηλ. Χαλάτσης
Λ. Τενεκεντζής	Ιω. Αϊβάζης
Θ. Παπαμαντζάρης	Αλ. Μπαστόπουλος
Θωμάς Τσαμίσης	Δημ. Μυλωνάς
Παναγ. Σίσκος	Μποχώρ Πιτσιρίλο
Κωνστ. Τσονάς	Λάμπρος Μπαρμπατσούλης
Αντ. Κάλιαρης	Νικ. Φατίσης

Πιο ζωνρή κίνηση παρατηρείται στο Νεστράμιο. Στην περιοχή αυτή όσοι αποτελούν την αντιδημοκρατική παράταξη, με επικεφαλής τον Τ. Ζιώπουλο, χρησιμοποιούν κάθε μέσο με σκοπό να διχάσουν τους δημοκρατικούς, γι' αυτό εντάσσουν ονόματα δημοκρατικών στο συνδυασμό τους. Ο Ιω. Βόλτσος, ανέκαθεν

⁴⁹³ Καστορία, Β, φ.83, 6.9.1924,σελ.4, Προεκλογική κίνησης

⁴⁹⁴ Ο. π.

⁴⁹⁵ Ο. π.

δημοκρατικός, διέψευσε τις φήμες και δήλωσε ότι δεν είναι δυνατό να συνεργαστεί με τον αντιδημοκρατικό συνδυασμό⁴⁹⁶.

Υποψήφιοι στο Νεστράμιον ⁴⁹⁷	
Λεων. Παπαρίζος	Ριζ. Καραδέλιος
Ν. Παληόμπης	Δημ. Παπαρίζος
Νικ. Σαμαρίνης	Βασ. Μητρόπουλος (Τσούκας)
Μητρ. Καρακάσης	Βασ. Παπαρίζος (Τούχουλης)
Δημ. Χατζής	

Στη Χρούπιστα η κατάσταση παραμένει σε εκκρεμότητα. Ο Ζάχος σκέφτεται να θέσει υποψηφιότητα ενώ ο Τέτουλας λόγω της ασθένειάς του δεν έχει αποφασίσει ακόμη. Στη Χρούπιστα καταρτίζεται και συνδυασμός του Γεωργικού Συνεταιρισμού με τους Φ. Φωτίου, Κ. Μιχαήλ, Χρ. Λιβανίδη, Ν. Κουτλιμάνη, Ν. Κουτσιάδη, Π. Χρήστου, Αθ. Παντουλάρη, Ιω. Παπαδόπουλου και Αχ. Αλβανού. Τελικά στη Χρούπιστα εκλέγεται ο δημοκρατικός συνδυασμός του Φ. Φωτίου⁴⁹⁸.

1924: 1^{ος} συνδυασμός	Χρούπιστα ⁴⁹⁹
Φ. Φωτίου	Ν. Κουτλιαμάνης
Β. Φίσκας	Ιω. Παπαδόπουλος
Ν. Τσολάκης	Γ. Σανταλίδης
Θ. Δούμας	Δ. Περίδης
Ν. Κουτσιάδης	

1924: 2^{ος} συνδυασμός	Χρούπιστα
Αν. Αλβανός	Δημ. Δούμας
Κ. Μήλιος	Κ. Μιχαήλ
Αθ. Παντουλάρης	Γ. Μήλιος
Χρ. Λιβανίδης	δυο πρόσφυγες

Στο Βογατσικό συγκροτείται ο δημοκρατικός συνδυασμός του Θεοχ. Οικονόμου ο οποίος τελικά αναδεικνύεται πρώτος⁵⁰⁰.

Βογατσικό
Δημοκρατικός Συνδυασμός
Θεοχ. Οικονόμου
Κ. Βαφειάδης
Ν. Τσίφρα

⁴⁹⁶ Καστορία, Β, φ; 17.8.1924,σελ.4, Αι Κοινοτικά Εκλογαί

⁴⁹⁷ Καστορία, Β, φ.83, 6.9.1924,σελ.4, Προεκλογική κίνησης

⁴⁹⁸ Καστορία, Γ, φ.141, 1.11.1925,σελ.4, Εκλογαί

⁴⁹⁹ Ο. π.

⁵⁰⁰ Καστορία, Γ, φ.141, 1.11.1925,σελ.4, Εκλογαί

Γ. Βράκα
Αθ. Μήκα
Δ. Σαρμπετζή
Αναπληρωματικά Μέλη
Ζήση Τακαντζά
Ιω. Τσαγανά
Δ. Δαγκλές
Νομαρχιακός Σύμβουλος
Γ. Οικονόμου

1924	Βογατσικό⁵⁰¹
Θεοχ. Οικονόμου	Δημ. Σαρρόπουλος
Κ. Βράκας	Δημ. Σερμπέτης
Αθ. Τσιμπουκάς	Ν. Τσίφρας
Ιω. Χάτσιος	
Κ. Κούσκουρας	

Στην Κορησό συνεχίζονται οι μυστικές συσκέψεις. Οι ενέργειες του Στέργιου Αθανασιάδη αποδοκιμάζονται, γιατί αποσκοπούν στο διχασμό των κατοίκων. Μια τέτοια χαρακτηριστική ενέργεια είναι η προσπάθεια αποκλεισμού της υποψηφιότητας του τέως προέδρου Αθ. Παπαϊωάννου⁵⁰².

Υποψήφιοι στο χωριό Ρούλιας (Κώτας)	
Ν. Παντελής	Ζ. Γεωργίου
Σίνης	Ε. Μάνος
Σ. Στολιάνης	Τρ. Βλαδένης
Βασ. Μήτσου	Απ. Γάσιος
Γ. Γιαννόκης	Χρ. Πέtkος
Θ. Γεωργίου	Γ. Χατζηλίας
Στ. Τριανταφύλλου	Απ. Τράντος
Νικ. Διαμαντής	

Υποψήφιοι στο χωριό Ζερβένη (Άγιος Αντώνιος)	Υποψήφιοι στο χωριό Τσερνολίστη (Μαυρόκαμπος)
Στ. Χορλάκος	Κ. Ιωαννίδης
Δημ. Αντωνιάδης	Γ. Σούκαρης
Μιχ. Παπαδόπουλος	Λ. Σούκαρης
Κυρ. Χατζηγιαννίδης	Λ. Χατζής
Γ. Τσουτσίδης	Χρ. Στασινόπουλος

⁵⁰¹ Καστορία, Β, φ.83,6.9..1924,σελ.4, Προεκλογική κίνησης

⁵⁰² Καστορία, Α, φ., 30.12.1923,σελ.4, Αι Κοινοτικά Εκλογαί

Υποψήφιοι στο χωριό Δρανοβαΐνη (Κρασιώνας)	Υποψήφιοι στο χωριό Γαβρέσιο (Γάβρος)
Μιχ. Γιαννουλάκος	Γ. Μπήτας
Χρ. Λοβάτσης	Γ. Καρδάσης
Ναούμ Λοβάτσης	Δ. Νικολόπουλος
Βασ. Μανωλάκος	Κ. Χρηστόπουλος
Ιω. Βαρελάς	Στ. Τομπίδης
Ιω. Ασβατζής	Ιω. Δήμου
Ιω. Δάλλας	Ηλ. Κίζος
Σ. Γκουβέλας	Β. Μακρής
Αντ. Κίρκου	Ν. Τόγκος
	Γ. Τσάμης
	Χρ. Τομπίδης

Υποψήφιοι στο Λέχοβο	
1^{ος} Συνδυασμός	2^{ος} Συνδυασμός
Π. Γκοστόπουλος	Αθ. Παπαγιάννης
Π. Στεφανάδης	Π. Παπαδημητρίου
Γ. Τασιίδης	Π. Πατρώνος
Αν. Τάτσης	Π. Καρακίτσιος
Ηλ. Γκότσης	Χρ. Παπαζήσης
Α. Σιόπης	Στέργιος Σιόπης

Η εφημερίδα σχολιάζει την κατάσταση που επικρατεί στη Σιάτιστα, όπου δεν σημειώνεται ιδιαίτερη προεκλογική κίνηση για τις επικείμενες εκλογές. Κανείς δεν υποβάλλει υποψηφιότητα για το αξίωμα των Νομαρχιακών και Κοινοτικών συμβούλων, παρά την παράταση της προθεσμίας δυο φορές. Μερικοί αποδίδουν το γεγονός ότι ο κάθε υποψήφιος πρέπει να καταβάλει παράβολο 100 δρχ. το οποίο κανείς Σιατιστινός δεν προτίθεται να καταβάλει. Άλλοι το αποδίδουν στην αδιαφορία των Σιατιστινών για τα κοινά. Υπό αυτές τις συνθήκες επισημαίνεται ότι οι Σιατιστινοί κινδυνεύουν να δουν τη Σιάτιστα προσαρτημένη στην πλησιέστερη Κοινότητα, σύμφωνα με το νόμο. Αναφέρεται όμως ότι υπάρχει ο κίνδυνος να το μετανιώσουν, αν είναι υποχρεωμένοι για την έκδοση ενός πιστοποιητικού να κατεβαίνουν στο Τσιρούσιτον (Μικρόκαστρο) ή στο Κωντσικό (Γαλατινή), όπου θα υπαχθούν, εάν δεν σπεύσουν να υποδείξουν τους υποψηφίους τους με την ευκαιρία της νέας αναβολής των εκλογών. Είναι σφάλμα από τη μια μεριά να επιδιώκουν την αποκέντρωση και την αυτοδιοίκηση και από το άλλη να αδιαφορούν για τα κοινά. Η στάση αυτή δεν μπορεί

παρά μόνο να βλάψει τους κατοίκους της Σιάτιστας, αφού τους παρουσιάζει στα μάτια των Παλαιοελλαδιτών ως ανίκανους να αυτοδιοικηθούν⁵⁰³.

Στην Κοζάνη, σύμφωνα με πληροφορίες της εφημερίδας, αποκλείεται η υποψηφιότητα του φαρμακοποιού Ν. Κουπαρούσου, διότι ως συνταξιούχος του ελληνικού στρατού θεωρείται δημόσιος υπάλληλος. Επίσης ο τέως δήμαρχος Ν. Τσιμηνάκης δεν φαίνεται διατεθειμένος να θέσει υποψηφιότητα, ενώ άλλοι παράγοντες που έχουν εκδηλώσει τη φιλοδοξία τους δεν είναι αρεστοί στην κοινή γνώμη⁵⁰⁴. Τελικά καταρτίζονται δύο εκλογικοί συνδυασμοί ένας υπό τον Κουπαρούσο και ένα υπό τον Αστέριο Τέρπο.

Υποψήφιοι Δήμαρχοι στη Φλώρινα⁵⁰⁵	
Δ. Γρηγορίου	Χ. Πηλλεΐδου
Μ. Δοσίου	Ι. Πλυτά
Ιωάννης Θεοδοσίου (δήμαρχος)	Μ. Προδότου
Γ. Λουκάς	Μ. Σιάτκου (ιατρός)
Ν. Παπακωνσταντίνου	Γ. Σίμου

Στο Σόροβιτς καταρτίζονται δυο συνδυασμοί μεταξύ των οποίων θα διεξαχθεί η πάλη για την επικράτηση στη διοίκηση των κοινοτικών πραγμάτων. Ο ένας συνδυασμός είναι ανεξάρτητος και αποτελεί ανάμειξη σεβαστών προσώπων από όλα τα κόμματα. Ο άλλος συνδυασμός είναι καθαρά αντιβενιζελικός και αποτελείται από νεαρούς επίστρατους. Προμηνύεται η νίκη του συνδυασμού του Ιω. Ζιούμου ο οποίος υποστηρίζεται από το λαϊκό κόμμα, αλλά η νίκη δεν πρόκειται να θεωρηθεί κομματική επιτυχία, καθώς όλοι οι υποψήφιοι δήλωσαν ανεξάρτητοι και δημότες με διαφορετικά πολιτικά φρονήματα που ενδιαφέρονται για την πρόοδο της Κοινότητας⁵⁰⁶.

Υποψήφιοι στο Σόροβιτς	
1ος Συνδυασμός	2ος Συνδυασμός
Ιωάννης Μ. Ζιούμος	Μάρκος Χατζής
Κ. Βέργου	Αντ. Ζούγκας
Αθαν. Μητσόπουλος	Λάζαρος Χ. Ιωάννου
Γεώργιος Παρτάλης	Γεώργ. Μιντσιούλης
Κωνστ. Χ. Τρύφωνος	Κ. Παπαθανασίου
Νικ. Χατζημήτσης	Μεθόδιος Μακιάρης
Ευαγ. Μίγκου	Τραϊανός Μιντσιούλης
Λέων. Ρακητόγλου	Λάζαρος Χατζής
Νικ. Χατζηιωάννου	Ευάγγελος Χατζής
Ιωάννης Τράϊκου	
Στέφος Στάϊου	

⁵⁰³ Καστορία, Β,φ.90, 26.10.1924,σελ.4, Ανά την Μακεδονίαν: *Εκ Σιατίστης*, Παρατηρητής

⁵⁰⁴ Καστορία, Γ, φ.134, 13.9.1925,σελ.4, *Δήμος Κοζάνης*

⁵⁰⁵ Καστορία, Β, φ.83, 6.9.1924,σελ.4, *Προεκλογική κίνησις*

⁵⁰⁶ Καστορία, Γ, φ.140, 25.12.1925,σελ.4, Σόροβιτς

Τα αποτελέσματα των δημοτικών και κοινοτικών εκλογών

Σύμφωνα με την εφημερίδα «Καστορία» οι δημοτικές και κοινοτικές εκλογές διενεργήθηκαν σε ολόκληρη την Ελλάδα με παραδειγματική τάξη, αμεροληψία και χωρίς κανένα επεισόδιο. Ο ελληνικός λαός εξέλεξε τους δημοτικούς και κοινοτικούς άρχοντες μετά από πολλές αναβολές λόγω πολεμικών γεγονότων. Στην Παλαιά Ελλάδα, οι παλαιοί δημοτικοί άρχοντες εξακολουθούσαν να ασκούν τα καθήκοντά τους από το 1912, χωρίς εκλογές ενώ στις νέες χώρες διορίζονταν. Την ημέρα των εκλογών η πόλη είχε πανηγυρική όψη και οι πολίτες μετέβησαν στα δυο εκλογικά τμήματα, για να ψηφίσουν τους άρχοντες του τόπου. Ιδιαίτερη γραφικότητα προσέδωσαν οι ψηφοφόροι του Αποσκέπου και των Δουπιάκων (Δισπηλίο) που προσήλθαν σε σώμα. Παρά τη ραγδαία βροχή και το ψύχος που ενέσκηψαν απότομα, ψήφισαν 900 ψηφοφόροι. Μολονότι η ψηφοφορία ήταν μυστική, από το μεσημέρι ήταν φανερό ότι ο συνδυασμός του Κ. Γούση θα κέρδιζε. Η ψηφοφορία ολοκληρώθηκε στις 6 το απόγευμα. Κατά την εκλογή υποβλήθηκαν ενστάσεις από τους Φ. Πηχιών και Γ. Ωρολογόπουλο. Στο Βογατσικό πρώτος σε ψήφους εκλέχτηκε ο Θεοχ. Οικονόμου του δημοκρατικού συνδυασμού με 127 ψήφους. Στη Χρουπίστη πέτυχε ο δημοκρατικός συνδυασμός του Φ. Φωτίου. Στην Κλεισούρα εξελέγη ο συνδυασμός του Πάϊκου και στο Σόροβιτς ο συνδυασμός του Μ. Χατζή. Στη Φλώρινα εκλέχτηκε μεταξύ 12 υποψηφίων δημάρχων ο Ι. Θεοδοσίου ενώ στην Κοζάνη επέδρασε ο τοπικισμός και πέτυχε ο Τέρπος παρά τις προβλέψεις υπέρ του Κουπαρούσου⁵⁰⁷.

Η εφημερίδα «Καστορία» επισημαίνει την υπεροχή των επιτυχόντων δημοκρατικών κοινοτικών αρχόντων η οποία είναι τόσο επιβλητική, ώστε δεν χωρά αμφισβήτηση του δημοκρατικού φρονήματος του ελληνικού λαού. Είναι ανάγκη ο ελληνικός λαός να βρει ηρεμία, για να προσηλωθεί σε ειρηνικά έργα που θα προάγουν την οικονομική και κοινωνική ζωή. Εκφράζεται η αισιοδοξία ότι όσοι έχουν εκλεγεί θα εφαρμόσουν τον κατώτερο και τον σπουδαιότερο βαθμό της αυτοδιοίκησης με επιτυχία, ικανοποιώντας τους πόθους του λαού. Εξάλλου οι δημοτικές και κοινοτικές αρχές είναι σημαντικότερες, γιατί το Κράτος ποτέ δεν θα μπορέσει, χωρίς τους δήμους και τις κοινότητες να επιτύχει την ποθητή οργάνωση και ανάπτυξη⁵⁰⁸.

Ωστόσο, σε δημοσίευμα της η εφημερίδα «Καστορία» δεν παραλείπει να αναφέρει ότι ο κόσμος ενώ πίστεψε ότι οι δημοτικές εκλογές θα φέρουν τη βελτίωση της εσωτερικής κατάστασης, δυστυχώς όμως διαψεύστηκε. Μετά τα κομματικά πάθη οι περισσότερες πόλεις και τα χωριά διανύουν το σάλιο των ενστάσεων και των φιλονικιών, με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνεται η γαλήνη⁵⁰⁹.

Σε άρθρο της η «Καστορία» πληροφορεί ότι στην Ιταλία, η δικτατορική Κυβέρνηση του Μουσολίνι κατήργησε τις δημοτικές αρχές των μικρών πόλεων και

⁵⁰⁷ Καστορία, Γ, φ.141, 1.11.1925,σελ.4, Επιθεώρησις: *Εκλογαί*

⁵⁰⁸ Καστορία, Γ, φ.141, 1.11.1925,σελ.1, *Μετά την εκλογήν*

⁵⁰⁹ Καστορία, Γ, φ.144, 1.11.1925,σελ.1, Ζητήματα: *Παρατήρησε*

προέβη στο διορισμό των Ποδεστά, κυβερνητικών προσώπων με προορισμό την εκτέλεση των δημοτικών έργων που κρίνονται απαραίτητα. Άλλωστε ο λαός προτιμά να βλέπει έργα ύδρευσης, φωτισμού, εξυγίανσης παρά να εκλέγει μόνο τους άρχοντές του, χωρίς να πραγματοποιούν κανένα έργο. Στην Αθήνα επί πολλές δεκαετηρίδες οι δημοτικές αρχές διαρκώς φλυαρούσαν και δεν μπόρεσαν να δώσουν νερό, υπονόμους, οδοποιία. Ωστόσο, ο συντάκτης του άρθρου καταλήγει στο συμπέρασμα ότι είναι προτιμότερο το Κράτος να καθοδηγεί και να παρακολουθεί τις δημοτικές αρχές, παρά να επεμβαίνει άμεσα. Γι' αυτό ο λαός δεν πρέπει να απογοητευτεί από τους δημοτικούς του άρχοντες, ώστε να παρασυρθεί από δημαγωγούς που προσπαθούν να τον παραπλανήσουν⁵¹⁰.

Δεν παραλείπεται ο σατυρικός σχολιασμός των εκλογικών αποτελεσμάτων από το Κολύβριον. Τον επιτυχόντα συνδυασμό του Κ. Γούση πολλοί τον χαρακτηρίζουν εντελώς γυμνό και ανίκανο να εξυπηρετήσει την πόλη. Σχολιάζεται εν είδει λογοπαιγνίου ότι ο ισχυρισμός αυτός δεν είναι αληθινός, γιατί δεν είναι δυνατό να είναι γυμνός, αφού έχει τον Μαγιά σύμβουλο. Οι οπαδοί του Φ. Πηχιών νόμιζαν ότι θα κέρδιζαν καταπληκτική πλειοψηφία, αλλά απογοητεύτηκαν και κάθονται όχι σαν βρεγμένοι αλλά σαν Πηχιωνισμένοι. Οι προληπτικοί απέδωσαν την αποτυχία του συνδυασμού του Γ. Ωρολογόπουλου στον ίδιο, γιατί επέλεξε υποψηφίους που το όνομά τους αρχίζει από μαύρο, όπως τον Δ. Μαυροβίτη και τώρα τα 'βαλε μαζί του και υποβάλλει ενστάσεις. Ο συνδυασμός του Αριστ. Χαρισιάδη πέτυχε 4 ψήφους ενώ ο μέγας πολιτευτής Ηλίας Χαλάτσης έλαβε τρεις ψήφους, γι' αυτό ο συμπαθέστατος πολιτευτής χαλάστηκε και διατήρησε την προεδρεία του Γεωργοκτηματικού Συλλόγου⁵¹¹.

Ο νεοεκλεγείς δήμαρχος Κωνστ. Γούσης σε ευχαριστήρια επιστολή του που δημοσιεύεται στην εφημερίδα «Καστορία» εκφράζει δημόσια τις θερμές ευχαριστίες του προς τους συμπολίτες του που με πρωτοφανή ενθουσιασμό έσπευσαν στις κάλπες και υπερψήφισαν τον συνδυασμό του. Το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας αποτελεί τιμή και διαβεβαιώνει το λαό της Καστορίας ότι θα φανεί αντάξιος των προσδοκιών του και ότι η δράση του θα ξεπεράσει την προηγούμενη προσπάθειά του⁵¹².

12.5 Βουλευτικές εκλογές 1926

Οι εκλογές της 7ης Νοεμβρίου 1926, είναι οι πρώτες εκλογές που διεξάγονται μετά από ένα μακρύ χρονικό διάστημα εμπόλεμης κατάστασης, οξυμένων διαιρέσεων, στρατιωτικών κινημάτων, «επαναστατικών», μη αντιπροσωπευτικών ή δικτατορικών κυβερνήσεων. Οι εκλογές του Νοεμβρίου ήταν επίσης οι πρώτες που διεξήχθησαν μέσα στα νέα δεδομένα, την έλευση δηλαδή των προσφύγων, την ανταλλαγή των πληθυσμών, την εγκαθίδρυση του πολιτεύματος της αβασίλευτης δημοκρατίας και οι πρώτες που επέτρεψαν την απρόσκοπτη ανάπτυξη των πελατειακών-κομματικών δικτύων όλων των αστικών κομμάτων, μοναρχικών ή δημοκρατικών, τη διάχυση των προτάσεων των μη αστικών κομμάτων (κομμουνιστικό, αγροτικό, σοσιαλιστικό) και

⁵¹⁰ Καστορία, Γ, φ.141, 1.11.1925,σελ.1, *Μετά την εκλογήν*

⁵¹¹ Καστορία, Γ, φ.141, 1.11.1925,σελ.4, Εύθυμη Στήλη: *Μετεκλογικά*, Το Κολύβριον

⁵¹² Καστορία, Γ, φ.141, 1.11.1925,σελ.4, Επιθεώρησης: *Ευχαριστήριο*, Κωνστ. Γούσης

την παρουσία ανεξάρτητων συνδυασμών και συνδυασμών που απευθύνονταν σε μειονοτικούς πληθυσμούς. Ήταν δε και οι εκλογές στις οποίες καταργήθηκε πλήρως η ψήφος διά σφαιριδίου, γενικεύθηκε η χρήση έντυπου ψηφοδελτίου και ίσχυσε αναλογικό εκλογικό σύστημα (Αθανασιάδης, 2017).

Η εφημερίδα «Καστορία», σχολιάζοντας το πολιτικό σκηνικό κάνει έκκληση για την επιστροφή της χώρας στην πολιτική ομαλότητα. Παρατηρεί ότι ο Λαός κουράστηκε από την εκκρεμότητα που κυριαρχεί στη χώρα. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Θ. Πάγκαλος πρόκειται να εγκαταλείψει την πολιτική των αναβολών και των μελετών που διαιωνίζουν την κατάσταση αυτή και προκαλούν δυσφορία στο Λαό. Η προετοιμασία των εκλογών της Βουλής και της Γερουσίας αποτελούν απτά δείγματα την απόφασης των κυβερνώντων να εισέλθει το Κράτος σε περίοδο ομαλότητας. Στο παρελθόν το Μακεδονικό λαό τον εκμεταλλεύτηκαν διάφορες ασημότητες της Παλαιάς Ελλάδας. Γι' αυτό απαιτούνται η σύμπραξη των υγιών στοιχείων του πολιτικού κόσμου και η φρόνηση του Λαού για την ανάδειξη των ικανότερων στη θέση του βουλευτή ή του γερουσιαστή⁵¹³. Ο τρόπος με τον οποίο διεξάγεται η προεκλογική περίοδος αντακλάται χαρακτηριστικά στη φράση του αρθρογράφου με την οποία απαντά στον Θ. Πάγκαλο για την εκλογή ικανών βουλευτών: «*θα ήτο προτιμότερον να συστήση μέτρα δια των οποίων θα καθίστατο αδύνατος η απάτη του Λαού, αφού απεδειχθή, ότι μερίς του ελληνικού Λαού απατάται είτε δια μιας οκάς ούζου, είτε δια διαφόρων υποσχέσεων*»⁵¹⁴.

Μετά την έκπτωση της δικτατορίας του Θ. Πάγκαλου προκηρύσσονται εκλογές οι οποίες πρόκειται να διεξαχθούν στις 24 Οκτωβρίου με το αναλογικό σύστημα. Ένας βουλευτής αντιστοιχεί σε 25.000 κατοίκους⁵¹⁵. Από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Εσωτερικών καταρτίζονται τα διατάγματα του εκλογικού νόμου περί κατανομής βουλευτικών εδρών με αναλογία μιας έδρας ανά 22.000 δημότες⁵¹⁶. Προβλέπεται η εκλογή περιορισμένου αριθμού βουλευτών. Συγκεκριμένα, η Φλώρινα θα εκλέξει τρεις βουλευτές. Το «Κολύβριον» σχολιάζει ειρωνικά ότι η Καστοριά και Φλώρινα θα έχουν τη δυνατότητα να εκλέξουν 1 1/2 βουλευτή. Με αυτό τον τρόπο οι πολιτικοί θα διχοτομηθούν όπως διχοτομήθηκε και το χαρτονόμισμα⁵¹⁷.

Το σύστημα της αναλογικής

Η Κυβέρνηση Κονδύλη, ο Πρόεδρος της Δημοκρατικής Ένωσης Αλεξ. Παπαναστασίου, ο πατήρ της εισαγωγής της αναλογικής και ο Καφαντάρης των Προοδευτικών Φιλελευθέρων επιμένουν να διεξαχθούν οι εκλογές με το σύστημα της αναλογικής. Πολέμιοι του εκλογικού αυτού συστήματος παραμένουν οι ηγέτες των αντιβενιζελικών κομμάτων, έχοντας την πεποίθηση ότι μόνο το πλειοψηφικό σύστημα θα οδηγήσει τη χώρα στην ομαλότητα και την ηρεμία⁵¹⁸. Το σύστημα της αναλογικής

⁵¹³ Καστορία, Δ, φ.175, 4.7.1926,σελ.1, *Προς την ομαλότητα*

⁵¹⁴ Καστορία, Δ, φ.174, 20.6.1926,σελ.1, *Ζητήματα: Αι συστάσεις του*

⁵¹⁵ Καστορία, Δ, φ.183, 29.8.1926,σελ.1, *Ζητήματα: Το σύστημα*

⁵¹⁶ Καστορία, Δ, φ.185, 12.9.1926,σελ.4, *Επιθεώρησις: Αι βουλευτικά έδραι*

⁵¹⁷ Καστορία, Δ, φ.177, 18.7.1926,σελ.1, *Εβδομάς, Κολύβριον*

⁵¹⁸ Καστορία, Δ, φ.185, 12.9.1926,σελ.1, *Εκλογικόν Σύστημα*, Αλεξ. Ωρολογόπουλος

αποτελεί εγγύηση, επειδή θα εκφραστεί η συνολική γνώμη των δυο λαϊκών μερίδων με απόλυτη αριθμητική δικαιοσύνη, ώστε να μην υπάρχει κίνδυνος παρερμηνείας της. Υπέρ της αναλογικής τάσσονται οι Καφαντάρης, Παπαναστασίου, Σοφούλης, Γονατάς και Μιχαλακόπουλος ενώ υπέρ του πλειοψηφικού συστήματος τάσσονται οι Μεταξάς, Τσαλδάρης, Δεμερτζής και Ζαβιτσάνος⁵¹⁹. Ειδικότερα, ο Αλ. Παπαναστασίου πίστευε ότι με το αναλογικό εκλογικό σύστημα θα δινόταν λύση στο πρόβλημα του εθνικού διχασμού, γιατί ευνοούσε την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση περισσότερων ιδεολογικών τάσεων (Παπαχρήστος, 2001).

Στην τοπική εφημερίδα αναλύεται το νέο εκλογικό σύστημα που θα εφαρμοστεί. Η αναλογική εκλογή εξασφαλίζει τη δικαιότερη εκπροσώπηση του Λαού, γιατί σε οποιοδήποτε κόμμα και αν ανήκει, οι αντιπρόσωποί του τοποθετούνται αναλογικά στη Βουλή, συμμετέχοντας στη διακυβέρνηση της χώρας και στη ρύθμιση των κοινών, ενώ στο πλειοψηφικό σύστημα κυβερνά το κράτος η μειοψηφία και όχι η θέληση των πολλών. Για παράδειγμα στο Νομό Φλωρίνης όπου εκλέγονται 6 βουλευτές, αν υποθέσουμε ότι ψηφίζουν 18.000 ψηφοφόροι με το πλειοψηφικό σύστημα, το Α κόμμα, αν συγκεντρώσει 8.000 ψήφους, θα αντιπροσωπευτεί στη Βουλή ενώ οι υπόλοιποι 12.000 ψηφοφόροι δεν θα έχουν κανέναν αντιπρόσωπο. Με το νέο θεσμό της αναλογικής οι 6 βουλευτικές έδρες θα κατανεμηθούν αναλογικά στα 4 κόμματα, ανάλογα με τις ψήφους που συγκέντρωσε το καθένα. Ο συνδυασμός του Α κόμματος που έλαβε 7.000 ψήφους θα λάβει 3 έδρες, ο συνδυασμός του Β κόμματος που έλαβε 5.000 ψήφους θα λάβει 1 έδρα όπως και οι συνδυασμοί του Γ και Δ κόμματος που έλαβαν αντίστοιχα 4.000 και 3.000 ψήφους. Θα εκλεγούν 5 βουλευτές από τέσσερα κόμματα και η μια έδρα θα κατανεμηθεί με την δεύτερη κατανομή σε όποιον υποψήφιο συγκεντρώσει τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης⁵²⁰. Το μόνο που έχει να φοβάται κανείς από το αναλογικό σύστημα είναι η ποικιλία των κομμάτων και η αστάθεια των Κυβερνήσεων.

Αν η μειοψηφία των κομμάτων λόγω του πλειοψηφικού συστήματος δεν υποχωρήσει, τότε μοιραία θα προκύψουν νέες πολιτικές περιπέτειες από την αποχή ορισμένων κομμάτων. Ο λαός αδιαφορεί για το εκλογικό σύστημα, άρχισε μάλιστα να πείθεται ότι το αναλογικό σύστημα είναι το δικαιότερο, αφού θα εκλεγούν οι πιο εκλεκτοί από όλες τις παρατάξεις. Το πάθημα στις εκλογές του 1920 ώθησε τους πολιτευτές να προστατεύσουν το λαό από παρόμοιες συμφορές. Τότε όλα συνέβησαν με την εκλογική δύναμη του 55% του ελληνικού λαού, αν όμως από αυτούς εξαιρέσουμε τους Τούρκους, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η πλειοψηφία του ελληνικού λαού καταψήφισε εκείνους που ώθησαν το κράτος στις γνωστές περιπέτειες. Αν ο λαός αντιπροσωπευόταν αναλογικά θα αποφεύγονταν τα γνωστά γεγονότα⁵²¹.

Προϋποθέσεις διεξαγωγής των εκλογών

⁵¹⁹ Καστορία, Δ, φ.189, 10.10.1926,σελ.4, *Η πολιτική κρίσις*

⁵²⁰ Καστορία, Δ, φ.186, 19.9.1926,σελ.1, *Εκλογικόν Σύστημα*, Αλεξ. Ωρολογόπουλος

⁵²¹ Καστορία, Δ, φ.186, 19.9.1926,σελ.1, *Όλος ο λαός*

Με νομοθετικό διάταγμα καθορίζονται τα εκλογικά τμήματα στους δήμους όπου έγινε η αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων. Προβλέπεται η συγκρότηση των εφορευτικών επιτροπών κατά ενορίες. Οι εκλογείς δεν θα ψηφίσουν στα εκλογικά τμήματα κατά αλφαβητική σειρά, αλλά στο εκλογικό τμήμα της ενορίας τους. Το μέτρο αυτό κρίνεται σκόπιμο, για να μην απέχουν από τις εκλογές, εκείνοι που ο τόπος κατοικίας και των ασχολιών τους βρίσκεται μακριά από τα εκλογικά τμήματα που ψηφίζουν. Στις πόλεις ή στις ενορίες που είναι πολυπληθείς θα ιδρυθούν δυο εκλογικά τμήματα⁵²². Την ημέρα των εκλογών τα δημόσια κέντρα είναι κλειστά, εκτός από τα εστιατόρια και τα μαγειρεία που παραμένουν ανοιχτά μέχρι 4 ώρες. Τα καφενεία σε πόλεις και χωριά με πληθυσμό κάτω των 15.000 κατοίκων παραμένουν ανοιχτά σε πόλεις άνω των 15.000 παραμένουν κλειστά. Απαγορεύεται η πώληση κρασιού ή οινοπνευματωδών ποτών την παραμονή και την ημέρα των εκλογών. Απαγορεύονται οι διαδηλώσεις και οι παρελάσεις. Επιτρέπονται οι συγκεντρώσεις σε κλειστό και ανοιχτό χώρο, όμως σε ανοιχτό χώρο μπορεί να απαγορευτούν, αν ελλοχεύει ο κίνδυνος διασάλευσης της τάξης. Η ψηφοφορία είναι υποχρεωτική και όσοι απέχουν ή παρακινούν σε αποχή τιμωρούνται με φυλάκιση δυο μηνών και πρόστιμο 500-10.000 δραχ. και με στέρηση των πολιτικών τους δικαιωμάτων μέχρι 5 ετών. Τιμωρείται όποιος μεταφέρει με δικές του δαπάνες στον τόπο ψηφοφορίας τους εκλογείς ή όποιος υπόσχεται ή δίνει ή δέχεται χρήματα ή οποιοδήποτε άλλο περιουσιακό στοιχείο ή υπόσχεται δωρεά ή δωρίζει για φιλανθρωπικό σκοπό ή για εκτέλεση έργων στην περιφέρεια, στον δήμο ή στην κοινότητα, σε φιλανθρωπικό ή κοινωφελές ίδρυμα. Τέλος, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης 1 μηνός - 1 έτους και με χρηματική ποινή 200-1.000 δραχ. και με στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων για 3 χρόνια όποιος παραθέτει ομαδική εστίαση σε εκλογείς όπως και οι συμμετέχοντες στην εστίαση⁵²³.

Σύμφωνα με τις οδηγίες του υπουργείου Εσωτερικών για τους ψηφοφόρους σχετικά με το σύστημα της αναλογικής, κάθε ψηφοφόρος θα επιλέξει ένα ψηφοδέλτιο, ψηφίζοντας ένα κόμμα και όχι πρόσωπα. Ο ψηφοφόρος μπορεί να θέσει ένα σταυρό στο όνομα του υποψηφίου που προτιμά, αν στην περιφέρεια εκλέγονται κάτω από 5 βουλευτές και δυο σταυρούς, αν εκλέγονται πάνω από πέντε βουλευτές. Οι βουλευτές που έχουν τους περισσότερους σταυρούς προτιμώνται μεταξύ των υποψηφίων του κόμματος. Αν ένας ψηφοφόρος θέλει να ψηφίσει έναν ανεξάρτητο υποψήφιο, τότε θα ρίξει στην κάλη το ψηφοδέλτιο του ανεξάρτητου υποψηφίου⁵²⁴.

Κάθε ψηφοφόρος μπορεί να ψηφίσει έναν συνδυασμό ή έναν μεμονωμένο υποψήφιο (ορφανό). Μπορεί να ψηφίσει ολόκληρο το συνδυασμό, χωρίς να επιφέρει καμιά μεταβολή στα ονόματα των υποψηφίων. Δεν μπορεί να ψηφίσει υποψηφίους από τον ένα και από τον άλλο συνδυασμό, ούτε να ψηφίσει έναν συνδυασμό ή μερικούς υποψηφίους του και ένα μεμονωμένο (ορφανό) μαζί, ούτε να ψηφίσει περισσότερους μεμονωμένους υποψηφίους (ορφανούς). Στις παραπάνω περιπτώσεις το ψηφοδέλτιο του θα είναι άκυρο. Δεν μπορεί να διαγράψει έναν ή περισσότερους υποψηφίους τους

⁵²² Καστορία, Δ, φ.175, 4.7.1926,σελ.4, Επιθεώρησης: *Αι βουλευτικά εκλογαί*

⁵²³ Καστορία, Δ, φ.186, 19.9.1926,σελ.4, Επιθεώρησης: *Αι εκλογαί*

⁵²⁴ Καστορία, Δ, φ.186, 19.9.1926,σελ.4, Επιθεώρησης: *Αι Εκλογαί*

οποίους δεν θέλει, σε αυτή την περίπτωση η διαγραφή δεν λαμβάνεται υπόψη αλλά το ψηφοδέλτιο δεν θεωρείται άκυρο και προσμετράται υπέρ ολόκληρου του συνδυασμού, διότι θεωρείται ότι ασπάζεται την ιδεολογία, όχι όμως και τα πρόσωπα. Κάθε ψηφοφόρος μπορεί να εκφράσει την προτίμηση του σε έναν ή δυο υποψηφίους του συνδυασμού. Αν ο συνδυασμός αποτελείται από 5 υποψηφίους, ο ψηφοφόρος μπορεί να προτιμήσει έναν υποψήφιο, σημειώνοντας παραπλεύρως ένα σταυρό. Αν ο συνδυασμός αποτελείται από 6 υποψηφίους, ο ψηφοφόρος μπορεί να προτιμήσει δυο ψηφοφόρους. Ο ψηφοφόρος πάντα ψηφίζει ολόκληρο το συνδυασμό, εκφράζει τη θέληση του να προηγηθούν δυο ή ένας υποψήφιοι κατά τη διανομή των βουλευτικών θέσεων μεταξύ των αποτελούντων το συνδυασμό. Ο ψηφοφόρος δεν μπορεί να σημειώσει περισσότερους σταυρούς, αν όμως σημειώσει περισσότερους, τότε δε λαμβάνονται υπόψη, το ψηφοδέλτιο όμως είναι έγκυρο. Ο ψηφοφόρος λαμβάνει από την Εφορευτική επιτροπή τα ψηφοδέλτια των συνδυασμών και του μεμονωμένου υποψηφίου και έναν φάκελο. Σε ξεχωριστό χώρο κρατά το ψηφοδέλτιο που θέλει να αφήνει τα υπόλοιπα στο τραπέζι, σημειώνει τους σταυρούς, κλείνει το ψηφοδέλτιο στο φάκελο και το ρίχνει στο κιβώτιο μπροστά από την εφορευτική επιτροπή. Ο ψηφοφόρος μπορεί να πάρει ψηφοδέλτιο και από αυτά που υπάρχουν στο τραπέζι του κλειστού χώρου. Δεν απαγορεύεται να φέρει ο ψηφοφόρος το ψηφοδέλτιο μαζί του που το έχει πάρει από το κόμμα. Οφείλει όμως να το εσωκλείσει στο φάκελο που θα του δώσει η Εφορευτική επιτροπή⁵²⁵.

Ο στρατιωτικός διοικητής Φλωρίνης Τζώρτζος κανόνισε τη στρατιωτική εποπτεία των εκλογών, τοποθετώντας σε όλα τα τμήματα στρατιωτικές δυνάμεις για την περιφρούρηση της τάξης. Στο Α εκλογικό τμήμα (Σχολείο Θηλέων) θα ψηφίσουν όσοι έχουν όνομα με αρχικά από το Α έως το Ν. Στο Β τμήμα (Παλιό Νηπιαγωγείο) θα ψηφίσουν όσοι έχουν αρχικά από Ξ έως Ω. Στην Καστοριά θα ψηφίσουν οι κάτοικοι Τειχολίστης, Σετόμου, Σιστέβου (Σιδηροχωρίου), Αποσκέπου ενώ οι Δουπιάκοι θα ψηφίσουν στο Μαύροβο⁵²⁶.

Ο προεκλογικός αγώνας

Η προεκλογική κίνηση ξεκινά με τη βούληση των πολιτικών αρχηγών να επισκεφτούν πρώτα τη Μακεδονία - Θράκη, γιατί κατέχει το μεγαλύτερο αριθμό εδρών αλλά και εξαιτίας της πολιτικής αναρχίας που επικρατεί στην περιοχή. Μετά την αναχώρηση των Τούρκων, στη Μακεδονία και τη Θράκη κυριαρχεί το φιλελεύθερο φρόνημα, γιατί στους φιλελεύθερους γηγενείς προστέθηκαν και οι πρόσφυγες που δεν τρέφουν καμιά συμπάθεια για τον παλιό πολιτικό κόσμο⁵²⁷. Με την άφιξη του Καφαντάρη των Προοδευτικών Φιλελευθέρων και του Αλεξ. Παπαναστασίου της Δημοκρατικής Ένωσης άρχισε η προεκλογική κίνηση. Τη Μακεδονική πρωτεύουσα θα επισκεφτούν και οι υπόλοιποι αρχηγοί των κομμάτων οι οποίοι υπό την πίεση της Κοινής Γνώμης απαιτούν τον τερματισμό της ανώμαλης κατάστασης, εγκαταλείποντας την απειλή της αποχής λόγω της αναλογικής. Στη Θεσσαλονίκη από τον εμπορικό

⁵²⁵ Καστοριά, Δ, φ.193, 7.11.1926,σελ.4, *Δια τους εκλογείς*

⁵²⁶ Καστοριά, Δ, φ.194, 14.11.1926,σελ.4, *Ο προσφυγικός κόσμος απέλπισε τον Λιούμπη.Η προσφ.*

Πυγμή κατά των παλαιοκομματικών. Όλοι υπέρ της Δημοκρατίας

⁵²⁷ Καστοριά, Δ, φ.186, 19.9.1926,σελ.1, *Σκέψεις και κρίσεις*

κόσμο και τις υπόλοιπες δημοκρατικές οργανώσεις καταβλήθηκε προσπάθεια, για να μην διασπαστεί το δημοκρατικό στρατόπεδο στις προσεχείς εκλογές⁵²⁸.

Τις παραμονές των εκλογών θυμούνται τους Μακεδόνες πρόσφυγες και γηγενείς διάφοροι πολιτευόμενοι και αρχηγοί κομμάτων. Ο Μακεδονικός Λαός απαντά με λόγια του Ευαγγελίου: « Πείνασα και δεν μου δώσατε να φάω, δίψασα και δεν μου δώσατε νερό. Ζούσα σε φυλακές, σε σκηνές, σε καπναποθήκες, σε ετοιμόρροπα κτίρια και δεν με επισκεφθήκατε. Ζητούσα χωράφια και σκοτωνόμουν με τους αδελφούς μου γηγενείς που φωνάζαμε ως ακτήμονες να μας δώσετε χωράφια και να μας απαλλάξετε από τις αρπαγές και αγρόν αγοράσατε. Αδιαφορούσατε και κωφεύατε στις φωνές και τις επικλήσεις μας, γιατί τα έργα απαιτούν σοβαρή μελέτη, συνεχή εργασία και διαθέσιμο χρόνο. Την τελευταία στιγμή μας θυμηθήκατε, ερχόμενοι από ξένες περιφέρειες, γι' αυτό έχουμε το δικαίωμα να σας πούμε αδειάστε μας τη γωνιά. Πηγαίνετε στην περιφέρεια και τα μέρη σας και αφήστε μας να εκλέξουμε εκείνους που δεν μας λησμόνησαν»⁵²⁹.

Η «Καστορία», πιστή στις φιλελεύθερες αρχές της, ασκεί κριτική στην αντιβενιζελική παράταξη για την αδιαλλαξία της. Διαψεύστηκαν όσοι πίστευαν ότι οι άνθρωποι της αρνήσεως θα σταματούσαν να επιβουλεύονται την ησυχία του τόπου και θα έθεταν τέρμα στην πολιτική της κωλυσιεργίας της αντιδράσεως. Στην αρχή χαιρέτισαν την κατάρρευση της Παγκαλικής Βαστίλλης και φάνηκαν πρόθυμοι να συμμετέχουν στην ανόρθωση του Κράτους. Αποδέχθηκαν το σχηματισμό οικουμενικής κυβέρνησης με στόχο τη διενέργεια εκλογών. Εξαιτίας όμως της κακοπιστίας του Π. Τσαλδάρη, στάθηκε αδύνατος ο σχηματισμός οικουμενικής κυβέρνησης, γι' αυτό σχηματίστηκε η Κυβέρνηση Κονδύλη. Αδυνατώντας να καταρτίσουν εκλογικούς συνδυασμούς, απαίτησαν την παραίτηση της Κυβέρνησης Κονδύλη, για να διενεργήσει τις εκλογές υπηρεσιακή Κυβέρνηση. Συγκροτήθηκε στο Κυβερνείο συμβούλιο ηγετών που στην πλειοψηφία τους ανανέωσαν την εμπιστοσύνη τους στο πρόσωπο του Κονδύλη. Αναγκαστικά προέκυψε δεκαπενθήμερη αναβολή των εκλογών (7 Νοεμβρίου) και χάθηκε πολύτιμος χρόνος. Ο Λαός διαπιστώνει την κακοπιστία μερικών αντιβενιζελικών πολιτικών. Η κακοπιστία του Τσαλδάρη και η αλαζονεία του Δεμερτζή ξεπέρασαν το όριο ανοχής. Στο Συμβούλιο ηγετών έθιξαν το καθεστωτικό ζήτημα, περιφρονώντας τη θέληση του Λαού. Το μόνο που αποζητά η Κοινή Γνώμη είναι η γαλήνη και η πολιτική ομαλότητα που θα επέλθουν μόνο μέσα από τις εκλογές. Τελικά, η πλειοψηφία των πολιτικών ηγετών αποδέχθηκε το αμερόληπτο της Κυβέρνησης Κονδύλη και το αναλογικό σύστημα ως το πιο δίκαιο και πρακτικά ωφέλιμο⁵³⁰.

Η αντιβενιζελική παράταξη κατανοώντας τη ματαιότητα των προσπαθειών της, αποφάσισε να λάβει μέρος στις εκλογές. Ο ελληνικός Λαός δεν έχει ανάγκη συνταγματικών φλυαριών, έχει αηδιάσει με τους συνεχείς διαπληκτισμούς. Ουσιαστική είναι η υλική και ηθική εξύψωση του λαού που σήμερα βρίσκεται σε

⁵²⁸ Καστορία, Δ, φ.188, 3.10.1926,σελ.1, Προεκλογική κίνησης

⁵²⁹ Καστορία, Δ, φ.187, 26.9.1926,σελ.1, Επί ταις εκλογαίς: Οι παρείσακτοι, Ευθύφρων

⁵³⁰ Καστορία, Δ, φ.188, 3.10.1926,σελ.1, Αι απαιτήσεις του Λαού

αξιοθρήνητη κατάσταση. Η μεγάλη πλειοψηφία του φθίνει από την ελονοσία και άλλα νοσήματα. Το Κράτος αναγκάζεται να φέρει τα είδη πρώτης ανάγκης από το εξωτερικό και να καταβάλει εκατομμύρια λιρών στους ξένους. Οι γεωργοί απροστάτευτοι και αδιαπαιδαγώγητοι παράγουν το ένα τέταρτο των προϊόντων. Οι συγκοινωνίες βρίσκονται σε πρωτόγνωρη κατάσταση, παραλύοντας κάθε δραστηριότητα των παραγωγών που κατοικούν σε απομακρυσμένες περιοχές. Τα σχολεία και η διοίκηση μας δεν εμπνέουν καμιά εμπιστοσύνη. Αντί για την επίλυση των προβλημάτων αυτών διεξάγονται σχολαστικές πολιτικές συζητήσεις. Αντί οι φόροι να διατίθενται για κοινωφελή έργα, παρατηρείται ένας λυσσαλέος αγώνας για τη διαχείριση των πόρων, ώστε να θρέψουν τα σμήνη των αργόσχολων που λυμαίνονται τον προϋπολογισμό του Κράτους. Ο λαός πρέπει να αποστρέψει το πρόσωπό του από τους φαύλους εκμεταλλευτές και να επιβάλλει λύσεις με ψυχραιμία και αποφασιστικότητα που εγγυώνται ένα καλύτερο μέλλον⁵³¹.

Η τοπική εφημερίδα επισημαίνει ότι το Μακεδονικό λαό τον περιστοιχίζουν άνθρωποι που τον εξαπάτησαν το 1920. Οι πράκτορες του αντιδημοκρατικού κόσμου, επειδή δεν έχουν πρόγραμμα, εμφανίζονται ψευδόμενοι με τα ίδια συστήματα και τα ίδια επιχειρήματα. Στις προεκλογικές τους περιόδους έχουν ως οδηγό το ψεύδος. Δεν υπόσχονται οδοποιία, σχολεία, οικονομική ευημερία και ειρήνη ούτε ασχολούνται με δημόσια έργα, για να αναπτύξουν τον τόπο και να εξυγιάνουν τη χώρα. Υπόσχονται τα ίδια πράγματα που υπόσχονταν στο παρελθόν: τρίμηνη θητεία και την επάνοδο του βασιλιά. Δεν μιλούν για τα παιδιά του Λαού που με την πολιτική τους ετάφησαν κατά χιλιάδες στις Ασιατικές εκτάσεις. Πλησιάζουν ακόμη και τους ατυχείς πρόσφυγες τους οποίους με την πολιτική τους τους ξερίζωσαν από την πατρίδα τους. Ισχυρίζονται ότι έχουν σίγουρη τη νίκη, συζητούν για τη μέλλουσα Κυβέρνηση και δημιουργούν φαντασιώδεις στρατιωτικούς συνδέσμους. Ο Λαός όμως γνωρίζει ότι οι άνθρωποι του αντιδημοκρατικού κόσμου θα ανακινήσουν ζητήματα βασιλείας, δημοψηφίσματα, ανατροπές, εκδικήσεις, αποζημιώσεις και καταστροφές και δεν θα αφήσουν τίποτε όρθιο, όπως το 1920. Ο Λαός καλείται να προσέξει, γιατί τον περιστοιχίζουν πράκτορες του Κακού που θέλουν να κλέψουν την ψήφο του με όλα τα μέσα, για να επικρατήσουν. Ιδιαίτερα πρέπει να προσέχει ο Λαός του Νομού, γιατί ως παραμεθόριος θα υποστεί νέες περιπέτειες σε περίπτωση εξαπάτησής του. Ο Λαός δεν πρέπει να λησμονεί ότι το 1921 κινδύνευσε να προσφυγοποιηθεί. Ο Λαός έχει καθήκον να αποδοκιμάσει τον Μοναρχισμό για Τρίτη και τελευταία φορά⁵³².

Οι Φιλελεύθεροι που αποτελούν τη δημοκρατική παράταξη επιθυμούν να σταθεροποιήσουν το δημοκρατικό πολίτευμα και να εκλέξουν Γερουσία και οριστικό Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Η Κυβέρνηση αυτή θα προβεί στη λήψη μέτρων για την επάνοδο του στρατού, για την εξυγίανση των οικονομικών της χώρας, για την καλή διοίκηση, για την εκτέλεση δημόσιων έργων συγκοινωνίας, για την εκτέλεση έργων εξυγιάνσεως της χώρας, για την προστασία της υγείας. Οι άλλοι είτε λέγονται Λαϊκοί είτε ελευθερόφρονες θα επιδιώξουν ανατροπές, θα χάσουν χρόνο σε καταστροφικά

⁵³¹ Καστορία, Δ, φ.189, 10.10.1926,σελ.1, *Η αύριον*

⁵³² Καστορία, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.1, *Εις προσοχήν Λαέ!...*

έργα, αντεκδικήσεις και αγριότητες. Γι' αυτούς τους λόγους η "Καστορία" συνιστά στους πολίτες του να ψηφίσουν τη δημοκρατική παράταξη την οποία αντιπροσωπεύει η Ένωσις Φιλελευθέρων κομμάτων, ώστε να μην υποπέσει ο Μακεδονικός Λαός σε νέα παραπτώματα⁵³³.

Ο Ιω. Βαλαλάς σε επιστολή προς τους ψηφοφόρους μέσα από την εφημερίδα «Καστορία» τονίζει ότι μόνο μια ισχυρή πλειοψηφία μπορεί να δώσει σταθερή Κυβέρνηση, γι' αυτό συμβουλεύει οι συγκεντρωμένες ψήφοι να δοθούν στη δημοκρατική παράταξη των Φιλελευθέρων. Μόνο τότε η χώρα θα διέλθει την οδό τη σωτηρίας, της ευημερίας και της προόδου. Θα επέλθει η ομαλότητα με την ψήφιση Συντάγματος, τη διενέργεια κανονικών εκλογών και την εκλογή οριστικού προέδρου Δημοκρατίας. Θα τακτοποιηθούν τα οικονομικά και θα εκτελεστούν σπουδαιότατα δημόσια έργα. Με τη σύναψη προσφυγικού δανείου θα δοθεί οριστική λύση στο προσφυγικό ζήτημα. Ο φρενοβλαβής στρατοκράτης Θ. Πάγκαλος με το κίνημα του Ιουνίου 1925 διέκοψε τη σοβαρή εργασία της Κυβέρνησης των Φιλελευθέρων. Η αποξήρανση του Αξιού θα έδινε περισσότερες γαίες στους Έλληνες γεωργούς, θα κατασκευάζονταν σχολικά κτίρια, θα αυξανόταν ο αριθμός των δασκάλων και θα επικρατούσαν οι νόμοι. Στο νομό Φλωρίνης ανεγείρονται 100 σχολικά κτίρια, κατασκευάζονται πολύτιμοι οδοί, μελετάται πλήρες δίκτυο, διανοίγονται διώρυγες, μελετώνται ρυθμίσεις χειμάρρων και ποταμών. Αν πετύχουν οι αντιβενιζελικές παρατάξεις, όλα αυτά θα σταματήσουν. Η ψήφος των πολιτών στην Ένωση Φιλελευθέρων συνιστά εκπλήρωση του καθήκοντος προς την πατρίδα και προς τους ίδιους τους εαυτούς τους⁵³⁴.

Η τελευταία προεκλογική εβδομάδα υπήρξε ζοηρότατη και σε επιχειρήματα και σε απόπειρες διαφθοράς του Λαού. Η Μεταξική παράταξη έθεσε σε εφαρμογή απεγνωσμένα τεχνάσματα, χρησιμοποιώντας θεμιτά και αθέμιτα μέσα, μόλις κατάλαβε ότι το έδαφος φεύγει κάτω από τα πόδια της. Οι πράκτορες του Μεταξικού Συνδυασμού δοκίμασαν τις δυνάμεις τους στη Φλώρινα, στο Τσετιρόκιο, τη Χρούπιστα, το Μάυροβο, το Λέχοβο και στα Ορέστεια (Κορέστεια). Πείστηκαν όμως ότι ο Λαός που τον εξαπάτησαν το 1920 τους εξαπατά με υποσχέσεις ότι θα τους ψηφίσει και ότι ο Λαός του 1926 δεν είναι ίδιος με το Λαό του 1920⁵³⁵.

Οι εκλογικοί Συνδυασμοί

Οι εκλογές αναβάλλονται για τις 7 Νοεμβρίου 1926. Σύμφωνα με την «Καστορία» όλα τα πολυποίκιλα, ποικιλώνυμα, ύποπτα, εφήμερα κόμματα κατέλαβαν θέσεις, για να συμμετέχουν στην εκλογική μάχη. Πρώτη φορά ο Ελληνικός Λαός έχει 30 κόμματα, των οποίων οι αρχές και τα αλληλοσυγκρουόμενα προγράμματά τους πρόκειται να επιφέρουν τη σύγχυση στον Ελληνικό λαό. Τα περισσότερα πρόκειται να εξαπατήσουν τον ελληνικό Λαό, αφού οι υποψήφιοι τους δεν έχουν καμιά σχέση με τους αγρότες ενώ εμφανίζονται ως αυτόκλητοι προστάτες τους. Ο Λαός πρέπει να είναι

⁵³³ Καστορία, Δ, φ.191, 24.10.1926,σελ.1, *Η ψήφος*

⁵³⁴ Καστορία, Δ, φ.193, 7.11.1926,σελ.1, *Προς τους εκλογείς μου*, Ιω. Βαλαλάς

⁵³⁵ Καστορία, Δ, φ.194, 14.11.1926,σελ.4, *Ο προσφυγικός κόσμος απέλπισε τον Λιούμπη. Η προσφ. Πηνιμή κατά των παλαιοκομματικών. Όλοι υπέρ της Δημοκρατίας*

προσεκτικός και να προφυλάσσεται από τις ύποπτες υποσχέσεις. Η "Καστορία" αναλαμβάνει το υπέρτατο καθήκον να διαφωτίσει το Λαό της περιφέρειάς, έστω και αν η φωνή της δεν πρόκειται να εισακουστεί από μερικούς⁵³⁶.

Ο παλαιός πολιτικός κόσμος ηνωμένος συνιστά μια κολοσσιαία πολιτική δύναμη που δεν κατόρθωσε να επιβάλλει τις απόψεις του, γιατί δεν έχει συνειδητοποιήσει τη δύναμη του και εξαρτάται από τις μικροαντιλήψεις διαφόρων κοινωνικών τάξεων και πολιτευομένων του⁵³⁷. Ο αντιδημοκρατικός κόσμος είναι διαιρεμένος σε τρία στρατόπεδα στο Δραγουμικό, το Μεταξικό, το Λαϊκό, με αποτέλεσμα οι ψήφοι των μη φιλελευθέρων να διαμοιραστούν. Εκτός αυτού όμως οι αντίπαλοι της δημοκρατικής παράταξης δεν έχουν να παρουσιάσουν κανένα έργο και δεν έχουν δείξει ενδιαφέρον για τον τόπο⁵³⁸.

Κατά την «Καστορία» παρατηρείται ζωνή προεκλογική κίνηση, πρωτοφανής στα χρονικά του τόπου. Από κάθε γωνιά ξεφυτρώνει και ένας υποψήφιος και εμφανίζεται ένας νέος συνδυασμός. Ο λαός δυσανασχετεί, αλλά το φαινόμενο αυτό τον βοηθά να κρίνει αντικειμενικότερα και να διακρίνει εκείνους που πραγματικά εργάζονται για τον τόπο⁵³⁹. Στην περιφέρεια Φλωρίνης παρατηρείται πληθώρα συνδυασμών, αφού έχουν καταρτιστεί 5 συνδυασμοί. Ωστόσο η τοπική εφημερίδα επισημαίνει ότι τα κατάλληλα πρόσωπα για το βουλευτικό αξίωμα είναι μετρημένα, με αποτέλεσμα να παρατηρείται δυστοκία στον καταρτισμό των εκλογικών συνδυασμών. Οι δημοκρατικοί Φιλελεύθεροι θα κατέλθουν στις εκλογές ως «Ένωσις Φιλελευθέρων κομμάτων», ώστε με την ανάδειξη ισχυρών παρατάξεων να αποφευχθεί η πολιτική αναρχία⁵⁴⁰. Σε λογοπαίγνιο αναφέρεται ότι ο συνδυασμός που θα καταρτίσει ο Ιω. Βαλαλάς θα έχει κύρος, αφού υποψήφιος θα είναι ο Δ. Κύρου επίσης θα είναι μοδάτος, αν προσληφθεί ο Μόδης. Ο συνδυασμός των Φιλελευθέρων υπό την ηγεσία του Ιω. Βαλαλά θα περιλαμβάνει τους: Δ. Κύρου, Γ. Μόδη, Σωσίδα, Σαπουντζή και Π. Χρηστίδη⁵⁴¹. Ο συνδυασμός της Ενώσεως Φιλελευθέρων αποτελείται από γνωστά πρόσωπα τόσο για τη δράση τους όσο και για το παρελθόν τους, γι' αυτό η εφημερίδα "Καστορία" συνιστά στους πολίτες να ψηφίσουν τον συνδυασμό αυτό. Υποστηρίζεται ότι οι υποψήφιοι του συγκεκριμένου συνδυασμού έχουν υγιή νου, αγαπούν τον τόπο, πονούν την πατρίδα, επιδιώκουν την πρόοδο και την ανάπτυξη. Το έμβλημα της Ενώσεως Φιλελευθέρων θα είναι ο φωτοβόλος αστέρας που θα φωτίσει τους εκλογείς του τόπου και θα τους οδηγήσει με συνείδηση στην κάλπη⁵⁴².

Η «Καστορία» δεν χάνει την ευκαιρία να προβάλλει στα άρθρα της τα προτερήματα των υποψηφίων του Φιλελεύθερου συνδυασμού. Από την μια μεριά ο Μιχαήλ Σωσίδα αναφέρεται ότι ανήκει στην πατριαρχική οικογένεια της Νεβέσκης,

⁵³⁶ Καστορία, Δ, φ.189, 10.10.1926,σελ.1, *Οι επιδρομείς*

⁵³⁷ Καστορία, Δ, φ.186, 19.9.1926,σελ.1, *Σκέψεις και κρίσεις*

⁵³⁸ Καστορία, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.4, Προεκλογική κίνηση: Ο λαός προ της πληθώρας υποψηφίων κινεί την κεφαλή του χαρακτηριστικώς, αλλά εκτιμά πρόσωπα και πράγματα

⁵³⁹ Ο.π.

⁵⁴⁰ Καστορία, Δ, φ.189, 10.10.1926,σελ.1, *Εκλογική κίνησης*

⁵⁴¹ Καστορία, Δ, φ.190, 17.10.1926,σελ.1, *Προεκλογική κίνησης*

⁵⁴² Καστορία, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.1, *Ζητήματα: Ο Συνδυασμός μας*

ανατράφηκε και μεγάλωσε στη Γερμανία, όπου ασχολήθηκε με το εμπόριο καπνού. Εγκατεστημένος στη Θεσσαλονίκη προμηθεύει καπνά σε πολλά ευρωπαϊκά κέντρα. Όνειρό του είναι να αναπτύξει την καπνοκαλλιέργεια στη Δ. Μακεδονία και να στήσει στη Χρούπιστα το κέντρο της καπνοκαλλιέργειάς του. Από την άλλη μεριά γράφεται ότι ο Παντελής Χρηστίδης είναι σεμνός δικηγόρος πρόσφυγας και Πρόεδρος του Παμπροσφυγικού Συλλόγου Καστοριάς, τον υπέδειξαν οι πρόσφυγες, για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά τους. Ο Χρηστίδης με αδελφική και πατρική αγάπη υποδεχόταν τους γυμνούς και ανυπόδητους πρόσφυγες και μοχθούσε για την αποκατάστασή τους και τους αντιπροσώπευε στα διάφορα παμπροσφυγικά συνέδρια⁵⁴³. Υπερασπίστηκε σθεναρά τα προσφυγικά δίκαια και παρέχει όλα τα εχέγγυα ότι θα εκπροσωπήσει τον προσφυγικό κόσμο στη Βουλή, υπηρετώντας ειλικρινά και ανιδιοτελώς τα εθνικά και ομαδικά συμφέροντα των προσφύγων και της περιφέρειας Φλωρίνης⁵⁴⁴.

Με το αναλογικό σύστημα ένας συνδυασμός δεν μπορεί να πετύχει πάνω από 3 βουλευτικές έδρες στην περιφέρεια Φλωρίνης-Καστοριάς. Παρόλ' αυτά ο Σ. Λιούμπης διακηρύττει ότι θα πετύχει 5 έδρες, ο Χαλάτσης 4 έδρες, ο Ασκεπίδης 4, ο Φ. Δραγούμης 3, ο κομμουνιστής Χαντζόπουλος 5, ο Τουτουντζής 4. Ο Ιω. Βαλαλάς διαπιστώνει ότι δεν απομένουν άλλες έδρες, αφού οι αντίπαλοί του θα πετύχουν 26 βουλευτές ενώ υπάρχουν μόνο 6 έδρες. Εκτός όμως από τους αντιπάλους του ο συνδυασμός των φιλελευθέρων έχει να αντιμετωπίσει την αποσκίρτηση στελεχών του. Η εφημερίδα «Καστορία» σχολιάζει σκωπτικά, ανατρέχοντας στον Τρικούπη ο οποίος, όταν αποσκίρτησαν φίλοι του, είπε: «Χαρά σε εκείνον που τους χάνει κ' άλλοι σε εκείνον που θα παν». Το ίδιο ισχύει για τους τέως φιλελευθέρους Ωρολογόπουλους, δικηγόρους, βουλευτές και για τον διευθυντή της Εθνικής Τσιρλή, που χαρίζονται στο Σ. Λιούμπη με όλη την καρδιά των Φιλελευθέρων⁵⁴⁵. Ο Αλεξ. Ωρολογόπουλος εγκατέλειψε τις φιλελεύθερες αρχές και προσκολλήθηκε στο Λιούμπη. Ο Λιούμπης υποσχέθηκε στον Ωρολογόπουλο να παύσει τον Τομαρά και να υποστηρίξει για δήμαρχο τον Γεώργιο Ωρολογόπουλο⁵⁴⁶.

Στην εφημερίδα «Καστορία» επιχειρείται να αιτιολογηθεί η στάση των προσφύγων στις εκλογές. Οι πρόσφυγες δεν λησμονούν ότι οι αντιδημοκρατικοί τους ξερίζωσαν από την πατρίδα τους, τους ανάγκασαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, να χάσουν τους συγγενείς τους και να γυρνούν σαν τα έρημα πουλιά. Όταν ήλθαν στην Ελλάδα οι αντιδημοκρατικοί τους αντιμετώπιζαν σαν εχθρούς ενώ οι Φιλελεύθεροι σαν αδελφούς⁵⁴⁷. Οι πρόσφυγες της περιφέρειας τάσσονται στο πλευρό των φιλελευθέρων, αφού είναι αδύνατο να ψηφίσουν τα αντιδημοκρατικά κόμματα που συνετέλεσαν στην καταστροφή τους. Συγκεκριμένα, οι πρόσφυγες εκδηλώνουν την ευγνωμοσύνη τους για την επιλογή του Παν. Χρηστίδη και δηλώνουν ότι θα υποστηρίξουν με φανατισμό το συνδυασμό των φιλελευθέρων, αφού αποδοκίμασαν

⁵⁴³ Καστορία, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.1, Ζητήματα: Τα προσόντα των

⁵⁴⁴ Καστορία, Δ, φ.193, 29.10.1926,σελ.4, Εκκλήσεις προς τους πρόσφυγες Φλώρινας και Καστοριάς

⁵⁴⁵ Καστορία, Δ, φ.191, 24.10.1926,σελ.1, Ζητήματα: Ενέσεις & Τι είπεν ο Τρικούπης

⁵⁴⁶ Καστορία, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.1, Ζητήματα: Για το πάπλωμα & Πρωτόκολλον

⁵⁴⁷ Καστορία, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.1, Ζητήματα: Τα προσόντα των

τον κομμουνιστή Χατζόπουλο. Για την καθοδήγηση των προσφύγων, οι Φιλελεύθεροι συγκρότησαν επιτροπή από τους Δημ. Πυρίλλη, Ιω. Παπαδόπουλο, Γ. Περσίδη, Γ. Νικολαΐδη, Νικ. Μουτιάδη, Δεϊμερτζόγλου, Μιχαηλίδη, Χαραλάμπους, Τσακιρίδη, Φωτιάδη, Τσακιάρόγλου, Θεόδ. Θεολόγου και Ηλία Σαββίδη. Επιπρόσθετα, οι συνομοσπονδίες Αθηνών και Θεσσαλονίκης συνέστησαν στους πρόσφυγες Φλωρίνης να αποδοκιμάσουν τους υποψηφίους που προσκολλήθηκαν σε αντιφιλελεύθερους συνδυασμούς⁵⁴⁸. Γράφεται ότι πολλοί κάνουν υπολογισμούς για τις δυνάμεις που θα πετύχουν τα κόμματα, με βάση τα δεδομένα των εκλογών του Νοεμβρίου 1920, οπότε οι αντιβενιζελικοί είχαν συμμαχήσει με τους Τούρκους και πήραν 55%. Αν αφαιρεθούν από τους αντιβενιζελικούς οι τουρκικές ψήφοι και προστεθούν τριπλάσιες προσφυγικές ψήφοι, καταλήγει κανείς στη νίκη των δημοκρατικών⁵⁴⁹. Στη συνεδρίαση των συλλόγων Μικρασιατών, Πόντιων και Θρακών αποφασίστηκε να ταχθούν σύσσωμοι στο πλευρό του Φιλελεύθερου συνδυασμού⁵⁵⁰.

Στον εμπορικό και τον επαγγελματικό κόσμο τίθεται το δίλημμα μεταξύ αλληλεγγύης και καθήκοντος. Η αλληλεγγύη τους υπαγορεύει να ψηφίσουν το συνδυασμό των επαγγελματιών που είναι καταδικασμένος σε αποτυχία. Το καθήκον όμως τους επιβάλλει να ψηφίσουν το συνδυασμό του Ιω. Βαλαλά που τους εξυπηρέτησε με διαφορετικούς τρόπους. Με τη συμβολή του Ιω Βαλαλά κατασκευάστηκε η γέφυρα Μανιάκων, η νέα όδος που κατασκευάζεται αυτούς θα εξυπηρετήσει πρωτίστως, αλλά και τα δύομισι εκατομμύρια των προϋπολογισμών των διδασκαλείων, των Ορφανοτροφείων διέρχονται από τα επαγγελματικά σωματεία⁵⁵¹. Άλλωστε οι φιλελεύθεροι επαγγελματίες έχουν υψηλότερο διανοητικό επίπεδο και δεν είναι δυνατό να παρασυρθούν στη χίμαιρα που οδήγησε στη συγκρότηση του επαγγελματικού συνδυασμού ο οποίος είναι καταδικασμένος⁵⁵². Ο συνδυασμός των Επαγγελματιών αποτελείται από τους Ιω. Μανδρινό, Κ. Μήλιο, Α. Δασκαλάκη, Εμμ. Σαραγιώτη, Ναούμ Σπανό και Ιω. Παπαθανασίου. Οι υποψήφιοι του επαγγελματικού συνδυασμού μαζί με τον υποψήφιο τους στη Θεσσαλονίκη Ν. Ασκεπίδη, συγκεντρώθηκαν και παρουσίασαν το πρόγραμμα του συνδυασμού παρουσία μόνο 40 εμπόρων⁵⁵³.

Στο συνδυασμό Θεσσαλονίκης θα ηγηθεί ο Φ. Δραγούμης που ανήκει στη Νέα Πολιτική Ζωή του Ζαβιτσάνου. Ο συνδυασμός του Φιλ. Δραγούμη περιλαμβάνει τους: Φ. Δραγούμη, Γ. Τσόντο, Α. Νταλίπη, Κώτα, Στ. Μπινόπουλο και Ιω. Ζωγράφο⁵⁵⁴. Στην εύθυμη στήλη της εφημερίδας επισημαίνεται ότι ο Φ. Δραγούμης θα καταρτίσει

⁵⁴⁸ Καστορία, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.4, Προεκλογική κίνησης: *Ο λαός προ της πληθώρας υποψηφίων κινεί την κεφαλήν του χαρακτηριστικώς, αλλά εκτιμά πρόσωπα και πράγματα*

⁵⁴⁹ Καστορία, Δ, φ.193, 7.11.1926,σελ.1, Ζητήματα: *Μια στατιστική*

⁵⁵⁰ Καστορία, Δ, φ.193, 7.11.1926,σελ.4, Προεκλογική κίνησης: *Ο λαός προ της πληθώρας υποψηφίων κινεί την κεφαλήν του χαρακτηριστικώς, αλλά εκτιμά πρόσωπα και πράγματα*

⁵⁵¹ Καστορία, Δ, φ.191, 24.10.1926,σελ.1, Ζητήματα: *Το δίλημμα*

⁵⁵² Καστορία, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.4, Προεκλογική κίνησης: *Ο λαός προ της πληθώρας υποψηφίων κινεί την κεφαλήν του χαρακτηριστικώς, αλλά εκτιμά πρόσωπα και πράγματα*

⁵⁵³ Ο.π.

⁵⁵⁴ Ο.π.

αγροτικό συνδυασμό, θα απαγγείλει Φιλιππικούς, υποσχόμενος χίλια καλά στους αγρότες και λαγούς με πετραχείλια⁵⁵⁵.

Την ηγεσία του Μεταξικού συνδυασμού θα αναλάβει ο Σ. Λιούμπης. Το «Κολύβριον» σχολιάζει ότι ο Σίμος Λιούμπης θα ηγηθεί του Μεταξικού κόμματος, γι' αυτό έρχεται ντυμένος στα μεταξωτά ενώ οι κομματάρχες τον περιμένουν στα χρυσά, αλλά θα φύγει ντυμένος στα μαύρα. Ο συνδυασμός των ελευθεροφρόνων Μεταξικός συνδυασμός αποτελείται από τους: Σ. Λιούμπη, Δημ. Τζήμα, Π. Ζήση, Δ. Τσώγκου, Χατζητύπη, Γ. Κίαντου, ενώ ο ιατρός Παπαζήσης διέβλεψε τις δυσκολίες και παραιτήθηκε, προφασιζόμενος ότι είναι γιατρός του Νοσοκομείου Χρουπίστης, αντί αυτού προσελήφθη ο ιατρός Β. Δουδούμη⁵⁵⁶.

Ο Ιω. Καραβίτης θα ηγηθεί του ανεξάρτητου γεωργικού συνδυασμού στον οποίο θα συμπεριληφθούν ο Ηλ. Χαλάτσης, ο Αριστ. Χαρισιάδης και γίνονται προσπάθειες να πειστεί ο Φ. Φωτίου. Ο Ιω. Καραβίτης αναζητά πρόσωπα για τον ανεξάρτητο συνδυασμό του. Για τον ανεξάρτητο υποψήφιο Ιωάννη Καραβίτη γράφεται χιουμοριστικά ότι ήρθε με το αυτοκίνητο ελλείψει υποψηφίων, όμως θα φύγει με το καράβι⁵⁵⁷.

Ο Γεωργικός συνδυασμός δεν πρόκειται να καταρτιστεί στην περιφέρειά μας, γιατί ο αγροτικός πληθυσμός νιώθει υποχρέωση στα δημοκρατικά κόμματα των οποίων οι πληρεξούσιοι εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους. Η εφημερίδα «Καστορία» αναφέρει ένα σχετικό περιστατικό. Ένας υποψήφιος του ψευτογεωργικού συνδέσμου προσέγγισε έναν παράγοντα των χωριών, για να του αναπτύξει το πρόγραμμά του. Ο υποψήφιος όμως άρχισε να εντοπίζει ελλείψεις στους Δραγούμη, Λιούμπη και τους υπόλοιπους υποψηφίους. Όταν πρόφερε το όνομα του Ι. Βαλαλά, η φωνή του χάθηκε. Σύμφωνα με την εφημερίδα τα πρόσωπα που ίδρυσαν τον Γεωργοκτηματικό Σύλλογο προσπαθούν να αποκρύψουν τις παράνομες πράξεις τους. Εκμεταλλεύτηκαν οικονομικά τους αγρότες και προσπαθούν να τους εκμεταλλευτούν και πολιτικά, παζαρεύοντας τις ψήφους των άτυχων χωρικών που έχουν συνάψει άτακτες αγοραπωλησίες. Οι τίμιοι αγρότες θα αντισταθούν στην προσπάθεια εκμετάλλευσης⁵⁵⁸.

Η τοπική εφημερίδα αντιμετωπίζει με επιφύλαξη την υποψηφιότητα του Χαντζόπουλου. Γράφει ότι άνθρωποι κάθε τάξης και προέλευσης έρχονται στην πόλη με σκοπό να πολιτευθούν. Ο Λαός πρέπει να θέσει τα ερωτήματα: «Πόθεν ήλθες; Τις είσαι και τι έπραξες υπέρ εμού;»⁵⁵⁹. Εμφανίζονται άνθρωποι ύποπτης προέλευσης και αγνώστου παρελθόντος που ζητούν την ψήφο, υποσχόμενοι λαγούς με πετραχείλια, αποβλέποντας μόνο στην εκλογή τους ως βουλευτές. Ο συνδυασμός αγροτοκομμουνιστών αποτελείται από τους Μαδρατζή, Χατζόπουλο, Στυλιάδη, Γρηγορίου, Ιω. Λιβανίδη, Μέλιου Παπατέρπου με την ελπίδα να πετύχουν μια έδρα

⁵⁵⁵ Καστορία, Δ, φ.189, 10.10.1926,σελ.1, Εύθυμος Στήλη: *Εκλογικά*, Κολύβριον

⁵⁵⁶ Ο.π.

⁵⁵⁷ Καστορία, Δ, φ.189, 10.10.1926,σελ.1, Εύθυμος Στήλη: *Εκλογικά*, Κολύβριον

⁵⁵⁸ Καστορία, Δ, φ.190, 17.10.1926,σελ.1, Ζητήματα: *Τα άψυχα & Η μαφία*

⁵⁵⁹ Καστορία, Δ, φ.189, 10.10.1926,σελ.1, Ζητήματα: *Έρχονται*

στη Φλώρινα, όπου υπάρχουν Καυκάσιοι κομμουνιστές⁵⁶⁰. Ο Κομμουνιστικός συνδυασμός που υποστηρίζεται από τους Κιρκασίους στην περιφέρεια Φλωρίνης αντιπροσωπεύεται από τον Χαντζόπουλο στην Καστοριά ο οποίος δεν βρήκε πρόσωπα να υποστηρίξουν το ύποπτο εγχείρημά του, αφού κάτω από το μανδύα του αγρότη υποκρύπτει άγριο κομμουνισμό. Ο πόντιος Χαντζόπουλος προτάθηκε από πολλούς πρόσφυγες να πολιτευτεί στην περιφέρειά μας και ήρθε σε συνεννόηση τόσο με την προσφυγική οργάνωση στη Φλώρινα όσο και με την αντίστοιχη στη Χρούπιστα⁵⁶¹. Οι πρόσφυγες ενδέχεται να παρασυρθούν από τον αντιπρόσωπο του Κομμουνισμού που εισχώρησε στις τάξεις των προσφύγων της περιφέρειας. Ο Χαντζόπουλος προσπαθεί με θεμιτά και αθέμιτα μέσα να διχάσει τους πρόσφυγες. Ο Κομμουνιστής παρείσακτος πολιτευτής πλησίασε λογικό πρόσφυγα, για να του ασκήσει προπαγάνδα. Ο σόφρων Πόντιος του απάντησε στην ποντιακή διάλεκτο: *«Ευχαριστούμεν σε. Δεν έχεις εμπροσθέν σου παιδιά. Γνωρίζω πως ζητάς βουλευτικήν δουλείαν, αλλά η λαλία σου δεν έχειν πέρασιν»*. Υποστήριξε ότι οι πολιτευτές του τόπου έπραξαν το καθήκον τους απέναντι στους πρόσφυγες του τόπου, τους παρείχαν αδελφική στοργή και έδωσαν εργασία σε χιλιάδες πρόσφυγες στην κατασκευή της οδού Καστορίας-Σοροβίτς⁵⁶².

Το Λαϊκό Κόμμα υπό την ηγεσία του Σωτ. Τουτουντζή μετά από εντολή του Τσαλδάρη συγκρότησε συνδυασμό που αποτελείται από τους: Σ. Τουτουντζή, Κ. Χαιριστανίδη, Δ. Ταουσάνη, Μ. Κοντίδη, Ευγγ. Φιλίππιδη⁵⁶³.

Στην Κοζάνη καταρτίστηκαν πέντε συνδυασμοί: ο Καφανταρικός του Κοπαρούσου και Ζωγράφου, ο Μπουσικός υπό την ηγεσία του Μπούσιου, ο Μεταξικός υπό την ηγεσία του Γ. Βαρβούτη, ο εργατοαγροτικός υπό την ηγεσία των Παπακωνσταντίνου και Πανταζόπουλου, ο αμιγής προσφυγικός συνδυασμός και ο συνδυασμός της Δημοκρατικής Ένωσης⁵⁶⁴.

Ο Θ. Βαλαλάς σε χρονογράφημα του καυτηριάζει τις υπερβολές που παρατηρούνται κατά την προεκλογική περίοδο. Υπογραμμίζει ότι οι λόγοι των πολιτικών έχουν καταντήσει τετριμμένοι, γι' αυτό ο Λαός δεν θέλει να ακούει λόγια, αλλά επιθυμεί να διακρίνει την αξία ενός υποψηφίου βουλευτή με τα έργα, τους τρόπους, το ηθικό του και το κύρος του. Παρόλα αυτά δεν μπορεί να παραγνωριστεί ότι οι λόγοι των υποψηφίων είναι πάντα διασκεδαστικοί. Σε ένα χωριό που ο πρόκριτος γηγενής και ο πρόκριτος πρόσφυγας ήταν στα μαχαίρια λόγω κτηματικών διαφορών, ο υποψήφιος υποσχέθηκε να τους συμφιλιώσει, συμπεθεριάζοντάς τους. Ο συγκεκριμένος υποψήφιος σε άλλο χωριό παρασύρθηκε σε χείμαρρο υποσχέσεων, αφού υποσχέθηκε να κατασκευάσει και δεύτερο σχολείο, ένα για τις καθημερινές και ένα για τις γιορτές. Επιπλέον υποσχέθηκε να τους κατασκευάσει γέφυρα, αφού τους

⁵⁶⁰ Καστοριά, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.4, *Προεκλογική κίνησης: Ο λαός προ της πληθώρας υποψηφίων κινεί την κεφαλήν του χαρακτηριστικώς, αλλά εκτιμά πρόσωπα και πράγματα*

⁵⁶¹ Καστοριά, Δ, φ.188, 3.10.1926,σελ.4, *Προεκλογική κίνησης*

⁵⁶² Καστοριά, Δ, φ.190, 17.10.1926,σελ.1, *Ζητήματα: Κομμουνισμός & Οι προσφυγοπροστάται*

⁵⁶³ Καστοριά, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.4, *Προεκλογική κίνησης: Ο λαός προ της πληθώρας υποψηφίων κινεί την κεφαλήν του χαρακτηριστικώς, αλλά εκτιμά πρόσωπα και πράγματα*

⁵⁶⁴ Καστοριά, Δ, φ.190, 17.10.1926,σελ.1, *Εν Κοζάνη*

φέρει και ποτάμι. Στο τέλος ο χρονογράφος φτάνει στο σημείο να επικαλεστεί την Παναγιά την Φανερωμένη, για να εκλείψουν οι ασχήμιες των εκλογών⁵⁶⁵.

Η εφημερίδα «Καστορία» προβλέπει ότι η νίκη κλίνει προς το μέρος των φιλελευθέρων αφενός, γιατί ηγείται του συνδυασμού ο Ιω. Βαλαλάς του οποίου το ενδιαφέρον για τον τόπο είναι γνωστό σε όλους και αφετέρου, διότι η φιλελεύθερη παράταξη είναι ενιαία και οι ψήφοι δεν θα διαμοιραστούν. Από το πρωί μέχρι τη βαθιά νύχτα διάφοροι φίλοι και παράγοντες των χωριών επισκέπτονται την οικία του Ιω. Βαλαλά και δηλώνουν ότι θα ταχθούν στο πλευρό του. Η σεμνότητα, η σοβαρότητα και το νοικοκυριό των ανθρώπων αυτών αποδεικνύει ότι ο φρόνιμος Λαός, θέτοντας πάνω από τα ατομικά του συμφέροντα, τα συμφέροντα της πατρίδας και του τόπου τίθεται ανεπιφύλακτα στο πλευρό των Δημοκρατικών φιλελευθέρων. Παράλληλα, παράγοντες των Ορεσטיών σε επίσκεψή τους δήλωσαν την αφοσίωσή τους στο πρόσωπο του Ι. Βαλαλά. Οι Λεχοβίτες της Θεσσαλονίκης, όταν έμαθαν ότι οι Κλεισουριώτες θα καταψηφίσουν το Βαλαλά, επειδή η οδός έχει χαραχθεί μέσω Λεχόβου αποφάσισαν να μεταβούν στο Λέχοβο την ημέρα της εκλογής, για να αναπληρώσουν τις ψήφους που θα χαθούν από την Κλεισούρα. Οι ορθοφρονούντες Κλεισουριείς όμως υποστηρίζουν το Βαλαλά, γιατί με την κατασκευή της νέας οδού Νταουλίου θα χρησιμοποιηθούν πολλά εργατικά χέρια και θα ωφεληθούν στο μέλλον⁵⁶⁶.

Τα αποτελέσματα των εκλογών

Η ημέρα της Κυριακής των εκλογών ήταν ηλιόλουστη και η Φύση πανηγύριζε τη σημαντική αυτή μέρα για την Ελλάδα. Η κίνηση άρχισε από τη βαθιά νύχτα και ο κόσμος κατέκλυσε τα εκλογικά τμήματα. Πρώτη φορά παρατηρείται τέτοια τάξη στις εκλογές και για πρώτη φορά μετέχει τόσος κόσμος. Τα ψηφοδέλτια μαρτυρούν την αφθονία των συνδυασμών. Το πρώτο τμήμα στον Άγιο Αθανάσιο δέχθηκε τους Ισραηλίτες που εκπλήρωσαν το καθήκον της ψήφου και αμέσως μετά μετέβησαν στις εργασίες τους. Η εκλογική επιτροπή απαρτίζεται από το δικαστικό αντιπρόσωπο: Εμμ. Πουλιουδάκη, Σωκρ. Μάνθο, Χρ. Καραγκούνη, Ιω. Πασχάλη και Β. Γάκη. Ο Αργ. Ζαχαριάδης έχει καταφέρει να αποστηθίσει τους εκλογικούς καταλόγους και διευκολύνει με αυτό τον τρόπο την εφορευτική επιτροπή και τους ψηφοφόρους. Στο δεύτερο εκλογικό τμήμα στην Παλαιά Σχολή Αρρένων δικαστικός αντιπρόσωπος είναι ο Παντ. Ανδρουτσόπουλος. Εκεί στήνει το στρατηγείο του ο Χαρισιάδης και προσπαθεί να μαντέψει τι ψηφίζει ο κόσμος ενώ στο άλλο τμήμα είναι εγκατεστημένος ο Χαλάτσης. Στις 11 κατακλύζουν τα εκλογικά τμήματα οι εκλογείς της Τειχολίστης, Αποσκέπου, Μανιάκων, Σετόμου και Γαβρεσίου ψηφίζοντας τους συνδυασμούς του Δραγούμη, Λιούμπη, Χαρισιάδη, Τουτουντζή. Το απόγευμα η μάχη θα έχει κριθεί, όλοι πιστεύουν ότι η νίκη κλίνει υπέρ των Φιλελευθέρων⁵⁶⁷.

⁵⁶⁵ Καστορία, Δ, φ.192, 31.10.1926,σελ.1, Χρονογράφημα: *Λόγοι...Θ. Βαλαλάς*

⁵⁶⁶ Καστορία, Δ, φ.193, 7.11.1926,σελ.4, *Προεκλογική κίνησης: Ο λαός προ της πληθώρας υποψηφίων κινεί την κεφαλήν του χαρακτηριστικώς, αλλά εκτιμά πρόσωπα και πράγματα*

⁵⁶⁷ Καστορία, Δ, φ.195, 21.11.1926,σελ.4, *Η θριαμβευτική επιτυχία των Φιλελευθέρων. Ο Λαός εψήφισε υπέρ της Δημοκρατίας. Σάρωμα των αντιβενιζελικών κομμάτων*

Η «Καστορία» αισθάνεται ικανοποιημένη από τα αποτελέσματα των εκλογών, τα οποία δικαίωσαν τις προβλέψεις της. Ο ελληνικός λαός παραμένει δημοκρατικός. Ωστόσο οι δημοκρατικές ψήφοι δεν είναι αρκετές, για να στηρίξουν μια δημοκρατική Κυβέρνηση. Δυστυχώς ένα μέρος του ελληνικού Λαού δεν μπόρεσε να αρθεί στο ύψος των περιστάσεων και χάθηκαν πολύτιμες εθνικές δυνάμεις που θα εξασφάλιζαν την ευτυχία του έθνους. Υπάρχει το ενδεχόμενο της συγκρότησης Κυβέρνησης Συνασπισμού. Θα επιδιωχθεί η λύση συνεργασίας, αποκλείοντας το λαϊκό κόμμα⁵⁶⁸.

Με την εφαρμογή της απλής αναλογικής παρήλθε μια εβδομάδα για την καταμέτρηση των αποτελεσμάτων στην πρώτη κατανομή και θα παρέλθει και άλλη για τη δεύτερη και την τρίτη κατανομή των εδρών. Η αργοπορία αυτή έδωσε την αφορμή στον αντιβενιζελικό κόσμο να διασπείρει διαδόσεις ότι αποκρύπτονται τα πραγματικά αποτελέσματα των εκλογών. Χάρη στο αναλογικό σύστημα που πολέμησαν οι αντιβενιζελικοί κατέκτησαν μερικές έδρες. Αν εφαρμοζόταν το πλειοψηφικό σύστημα η ήττα τους θα ήταν μεγαλύτερη⁵⁶⁹. Ωστόσο η φθορά που υπέστησαν είναι μεγάλη και η αμοιβή που πήραν από το αναλογικό σύστημα δεν ικανοποιεί τις προβλέψεις και τα όνειρά τους.

Ο Μακεδονικός λαός καταψήφισε τον παλαιοκομματισμό και υπερψήφισε τη Δημοκρατία, αντιλαμβανόμενος ότι η ευημερία του μπορεί να επιτευχθεί με το δημοκρατικό πολίτευμα. Η Μακεδονία εξαγνίστηκε από το σφάλμα που διέπραξε την 1 Νοεμβρίου 1920. Ο αντιβενιζελικός κόσμος παρεξηγεί τη σεμνή και σώφρονα στάση του δημοκρατικού κόσμου, υποστηρίζοντας ότι η νίκη των δημοκρατικών δεν είναι πλήρης. Οι άνθρωποι της αντιβενιζελικής παράταξης κατάλαβαν την πλάνη τους, αφού από την εκλογική μάχη βγήκαν μειωμένοι ηθικά, κομματικά, υλικά και ποιοτικά. Όσοι τους ψήφισαν δεν ανήκουν στην υγιή μερίδα του ελληνικού λαού που δεν εξαπατάται με κεράσματα, υποσχέσεις ή άλλα μέσα⁵⁷⁰.

Η τοπική εφημερίδα σχολιάζει ότι οι κομματάρχες της πόλης που απέτυχαν συγκεντρώνονται στα καφενεία και ζητούν παρηγοριά, υποστηρίζοντας ότι υπερτερεί ο αντιβενιζελικός κόσμος, επειδή ο Δραγούμης είναι αντιβενιζελικός. Ο Δραγούμης ζήτησε την ψήφο του Λαού ως αγροτικός και εγκατέλειψε τις σάπιες ιδέες. Γι' αυτούς τους λόγους η εφημερίδα όχι μόνο δεν άσκησε αντιπολίτευση, αλλά υποστήριξε την υποψηφιότητά του. Αν ο Φ. Δραγούμης δηλώσει μετεκλογικά ότι είναι αντιδημοκρατικός, δικαιούμαστε να υποστηρίξουμε ότι εξαπάτησε τους εκλογείς⁵⁷¹.

Στην «Καστορία» διαπιστώνεται ότι οι πολίτες της Καστοριάς ψήφισαν το Φιλελεύθερο συνδυασμό με πανηγυρικό τρόπο. Τα όργανα των διαφόρων συνδυασμών απέτυχαν στις προπαγανδιστικές τους ενέργειες και ο κόσμος προσήλθε στις κάλπες, αποφασισμένος να ψηφίσει το Φιλελεύθερο συνδυασμό. Τα αποτελέσματα δείχνουν τη φανερή νίκη των Φιλελευθέρων και την πανηγυρική επιδοκιμασία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος. Στα πρόσωπα των ανθρώπων της Μεταξικής παράταξης διακρινόταν η

⁵⁶⁸ Καστορία, Δ, φ.194, 14.11.1926,σελ.1, *Μετά τη νίκη*

⁵⁶⁹ Καστορία, Δ, φ.194, 14.11.1926,σελ.1, Ζητήματα: *Αι εκλογαί*

⁵⁷⁰ Καστορία, Δ, φ.194, 14.11.1926,σελ.1, Ζητήματα: *Εξαγνισμός, Μας παρεξηγούν, Το ηγνώσαν*

⁵⁷¹ Καστορία, Δ, φ.194, 14.11.1926,σελ.1, Ζητήματα: *Ισχυρισμοί*

απογοήτευση που δεν ήθελαν να παραδεχτούν τη σκληρή πραγματικότητα. Περίμεναν και άλλη 1^η Νοεμβρίου αλλά με την επανάληψη της ανακοίνωσης των γενικών αποτελεσμάτων εξοικειώνονται με την πραγματικότητα⁵⁷².

Εκλέχτηκαν από τον Αγροτικό - συνεργατικό συνδυασμό ο Φιλ. Δραγούμης, ο Στ. Μπινόπουλος, από τους Φιλελεύθερους οι Ι. Βαλαλάς, Π. Χρηστίδης και από τη δεύτερη κατανομή αναδείχτηκαν βουλευτές οι Γ. Μόδης και ο Δημ. Τζήμας, ο Μεταξικός Σ. Λιούμπης και ο Ν. Κυριακόπουλος εκλέχτηκε από τα υπολείμματα των ψήφων των άλλων περιφερειών ανακηρύχθηκε όμως βουλευτής, δημιουργώντας την εντύπωση ότι ο νομός μας ασπάστηκε τις αρχές του κομμουνισμού⁵⁷³. Στην πραγματικότητα στο Νομό οι ψήφοι των Κομμουνιστών δεν υπερέβησαν τις 200. Ο Ν. Κυριακόπουλος, βουλευτής του Ενιαίου Μετώπου (ΚΚΕ) ήταν αποδεκτός από τον βλαχόφωνο και σλαβόφωνο πληθυσμό της περιοχής και οι Παντελής Μανδρατζής και Στυλιανός Χατζόπουλος συνέβαλαν προσωπικά στο ποσοστό (υπερδιπλάσιο του εθνικού του μέσου όρου) που εισέπραξε το Αγροτικό Κόμμα στην περιοχή (Αθανασιάδης, 2017). Βουλευτές Κοζάνης εκλέχτηκαν οι Φιλελεύθεροι: Ν. Κουπαρούσος, Γ. Κακουλίδης, Ηλ. Παπαδόπουλος, Π. Ζωγράφος, Γ. Βαρβούτης (Ελευθεροφρόνων), Γ. Μπούσιος, Αριστ. Ζάχος (Μακεδονική Ομάδα). Η Βουλή θα συγκροτηθεί σε σώμα στις 26 Νοεμβρίου και ο σχηματισμός κυβέρνησης θα ανατεθεί στους Καφαντάρη-Μιχαλακόπουλο⁵⁷⁴.

Εκτός από τη βέβαιη για την εφημερίδα «Καστορία» επανεκλογή του Ιω. Βαλαλά, κύρια χαρακτηριστικά των εκλογών ήταν η αναγνώριση του Γ. Χ. Μόδη ως πρώτου παράγοντα των Φιλελεύθερων Φλώρινας, η επιβεβαίωση του Λιούμπη ως πολιτικού παράγοντα (κυρίως στην επαρχία Καστοριάς), η ισχυροποίηση του Φ. Δραγούμη, ο οποίος, καταρτίζοντας ανεξάρτητο ψηφοδέλτιο, κατόρθωσε να εκμηδενίσει τη δύναμη του Λαϊκού Κόμματος στην περιοχή και η εκλογή κομμουνιστή βουλευτή. Βέβαια, τα ψηφοδέλτια των Δραγούμη και Λιούμπη στήριξαν με πάθος και παράγοντες της περιοχής που βρίσκονταν πολύ κοντά στο Λαϊκό Κόμμα. Οι ψήφοι των Φιλελεύθερων προέρχονταν κατά πλειοψηφία από τους πρόσφυγες, ενώ οι σλαβόφωνοι στήριξαν τους αντιβενιζελικούς σχηματισμούς. Ταυτόχρονα, θεσμικοί και εξωθεσμικοί παράγοντες έτειναν να ταυτίζουν την κομμουνιστική ψήφο με το «βουλγαρισμό» μιας μερίδας σλαβοφώνων (Αθανασιάδης, 2017).

Αθροιστικά οι Βενιζελικοί συγκέντρωσαν 47% των ψήφων και 143 έδρες σε σύνολο 286 (108 η Ένωση Φιλελευθέρων και 17 το Αγροτοεργατικό Κόμμα). Οι Αντιβενιζελικοί συγκέντρωσαν 42% και 127 έδρες (63 Λαϊκοί και 54 Ελευθερόφρονες). Επίσης κέρδισαν 2 έδρες η Εβραϊκή Πολιτική Ένωση (Θεσσαλονίκη), 4 Αγροτικό Κόμμα (3%) και για πρώτη φορά το ΚΚΕ κέρδισε 10 έδρες (4,37%) (Μαυρογορδάτος, 2003).

⁵⁷² Ο.π

⁵⁷³ Καστορία, Δ, φ.197, 5.12.1926,σελ.4, Επιθεώρησης: *Οι νέοι βουλευταί*

⁵⁷⁴ Καστορία, Δ, φ.195, 21.11.1926,σελ.4, *Η θριαμβευτική επιτυχία των Φιλελευθέρων. Ο Λαός εψήφισε υπέρ της Δημοκρατίας. Σάρωμα των αντιβενιζελικών κομμάτων*

Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1926 Νομού Φλωρίνης (Περιβολάρη, 2012)	
Σίμος Β. Λιούμπης	Κόμμα Ελευθεροφρόνων
Δημήτριος Γ. Τζίμας	Κόμμα Ελευθεροφρόνων
Φίλιππος Δραγούμης	Συνεργατικόν Αγροτικόν κόμμα
Νικόλαος Β. Κυριακόπουλος	Ενιαίον εκλογικόν μέτωπον εργατών, αγροτών και προσφύγων
Ιωάννης Βαλαλάς	Ένωσις Φιλελευθέρων
Γεώργιος Μόδης	Ένωσις Φιλελευθέρων

Στη Θεσσαλονίκη κατασχέθηκαν άφθονες προκηρύξεις με αντισημιτικό πνεύμα που είχαν τοιχοκολληθεί. Στις προκηρύξεις αυτές καλείται ο Λαός να κηρύξει εμπορικό πόλεμο κατά των Ισραηλιτών, γιατί είναι εχθροί της πατρίδας. Στις τελευταίες εκλογές 5.000 Ισραηλίτες ψήφισαν Κομμουνιστές, έχοντας την πρόθεση να επιφέρουν την καταστροφή στον τόπο. Οι Ισραηλίτες της Θεσσαλονίκης στις κοινοτικές εκλογές καταψήφισαν τους κομμουνιστές ενώ στις βουλευτικές τους υπερψήφισαν. Η "Μακεδονική οργάνωση" που υπογράφει την προκήρυξη αναφέρει ότι στις εκλογές του 1920 οι Ισραηλίτες ψήφισαν το Βασιλισμό. Στις εκλογές 1926 ανέδειξαν κομμουνιστές βουλευτές, για να προκαλέσουν κακό. Η αστυνομία της Θεσσαλονίκης έλαβε δρακόντεια μέτρα, για να αποφευχθούν τα έκτροπα και να μην διασαλευθεί η τάξη. Οι Ισραηλίτες της Μακεδονικής πρωτεύουσας διαμαρτυρήθηκαν στη Γενική Διοίκηση για τη μομφή που αποδίδεται στους Ισραηλίτες⁵⁷⁵.

Οι εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926 αποτελούν σταθμό στην πολιτική ιστορία της χώρας, διότι ο ελληνικός λαός με την ψήφο απέδειξε ότι επιθυμούσε να εξέλθει από το τέλμα του διχασμού και κάλεσε τα αστικά κόμματα να συνεργαστούν. Η ενίσχυση της δεξιάς πτέρυγας των Φιλελευθέρων με επικεφαλής τους Γ. Καφαντάρη και Α. Μιχαλακόπουλο (Ένωσις Φιλελευθέρων) και της διαλλακτικής μερίδας των αντιβενιζελικών (Κόμμα Ελευθεροφρόνων) της οποίας αρχηγός ήταν ο Ι. Μεταξάς αποδείκνυε ότι ο ελληνικός λαός επιδίωκε η πολιτική ζωή της χώρας να ξεπεράσει τις πολιτικές αντιθέσεις του παρελθόντος, αφού υποστήριζε τις μετριοπαθείς μερίδες των δύο αντίπαλων πολιτικών παρατάξεων. Δόθηκε στους μετριοπαθείς η πολιτική δύναμη, ώστε να σχηματίσουν κυβέρνηση συνασπισμού (Δάφνης, 1961).

Η διάλυση της βουλής και ο κίνδυνος να ριχθεί η χώρα σε νέες εκλογικές περιπέτειες αποφεύχθηκαν. Τα κόμματα της Δημοκρατικής παράταξης μολονότι δεν μπορούν να σχηματίσουν μόνα τους Κυβέρνηση έκριναν σκόπιμο να προχωρήσουν στο σχηματισμό Οικουμενικής Κυβέρνησης με τη συνδρομή των άλλων κομμάτων. Ο αρχηγός των Ελευθεροφρόνων Μεταξάς δήλωσε ότι είναι πρόθυμος να υποστηρίξει την Κυβέρνηση, χωρίς ανταλλάγματα. Ο σχηματισμός Οικουμενικής Κυβέρνησης ή Κυβέρνησης Συνασπισμού θα φέρει την ομαλότητα στη χώρα⁵⁷⁶. Το 1926-1928 η

⁵⁷⁵ Καστορία, Δ, φ.197, 5.12.1926,σελ.4, Επιθεώρησης: *Αντισημιτική ενέργεια*

⁵⁷⁶ Καστορία, Δ, φ.195, 21.11.1926,σελ.1, *Ενοίονα σημεία*

βενιζελική επιχειρηματική τάξη επέβαλε το σχηματισμό και τη διατήρηση της «Οικουμενικής Κυβέρνησης» για χάρη της οικονομικής και πολιτικής σταθεροποίησης, έστω και με αντίτιμο τα δυσανάλογα πολιτικά κέρδη που αποκόμισε ο Αντιβενιζελισμός (Μαυρογορδάτος Γ. Θ., 2017).

13. Συζήτηση

Η εφημερίδα «Καστορία» αποτελεί ιστορική πηγή, αφού αποτυπώνει τα γεγονότα με γλαφυρό τρόπο και απεικονίζει το κλίμα και τον τρόπο ζωής της πόλης της Καστοριάς αλλά και της περιφέρειας της Δυτικής Μακεδονίας κατά την περίοδο του μεσοπολέμου. Ωστόσο η οπτική της θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μονοδιάστατη, καθώς τα πολιτικά γεγονότα παρουσιάζονται μέσα από το πρίσμα του φιλελευθερισμού που τον υπηρετεί, προωθώντας, είτε πολιτικές σκοπιμότητες, όπως είναι η προβολή του πολιτικού προσώπου του Ιω. Βαλαλά, είτε οικονομικά συμφέροντα, όπως οι επιχειρηματικές δραστηριότητες του συντάκτη της Θωμά Βαλαλά.

Η τοπική εφημερίδα φαίνεται σταδιακά να αποκτά πολιτικό λόγο και ρόλο, ώστε όχι μόνο να επιτυγχάνει την εκλογή του Ι. Βαλαλά αλλά και να τον αναδεικνύει σε σημαντική πολιτική προσωπικότητα που αναλαμβάνει υπουργικούς θώκους και λειτουργεί ως ρυθμιστής πολιτικών εξελίξεων. Ο Θ. Βαλαλάς, εξαιρετικός χειριστής του λόγου, καταφέρνει να παρουσιάσει τον αδελφό του Ι. Βαλαλά ως χαρισματική προσωπικότητα, που εργάζεται συστηματικά για την πρόοδο και την εξέλιξη της τοπικής κοινωνίας, με αποτέλεσμα να συγκεντρώνει την ένθερμη υποστήριξη των κατοίκων που αποδίδεται ως Βαλαλισμός. Μετά το θάνατο του Ίωνα Δραγούμη, οι πολιτικοί του αντίπαλοι θα εκμεταλλευτούν το γεγονός και θα προωθήσουν ως αντίπαλο δέος την υποψηφιότητα του Φίλιππου Δραγούμη.

Τόσο στο κύριο άρθρο της εφημερίδας όσο και στις ανταποκρίσεις από τον τύπο του κέντρου δηλ. της Αθήνας ή της Θεσσαλονίκης αποτυπώνεται η πολιτική κατάσταση της χώρας την εποχή του μεσοπολέμου μέσα από την οπτική του φιλελευθερισμού. Τα δημοσιεύματα επικεντρώνονται στον διπολισμό που κυριαρχεί στην πολιτική σκηνή της χώρας, εξαιτίας του εθνικού διχασμού που έχει τραυματίσει βαθιά την ελληνική κοινωνία. Η «Καστορία» προβάλλει τις θέσεις των Φιλελευθέρων και προκειμένου να αποδείξει την ορθότητα τους, τις αντιπαραβάλλει με τις απόψεις των αντιβενιζελικών στα κρίσιμα πολιτικά γεγονότα. Η αντιπαράθεση είναι ορατή, αφού μέσα από τα άρθρα, όχι μόνο προβάλλεται η πολιτική που ακολουθούν οι Φιλελεύθεροι, αλλά και αποδοκιμάζεται η τακτική της αντίδρασης που προκαλεί πάντα προβλήματα στην προσπάθεια ειρήνευσης και συμφιλίωσης που επιχειρείται από τους πρώτους.

Στην τοπική εφημερίδα αποτυπώνονται όλες οι διαστάσεις του εθνικού διχασμού. Συγκεκριμένα, προβάλλεται η αντίθεση που υφίσταται μεταξύ των Νέων Χωρών και της Παλαιάς Ελλάδας. Επισημαίνεται ότι η πολιτεία χρειάζεται να μεριμνήσει για την επίλυση του Μακεδονικού ζητήματος, αφού ποτέ η Ελλάδα δεν θα βρεθεί στη θέση να στερηθεί την Παλαιά Ελλάδα. Σε αυτήν προστίθεται η

αντιπαράθεση της αστικής τάξης που επιθυμεί τον εκσυγχρονισμό της χώρας και επιδιώκει τη ενεργό συμμετοχή της σε αυτόν σε αντίθεση με την άρχουσα τάξη που προσπαθεί να διατηρήσει τα κεκτημένα και αντιτίθεται σε εκσυγχρονιστικές προσπάθειες. Τονίζεται ότι παρέχονται πολλές ευκαιρίες για την οικονομική εκμετάλλευση της Μακεδονίας τόσο από τη δημόσια όσο και από την ιδιωτική πρωτοβουλία με τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Γι' αυτό προτείνεται να δοθούν κίνητρα στους επιχειρηματίες, ώστε να επενδύσουν. Έντονες όμως οι αντιθέσεις εκδηλώνονται μεταξύ των γηγενών και των προσφύγων, οι οποίοι αναζητούν την προστασία των συμφερόντων τους από τις αντίπαλες πολιτικές παρατάξεις των αντιβενιζελικών και των βενιζελικών αντίστοιχα. Από την «Καστορία» αναγνωρίζεται η ανάγκη να προχωρήσουν οι ντόπιοι και οι πρόσφυγες σε αμοιβαίες υποχωρήσεις στο βωμό της πατρίδας και της ελληνικότητας της Μακεδονίας.

Ειδικότερα, ενδιαφέρον προκαλεί η παρουσίαση των πολιτικών γεγονότων που επηρεάζουν την τοπική κοινωνία και τελικά μεταμορφώνονται σε κομμάτια της τοπικής ιστορίας. Παρουσιάζεται ο αντίκτυπος που έχουν οι πολιτικές εξελίξεις της περιόδου του μεσοπολέμου στην πόλη της Καστοριάς, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας. Μέσα από τις σελίδες της εφημερίδας αντλούνται πολύτιμα στοιχεία για το ρόλο που διαδραμάτισαν τα πρόσωπα της τοπικής κοινωνίας, τις κοινωνικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν και τον τρόπο που επηρέασαν τα γεγονότα της εποχής την μικρή Καστοριανή κοινωνία η οποία φαίνεται να αποτελεί μικρογραφία της ελληνικής κοινωνίας την περίοδο του μεσοπολέμου.

Το πολιτικό κλίμα στην περιοχή της Δ. Μακεδονίας και ιδιαίτερα της επαρχίας Καστοριάς δεν φαίνεται να διαφοροποιείται από την κατάσταση που επικρατεί στην κεντρική πολιτική σκηνή. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται από τα αποτελέσματα των εκλογικών αναμετρήσεων. Χρειάζεται, όμως, να τονιστεί η ύπαρξη των ιδιαιτεροτήτων της περιοχής, όπως η παρουσία των σλαβοφώνων και των προσφύγων, που ως πολιτική πελατεία έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις. Πάγια θέση της εφημερίδας είναι η ομαλή ένταξη και η σταδιακή αφομοίωση τους μέσα από τη διαμόρφωση ενός δίκαιου συστήματος διοίκησης, ώστε να αντιληφθούν ότι είναι ίσοι απέναντι στους νόμους.

Σημαντική παράμετρος της βενιζελικής πολιτικής είναι η επίτευξη της αυτοδιοίκησης και της αποκέντρωσης, για να επιλυθούν τα τοπικά ζητήματα και να απαλλαχθούν οι κάτοικοι της Μακεδονίας από τη γραφειοκρατία. Με την εφαρμογή του αποκεντρωτικού συστήματος πιστεύεται ότι θα οικοδομηθεί σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του κράτους και των πολιτών. Παρά τα βήματα που συντελούνται με το διορισμό του Ι. Βαλαλά στη θέση του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας και τη διεξαγωγή των κοινοτικών εκλογών, δεν φαίνεται τελικά να επιτυγχάνεται η υλοποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης, ώστε η περιοχή της Μακεδονίας να πάψει να θεωρείται παραμελημένο τμήμα του κράτους, ώστε να αντιληφθούν ότι είναι ελεύθεροι και ίσοι απέναντι στους νόμους.

Με στόχο την προώθηση των ζητημάτων της Μακεδονίας, οι Μακεδόνες πληρεξούσιοι συγκροτούνται σε ξεχωριστή κοινοβουλευτική ομάδα. Τα αιτήματα της σχετίζονται με την κατασκευή έργων υποδομής που κρίνονται απαραίτητα για την ανάπτυξη της περιοχής. Η Μακεδονική ομάδα παρέχει στήριξη στο πρόσωπο του Ι. Βαλαλά, επειδή θεωρεί ότι ως Μακεδόνας μπορεί από τη θέση του Γενική Διοικητή να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της Μακεδονίας, γι' αυτό αντιδρά έντονα, όταν αναγκάζεται να παραιτηθεί. Ταυτόχρονα, με το κόμμα που δημιουργούν οι Μακεδόνες πολίτευτές φιλοδοξούν να συμβάλλουν στην προώθηση της συμφιλίωσης και στην απόρριψη της κομματικής εμπάθειας.

Ιδιαίτερο ρόλο στην πολιτική αντιπαράθεση βενιζελισμού-αντιβενιζελισμού διαδραματίζουν οι πολιτικοί και οι πολιτιστικοί σύλλογοι καθώς και οι επαγγελματικές οργανώσεις της πόλης. Από τη συμμετοχή των πολιτών σε αυτές τις συλλογικές οργανώσεις διακρίνονται οι οπαδοί των πολιτικών παρατάξεων αλλά και ο βαθμός που επηρεάζουν τα πολιτικά δρώμενα, συνιστώντας οργανωμένα πελατειακά δίκτυα. Ταυτόχρονα, διαφαίνεται η ενεργός πολιτική δράση των Καστοριανών του εξωτερικού που διατηρούν στενούς δεσμούς με την ιδιαίτερη πατρίδα τους και δεν παύουν να ενδιαφέρονται για την ανάπτυξή της.

Διαβάζοντας τα αποδελτιωμένα άρθρα της εφημερίδας «Καστορία», είναι διάχυτη η εντύπωση ότι μεροληπτεί υπέρ του Βενιζέλου και εις βάρος της αντίπαλης παράταξης. Η εφημερίδα συνθέτει μια θετική εικόνα για την βενιζελική παράταξη και μια αρνητική εικόνα για τους αντιβενιζελικούς. Γι' αυτό η έρευνα αυτή θα μπορούσε να συνδυαστεί με τη μελέτη πηγών της ίδιας εποχής, αλλά διαφορετικής πολιτικής απόχρωσης. Ακόμα θα μπορούσε να συγκριθεί με τοπικά αρχεία που είτε επαληθεύουν και επιβεβαιώνουν τις πληροφορίες της εφημερίδας είτε την διαψεύδουν.

Ενδιαφέρουσα θα ήταν η μελέτη αντίθετων πολιτικά εφημερίδων της περιοχής και γενικότερα της εποχής, ώστε να σχηματιστεί μια σφαιρικότερη εικόνα για τα ιστορικά γεγονότα και τα πρόσωπα που αποτελούν αντικείμενο μελέτης. Η έρευνα αυτή θα λειτουργούσε συμπληρωματικά και θα μπορούσαν να αντληθούν ασφαλέστερα συμπεράσματα για τα θέματα που προσεγγίζονται από την εφημερίδα «Καστορία», αναγκαστικά μονόπλευρα. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι σε αρκετά σημεία η μετέπειτα ιστορική έρευνα επιβεβαιώνει την οπτική της τοπικής εφημερίδας για τα πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα της εποχής, όπως αποδεικνύεται από τις βιβλιογραφικές αναφορές. Οι περισσότεροι συγγραφείς δικαιώνουν την πολιτική που ακολούθησε ο Βενιζέλος και την πολιτική του Βενιζελισμού.

Ο εθνικός διχασμός συνιστά ένα πολιτικό φαινόμενο που επηρέασε βαθύτατα την ελληνική κοινωνία σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Η χρονική απόσταση ενός ολόκληρου αιώνα προσφέρει τη δυνατότητα της ψύχραιμης αποτίμησης των γεγονότων, δεδομένου ότι οι πολιτικοί συσχετισμοί έχουν μεταβληθεί. Ωστόσο, ο ερευνητής δεν μπορεί να παραβλέψει την επίδρασή του στις μετέπειτα πολιτικές εξελίξεις, ώστε κάθε σφοδρή πολιτική αντιπαράθεση να ανάγεται και να συγκρίνεται με τη συγκεκριμένη πολιτική περίοδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Gunnar Hering / μετάφραση Θόδωρος Παρασκευόπουλος. (2006). *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Louis Cohen, Lawrence Manion / μετάφραση Χρυσούλα Μητσοπούλου, Μάνια Φιλοπούλου. (2000). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Mavrogordatos, G. T. (1983). *Stillborn Republic: Social Coalitions and Party, 1922-1936*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- René Ristelhueber / μετάφραση Αναστασία Μεθενίτη, Α. Σ. (1995). *Ιστορία βαλκανικών λαών*. Αθήνα: Παπαδήμας Δημ. Ν.
- Ανδρέου Α. & Ηλιάδου-Τάχου Σ. (2009). Οι εκλογικές συμπεριφορές των πληθυσμιακών και φυλετικών ομάδων στο νομό της Φλώρινας την περίοδο 1915-1964. *ΚΘ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο* (σσ. 461- 485). Θεσσαλονίκη: Γιαχούδη.
- Αθανασιάδης, Α. Α. (2017). *Στη σκιά του "βουλγαρισμού"*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Αλβανός, Ρ. (2003). Μεσοπολεμικές πολιτικές και εθνοτικές συγκρούσεις: Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος στην περιοχή Καστοριάς. *Επιστήμη και Κοινωνία*, σσ.71-110.
- Αλβανός Ρ. , Κωστόπουλος Β. (2016). Πολιτικό σύστημα και δημόσια έργα: Πρακτικές εκσυγχρονισμού και κρατικές στρατηγικές κατά τον Μεσοπόλεμο στην επαρχία Καστοριάς. *Η Δυτική Μακεδονία στους Νεότερους Χρόνους* (σσ. 837-860). Γρεβενά: Εταιρεία Δυτικομακεδονικών Μελετών.
- Αλιβιζάτος, Ν. Κ. (1988). Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο συνταγματικός εκσυγχρονισμός της χώρας. Στο Γ. Μ.-Χ. Χατζηιωσήφ, *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός* (σσ. 33-43). Ηράκλειο : Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Βαϊνά, Μ. (1997). *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Βεντούρα, Λ. (2008). *Πολιτισμός και ελεύθερος χρόνος: Τοπική Ιστορία*. Αθήνα : Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ).
- Βλασίδης, Β. (2007). «Φλώρινα: Το χθες, το σήμερα και το αύριο στην ενημέρωση»,. Στο Ι. Σ.–Ι. Μιχαηλίδης, *Φλώρινα: Πύλη των Βαλκανίων. Αξονική Τομογραφία* (σσ. 337-384). Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.
- Βλασίδης, Β. (2010). *Στη Μεθόριο Ελλάδας- FYROM*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Γαρδίκια-Κατσιαδάκη, Ε. (2010). *Στα χρόνια του Βενιζέλου: Εσωτερική και Εξωτερική πολιτική-Οικονομία-Εκπαίδευση-Πολιτισμός*. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος" - Υ.Π.Ε.Π.Θ.

- Γκλαβίνας, Γ. (2014). Εκλογικές αναμετρήσεις στην Κοζάνη στην περίοδο του Εθνικού Διασμού 1915-1920:Κόμματα,Υποψήφιοι και εκλογικές συμπεριφορές . *Κοζάνη,600 χρόνια ιστορίας* (σσ. 447- 466). Κοζάνη: Δήμος Κοζάνης.
- Γκολομπίας, Γ. (2009, 11 6). *Οι εφημερίδες της Καστοριάς μέχρι το1960* . Ανακτήθηκε από Οδός: <http://www.odos-kastoria.gr/2009/06/>,ημ. αν. 3.11.2017
- Γούναρης, Β. (2001). Μακεδονικές Ταυτότητες. *Ορεστίδος Ιστορία:Από την κλασική αρχαιότητα ως τον 20ο αιώνα* (σσ. 111-118). Θεσσαλονίκη: Δημοτική Βιβλιοθήκη Άργους Ορεστικού.
- Γούναρης, Β. Κ. (2013, 3 18). *Η ιστοριογραφία και η χαρτογραφία του Μακεδονικού Ζητήματος*. Ανάκτηση από Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα: <http://www.imma.edu.gr/imma/history/index.html>,ημ. αν. 17.4.2018
- Δάφνης, Γ. (1961). *Τα Ελληνικά Πολιτικά Κόμματα 1821 - 1961*. Αθήνα: Γαλαξία.
- Δεμερτζής, Ν. (1996). *Τοπική Δημοσιότητα και επαρχιακός τύπος στην Ελλάδα*. Αθήνα: Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος.
- Δημητρόπουλος, Α. Γ. (2004). *Οι Ελληνικές Κυβερνήσεις (1843-2004)*. Αθήνα.
- Διαμαντόπουλος, Θ. (2012). Βενιζελισμός και αντιβενιζελισμός.Μια ανθεκτική διαιρετική τομή του ελληνικού πολιτικού συστήματος. In Ε. Χατζηβασιλείου, *Πολιτικοί προσανατολισμοί του νέου ελληνισμού* (σσ. 75-102). Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.
- Ευκαρπίδης, Ν. (2016). Το προσφυγικό ζήτημα στις εφημερίδες Μακεδονία (1919-1925) και Μακεδονικά Νέα (1924-1925). Στο Κ. Πολατίδης, *Η αποκατάσταση των προσφύγων στις επαρχίες Κοζάνης και Πτολεμαΐδας κατά την περίοδο 1922-1937* (σσ. 71-72). Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας.
- Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (2003). Όψεις του μακεδονικού ζητήματος: εκπαιδύοντας δασκάλους για τα ξενόφωνα σχολεία της ελληνικής Μακεδονίας (1912-1936). *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, 91-108.
- Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (2017). «Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για το θέμα η Κατοχή στο νομό της Φλώρινας». Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Κακιάς, Μ. (2017, 11 27). *107η επέτειος Συλλόγου Καστοριέων Νέας Υόρκης «Ομόνοια»*. Retrieved from Εθνικός Κήρυξ: <https://www.ekirikas.com/107%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%AD%CF%84%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%BB%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%AD%CF%89%CE%BD-%CE%BD%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CF%85/>,ημ. πρ. 14/12/2017
- Καλογήρου, Ν. (1988). Η γεωγραφία του εκσυγχρονισμού:οι μετασχηματισμοί του βορειοελλαδικού χώρου στο μεσοπόλεμο. Στο Χ. Χ. Γιώργος Θ.

- Μαυρογορδάτος, Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός (σσ. 83-91). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Καλύβας Ν. Στάθης, Μαραντζίδης Νίκος. (2016). *Εμφύλια πάθη: 23+2 νέες ερωτήσεις και απαντήσεις για τον Εμφύλιο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καλύβας, Σ. Ν. (2015). *Καταστροφές και θρίαμβοι*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Καμαρινός, Γ. (1999). "*Η Ελλάδα την περίοδο 1897-1922*". Ανακτήθηκε από Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού:
http://www.ime.gr/chronos/13/gr/domestic_policy/language/index.html, ημ. αν. 25.1.2018
- Κανδυλάκης, Μ. (2005). Ο Τύπος της Μακεδονίας και της Θράκης. Στο Λ. Δρούλια, *Ο ελληνικός τύπος.(1784 ως σήμερα).Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις* (σσ. 301-303). Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών ερευνών.Εθνικό ίδρυμα ερευνών.
- Κανδυλάκης, Μ. (2012). Θεσσαλονίκη 1912-2012:Συνοπτικά στοιχεία για τις σημαντικότερες ελληνικές εφημερίδες. Στο Γ. Κοτσιφάς, *Θεσσαλονίκη 1912-2012:Μεγάλα γεγονότα στον καθρέφτη του τύπου* (σσ. 24-65). Θεσσαλονίκη: Μορφωτικό Ίδρυμα ΕΣΗΕΜ-Θ.
- Κόκκινος, Γ. (1998). *Από την ιστορία στις ιστορίες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κολιόπουλος, Θ. Β.-Γ. (2006). *Ελλάς.Η σύγχρονη συνέχεια.Από το 1821 μέχρι σήμερα*. Αθήνα : Καστανιώτη .
- Κούκουνας, Δ. (1999). *Οι Έλληνες πολιτικοί 1926-1949*. Αθήνα: Μέτρον .
- Κουλούρη, Χ. (2014, 1 12). *Ευρωπαϊκός πόλεμος και Εθνικός Διχασμός*. Ανακτήθηκε από Το Βήμα: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=556115>, ημ. αν. 20.11.2017
- Κυβερνήσεις από το 1909 εως σήμερα* . (2017, 5 13). Ανακτήθηκε από Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης: <http://www.ggk.gov.gr/?p=899>, ημ. αν. 15.1.2018
- Κωστόπουλος, Β. (2015, 01 24). *100 χρόνια βουλευτικές εκλογές*. Ανακτήθηκε από Ιστορικά Καστοριάς: <http://istorikakastorias.blogspot.gr/2015/01/3-100.html>, ημ. αν. 20.12.2017
- Κωστόπουλος, Β. (2015, 5 5). *Διοικητικά και πληθυσμιακά στοιχεία των οικισμών της Καστοριάς μετά την απελευθέρωση* . Ανακτήθηκε από Ιστορικά Καστοριάς: <http://istorikakastorias.blogspot.gr/2015/05/1-1912-1950.html>,ημ. αν. 2.2.2018
- Κωστόπουλος, Β. (2015, 1 24). *Ιστορικά Καστοριάς*. Μικρές ιστορίες 3 : 100 χρόνια βουλευτικές εκλογές: Ανακτήθηκε από <http://istorikakastorias.blogspot.g>, ημ. αν. 20.3.2018
- Λεοντσίνης, Γ. Ν. (1996). *Διδακτική της Ιστορίας:γενική-τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση*. Αθήνα: Σ. Αθανασόπουλος-Σ. Παπαδάνης & ΣΙΑ.

- Λούβη, Λ. (1988). Μηχανισμοί της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής μετά τη συνθήκη της Λωζάννης (1923-1928). Στο Χ. Χ. Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός* (σσ. 391-403). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Λούβη, Λ. (2012). Το τέλος της Μεγάλης Ιδέας. Στο Χ. Κουλούρη, *Η Μικρασιατική Καταστροφή 1922* (σσ. 23-52). Αθήνα: ΔΟΛ.
- Μάγερ, Κ. (1959). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Τόμος Β: Αθηναϊκές εφημερίδες: 1901-1959*. Αθήνα: χ.ε.
- Μάγερ, Κ. (1960). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Τόμος Γ: Εφημερίδες και περιοδικά 1901-1959*. Αθήνα: χ.ε.
- Μαρκέτος, Σ. (2003). Η Ελληνική Αριστερά. Στο Χ. Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940 τ.2* (σσ. 127-156). Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Μαυρογορδάτος, Γ. (1981). *Μελέτες και κείμενα για την περίοδο 1909-1940*. Αθήνα : Αντ. Ν. Σάκκουλας .
- Μαυρογορδάτος, Γ. (1988). Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός. Στο Γ. Μ.-Χ. Χατζηιωσήφ, *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός* (σσ. 9-19). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Μαυρογορδάτος, Γ. (2003). Μεταξύ Δύο Πολέμων. Πολιτική Ιστορία 1922-1940. Στο Β. Παναγιωτόπουλος, *Ιστορία Νέου Ελληνισμού: Ο Μεσοπόλεμος, 1922-1940* (σσ. 9-32). 2003: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαυρογορδάτος, Γ. Θ. (1992). *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός*. Ηράκλειο Κρήτης: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Μαυρογορδάτος, Γ. Θ. (2017). *Μετά το 1922: Η παράταση του διχασμού*. Αθήνα: Πατάκης.
- Μαχαιρά, Α. (2003). Η Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου. Στο Χ. Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940* (σσ. 107-132). Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Μοσχόπουλος, Δ. (2015, 11 20). *Γενική Διοίκηση Μακεδονίας: Από την κυβερνητική στη διοικητική αποκέντρωση*. Ανακτήθηκε από Ionio Open eClass: <https://opencourses.ionio.gr/modules/document/?course=DALS106>, ημ. αν. 15.4.2018
- Μπασάντης, Δ. (2002). *Ο Ημερήσιος Τύπος. Από τον 18ο στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Μπουκάλας, Π. (2015, 03 22). *Ο Τύπος ως συμπαραγωγός της Ιστορίας*. Ανακτήθηκε από Η Καθημερινή: <http://www.kathimerini.gr/808012/opinion/epikairothta/politikh/o-typos-ws-symparagwgos-ths-istorias>, ημ. αν. 20.3.2018

- Ν. Δασκαλάκης-Λ.Νικηφορίδης-Ευστ. Πελαγίδης (επιμ.). (1998). *Αντίχαρη στον Αντώνη Καλαφατίδη (γυμνασιάρχη)*. Θεσσαλονίκη .
- Νικολακόπουλος, Η. (2003). «Οι εκλογές 1910 – 1920. Ελευθέριος Βενιζέλος: από το θρίαμβο στην ήττα». Στο Π. Β. (επιμ), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000: Η Εθνική Ολοκλήρωση, 1909 – 1922. (Από το κίνημα στο Γουδί ως τη Μικρασιατική Καταστροφή)*, τόμος βος (σσ. σ. 31-40). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Οικονόμου, Ν. (2003). «Εκλογές-Δημοψηφίσματα Α.Πολιτικές συμπεριφορές στην περίοδο 1923-1936». Στο Ο. Μ.-1. Αυγούστου, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000* (σσ. 34-35). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παναγιωταρέα, Ά. (2008). *Δύο δικτατορίες κι ένα σκάνδαλο.Τα Μέσα στις αντίξοες συνθήκες*. Αθήνα: Α. Α. Λιβάνη.
- Παπαδημητρίου, Δ. Ι. (2006). *Από τον λαό των εθνοκροφόνων στο έθνος των νομιμοκροφόνων*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Παπαχρήστος, Ν. Κ. (2001). *Ελ. Βενιζέλος, Αλ. Παπαναστασίου, Γ. Παπανδρέου.Η δημοκρατική παράταξη στο Μεσοπόλεμο: Προσέγγιση του πολιτικού λόγου για τους θεσμούς*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Παρθενόπουλος, Κ. (2013, 1 7). *Η Ιστορία του Υπουργείου Μακεδονίας Θράκης (Α ΜΕΡΟΣ)*. Ανακτήθηκε από Αρχείο Κάλλαρη: <http://arxiokallari.blogspot.gr>, ημ.αν. 26.3.2018
- Περδίκης, Γ. (2005). Περιβαλλοντική εκπαίδευση και τοπική ιστορία.Η περίπτωση των προγραμμάτων στα σχολεία Β/θμιας εκπαίδευσης του Ν.Πιερίας. *1ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, (σσ. 615 - 624). Ισθμός Κορίνθου.
- Περιβολάρη, Γ. (2012). *«Φλώρινα 1912-2012, Χρονικό ενός αιώνα»*. Φλώρινα: αυτοέκδοση.
- Πλουμίδης, Σ. (2013). *Έδαφος και μνήμη στα Βαλκάνια*. Αθήνα: Εκδόσεις:Πατάκη.
- Πλουμίδης, Σ. (2017). Συντηρητισμός εναντίον ριζοσπαστισμού:Η γλώσσα του Εθνικού Διχασμού.Η ιστορική αποτίμηση 100 χρόνια μετά. Στο *Η Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης.Η κορύφωση της σύγκρουσης των δύο κόσμων* (σσ. 119-130). Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία.Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών & Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος».
- Ρακτιβάν, Κ. (1924, Μάρτιος 25). *Δ' εν Αθήναις συντακτική συνέλευσις, προς τον Ελληνικόν λαόν*. Ανακτήθηκε από ψηφιοθήκη ΑΠΘ: <http://invenio.lib.auth.gr/record/18782?ln=el>, ημ. αν. 7.4.2018
- Ρήγος, Ά. (1999). *Η Β ελληνική δημοκρατία.1924-1935: Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής σκηνης*. Αθήνα : Θεμέλιο.

- Σβολόπουλος, Κ. (1999). *Ελευθέριος Βενιζέλος: 12 μελετήματα*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Σπυρίδων Ασωνίτης, Θεόδωρος Παπάς. (2004). *Τοπική Ιστορία*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Σωτηρόπουλος, Δ. Α. (2006, 3 19). «Χάρισμα», χρήσεις και καταχρήσεις. Ανάκτηση από Το Βήμα: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=172052>, ημ. αν.17.1.2018
- Τζαναβάρα, Χ. (2015, 10 4). Κτίριο «ΓΤΤ»: Εδώ γεννήθηκε η Αντίσταση. Ανάκτηση από: Η Εφημερίδα των Συντακτών: <http://www.efsyn.gr/arthro/ktirio-ttt-edo-gennithike-i-antistasi>, ημ. αν. 23.5.2018
- Τούντα-Φεργάδη, Α. (2003). *Ηγετικές μορφές του μεσοπολέμου και εξωτερική πολιτική*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Τσολάκης, Π. (1996). *Πολεοδομικές και αρχιτεκτονικές έρευνες στην Καστοριά*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Τσολάκης, Π. (2009). *Η αρχιτεκτονική της παλιάς Καστοριάς* . Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Φέρλα, Κ. (1998). *"Η Ελλάδα την περίοδο 1923-1945*. Ανακτήθηκε από Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: <http://www.ime.gr/chronos/14/gr/credits.html>, ημ. αν. 25.4.2017
- Χατζηγιάννη, Κ. (1995). Οι πηγές . Στο Συλλογικό, *Η Τοπική Ιστορία στο σχολείο. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις* (σσ. 27-80). Χαλκίδα: Αρχαία Νομού Εύβοιας.
- Χριστοπούλου, Μ. Δ. (2014). Ο “ονειροπόλος πραγματοποιιός”: Ελευθέριος Βενιζέλος και η Μεγάλη Ιδέα, 1909-1920. Στο Σ. έργο, *Η διαμόρφωση της πολιτικής σκέψης του Βενιζέλου* (σσ. 255-272). Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.

Διπλωματικές εργασίες και Διατριβές

- Αλβανός, Ρ. (2005). *Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949)*. Θεσσαλονίκη : Α.Π.Θ.
- Βόλτση, Α. (2011). *Εκπαιδευτικά Ζητήματα της Καστοριάς μέσα από την τοπική εφημερίδα "Καστορία" του Θ. Βαλαλά* . Φλώρινα : Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.
- Ζάγκος, Χ. Δ. (2010). *Οι κοινοβουλευτικές εκλογές στη Φλώρινα (1926-2009). Εκλογικές συμπεριφορές. Πολιτική ιδεολογία μέσα από τον τοπικό Τύπο. Διδακτορική Διατριβή*. Φλώρινα: Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών .
- Λιάπη, Σ. (2017). *Οι Γάλλοι και η διοίκηση του Ιωάννη Ηλιάκη στην Κοζάνη την περίοδο του Εθνικού διχασμού (1916-1920)*. Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας.
- Μουσουλιά, Α. (2011). *Η πολιτική κατάσταση στην Καστοριά την περίοδο του Μεσοπολέμου μέσα από την εφημερίδα του Θ. Βαλαλά* . Φλώρινα: Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Πολατίδης, Κ. (2016). *Η αποκατάσταση των προσφύγων στις επαρχίες Κοζάνης και Πτολεμαΐδας κατά την περίοδο 1922-1937*. Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας.

Πολυδωροπούλου, Ε. Α. (2016). *Η εκπαιδευτική, πολιτική και κοινωνική κατάσταση της Δυτικής Μακεδονίας την περίοδο 1916-1930 μέσα από το αρχείο του Νομάρχη Φλώρινας Παύλου Καλλιγά*. Φλώρινα: Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Βουλευτικές εκλογές 1920

25μελής επιτροπή Καστοριάς⁵⁷⁷
Ιωάννης Αλκιβιάδης
Σταύρος Ανδρικός
Θωμάς Βαλαλάς
Ναούμ Γκουστάγκας
Θεόδωρος Δόικος
Απόστολος Δούκης
Αργύριος Κοβάτσης
Κωστάκης Κρεμενιώτης
Αντώνιος Λιάντσης
Ναούμ Μαγαλιός
Ιωάννης Μπαρμπατσούλης
Λεωνίδα Μπίβουλας
Ναούμ Παπάζογλου
Κοσμάς Πασχάλης
Σωτήριο Παπαντίνα
Ναούμ Πελέκης
Λάζαρος Τενεκετζής
Δημήτριο Τζήμα
Παντελής Χρηστίδης
Κωνσταντίνος Ωρολογόπουλος

Επιτροπή Νεστραμίου⁵⁷⁸	Επιτροπή Καλεβίστης	Επιτροπή Γκέρλιανης
Ι. Ανδρεοπούλου	Σωτ. Βασιλείου	Γιακούτ Αλής
Μ. Γούτκος	Χαϊδάρ Βελή	Ιω. Αποστόλου
Κ. Δημήρκος	Χαλήλ Γιουσούφ	Ισλιάμ Αλιός
Μ. Δημήρκος	Ν. Γκιούσης	Ραματάν Μεμέτ Αλή Μιμήν Απισιαμίν
Ηλ. Ηλκόπουλος	Αν. Γκίρμπας	Στ. Βανόπουλος
Χρ, Καρακόλιας	Ιω. Δημηρόπουλος	Σπ. Βλιόπουλος
Γ. Καρακάσης	Ν. Δήμου	Ο. Γκλαβίνας
Ν. Καρακάσης	Καζίμ Εμίν	Α. Γουρζηνόπουλος
Δ. Καραμπίνας	Χασάν Ισμαήλ	Γρ. Ηλιόπουλος
Καρβαγιώτης	Π. Κόντος	Φουάτ Μπυλά Ιβραήμ
Ν. Κατσαούνης	Α. Κωστόπουλος	Π. Κιρτσόπουλος

⁵⁷⁷ Καστορία, Α, φ.23, 4.10.1920,σελ. 4, *Η προεκλογική κίνησης. Αθρόαι εκδηλώσεις πανταχόθεν. Ο φιλελεύθερος συνδυασμός. Η οδύσσεια της αντιδράσεως*

⁵⁷⁸ Καστορία, Α, φ.24,11.10.1920,σελ.4, *Αι διοργανωτικάί επιτροπαί*

Κ. Μαλούδης	Π. Νάβε	Β. Μητρόπουλος
Β. Οικονόμου	Αρσλάν Ρεϊ	Μουσταφά Ουζεϊρ
Φ.Παπανικολάου	Αντέμ Ρουσίτ	Πεκίρ Οσμάν
Δ. Παπαρίζος	Ιζεμάλ Όμερ	Σελήλ Οσμάν
Δ. Πασιάβρας	Π. Παπαδόπουλος	Τεμούρ Σελήλ
Μ. Πουλιάμπης	Ιω. Πέτρου	Χουσεϊν Σιαχίν
Ν. Σαμαρίνης	Ν. Πίσιος	Ζ. Σουκουλόπουλος
Α. Σκιώρνος	Νεβρού Σαλή	Σερίφ Σουλεϋμάν
Δ. Χατζής	Μουχαρέμ Σελίμ	Χατζή Σουλεϋμάν
Α. Χατζής	Αλ. Σιάπκαρης	Γ. Σταυρόπουλος
	Αν. Σιάπκαρης	Μεχμέτ Αλή Τεμούρ
	Ιω. Φιλίππου	Οσμάν Φεράχ
	Φειζουλά Χουσεϊν	Ασήμ Χουσεϊν
		Χαλήτ Χουσεϊν

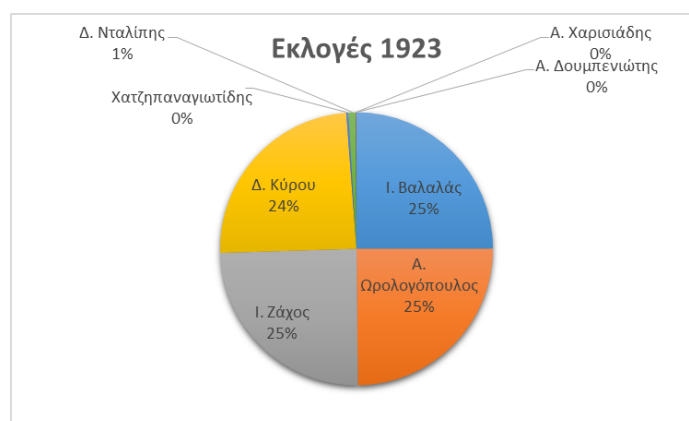
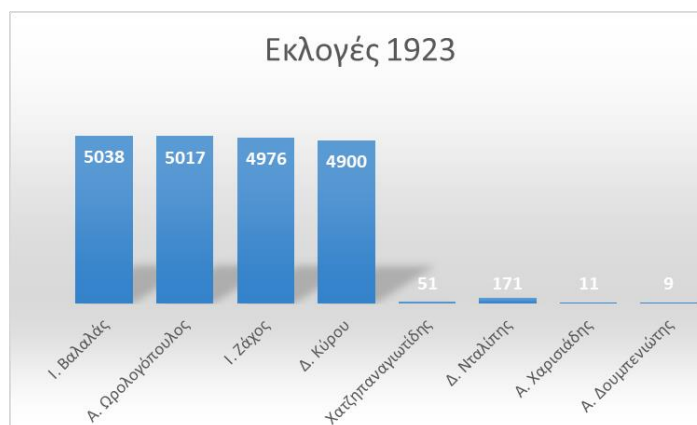
Επιτροπή Ζαγοριτσάνης⁵⁷⁹	Επιτροπή Γαβρεσίου	Επιτροπή Ποσδιβίστης
Β. Βάσκου	Α. Βοσιάκης	Ν. Γάγκος
Ιω. Γιοτίκας	Β. Γραικός	Φ. Γιαννακίδης
Γ. Δούκης	Α. Ζδράφκος	Μ. Καρασιώτης
Αλ. Δόλες	Κ. Καρστόπουλος	Δ. Κογιόπουλος
Ιω. Ζίδρος	Α. Κίζος	Χρ. Κολλίτσης
Κ. Κρόντες	Ηλ. Κίζος	Μ. Κυρατζής
Φιλ. Μπόσες	Ιω. Κίζος	Κ. Κωστόπουλος
Ν. Λούμπας	Γ. Κορδάσης	Αντ. Μάντσης
Χρ. Παπαγεωργίου	Β. Μακρής	Τρ. Μαρλίνης
Α. Σιδέρης	Αντ. Μάντσης	Β. Μπίγαλης
Νικ. Τσάπαρης	Απ. Μπήτας	Ηλ. Μπιστεπάνες
Γ. Τούντης	Γ. Μπήτας	Κ. Νέστορος
Π. Χατζηγιάννης	Στ. Μπήτας	Θ. Παπαδημητρίου
	Ζ. Παπαλαζάρου	Χρ. Παπανικολάου
	Π. Παπαδόπουλος	Γ. Πλιούκας
	Ιω. Σκενρέφης	Αντ. Σιάνου
	Ν. Τούμσας	Χρ. Σιάνος
	Χρ. Τσούπας	Κ. Σαλβαρίνας
		Ν. Σιούπιλλας
		Ιω. Τραγιάννη
		Ηλ. Χατζηχρήστου

⁵⁷⁹ Καστορία, Α, φ.24, Ημερ. Έκδοσης: 11.10.1920,σελ.4, *Αι διοργανωτικάί επιτροπαί*

Επιτροπή Δρανοβένης	Επιτροπή Σιατίστης	Επιτροπή Τσερνολίστης
Ι. Αλεξόπουλος	Χρ. Αναστασόπουλος	Ν. Ανθόπουλος
Κ. Αντωνίου	Π. Γκίτσος	Π. Ιωαννίδης
Ιω. Γιαννουκάκης	Στ. Δημάκης	Π. Κανούρκος
Αν. Θεμέλκος	Θ. Καλογιάννης	Ιω. Μπεκίρης
Π. Ιγλέζος	Αθ. Μιλάνης	Π. Παπαδόπουλος
Εμμ. Κωνσταντίνου	Ιω. Μπίλκας	Α. Σούκαρης
Α. Κάλτσος	Σερ. Σταύρου	Γ. Σούκαρης
Α. Λοβάτσης	Στ. Τσάκαλος	Αντ. Σπανόπουλος
Θ. Λοβάτσης	Τρ. Τσακτσίρης	Χ. Σπανόπουλος
Χρ. Λοβάτσης	Ν. Ταλής	Π. Τράϊκος
Γρ. Παπαμάρκου	Ιω. Τούντας	Αλ. Τσαμπάζης
Τρ. Παπαμάρκου	Αθ. Χατζόπουλος	Ν. Τσαμπάζης
Π. Παπαβασιλείου		Β. Χατζής
Χ. Πετρόπουλος		Μ. Χατζής
Γ. Στοϊτσιάδης		
Σπ. Σωτηρίου		
Αν Τσολάκης		
Ζ. Φωτόπουλος		

Επιτροπή Ζερβένης⁵⁸⁰
Μουράτ Αλή
Τεσίρ Αλή Ατσή
Αλή Ασάν
Καραμφίλ Μερρίτ
Ραματάν Μεμέτ
Αλή Μιμήν Απεστιαμήν
Ημέτ Μουλά
Ουσεϊν Μουρεδίν
Απτούν Οσμάν
Μοϊράμ Ότσιου
Αμέτ Σαλή
Ασίφ Σερίφ (Επιτροπή Ζερβένης)

⁵⁸⁰ Καστορία, Α, φ.24, 11.10.1920,σελ.4, *Αι διοργανωτικάί επιτροπαί*

Εκλογικά αποτελέσματα των δημοτικών και κοινοτικών εκλογών 1925⁵⁸¹

Ψηφοφόροι		900	
Β. Γάκης	594	Χρ. Παπαχρήστος	186
Κ.Γούσης	447	Ιω. Ζωγράφος	186
Απ. Δούκης	441	Δ. Τζήμας	183
Θ.Γουλιωτίδης	439	Ι.Ελιάου	182
Ν.Αλεξιάδης	424	Αβρ. Μεβοράχ	182
Αθ. Κρίκκης	418	Κ. Κηρόπουλος	175
Α.Κάλλιαρης	414	Σ. Χαρίτος	173
Β Κοβάτσος	405	Αν. Χαρατσίδης	173
Αβραάμ Μάγιο	405	Σταύρος Σκαπέρδας	171
Ν. Παπαθανασίου	398	Κ. Πάσος	171
Λ. Γιαννάκης	395	Θ. Νατζής	169
Ν. Γκολογκίνας	391	Λ. Δόλγος	169
Β. Σταυρακούδης	391	Αρ. Χαρισιάδης	117
Ι. Ρούμπας	389	Ν. Δόικος	98
Λέων Χαρισιάδης	382	Μποχώρ Πιτσιρίλος	94
Δημ. Μαυροβίτης	359	Ηλ. Χαλάτσης	92

⁵⁸¹ Καστορία, Γ, φ.141, 1.11.1925,σελ.4, *Εκλογαί*

Π. Σιάνος	215	Θ. Τσαμίσης	91
Φιλ. Πηχιών	212	Κ. Τσονάς	89
Εμμ. Βέργος	202	Νικ. Φατίσης	88
Ε. Καρόγλου	202	Λαζ. Τενεκετζής	87
Π.Μπακάλης	200	Ευστρ. Παπαθεοδοσίου	88
Γ.Ωρολογόπουλος	199	Γ. Γκιμουρτζίνας	87
Θ.Τζώτζας	197	Ι. Αιβάζης	86
Ν. Δάλλας	197	Δημ. Μυλωνάς	86
Κ.Ορφανίδης	194	Θ. Ζάχος	85
Χρ. Φίλιος	190	Αλεξ. Μπαστόπουλος	78
Κ.Χερόπουλος	188		
Π.Καραμπίνας	187		
Κ.Γκέρως	187		

Εκλογικά αποτελέσματα Βογατσικού	Εκλογικά αποτελέσματα Ζουπανίου (Πετρόβουνο)	Εκλογικά αποτελέσματα Λάγγας	Εκλογικά αποτελέσματα Λοσνίτσης (Γέρμα)
Θεοχ. Οικονόμου 127	Ευάγγ. Αλεξίου	Γ. Πρέμπτης	Αθ. Παπαϊωάννου
Αθαν. Καραλής	Στ. Γάρος	Ευθ. Σιδέρης	Διαμ. Χατζηζήσης
Δημ. Σαρρόπουλος	Ν. Χονδροδήμος	Δημ. Παπαθανασίου	Μιχ. Χάτσιος
Κωνστ. Βράκας	Ευθ. Καρούτας	Π. Καλλύβας	Γ. Αλεξίου
Ιω. Χάτσιος	Δημ. Ράντος	Ευθ. Παπαλάμπρου	Δημ. Παπατζήμος
Ν. Τζήφρας	Μ. Βούγιας		
Κ. Βαδραχάνη 76	Στ. Γκάγκας		
Αθ. Σιμώτα			

Μαυρόβου	Κομανιτσόβου (Λιθιά)	Ζουπανίστης (Άνω Λεύκη)	Κονομπλάτιον (Μακροχώρι)
Αναστ. Παπακυριακού	Γρ. Δελλής	Ζ. Σίωντας	Πασχάλης Κίτσος
Δαμ. Γκλάβας	Αλ. Μόσχου	Τ. Φωτίου	Κωνστ. Βαρελάς
Θ. Τσαδήλας	Ν. Πέτκου	Ν. Αποστολίδης	Ν. Μιλάνος
Σωτ. Παπαθανασίου	Αρ. Παπαβασιλείου	Δ. Εμμανουήλ	Ηλ. Τασούλης
Γ. Σαμαράς	Κ. Γκέγκος	Χ. Τσοτσώνης	Βέργος Στεργίου
Κωνστ. Μαυροβίτης			

Κορησού	Νεστραμίου	Χρουπίστης	Σκούμτσον (Βράχος)
Νικ. Μίχος (Πρόεδρος)	Ν. Σαμαρίνης	Φ. Φωτίου (Πρόεδρος)	Αθ. Βανόπουλος
Χριστ. Φίτζιος (Αντιπρόεδρος)	Α. Παπαρίζος	Ν. Κωτσιάδης (Αντιπρόεδρος)	Χρ. Κωστόπουλος
Γ. Κοκκινίδης	Χρ. Παληόμπεης	Κ. Ν. Μιχαήλ	Στ. Βακόπουλος
Κ. Δούμτσες	Δημ. Παπαρίζος	Π. Χρήστου	Δ. Βραγγάλας
Πολ. Σταυρίδης	Μητρ. Καρακάσης	Α. Παντουλάρης	Αθ. Σαμαράς
Μεν. Βογιατζόγλου	Ρίζος Καραδέλιος	Ν. Κουτλιμάνης	
Δημ. Σακελλαρίου	Κ. Καρβαγιώτης	Δ. Δούμας	
Γρ. Τσάπου	Π. Ράδος	Γ. Σανταλίδης	
	Ιω. Βόλτσιος	Βασ. Φίσκας	

Κωτελτσίου (Κοτύλη)	Σλημνίστης (Μηλίτσας)	Πελκάτης (Μονόπυλον)	Καλεβίστης (Καλή Βρύση)
Κ. Γεωργίου	Β. Λιάκκος	Κ. Γκέρος	Θ. Μαυρουδής
Ι. Δημητρίου	Ν. Πίσσιος	Π. Μπούσλης	Ν. Τσούγας
Π. Νικολάου	Π. Τσούρμος	Π. Γκέρος	Γ. Δημηρόπουλος
Β. Ιωαννίδης	Θ. Ράπτης	Θ. Μπέλτσος	Θ. Φιλίππου
Γ. Βλαχόπουλος	Χρ. Μέτσκας	Λ. Κύπρος	Α. Στόικου

Τσετιροκίου(Μεσοποταμίας)	Γιαννοβαίνης(Γιαννοχωρίου)	Κωστενετσι(Ιεροπηγής)
Α. Χαιριστανίδης	Σ. Ναούμ	Χρήστος Ρούκας
Γ. Παπαδόπουλος	Χρήστος Άγος	Α. Πυροβέτσης
Ι. Σαλονικίδης	Σ. Μίσσιος	Δημ. Μπίτσος
Ι. Ζυμπίδης	Α. Ναούμ	Κ. Πίντζος
	Ν. Πετρίδης	Α. Κ. Εμμανουήλ

Προεδρικές εκλογές 1926⁵⁸²

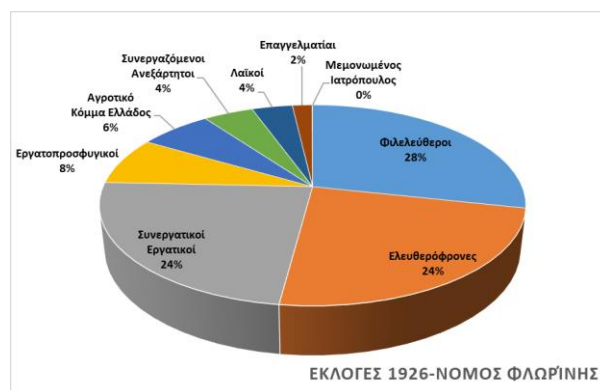
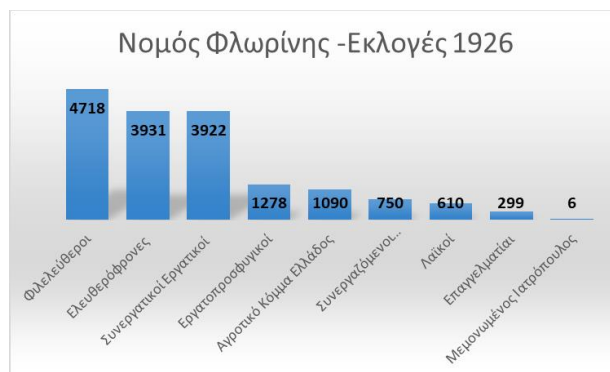
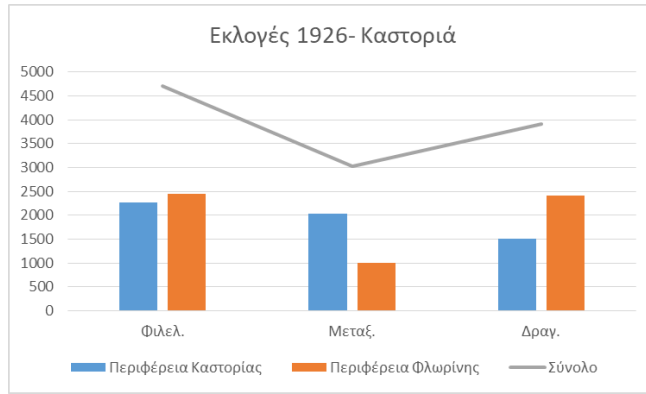

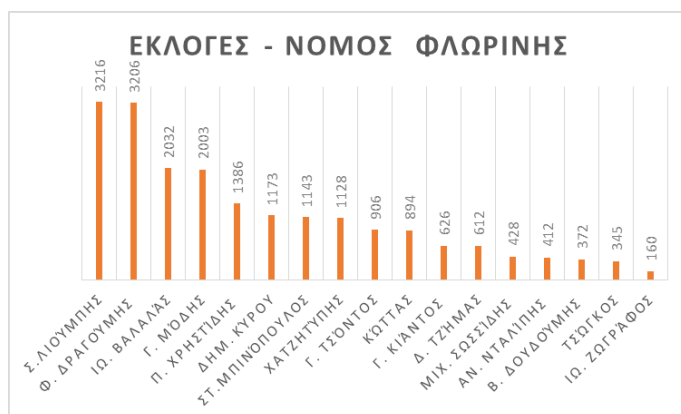
Εκλογές 1926

Πίνακας 37 εκλογικών περιφερειών ⁵⁸³			
Εκλογικές περιφέρειες	Έδρες	Εκλογικές περιφέρειες	Έδρες
Δήμος Αθηναίων	13	Χαλκιδικής	3
Δήμος Πειραιώς	9	Κοζάνης	9
Υπόλ. Νομ. Αττικοβοιωτίας	8	Φλωρίνης	6
Φθιώτιδος-Φωκίδος	9	Πέλλης	5
Αργολιδοκορινθίας	8	Σερρών	7
Αρκαδίας-Λακωνίας	7	Κυκλάδων	10
Μεσσηνίας	11	Λέσβου	11
Αχαϊοήλιδος	13	Σάμου	4
Αιτωλοακαρνανίας	10	Χίου	4
Ζακύνθου	2	Χανίων	5
Κεφαληνίας	5	Ηρακλείου	6
Κερκύρας	5	Λασηθίου	3
Ιωαννίνων	9	Ρεθύμνης	3
Πρεβέζης - Άρτης - Λευκάδος	6	Έβρου	6
Λαρίσης	13	Ροδόπης	8
Τρικάλων	9	Δράμας	5
Θεσσαλονίκης	22	Καβάλλας	7
Κατερίνης - Βέροιας - Ναούσσης	4	Σύνολο	279

⁵⁸² Καστορία, Δ, φ.165, 18.4.1926,σελ.4, Η Προεδρική εκλογή

⁵⁸³ Καστορία, Δ, φ.185, 12.9.1926,σελ.4, Επιθεώρησις : Βουλευτικά έδρα

Οι εκλογικοί συνδυασμοί του Νομού Κοζάνης

Φιλελεύθερος Συνδυασμός	Δημοκρατική Ένωση ⁵⁸⁴
Νικόλαος Κουπαρούσος: φαρμακοποιός	Στεφ. Παπακωνσταντίνου
Τάκης Καλαντζόπουλος: δικηγόρος	Ι. Βαρβαρέσος
Χαρίσιος Λάμπρου	Κωνστ. Πανταζόπουλος
Πέτρος Ζωγράφος	Παρασκευάς Παστιλιάς
Γ. Κακουλίδης	Νικόλαος Χατζηδάκης
Παν. Χατζηπαναγιώτης	Νικ. Χαμαλαίλης
Χαρ. Μενεξόπουλος	Νικ. Ζαμαίνος
Ηλίας Παπαδόπουλος	

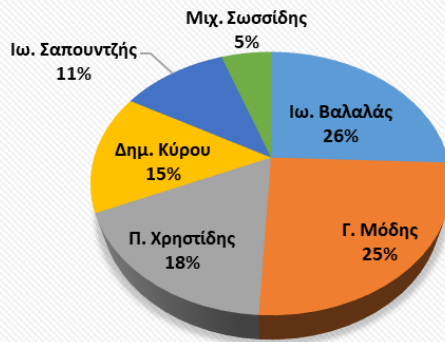
Ελευθεροφρόνων	Ανεξαρτήτου Προσφύγων	Λαϊκού
Γεωργ. Βαρβούτης	Λαζ. Ανδρεάδης	Ευστρ. Χριστοδούλου: δικηγόρος
Λαζ. Ασβεστάς	Σάββας Μαυρόπουλος	
Δ. Δόκος: ιατρός	Χαρ. Πολάτογλου	
Παντ. Μελανοφρύδης	Κ. Προκοπίδης	
Φώτιος Τσικρίκης	Κ. Ταλιαδούρος	
Κωνστ. Παπακωνσταντίνου	Δ. Χατζηγιαχτσίδης	
Γεωργ. Σακελλαρίδης		
Βασ. Γκίμπας		
Δημ. Γάγαλης		

⁵⁸⁴ Καστορία, Δ, φ.193, 7.11.1926, σελ.4, *Εν Κοζάνη*

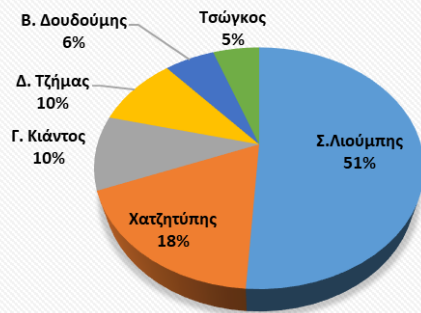
Εκλογές 1926 - Νομός Κοζάνης

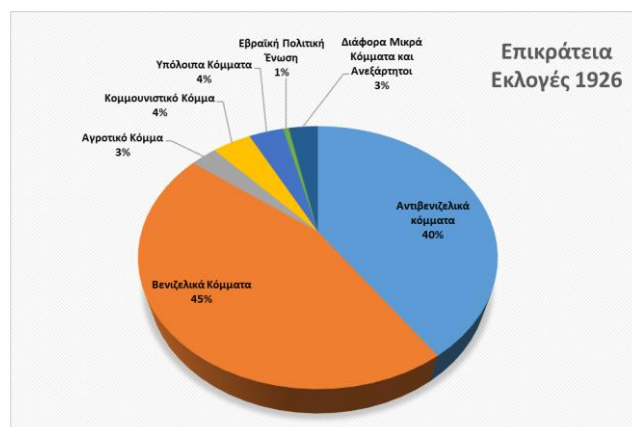
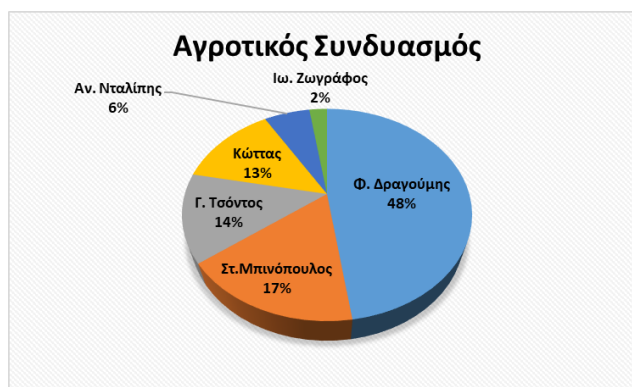

ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΙ-ΕΚΛΟΓΕΣ 1926

ΕΛΕΥΘΕΡΟΦΡΟΝΕΣ-ΕΚΛΟΓΕΣ 1926

Βουλευτικές εκλογές 1926			
Κόμματα	Ψήφοι	Ποσοστό	Έδρες
Αντιβενιζελικά κόμματα	403.232	41,95	127
Λαϊκό Κόμμα	194.479	20,23	60
Κόμμα Ελευθεροφρόνων	151.660	15,78	52
Άλλα Αντιβενιζελικά κόμματα	57.093	5,94	15
Βενιζελικά Κόμματα	450.020	46,82	143
Ένωση Φιλελευθέρων	304.727	31,7	108
Αγροτο-Εργατικό Κόμμα	62.260	6,48	17
Άλλα Βενιζελικά Κόμματα	83.033	8,64	18
Αγροτικό Κόμμα	28.318	2,95	4
Κομμουνιστικό Κόμμα	41.982	4,37	10
Υπόλοιπα Κόμματα	37.674	3,91	2
Εβραϊκή Πολιτική Ένωση	5.825	0,6	2
Διάφορα Μικρά Κόμματα και Ανεξάρτητοι	31.849	3,31	-
ΣΥΝΟΛΟ	961.226	100	286

Ο πίνακας βασίζονται στις εκτιμήσεις του G. Mavrogordatos Stillborn Republic, Berkeley, 1983. Στο Φέρλα, Κ. (1998). "Η Ελλάδα την περίοδο 1923-1945. Ανάκτηση από Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: <http://www.ime.gr/chronos/14/gr/credits.html>

Περίοδος	Γενικοί Διοικητές Μακεδονίας (Μαχαιρά, 2003)	Κυβέρνηση
9.6.1918 - 24.11.1920	Αναστάσιος Αδοσίδης	Ελ. Βενιζέλου
Γεώργιος Χαριτάκης νομάρχης Θεσσαλονίκης άσκησε τα καθήκοντα του Γενικού Διοικητή για μια μέρα		
25.11. 1920	Αναστάσιος Ζαβιτσάνος γενικός γραμματέας διοικήσεως	
22.2.1921 - 1.3.1921	Σπυρίδων Στάης υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου	Δ. Γούναρη
8.5.1921 - 1.3.1922	Γεώργιος Αλεξανδρόπουλος	Δ. Γούναρη
27.3.1922 - 28.8.1922	Σπυρίδων Στάης υπουργός επισιτισμού	Δ. Γούναρη
24.10.1922 - 8.4.1924	Αχ. Λάμπρος	κίνημα Γονατά-Πλαστήρα
8.4.1924 - 29.8.1924	Ιω. Βαλαλάς	Α. Παπαναστασίου
29.8.1924 - 29.10.1925	Ιω. Κανναβός	Θ.Σοφούλη Α. Μιχαλακόπουλου
29.10.1925 - 5.5.1926	Ανδρέας Παναγιωτόπουλος	Α. Μιχαλακόπουλου δικτατορία Θ. Πάγκαλου
11.5.1926 - 31.8.1926	Γ. Μπούμπουλης	δικτατορία Θ. Πάγκαλου
4.9.1926 - 4.7.1928	Αχ. Καλευράς	οικουμενική κυβέρνηση

1920	Τοπικές αρχές
Ι. Γ. Ηλιάκης	Γενικός Διοικητής Κοζάνης-Φλωρίνης
Γιώργος Ν. Τζώρτζης	δικηγόρος,τέως Γενικός Γραμματέας της Γενικής Διοικήσεως Κοζάνης και Φλωρίνης
Χ. Παπαδάκης	Γενικός Διοικητής κ.α.α.
Γ. Τζώρτζης	Αναπληρωτής Γενικού Διοικητή
Εμμ. Αγγελάκης	Υποδιοικητής
Εμμ. Παπαδάκης	Υποδιοικητής
Ιωακείμ	Μητροπολίτης Καστορίας
Ιω. Βαλαλάς	Βουλευτής Φλωρίνης
Παπίας	Ειρηνοδίκης
Βασιλείος Βόγιας	Επιθεωρητής Παιδείας
Γουλιωτίδης	Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου
Κων/νος Γούσης	Δήμαρχος Καστορίας
Φώτιος Φωτίου	Δήμαρχος Χρούπιστας
Οικονόμου	Πρωτοδίκης

1923	Τοπικές αρχές
Αναστ. Δανάς (εκ Σιατίστης)	Γενικός Επιθεωρητής φυσικών μαθημάτων της Μέσης Εκπαιδευσεως
Ν. Γύπαρης	Επιθεωρητής δημοτικών σχολείων
Γρηγ. Παπαμάρκου	Γραμματέας Επιθεωρήσεως

1924	Τοπικές αρχές
Ιω. Κανναβός	Γενικός Διοικητής Μακεδονίας
Ιω. Βαλαλάς	Γενικός Διοικητής Μακεδονίας
Ηλίας Πηχιών	Γενικός Γραμματέας της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας
Κανναβός	Γενικός Διοικητής Μακεδονίας
Β. Μακρής	Αναπληρωτής Γενικού Διοικητή Μακεδονίας
Αριστοκλής Ι. Αιγίδης	Υποδιοικητής Καστοριάς Μέλος της Μικτής Επιτροπής για την ανταλλαγή των Τούρκικων πληθυσμών Πρόεδρος του Ειδικού Ταμείου Ορεστιάδος
Αθ. Ζάχος	Γραμματεύς της υποδιοικήσεως Υποδιοικητής (αντικαταστάτης του κ. Αιγίδη)
Κοζύρης	Νομάρχης Κοζάνης
Στ. Παλλαντζάς	Νομάρχης Φλωρίνης
Δ. Λιάκος	Νομάρχης Φλωρίνης
Γερακάρης	Γενικός Επιθεωρητής Εποικισμού
Πετρόπουλος	Διευθυντής Εποικισμού Κοζάνης
Τομαράς	Προϊστάμενος Εποικισμού
Τζουγιόπουλος	Ανθυπομοίραρχος
Γ. Ωρολογόπουλος	Πρόεδρος Κοινότητας Καστοριάς
Φώτιος Φωτίου	Πρόεδρος Κοινότητας Χρουπίστης
Μήλιος	Πρόεδρος Κοινότητας Χρουπίστης
Χρήστος Χατζής	Πρόεδρος Κοινότητας Νεστραμίου
Αλέξιος Γ. Αλεξίου	Πρόεδρος Λοσνίτσης
Χρηστίδης	Πρόεδρος Προσφύγων
Νεραντζόπουλος	Οικονομικός Έφορος
Ι. Θεοδοσίου	Δήμαρχος Φλωρίνης
Γ. Σίμου	Δημαρχεύων
Ασπιώτης	δικηγόρος – πρόεδρος δημοτικού συμβουλίου Φλωρίνης
Δημ. Χατζηλάμπρου	αντιπρόεδρος δημοτικού συμβουλίου Φλωρίνης
Κατσουρός	Επιθεωρητής Παιδείας
Ιω. Βαρβιτσιώτης	Επιθεωρητής των Οικονομικών Υπολόγων
Κανάρης	Επιθεωρητής Εθνικής Ασφαλιστικής Εταιρείας
Σωτ. Πέπας	Γενικός Επιθεωρητής Γυμναστικής
Γ. Τζαμολούκας	Επιθεωρητής Φυσικών
Οικιάδης	

1925	Τοπικές αρχές
Παναγιωτόπουλος	Γενικός Διοικητής Μακεδονίας
Φανουράκης	Νομάρχης Φλωρίνης (τέως Νομάρχης Λασιθίου Κρήτης)
Εμμ. Λουκάκης	Υποδιοικητής Καστοριάς
Θ. Νίκας	Νομάρχης Κοζάνης
Ιωάννης Κοζύρης	Νομάρχης Κοζάνης
Δ. Λιάκος	Νομάρχης Φλωρίνης
Χρήστος Παπάζογλου	Νομάρχης Φλωρίνης
Β. Πελεκάνος	Υποδιοικητής Καστοριάς
Εμμ. Λουκάκης	Υποδιοικητής Καστοριάς
Ν. Τσιμινάκης	Δήμαρχος Κοζάνης
Ιωαννης Γκοβεντάρως	Αντιπρόεδρος δημοτικού Συμβουλίου

1926	Τοπικές αρχές
Μπούμπουλης	Γενικός Διοικητής Μακεδονίας
Ιω. Γκριτσόπουλος	Διευθυντής Καπνεργοστασίου
Θάνος Νίκας	Νομάρχης Κοζάνης
Δημ. Μουστάκας, ιατρός	Νομάρχης Φλωρίνης

Ολλανδός πρόεδρος	Επιτροπή ανταλλαγής
Αχμέτ εφέντης	Τούρκος αντιπρόσωπος
Α. Αιγίδης	Υποδιοικητής Καστοριάς
Αντιπροσωπεία Μικτής Επιτροπής	
Έξτρα ουδέτερο μέλος	
Μεταξάς	
Χαμδή βέης	
Μώζαρ	επιθεωρητής Εποικισμού Μακεδονίας
Καραμάνος	διευθυντής Εποικισμού Μακεδονίας
Σ. Πετρόπουλος	διευθυντής Εποικισμού Δυτικής Μακεδονίας
Γερακάρης	αντιπρόσωπος της Ε.Α.Π. στη Γενική Διεύθυνση Εποικισμού Μακεδονίας
Σ. Γούδας (1925)	Γενικός διευθυντής Εποικισμού Μακεδονίας
Μ. Παπαδόπουλος	Γεν. Επιθεωρητής Εποικισμού
Ν. Κακλίκης	Τμηματάρχης Προσωπικού
Αθ. Τομαράς	διευθυντής Εποικισμού Καστοριάς
Ιω. Νομίδης	τέως διευθυντής Εποικισμού Καστοριάς
Ριζάκης	Επιστάτης Εποικισμού
Α. Καπηλιάδης	Επιστάτης Εποικισμού Καστοριάς
Ορέστης Καϊλόγλου	Επιμελητής Εποικισμού Καστοριάς

Παν. Τάσος	Επιμελητής Εποικισμού Καστοριάς
Δις Μ. Παπακωνσταντίνου	Δακτυλογράφος Εποικισμού Καστοριάς
Α. Αθανασιάδης	γραφεύς Εποικισμού Καστοριάς – τελ. Γυμνασίου Βογατσικού (αντικαταστάτης Α. Μάνου)
Γ. Πέτσιος	τρίτος υπολογιστής Εποικισμού Καστοριάς
Εμμ. Κρητικός	Κλητήρας Εποικισμού Καστοριάς αντικαταστάτης κ. Ιορδάνη Μανούση
Λιντζερόπουλος	επιθεωρητής
Επιτροπή Περιθάλψεως	
Ιωακείμ Λεπτίδης (1924)	Πρόεδρος Επιτροπής
Κώστα Ορφανίδης (1924)	Γραμματέας
Α. Αιγίδης	Πρόεδρος
Αθ. Ζάχος	Γραμματεύς της υποδιοικήσεως
Δημ. Αθανασίου (1925)	Γραμματέας
Γ. Ωρολογόπουλος	Πρόεδρος Κοινότητας Καστοριάς
Α. Χαρατσίδης	μέλος – υποδειχθείς εκ του Παμπροσφυγικού Συλλόγου
Ευστρ. Καρόγλου	μέλος – υποδειχθείς εκ του Παμπροσφυγικού Συλλόγου
Συμεών Κιορπελίδης (1925)	μέλος
Βαρόνος Κ. Φον Λύνδερ	Πρόεδρος 11 ^{ης} Μικτής Υποεπιτροπής ανταλλαγής Ελληνοτουρκικών πληθυσμών - Ολλανδός
Εξηντάρης	Έλληνας αντιπρόσωπος της Μικτής Επιτροπής Ανταλλαγής
Γρηγ. Χρηστίδης	Επόπτης Γεωργικών Συνεταιρισμών
Πρωτόπαπας	Διευθυντής Γεωργικών Συνεταιρισμών
Ταμείο περιθάλψεως προσφύγων	
Αργ. Ζαχαριάδης	Πρόεδρος Ταμείου Περιθάλψεως προσφύγων
Λαμ. Παπαλάμπρου	Πρόεδρος Ταμείου Περιθάλψεως προσφύγων (μετά την παραίτηση του Α. Ζαχαριάδη)
Γ. Καραλής	Διευθυντής Εθνικής Τραπέζης
Θ. Βαλαλάς	
Γ. Καλογιάννης	
Ιακώβ Ελιάου	

